

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse õppekava

Sten Teppan

**Eesti Rahvusringhäälingu legitiimsed alused muutumises:
praegusaeg ja visioonid**

Magistritöö

Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm, PhD

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	1
1. Teoreetilised lähtekohad	3
1.1 Avalik-õiguslik ringhääling muutunud keskkonnas	3
1.2 Visioonid avalik-õigusliku ringhäälingu rollist	6
1.3 Avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsed alused	11
1.3.1 Legitiimsus ja usaldusväarsus.....	11
1.3.2 Avalik väärtus ja selle mõõtmine.....	13
1.3.3 Uued suhted avalikkusega: koostöö ja partnerlus.....	17
1.3.4 Koostöö kontseptsiooni rakendamise takistused	20
2. Empiirilised lähtekohad	23
2.1 ERR selle pikaajaliste töötajate nägemuses	23
2.2 ERRi sporditoimetuse konflikti lühikirjeldus ja kronoloogia.....	24
2.3 Eesti Rahvusringhäälingu usaldusväarsus	28
2.4 Koostöö ja partnerlus ERRi arengukavades	30
2.5 Näiteid auditooriumi kaasavast koostööst	33
3. Uurimisküsimused	35
4. Uurimismetoodika ja valim	36
4.1 Uurimismetoodika kirjeldus ja kriitika	36
4.2 Uurimiskäik, valim ja intervjueeritavate tutvustus	37
5. Tulemused	39
5.1 Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu roll ja funktsioon praegusajal	39
5.2 Usaldusväarsus kui legitiimsuse alibi	43
5.3 Ohud Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsusele	45
5.3.1 Surve autonoomiale.....	45
5.3.2 Suund konkurentsile.....	48
5.4 Kaasav eelarve kui katse tugevdada rahvusringhäälingu legitiimsust.....	50
5.5 Uus suhe avalikkusega: koostöö- ja partnerluse kontseptsioon.....	52

5.6 Rahvusringhäälingu asetus koostööväljal	54
5.6.1 Rahvusringhääling kui ingel-meedia	57
5.6.2 Dilemma sporditoimetuse näitel	58
5.7 Koostöö üle otsustamise protseduur ja tasandid rahvusringhäälingus	62
5.8 Koostöö auditooriumi tasandil	67
6. Järeldused ja diskussioon	71
6.1 Vastused uurimisküsimustele.....	71
6.2. Diskussioon	73
Kokkuvõte	77
Summary	79
Kasutatud kirjandus	81
Lisa 1. Analüüsitud meediamaterjalid.....	88
Lisa 2. Intervjuukava.....	89
Lisa 3. Autori intervjuud	90
Agu Uudelepp	90
Margus Allikmaa.....	102
Andres Jõesaar.....	113
Hanno Tomberg.....	125
Daniel Vaarik	135
Heidi Pruuli ja Heiki Sepp	144
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks...	156

Sissejuhatus

Digiplatvormide tõusmine traditsiooniliste platvormide kõrvale (mõnel juhul ettegi) ning ajast ja kohast sõltumatu ehk mittelineaarne sisu jälgimise kasv on kõnekad näited meediatarbimise muutumisest 21. sajandil. Avalik-õigusliku ringhäälingu strateegiline väljakutse valikuterikkas meediaruumis on kontakti säilitamine võimalikult suure osaga killustuvast auditooriumist. Avaliku meediateenuse võimalused aidata kaasa sotsiaalse sidususe kasvule ja liikuda muude ühiskondlikult oluliste eesmärkide suunas kannatavad, kui kontakt auditooriumiga on habras. See seab ohtu avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse.

Seni puudub selge arusaam, kuidas nn avalik-õiguslikust ebamäärasusest väljuda. Teoreetikud kasutavad diskussioonides sagedamini mõisteid koostöö ja partnerlus, mis on avalik-õigusliku ringhäälingu ja avalikkuse uute suhete alus. Meediateadlaste hinnangul vajab avalik-õiguslik ringhääling legitiimsuse säilitamiseks „avalikkuse autentset toetust“ (Jakubowicz, 2008), kuid ei kasuta kahe-suunalise kommunikatsiooni potentsiaali liitlaste leidmiseks, „ilmutades vähest initsiatiivi kodanike kaasamisel“ (Bardoel ja Lowe, 2007).

Eesti avalik-õiguslikul ringhäälingul ei ole palju mõõdikuid, millega hinnata osutatud avaliku hüve suurust või teenuse mõju. Platvormideülese kontaktide arvu kõrval kasutatakse enamasti institutsiooni kõrget usaldusväarsust kui märki sellest, et ühiskond mõistab avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkust. 2014. aasta lõpus tõusis rahvusringhäälingu usaldusväarsus tasemele 83,5%. See pole kunagi varem nii kõrge olnud. Tõenäoliselt rahvusvahelise pingeolukorra tõttu (Ukraina jt) oleme saanud kinnituse, et rahvusringhääling, „kui häda käes, hoiab rahvast koos“ (Šein, 2014). Kas see tagab tema legitiimsuse, on iseküsimus.

Sellest johtuvalt on huvitav uurida, kuidas hinnatakse Eesti Rahvusringhäälingu legitiimseid aluseid muutunud keskkonnas. Samuti seda, millisena nähakse rahvusringhäälingu asetust koostööväljal ning takistusi partnerlussuhte arendamisel teiste institutsioonide, huvigruppide ja avalikkusega laiemalt.

Sarnased küsimused tekkisid kevadel 2014 puhkenud ERRi sporditoimetuse konfliktiga käigus. Tüülis spordialaliitude ja Eesti Olümpiakomiteega põrkusid ühelt poolt meedia alusväärtused nagu autonoomia ja erapooletus, teiselt poolt avalikkuse ootused rahvusringhäälingu suhtes ja väline sekkumine tema tegevusse. Antud juhtum andis tõe käesoleva töö probleemiseadele.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on kaardistada Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu suhtes mõjukal positsioonil olevate inimeste vaateid, kuidas ERR vastaks paremini muutuva keskkonna nõudmistele, ja hinnangute analüüsi tulemuste alusel välja pakkuda võimalikud lahendused avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse tugevdamiseks.

Uurimistöös otsin vastuseid järgmistele küsimustele: millised nägemused eristuvad Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu rollist ja funktsioonist praegusajal; milliseid ohte nähakse rahvusringhäälingu legitiimsusele; kuidas hinnatakse vajadust legitiimseid aluseid uuesti põhjendada; kuidas hinnatakse rahvusringhäälingu avatust koostööle; ja missuguseid probleeme tuuakse välja koostööd takistavate teguritena.

Kvalitatiivse uurimistöö põhimõtetest lähtuvalt valminud magistritöös kasutan meetoditena vaatlust tekstiandmete kogumiseks ning intervjuusid ekspertide ja informantidega Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu küsimustes. Analüüsimaterjalidest ühe osa moodustasid ERRi sporditoimetuse konflikti saatnud avalikud sõnavõttud, teise osa semistruktureeritud intervjuude kaudu kogutud andmed. Vastuste leidmiseks uurimisküsimustele kasutasin andmete analüüsimisel tekste võrdlevat *cross-case* meetodit.

Töö koosneb kuuest osast. Esimeses osas esitan töö teoreetilised lähtekohad: avalik-õigusliku ringhäälingu asetus muutunud keskkonnas, mille taga on muutunud ühiskond, tehnoloogia ja meediapoliitika; tegurid, mis kujundavad avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsete aluste suhtes varasemast erineva situatsiooni; ning avalik-õigusliku ringhäälingu uus partnerlussuhe avalikkusega kui viis tugevdada legitiimsust.

Teises osas on esitatud empiirilised lähtekohad: ERRi sporditoimetuse konflikti lühikirjeldus ja kronoloogia; ühiskondliku usaldusvääruse areng rahvusringhäälingu suhtes; koostöö käsitus vahemikus 2007 – 2014 koostatud ERRi arengukavades. Kolmandas peatükis sõnastan uurimisküsimused, neljandas tutvustan meetodikat ja intervjuude valimit. Viiendas esitan vaatluse ja intervjuude kaudu kogutud andmete analüüsimisel saadud tulemused. Kuuendas, järelduste ja diskussiooni peatükis võtan püstitatud uurimisküsimuste kaupa kokku magistritöö põhilised uurimistulemused ja esitan omapoolsed ettepanekud.

Magistritöö autor on Eesti Rahvusringhäälingu töötaja.

Täna juhendajat, retsensenti ja perekonda, tänu kellele käesolev uurimistöö võimalikuks sai.

1. Teoreetilised lähtekohad

Käesolevas peatükis analüüsin, kuidas on muutunud keskkond, milles tegutseb avalik-õiguslik ringhääling. Keskendun kahele aspektile: ühiskond ja tehnoloogia. Lisaks uurin, millised on meediateoreetikute hinnangud objektiivsuse ja erapooletuse kui ajakirjanduse traditsiooniliste väärtuste toimimisele muutunud keskkonnas. Uurin võimalust leida avalikule ringhäälingule uued legitiimsuse alused koostöö- ja partnerluse kontseptsiooni kaudu.

1.1 Avalik-õiguslik ringhääling muutunud keskkonnas

Euroopas on avalik-õigusliku ringhäälingu arendamine 20. sajandil olnud riiklik huvi – „isegi selgelt kapitalismile pühendunud riikides käsitleti riiklikku monopoli parima viisina teenida riiklikku (ja seeläbi avalikku) huvi (mis oli defineeritud riigi enese poolt)“ (van Cuilenberg ja McQuail, 2003: 188). Tugev avalik-õiguslik ringhääling määras Euroopa meediamaastriku olemuse praktiliselt kogu sajandiks ja eristas Euroopat teistest maailma piirkondadest (Hallin ja Mancini 2004). Arvati, et avaliku hüve teenimise kaudu on võimalik saavutada nii poliitiline, sotsiaalne kui ka majanduslik heaolu (van Cuilenberg ja McQuail, 2003).

Avaliku ringhäälingu üks alusväärtusi oli erapooletus, mille traditsioon on ajalooliselt seotud brittidega (Sambrook, 2012). Algusaastatel (riigi suhtes) vastuolulise materjali edastamisest hoidunud BBC muutis poliitikat. Leiti, et tsensuur pole põhjendatud, kui käsitus tagab erapooletuse. Erapooletusest sai BBC tänapäevani kehtiv eetos (Maras, 2012: 219). BBC kui teenäitaja eeskuju kandus üle Euroopa.

Kui avalik-õigusliku ringhäälingu monopoolne seisund garanteeris teatud printsiipide alusel toodetud programmile vaataja, siis tänapäeval on ka avalik-õiguslikud meediateenused avatud konkurentsile. Selle taga on mitmeid põhjuseid. McQuail (2007) näeb kõige olulisema põhjusena nõ diskursuse muutust, mis tugineb pragmaatilistele kaalutlustele ja omahuvile ning muutustele väärtustes (McQuail, 2007: 21). Maailmas toimunud majanduslik ja kultuuriline globaliseerumine ning tehnoloogiline areng loovad tausta ka meediasüsteemide muutumise vajadusele.

Mooney (2004) jagab avalik-õigusliku ringhäälingu eksistentsi küsimuste taga paiknevad põhjused kolme gruppi.

Tehnoloogiline areng. Digitaalse ajastu võidukäiguga kadus võimalus õigustada avalikku meediateenust sagedusressursi piiratusega. Praktiliselt piiramatud levivõimalused ja madalamad tootmiskulud on soodne keskkond kommertsprogrammidele meediatoodete valiku mitmekesistamiseks. Lisandunud nišikanalid katavad laienevas ulatuses temaatiliselt ja valdkondlikult sfääri, mida avalik-õiguslik ringhääling on pidanud traditsiooniliselt enda pärusmaaks (Mooney, 2004).

Väitlus avalik-õigusliku ringhäälingu uutele meediaplattformidele laienemisega kaasnevate mõjude ja tagajärgede üle pole ammendunud, aga „Euroopas näib olevat saavutatud üldine kokkulepe, et avalik-õiguslik ringhääling peaks olema vaba kasutamaks uusi tehnoloogiaid“ (Jakubowicz, 2008: 8). Avaliku ringhäälingu kaasaegne tehnoloogia-neutraalne valem on: „avalik-õiguslik meedia = avalik-õiguslik ringhääling + kõik olulised platvormid + Web 2.0“. Selle kontekstis ei näe Jakubowicz (2008) mõiste oluline kriteeriumina ainult „mitmekülgse programmi pakkumist ja auditoriumi suurust, vaid suutlikkust luua sisu, mida auditorium vajab, ja edastada seda viisil, mida auditorium ootab“ (Jakubowicz, 2008: 8).

Meediapoliitika nihkunud fookus. Turu liberaliseerimisele orienteerunud valitsused seavad fookusesse konkurentsi vaba turu tingimustes. Tugi avalik-õigusliku ringhäälingu kauakestvaks jätkusuutlikuks eksistentsiks ei ole piisavalt tõhus (Mooney, 2004). Liberaalse maailmavaate domineerides peetakse riigi sekkumist taunimisväärseks. Avaliku meediateenuse tulevik paistab turvalisem riikides, kus avaliku meediateenuse rahastamine toimub (näiteks kodudes leiduvatest vastuvõtuseadmetest sõltuvusse seatud) lubamaksu kaudu. Eesti Rahvusringhäälingu tegevuse põhiliseks rahastamise allikaks on riigieelarve.

Auditoorium ja tema ootused pole endised. Traditsioonilistest edastuskanalitest loobujate hulk kasvab. Sotsiaalmeediast on välja kasvanud „aktiivsetest kommunikaatoritest koosnevad koostöö-kogukonnad, mille tunnuseks on soov osaleda aruteludes ja ootus, et professionaalne ajakirjandus teeb sama“ (Jakubowicz, 2008: 5). Kui eesmärk on avalik-õigusliku mõjusfääri säilitamine ja laiendamine, on (mobiilsetel) internetiplattformidel täita tähtis roll. Veebikommunikatsiooni asümmeetriline iseloom ja kommunikaatorite omavahelises suhtlemises füüsilist kontakti asendav virtuaalne kontakt muudavad auditoriumi. Poliitikuid ja valitsust partnerina eelistanud avalik-õiguslik ringhääling „on hoidnud inimeste ja kodanikuühiskonnaga distantssi“ (Bardoel, 2006: 5). Et senine tugi väheneb, on avaliku

ringhäälingu ees „väljakutse pälvida toetus kiiresti muutuvalt auditooriumilt, mida iseloomustavad individuaalsus, madalam kollektiivne osalus, leige huvi poliitika vastu ja suund multikultuurse ühiskonna poole“ (Bardoel, 2006: 5).

Baumani (2000) järgi on tänapäeva muutunud ühiskonnal vedelikutaoline muutuv olemus. Nn „vedela modernsuse“ (*liquid modernity*) tunnuseks on „riidehoiu-ühiskond“ (*cloakroom community*), mis piiratud ühisosale vaatamata vajab võimalust osaleda, vajab ühendavaid sündmusi (Baumani mõiste on inspireeritud teatri garderoobis kohtuvatest inimestest, kes üleriie te loovutamisel „osalevad“). Kiireneva „vedeldumise“ tingimustes kahaneb inimeste turvalisus ja kasvab kohustus saada ise hakkama. Meedia roll on pakkuda pidevalt uusi ühendavaid loosungeid ja eesmärke. Killustavas ühiskonnas, kus meediatarbimise muster on muutunud ning usaldus kui traditsiooniline sotsiaalne kapital kahaneb, tõstab pead osaluskultuur. Tänapäevane sotsiaalsus sisaldab võrgustunud individualismi, mis kasvatab kodanikes jõudu ja võimekust taas alt üles ehitada sotsiaalsuse struktuurid (Castells, 2001).

Traditsioonilisel massimeedial oli ühetaoline, kõiki hõlmav struktuur. McQuail (2003) toob välja, et kaasaegne, paljudele platvormidele jagatud meedia sobib nii inimeste kõrvalejätmiseks kui ka ühendamiseks. Kasumlikkusest lähtuvalt eraõiguslikult meedialt ei oodata kodanikuühiskonna teenistusse astumist. Avalik-õiguslikule ringhäälingule on ühiskonna hüvanguks tegutsemine seadusega pandud kohustus, kuid see väärib käsitlust ka legitiimsuse tõstmise võimalusena. Leidub rida eesmärke, mille suhtes ootab ühiskond meedialt kaasabi. Käesoleva töö fookusest lähtuvalt toon välja kaks: a) ühiste arusaamade ja identiteedi kujunemises osalemine, sotsiaalse sidususe tugevdamine; b) eneseväljenduse ja sotsiaalse osaluse julgustamine, pakkudes selleks vahendeid võimalikult paljudele (McQuail, 2003: 144).

Ärihuvidega internetti nihkunud erameedia süüdistab mitmete teadlaste toel (Armstrong ja Weeds, 2007) avalik-õiguslikku ringhäälingut ebaausas konkurentsisis. Eriti paistab see silma uudiseid tootva sektori puhul, sest väidetavalt pole inimesed nõus (soovitud mahus) maksma, kui paralleelselt on tasuta saadaval kvaliteetne avalik-õiguslik informatsioon (Berg, Lowe ja Lund, 2014: 109). Vastukaaluks aga tõestavad Suurbritannias läbiviidud uuringud, et BBC multiplatvormiline väljund on tõuganud programmide kvaliteedi ja mitmekesisuse paranemise suunas kogu meedia (Oliver, 2005: 13). Audiovisuaalse internetimeedia levik kujutab avalik-õiguslikule ringhäälingule ohtu, leiab Mansell (2011), aga muutustele reageerimiseks on vajalik avaliku ringhäälingu positsiooni ümberdefineerimine.

Euroopa Ringhäälingute Liit (EBU, 2014) ei näe avalik-õiguslikus ringhäälingus ohtu ladusalt toimivale turule, konkurentsiolukorrale ega kommertstegevuste arendamisele. EBU väidete taga olevast statistikast ilmneb, et Euroopa Liidu riikide avalik-õiguslikud ringhäälingud on reaalses sissetulekus kaotanud viimase viie aastaga 10,2%. Tosina suurema eraõigusliku kommertsgrupi sissetulek kasvas samal perioodil 4,8% (EBU, 2014). Lõhe pigem süveneb.

Auditooriumi fragmenteerumine ja vähenev kasumlikkus vastandab era- ja avalik-õigusliku ringhäälingu huve teravamalt kui kunagi varem (Murdoch, 2009). Konkurentsi süvendab konvergens, mille tulemusena on ajalehtede veebiväljaanded arendatud televisioonisarnaseks (Graham ja Davies, 1997, Martin ja Lowe, 2014:83 kaudu). Selle tõttu erameedia surve Euroopa Liidu ja rahvuslikul tasandil pigem kasvab kui kahaneb. Ringhäälingupoliitiline võimuvõitlus ei toimu üksnes seadusloome vormistamise küsimuses, vaid kätkeb erameedia ambitsiooni õigusele sõnastada probleem ja lahendus (Van den Bulck ja Moe, 2014).

Mõjukuse säilitamisel seisab avalik-õiguslik ringhääling silmitsi kahe väljakutsega: kuidas koostada atraktiivset programmi, mis suudab võistelda auditooriumi tähelepanu nimel alternatiividerikkas keskkonnas (sisaldab ohtu kaugeneda põhiväärtuste esindamisest); kuidas järgneda auditooriumi eelistatud platvormidele vältimaks isolatsiooni ja mõjukuse kadu (Weeds, 2013). Mõlema ülesande täitmine eeldab ühiskonnas toimunud muutuste üksikasjalist mõistmist ja sobivaid reageerimisviise nendele. Kas avalik-õigusliku ringhäälingu traditsioonilised väärtused kanduvad edasi uutele platvormidele? Kui ei kandu, kas see toob kaasa legitiimsuskriisi? Need on mõned vastamist vajavad küsimused (Tracey, 2014).

1.2 Visioonid avalik-õigusliku ringhäälingu rollist

Avalik-õiguslik ringhääling on saanud mandaadi pakkuda teenust gruppidele, mis pole erameediale piisavalt atraktiivsed. Tulevikuväljavaadete omamiseks „peab avalik-õiguslik ringhääling ühtaegu säilitama oma peamised tunnused ja märkimisväärselt muutuma“ (Jakubowicz, 2007a: 7), kuid praegu puudub üldine ja ühine regulatiivne arusaam sellest, kuhu rahvuslikud ringhäälingud suunduvad. Berg jt (2014) leiavad, et edasise strateegia valimiseks tuleb hinnata turutõrke kui avaliku ringhäälingu senise argumendi valiidsust digitaalsel ajastul.

Turutõrke üks tingimusi on Roseni ja Gayeri (2010) järgi toote kui avaliku hüve (*public good*) iseloom. Majanduslikus kontekstis avalikku hüve iseloomustavad tunnused on

mitteammenduvus (*non-rivalry*) ja kõigile kättesaadavus (*non-excludability*). Mõiste mitteammenduvus kirjeldab olukorda, kus toote tarbimine ühe inimese poolt ei kahanda teiste ligipääsu sellele. See tähendab, et toote väärtus püsib. Kättesaadavus kõigile viitab olukorrale, kus ühe inimese tarbimine ei piira teiste inimeste samaaegset ligipääsu toote tarbimisele.

Kuigi massimeedia sisu vastab üldjuhul mõlemale kriteeriumile, seisame digitaalsel ajastul silmitsi nähtusega, mida Rosen ja Gayer (2010) kirjeldavad hägustunud avaliku hüvena (*impure public good*). Avaliku hüve omadusega olla kättesaadav kõigile on kaasas käinud nn tasuta sõit. Igaüks, ka inimene, kes ise ei maksa, võib tarbida ja saada tulu sisust, mille on kinni maksnud teised tarbijad. Turutõrge kui argument kehtib avaliku ringhäälingu kaitseks ka digitaalsel ajastul vähemalt kahel põhjusel: a) turutõrked ei kao lihtsalt sellepärast, et edastusmehhanism on teine (tehnoloogia muutumine digitaalseks); b) digitaliseerimine lõi vahendid kättesaadavuse piiramiseks (abonent, krüpteerimine jmt) ja sellega kasvas vajadus kõigile ligipääsetava (mis on oluline ühiskondliku väärtuse loomise eeldus) avalik-õigusliku ringhäälingu järele (Berg jt, 2014).

Linearsele meediatarbimisele rajatud programmiloogika surve alla sattumine demonstreerib küll lairibalahenduse tehnilist radikaalsust, kuid „muudab väga vähe seniste turutõrgete osas“, (Helm 2013: 28), millega argumenteeritakse avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkust. Helm (2013) näeb, et tehnilise arengu valguses on turutõrgete hulk hoopis kasvanud, sest „kuidas tarbija teab, mida vaadata ja kas see midagi pakub seda, mida tarbija soovib“ (Helm, 2013: 28).

Donders, Pauwels ja Loisen (2012) kaardistavad avalik-õigusliku ringhäälingu rolli defineerimiseks kolm tähelepanu nõudvat momenti:

Esiteks, kui avalik-õiguslik ringhääling tegutseb turul – mida ta mitme arvamuse kohaselt teeb – tuleb avalikku meediateenuse hädavajalikkust hinnata tõendipõhiselt [näiteks Saksamaal, Taanis ja Suurbritannias hinnatakse avalik-õigusliku ringhäälingu sisu ja teenuseid avaliku väärtuse testiga (*public value test*)].

Teiseks, kui varem oli avalik-õigusliku ringhäälingupoliitika üle otsustamine organisatsiooni ja valitsuse omavaheline (tihti läbipaistmatu) protsess, siis viimasel ajal on hoogustunud sidusrühmade kaasamine.

Kolmandaks, koostöö paradigma on muutunud. Kui siiani andis kontseptsioonile sisu poliitikute initsiatiiv koostööks avaliku- ja erasektori vahel, mille pragmaatiline tagamõte oli

vaigistada pingeid ja ennetada kaebusi ringhäälingupoliitika aadressil, siis nüüd on võetud kursis avalik-õiguslike institutsioonide vastastikusele koostööle.

Tulenevalt BBC ajalooliselt välja kujunenud juhtivast rollist avalik-õiguslike meediaettevõtete seas, lähtuvad stsenaariumid ringhäälingupoliitika muutmiseks Suurbritannia kontekstist. Sagedamini kohtame kolme visiooni (Donders jt, 2012: 7):

a) Avalik-õigusliku teenuse lahutamist avalik-õiguslikust institutsioonist pooldav idee luua sõltumatu organ, mis subsideerib ühiskondlike uue meedia teenuste hankimist selleks ellukutsutud konkursil edukalt osalenud ettevõttelt, kuulugu see riigile või eraomanikele.

b) Idee rakendada sarnast konkurentsil põhinevat süsteemi ka „normaalsete“ programmide tootmiseks; taust on seotud mõttega privatiseerida BBC, mis asetaks ta konkursil osalejana ülejäänutega võrdsele positsioonile.

c) Avalik-õigusliku ringhäälingu ja talle määratud ülesannete vähendamine ning keskendumine ainult informatsiooni, kultuuri ja hariduse vahendamisele kui kõige tähtsama ülesande täitmisele.

Avalik-õiguslikust ringhäälingust lähtuvast turutõrkest ülesaamise võimalusi lahates on räägitud avalik-õiguslike ülesannete lahtisidumisest avalik-õiguslikest institutsioonidest. (Donders jt, 2012: 6) leiavad kolm küsitavust seoses avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkusega.

a) Avalik sekkumine on õigustatud ainult nendes valdkondades, milles turul osalejad ei paku sotsiaalsele nõudlusele piisavas ulatuses teenuseid või sisu (vajadus sekkuda järjest väheneb, sest sagedusskaala piiratus pole enam probleem ja kitsamaid huve katvate nišikanalite hulk suureneb jõudsalt).

b) Esikohale tuleb seada tarbija suveräänsus, kuni välja mõtteviisini, et väärtus ja valik, nagu tarbija seda heaks peab, on sisu väärtuse hindamisel esmajärguline kriteerium.

c) Avalik-õiguslik ringhääling on läinud kaasa võistlusmomendiga ning institutsioonile unikaalsed normid ja standardid (võrdsus, erapooletus, vastutus, avatus jmt.) on marginaliseerunud või sootuks asendunud äriliste normidega nagu konkurentsivõime, efektiivsus, tootlikkus ja kasumlikkus.

Avalik-õigusliku süsteemi pooldajad lähtuvad turutõrke süüdistuse tõrjumisel kahest fundamentaalsest põhimõttest:

a) Laias valikus ja kõigile võrdselt kättesaadava kvaliteetse meelelahutuse, informatsiooni ja hariduse pakkujana on avalik-õiguslik ringhääling turuülene (Garnham, 1990: 120); kuna avalik-õigusliku ringhäälingu idee ei lähtu tarbijate individuaalsetest soovidest vaid ühiskondlikust vajadusest, jääb kriitikute argument tarbija iseseisvusest nõrgaks (Garnham, 1994: 153-154).

b) Tehnoloogilised muutused ei kahjusta avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsust; nii nagu polnud sagedusskaala piiratus tähtsaim põhjus avalik-õigusliku ringhäälingu loomiseks, ei kaasne sagedusskaala probleemi lahenumisega „vähem“ avalik-õiguslikku ringhäälingut (Donders jt, 2012: 10).

Avalik-õigusliku ringhäälingu rolli uuestisõnastamise toetuseks tuuakse välja alternatiivsed väärtused, sest minevikus kehtinud normid nagu objektiivsus ja erapooletus on tehnoloogia arenemise käigus kaotanud oma tähenduse. Wallace (2013) seostab mõistete objektiivsus ja erapooletus rolli devalveerumist ühtedel ja samadel uue meedia platvormidel levivate allikate rohkusega. Et objektiivsus ei ole kõigi jaoks võrdselt esimene väärtus, möönab ka Ofcom (Suurbritannia kommunikatsiooniregulaator) eesootavat „keerulist“ tulevikku (Wallace, 2013: 67).

Sambrook (2012) tõdeb, et senikehtinud ajakirjanduslikud kokkulepped olla objektiivne ja erapooletu tuleb muutunud keskkonnas mõistetena uuesti sisustada või asendada alternatiividega. Seda on asunud ka tegema, kuid puudub teadmine, missugune laual olevatest ettepanekutest, ja kas üldse mõni, suudab katta tähenduse, mis oli mõistetel objektiivsus ja erapooletus digitaalajastule eelnenud perioodil. Sambrook (2012) loetleb seni aruteludes esilekerkinud alternatiive:

- a) suurem läbipaistvus
- b) objektiivsuse ümberdefineerimine
- c) uus professionaalne koodeks
- d) uus regulatsioon
- e) tehnilised lahendused

f) suurem rõhk meediakirjaoskuse arendamisele

Teistest laiema kõlapinna on saanud Weinbergeri (2009) väide, et objektiivsus kui viis pakkuda informatsiooni, milles paratamatu kallutatus on võimalikult peidetud, on aegunud. Selmet eitada mitteneutraalset informatsiooni, tuleb taotleda maksimaalset läbipaistvust. Kui varem oli usaldusväärse alus objektiivsus, siis „linkimise ajastul“ peab selleks saama väärtuste ja allikate avalikustamine. Ehk: uus objektiivsus on läbipaistvus (Weinberger, 2009: 30).

Sarnast mõtteviisi propageerib Harcup (2009), kes leiab, et mida vähem koormab ajakirjandus end illusiooniga neutraalsusest, seda suurem on šanss saavutada objektiivsust. Kui meedia ei salga positsiooni valimist, teab ja oskab auditoorium sellega informatsiooni vastuvõtmisel ja tõlgendamisel arvestada. Dunlop (2015) lisab, et meedia peab olema piisavalt vapper, et omada seisukohta ja piisavalt enesekindel tunnistamaks, et mõnikord pole faktid neutraalsed. Uue meedia keskkond võimaldab seisukohti selgitada ja vajadusel kaitsta paremini kui iial varem. Dunlopi (2015) järgi on uus objektiivsus suhestumine auditooriumiga, tema kaasamine või hõlmamine (*engagement with the audience*).

Singeri (2007) järgi on põhiväärtused traditsioonilise ja digitaalmeedia ajastul samad, kuid sisuloomise erinev mehhanism muudab väärtuste taju teiseks. Näiteks läbipaistvus kui kriteerium on ajas püsiv. Aga kui traditsioonilise meedia puhul annab läbipaistvusele garantii toimetuse ja väljaande reputatsioon, siis nihkega osalusajakirjanduse suunas kaasneb vajadus garantii n-ö välja teenida (Singer, 2007: 85-86).

Sambrooki (2012) hinnangul ületähtsustavad Weinberg ja tema mõttekaaslased ajakirjanduse legitiimsete aluste toetamist ainult läbipaistvuse suurendamise teel. Mõisted objektiivsus ja erapooletus pole kunagi kavandatud välistama ajakirjanike isiklikke seisukohti. Vastupidi, objektiivsus ja erapooletus kui professionaalne distsipliin oli mõeldud info järjekindlaks ja läbipaistvaks hindamiseks eesmärgiga saavutada täpsus ja õiglus (Sambrook, 2012: 5). Kuid Sambrook (2012) ei heida läbipaistvuse suurendamise vajadust kõrvale, vaid lisab veel kaks printsiipi, mis etendavad kaalukat rolli: objektiivsuselt „päritud“ tõendipõhisus, mis võimaldab auditooriumil endal hinnanguid anda; ja erapooletuselt „päritud“ arvamuste mitmekesisus, mis hoiab elujõulisena ratsionaalse debati.

Eestis pälvivad mõisted objektiivsus ja erapooletus mõnevõrra vähem tähelepanu. Eesti Rahvusringhäälingu seadus väldib organisatsiooni programmide, ülesannete ja eesmärkide

iseloomustamisel nii ühte kui teist mõistet. Nende asemel eelistatakse sõltumatust ja kõige sagedamini kasutatakse mõistet tasakaalustatus (ERR seadus, 2007). Eesti Rahvusringhäälingu arengukava sisaldab mõlemaid termineid ja asetab nii erapooletuse kui ka objektiivsuse eelduseks usaldusväärsele (ERR arengukava 2016-2019).

Kokkuvõtteks tuleb lisada, et eelpool esitatud teoreetilised käsitlused ajakirjanduse toimimise traditsiooniliste põhiväärtuste objektiivsuse ja erapooletuse tähenduse muutumisest lähtuvad eeskätt ajakirjaniku institutsioonist. Käsitluste kohandamine meediale organisatsiooni tasandil ei ole täpselt samas vormis mõistlik. Siiski leidub siin momente, mille järgi joondumine võib soodsas suunas mõjutada kogu avalik-õigusliku süsteemi legitiimsust.

1.3 Avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsed alused

Vaated avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkuse osas lähevad lahku. Üksmeel näib valitsevat selles, et „muudatused tema elujõulisuse ja olulisuse säilitamiseks on vajalikud“ (Jakubowicz, 2008: 7) ja avaliku meediateenuse legitiimsus vajab „auditooriumi autentset toetust“ (Jakubowicz, 2008: 7). Käesolevas peatükis uurin legitiimsuse tüüpe ning avalik-õigusliku ringhäälingu loodud avaliku väärtuse sisu ja selle mõõtmist. Uurin legitiimsuse tõstmise võimalust koostöö kaudu ja partnerluse praktiseerimise takistusi.

1.3.1 Legitiimsus ja usaldusväärsus

Weberi (2002) järgi on traditsioon, usk ja seadus kolm alust, mille kaudu võidakse omistada korrale legitiimne kehtivus.

- a) traditsioon – kehtib see, mis on alati olnud.
- b) usk
 - a) afektiivne, iseäranis emotsionaalne usk – kehtib ilmutuslik või järgimist vääriv
 - b) väärtusratsionaalne usk – kehtib see, mis on tunnistatud absoluutselt kehtivaks
- c) positiivne sätestatus, mille legaalsusesse usutakse (legaalsuse legitimeerib poolte vabatahtlik kokkulepe)

Beethami (1991) käsitluses on legitiimsusel kolm kriteeriumi: vastavus reeglitele (õiguslik kehtivus ehk legaalsus); reeglite õigustatuse kooskõla jagatus uskumustega; legitimeerimine väljendatud nõusoleku läbi (Beetham, 1991: 20).

Legitiimsusega seonduvat käsitletud Weberist ja Habermasist mõjutatud Käärik (2007) on pakkunud välja teooria, mille kohaselt saab legitiimsuse klassifitseerida A- ja B-legitiimsuseks. A-legitiimsus on kohustuslik ja normatiivne. Selle aluseks on kindlad mängureeglid, näiteks seadus, mis kujundab võimu protseduuriliselt korrektseks ja tagab „automaatselt“ legitiimsuse. B-legitiimsus põhineb inimeste tegelikul, teadlikul ja püsival tunnustusel.

Käärik (2007) hindab A-legitiimsuse nõrgaks, kuna me ei tea täpselt, mis ühte või teist kodanikku valima ajendab ja millist osa etendavad tema tegevuses hetkehuvid ja rutiin, mida aeg-ajalt kodanikukohuseks nimetatakse (Käärik, 2007). Neist kodanikest sõltub aga, kes võimukandjatena kujundavad seaduseruumi.

Käärik (2007) kasutab A- ja B-legitiimsust poliitilise võimu eneseõigustuse kirjeldamisel, kuid printsiipiaalselt sobib see kohandamiseks ka avalik-õiguslikule meediaorganisatsioonile. Küsimus on selles, kas seadusega pandud eesmärkide ja ülesannete täitmine, mis peaks protseduurilises mõttes legitimeerima rahvusringhäälingu, teeb seda ka auditooriumi silmis tegelikult.

Ilmselt mõistab rahvusringhääling isegi, et nn A-legitiimsusest ei piisa. Vajadus tegevuste põhjalikuma selgitamise ehk teisisõnu legitimatsiooni tõstmise järele ilmnes sisuliselt kõigis magistritöö tarvis tehtud intervjuudes. Tuleb silmas pidada, et legitimatsioon ei ole tähtjatu, vaid eeldab järjepidevat uuendamist.

Van Dijki (2005) järgi tähendab legitimatsioon enesekaitse eesmärgil sooritatud akti kõne või teksti kaudu, mille kohasuse tingimuseks on sageli asjaolu, et kõneleja toob häid põhjuseid ja põhjendusi või üldaktsepteeritud motiive, et õigustada oma sooritatud või parajasti käsil olevat tegevust, mida teised on juba kritiseerinud või võivad kritiseerima hakata (Van Dijk, 2005: 299)

Igapäevase rutiinse tegevuse puhul, kui keegi ei vaidlusta institutsioonilist võimu või autoriteeti, ei pruugi legitimatsiooni vaja olla. Samas ei eelda legitimatsioon tegelikke rünnakuid või väljakutseid, piisab võimalikest, leiab van Dijk (2005).

Sama harilik kui on kriisiolukordades püüd oma tegevust legitimeerida, on protsessi käigus teise poole delegitimeerimine (van Dijk 2005). Sporditoimetuse konflikti juures väljendus see nõudmises vastaspoolele kohanduda „meie“ normide ja väärtustega. Ühelt poolt „toimetuselik sõltumatus“, teiselt poolt „toimetuse avatus“ ja „mitmetahuline kajastus“.

Legitimatsiooni üks vorm on koostöö. Mida rohkem teeb organisatsioon koostööd sidusrühmadega, seda suurem on vahetatud informatsiooni hulk. Mida mahukam on infovahetus, seda kattavamad on arusaamad ja ootused. Infovahetuse käigus saavad paika huvigruppide vajadused, väärtused ja tõekspidamised. Neid arvesse võttes moodustab organisatsioon enda ümber võrgustiku „tihedatest“ sidusrühmadest. Kui koostöö toimib halvasti, jäävad sidusrühmad „hõredaks“. Sellised juhul tekib vähem jagatud norme ja suureneb tõenäosus sidusrühmade konfliktseteks ootusteks organisatsiooni suhtes (Oliver 1991, Scott & Lane, 2000: 54 kaudu).

Rahvusinghäälingu kõrge usaldusväärsus ei ole peegeldus legitiimsusest. Legitiimsus on kellegi veendumuse väljendus, et institutsioon tegutseb vastavuses moraaliprintsiipidega. Usaldus tähendab aga institutsiooni toimimist vastavuses normatiivsete ootustega (Käärrik, 2010).

1.3.2 Avalik väärtus ja selle mõõtmine

Vastureaktsioonina avalikus sektoris rakendatud äri sektori juhtimismeetoditele (*new public management*) sündis avaliku väärtuse kontseptsioon, mis hindab juhtimise edukust vastavalt loodavate avalike väärtuste kasvule või kahanemisele ühiskonnas. Moore'i (1995, Lee, Oakley ja Naylor, 2011 kaudu) traditsioonilises käsitluses tähendab avalik väärtus (*public value*) üksnes ja ainult avalikust teenusest saadavat lisahüve, mis tekib tänu avalike teenistujate teatud praktikatele. Avalik väärtus võib olla uus teenus, aga võib olla ka avaliku institutsiooni suhtes tõusnud usaldus.

Meediasse tõi avaliku väärtuse mõiste BBC, mis on enamikul juhtudel avaliku meediateenuse arengutes suunanäitajaks. Käesoleva aastatuhande alguses kasvas kriitika ja surve avaliku meediateenuse printsiipidest kaugenenuid BBC aadressil sedavõrd suureks, et organisatsioonil polnud muud võimalust kui tegutsemisalused põhjalikult ümberhinnata. Lähtuvalt uue meedia keskkonnast uuestisõnastas BBC (2006) oma rolli avaliku väärtuse looja doktriini (*building public value*) kaudu. Avaliku väärtuse loomise üks ideedest oli taastada kontakt auditooriumiga.

Kuni 2016. aasta lõpuni kehtiva BBC (2006) seaduse järgi on loodaval ühiskondlikul väärtusel viis tüüpi:

- a) demokraatlik väärtus, mis tekib kodanikukultuuri toetamisega usaldusväärsete ja erapooletute uudiste kaudu
- b) kultuuriline väärtus, mille aluseks on kohaliku talendi toetamine ja esiletõstmine
- c) hariduslik väärtus, mis saavutatakse õppimisvõimaluse pakkumisega igapäevale
- d) sotsiaalne väärtus, mis tekib sotsiaalse sidususe ja sallivuse propageerimisega
- e) globaalne väärtus, mis kaasneb maailma kõige usaldusväärsemate uudiste tootja staatusega ja Briti kultuuri paremiku vahendamisega.

Collins (2007) seostab BBC avaliku väärtuse doktriini jõustamist kolme põhjusega: a) avaliku meediateenuse rahastamise legitiimsuse kindlustamine, kui auditorium uue meedia keskkonnas fragmenteerub; b) trend avalik-õigusliku meediasisu kvaliteedi ja eristatavuse langusele võrdluses erameediaga; c) avalik-õigusliku ringhäälingu ambitsioon tulla uue meedia turgudele takistab konkurentsi, innovatsiooni ja pluralismi.

Ehkki hilisemates hinnangutes peetakse avaliku väärtuse kasutamist „kilbina“ BBC poolt „oportunistlikuks ja retooriliseks“ (Lee jt, 2011), laienes mõiste kasutamine uue meedia levides üle Euroopa. Sellest kujunes „universaalne“ õigustusviis avalik-õiguslikule süsteemile, mis vajab kaitset erameedia ees, kes süüdistas multiplatvormiliseks muutunud avalik-õiguslikku ringhäälingut turu moonutamises.

Erinevad sidusrühmad on andnud avaliku väärtuse kontseptsioonile viimase 20 aastaga mitmeid funktsioone. Kaasaegses Euroopa ringhäälingus on see vahend „ülevallalt-alla“ juhtimisstiili kasutamiseks, justkui „tõestamise või õigeks tunnistamise rituaal“ (Bardoel ja Brants, 2003, Bardoel ja d’Haenens, 2006 kaudu), mille ehadaim näide on avaliku väärtuse test (Donders ja Moe, 2011).

Avaliku väärtuse kontseptsiooni vastuvõtmise või kohandamise (siin leidub erinevaid vaateid) protsessi mõjutavad mitmed tegurid. Esiteks kohalike sidusrühmade ja seadusloojate suhe Euroopa Liitu, mis seab kommunikatsiooniaktis (Euroopa Komisjon, 2009) meediapoliitika tingimuseks avaliku teenusest tõusva tulu, kuid teeb seda piisavalt ebatäpselt, et tõlgendajatele jääb võimalus anda sellele oma sisu ja funktsioonid. Teiseks meediaturu iseloom, mis jaotab riigid Hallini ja Mancini (2004) järgi meedia ja valitsuse vahelist suhet vaatlevasse kolme mudelisse: liberaalne, demokraatlik-korporatiivne ja pluralistlik polariseerunud (lisaks Terzise pakutud neljas, Ida-Euroopa post-kommunistlik mudel). Kolmas tegur on meediaturu kogusuurus, sest väikestel turgudel on avalik-õigusliku ringhäälingu roll piiratud ressursside ja ekspordi, suurema tootmiskulu ja lokaalse keeleruumi tõttu eriti tähtis. Neljas tegur on

avaliku väärtuse kontseptsioonile omistatud erinevad tähendused, mis võivad üksteisega totaalsesse vastuollu minna. Näiteks küsimus ülevalt alla või alt üles suhtest avalik-õigusliku institutsiooni ja auditooriumi vahel (Van den Bulck ja Moe, 2014: 61-62).

Poliitiline võitlus, mis saadab avalik-õigusliku ringhäälingu üleminekut avalik-õiguslikuks meediaks, inspireeris Davist ja Westi (2008) eristama kolme lähenemist seoses avalike väärtustega.

- a) väärtuste võimendamine: suurema hulga väärtuste ühendamise organisatsiooni joondamiseks keskkonnaga, milles ta tegutseb; ilmneb avalik-õigusliku institutsiooni loomisel või laiendamisel (värskemaid näiteid on Taiwan)
- b) väärtuste säilitamine: pärandina saadud igikestvate väärtuste kaitsmine ja usk nendesse; ilmneb rahastuse vähendamise või katkestamise puhul (värskemaid näiteid Kreeka)
- c) väärtuste kokkutõmbamine: mõnede varem hoitud väärtuste väljapraakimine, mida seostatakse tuumkompetentsile või põhiülesannetele keskendumisega (ja loobumisega laienemast uue meedia turule, värskemaid näiteid on Saksamaa).

Siiani ebaõnnestunud avaliku väärtuse mõiste üheselt määratlemine muudaks avalik-õigusliku ringhäälingu asetuse selgitamise üldises meediaruumis lihtsamaks. Tänapäeval näib mõiste kasutusel olevat peamiselt Euroopa Liidu konkurentsiseadusest tulenevate nõuete rahuldamiseks. Paremini põhjendatud pole ka avalik väärtus kui ettekääne uue meedia kursile toetuse pälvimiseks või kui instrument avaliku rahastuse küsimise legitimeerimiseks. Valitsev olukord võimaldab avalik-õigusliku ringhäälingu teemat müstifitseerida, sest mõistel avalik väärtus puudub sügav ja selge tähendus.

Valitsuse kui vahendaja ning digitaliseerumisega kaasnenud uus strukturealne vorm koos infovoole olemuse ja mahu muutumisega ei tee niigi keeruliselt hinnatava avalik-õigusliku ringhäälingu töö tulemusena tekkiva avaliku väärtuse mõõtmist lihtsamaks. Martin ja Lowe (2014) järgi on küsitavusi ja probleeme palju. Missugune mõõdupuu võtta aluseks ja kas seda saab ümber arvutada rahasse? Kas reitingud peegeldavad programmi kaudu tekkinud vastuvõtja rahuolu või teadmuse määra? Kuidas hinnata avalik-õigusliku ringhäälingu jälgimisest sündiva tolerantsuse, sotsiaalse sidususe jmt sügavust? Missugune on avalik-õigusliku ringhäälingu tegelik jõud ja mõju probleemide lahendaja ja protsesside käivitaja rolli haaramisel?

Avalik-õigusliku ringhäälingu läbipaistvuse saavutamise ettekäändel on rakendatud *ex ante* ehk avaliku väärtuse teste eeldatavate mõjude uurimiseks seoses avalik-õigusliku ringhäälingu laienemisega interaktiivsetele platvormidele (Van den Bulck ja Moe, 2012).

Nagu avaliku väärtuse doktriin on ka doktriini toimimise kontrollimehhanismi arendanud BBC (Martin ja Lowe, 2014). Avaliku väärtuse testi metoodika seisneb organisatsiooni juhtkonna esitatud olulisemate teenuse muutmise ettepanekute kahesammulises hindamises. Briti avaliku ringhäälingu juhtorgan BBC Trust annab hinnangu muudatusettepaneku kooskõlale avaliku teenuse printsiipidega. Muudatusettepaneku mõju turu perspektiivist hindab kommunikatsiooniregulaator Ofcom. Hinnangutest lähtuvalt kiidetakse muudatusettepanek heaks või lükatakse tagasi.

Selle hindamise pooldajad arvavad, et avaliku väärtuse test determineerib avaliku sektori tegutsemisulatusel legitiimsuse uue meedia turgudel ning kindlustab ühiskondliku väärtuse loomise teenusega, mida rahva raha eest pakutakse (Martin ja Lowe, 2014).

Avaliku väärtuse testi kriitikud toovad välja mitmeid asjaolusid, mis seavad sellise hindamise tulemused kahtluse alla. Mansell (2011) leiab, et avaliku väärtuse test taandab indikaatoriteks väga mitmesuguseid subjektiivseid hinnanguid, mida tavakodanikud väidavad end meediasisu puhul väärtustavat. See toob kaasa mitmeid metodoloogilisi probleeme ning kõige selle tagajärjel muutub avaliku rahastamise õigustamine pigem raskemaks.

Testi funktsionaalsus ja efektiivsus on seatud kahtluse alla teiselgi põhjusel. Collins (2011) järgi kaasneb avaliku väärtuse testiga pikk, kulukas ja paljuski rituaalne verifitseerimise protseduur, mis muudab küsitavaks testi majandusliku mõistlikkuse. Pealegi näitab kogemus, et tagasilükkamisi esineb pigem harva.

Avaliku väärtuse mõõtmine ei saagi õnnestuda, kui keskenduda individuaalse või tarbija kasu/rahulolu modelleerimisele; kui piirata seda ainult kasulikkuse või börsiväärtuse käsitlemisega (Trappel, 2014). Teisalt kõlavad eesmärgid nagu auditooriumi vajaduste rahuldamine liiga lihtsustatult. Radoslavov (2014) leiab, et avalik-õiguslik ringhääling ei pea üksnes püüdlema legitiimsuse suunas, vaid selgelt eristama end muudest avalikke hüvesid ja teenuseid pakkuvatest meediavormidest.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et avaliku väärtuse mõõtmine ei saagi olla lihtne ülesanne. Leidub vähemalt kaks argumenti, mis seda takistavad. Esiteks: lahknevad nägemused sellest, mis on ja miks eksisteerib avalik-õiguslik ringhääling; ja teiseks: mõiste avalik väärtus liiga avar sisu.

Kui avalik-õigusliku ringhäälingu ja temalt eeldatud avaliku väärtuse loomise tõlgendamised saavad kõikuda n-ö kogu spektri ulatuses, kandub subjektiivsus edasi ka mõõtmisele.

On tõsi, et regulatsioon võib olla kuitahes üksikasjalik ja täpne, sisaldab dokument alati tõlgendusruumi huvigruppide jaoks, kes leiavad, et avalik finantseerimine määrab avalik-õigusliku ringhäälingu just nende huvide teenistusse. Ebakonkreetsed seaduse tulemus on avalik-õiguslik „ebamäärasus“. See on olukord, kus huvigruppidel on võimalus vaidlustada rahvusringhäälingu iga liigutus nii, nagu on rahvusringhäälingul võimalus neid valideerida. Küsimus on, kas legitiimsus sellest võidab või kaotab?

1.3.3 Uued suhted avalikkusega: koostöö ja partnerlus

Teisenenud keskkonnas on käivitanud protsessid, mille käigus kujundatakse ümber avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsed alused. Suhe ühiskonnaga ja huvigruppidega selle sees pole erand. Avaliku meediateenuse peamine eeldus on inimeste elukvaliteedi parandamine, mida võimaldab debattide pidamine ja inimeste kaasamine nendesse.

Kui veel möödunud sajandi lõpus kirjeldas Schudson (1998) kolme peamist ajakirjandusmudelit (eestkoste mudel, turu mudel ja propageerimise mudel), mille suhe meedia ja auditooriumi vahel on ühesuunaline – ajakirjandus informeerib auditooriumi, siis muutunud oludes peetakse vajalikuks jõuda keskustelu pidava ajakirjanduse juurde (*journalism of conversation*) (Glasser ja Craft, 1998). Inimesed vajavad debatis osalemiseks informatsiooni jagamise kõrval aktiivset hõlmamist (Glasser ja Craft, 1998).

Nip (2006) nägi meedia ja auditooriumi suhte intensiivsust ja suunda aluseks võttes ajakirjandusele järgmisi variante:

- a) traditsiooniline ajakirjandus (*traditional journalism*) – väravavalvuri rollis ajakirjanikud haldavad kogu sisuloo protseduuri; auditooriumi võimalus protsessi mõjutada on väike ja ainus side ajakirjanikuga on kiri toimetusele.
- b) avalik ajakirjandus (*public journalism*) – mudel, mis kaasab auditooriumi infokogumise ja sisuloomise protsessi, kuid toimetaja ja avaldajana säilitavad ajakirjanikud väravavahi rolli.
- c) interaktiivne ajakirjandus (*intertactive journalism*) – veebiajakirjandusele viitav mudel, milles internet on platvormiks kompleksset sisuvalikut puudutavale ja/või isikutevahelisele interaktiivsusele; vastutus uudise eest lasub endiselt ajakirjanikul.

- d) osalusajakirjandus (*participatory journalism*) – kodanikke oodatakse panustama sisuloomesse, alustades diskussioonist ideede üle kuni osaliselt iseseisva loomisprotsessini välja.
- e) kodanikuajakirjandus (*citizen journalism*) – sisulooime protseduuri haldavad täies ulatuses inimesed ise, kes loodu ka avaldavad; kui avaldamine jäetakse professionaalsetele ajakirjanikele, taandub protseduur osalusajakirjanduseks

Kriitikute arvates ei kasuta avalik-õiguslik ringhääling muutunud konteksti täiel määral ära – ei tee piisavalt koostööd (Murdock, 2004), eelistab kommertslikku lähenemist kodanike huvide eest seismisele (Jakubowicz, 2007b) ja ilmutab vähe initsiatiivi kodanike kaasamisel (Bardoel ja Lowe, 2007).

Murdock (2004) leiab, et avalik-õiguslik ringhääling peab toimima „avalike ja kodanike algatuste võrgustikus sõlmpunktina, mis loob aluse uuele jagatud kultuuriruumile“ (Murdock 2004: 2). Internetikeskkond pole avalik-õiguslikule ringhäälingule ainult vahend, vaid on ka võimalus esimest korda ajaloos täita avalikku missiooni kogu ulatuses. Avalik-õiguslik süsteem kui platvorm, andmebaase ja tegutsejaid ühendav lüli koondab avaliku väärtusega sisu ning jagab selle laiali kõikidel saadaolevatel platvormidel. Murdock (2004) ei näe avaliku sektori institutsioone konkurentidena vaid jagatud avaliku ruumi loojatena.

Koostöö kontseptsiooni esiletõusu tähtsust toonitav Jakubowicz (2008: 13) tuvastab mitu olulist välja seoses partnerluskohustuste kasvuga meediatööstuses:

- a) digitaalne üleminek
- b) uurimistegevus ja arendustöö
- c) lairiba arendamine
- d) koostöö ja partnerlus väravavalvuritega
- e) koostöö ja partnerlus avaliku sektoriga, kultuuri- ja loovinstituutidega sisu leidmiseks, arendamiseks ja jagamiseks
- f) sõltumatu tootmissektor.

Arvatakse, et koostöö erasektoriga on möödapääsmatu. Avalik-õiguslik ringhääling ei suuda ressursipuudusel seista digitaalse meedia eesliinil, millega kaasneb oht jääda marginaalseks ja isolatsiooni (Jakubowicz, 2008). Liitlaste leidmine suurendab tõenäosust pakkuda kvaliteetset programmi, viia läbi ühishankeid nii tehniliste lahenduste kui sisu leidmiseks (McKinsey, 2001, Jakubowicz, 2008 kaudu).

Selgelt erineva iseloomuga on koostöö teiste institutsioonidega (saavad koostööd kui võrdne võrdsega – ja ka minevikus ei ole tegelikult sellele takistusi olnud) ja auditooriumiga (kelle puhul on olnud domineeriv ühepoolne, n-ö ülevalt alla vaade ja siin peaksid muutused olema suuremadki, et koostöö saaks võimalikuks).

Partnerlus avaliku väärtuse nimel (*public value partnership*) seab esikohale avalik-õigusliku ringhäälingu koostöö sarnaseid ülesandeid täitvate institutsioonidega. Sellise partnerluse tulem on uut tüüpi sisu või teenus (Raats, Donders ja Pauwels, 2014). Beningtoni ja Moore'i (2011) järgi on partnerlus administratiivne abinõu loomaks avalikku väärtust ehk seda, mida väärtustab avalikkus kui kodanikkond.

Koostöö kontseptsiooni rakendamiseks on avalik-õiguslikul ringhäälingul Raats jt (2014) järgi kolm motivaatorit: a) tootmisvõimekuse suurendamine (kulude jagamine, tõhususe tõstmine); b) avaliku teenuse ulatuse suurendamine ühiskonnas läbi sünergia (n-ö avaliku missiooni laiendamine); c) erinevate sidusrühmade ühtse toetuse najal avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse tagamine (keskkonna autoriseerimine).

Avalik-õiguslikku ringhäälingut iseloomustab koostöö kontseptsiooni teostamisel selektiivsus, inkrementaalsus (järg-järguline) ja pragmaatilisus. Koostöö domineeriv suund on „ülevalt alla“, mis paneb kriitiliselt küsima, kas eesmärk legitimeerida avalikku meediateenust varjutab muud koostöö kontseptsiooni motivaatorid (Raats, 2012)?

1.3.3.1 Koostöö auditooriumiga

Vaatamata mitmekesisele sisule platvormidel näitab „kodanikuühiskonna mõistvus ja põhjalikult informeeritud debatt“ Gardhami (2008: 14) arvates tagasimineku märke. Nišikanalid täidavad teatud hulka avalikke ülesandeid, kuid globaalse universaalsuse domineerides tõuseb avaliku ringhäälingu tähtsus „kohalikes oludes kõneka kultuuri ja sotsiaalsete suhete vahendajana ning kohalike inimeste koondajana (Berg jt, 2014: 120). Oodata erameedialt riskantse tasuvusega kohaliku sisu tootmist ei ole mõistlik.

Osaluskuultuur omandab meedias järk-järgult suuremat tähtsust. Ees ootab ajastu, mil „igaüks on ajakirjanik, või võib olla“ (Gillmor, 2004). Nihet kaasava tootmisprotsessi suunas on nimetatud kultuuriliseks konvergensiks, mis soodustab uut osalusel põhinevat rahvakultuuri, mis annab tavalisele inimestele sisuga ümberkäimiseks vajalikud tööriistad (Jenkins 2004: 36). Väide kaasaegse tarbijaühiskonna passiivsusest ei pea paika – inimesed mitte ainult ei

oota võimalust meedias osalemiseks, vaid on omal initsiatiivil leidnud hulga viise, kuidas osaleda. Kuidas mõjutab osaluskultuuri kasv professionaalset meediat, pole veel selge (Jenkins, 2004).

Osalemine kui ajakirjanduslik väärtus ja ootus väljendus juba 1960. aastatel, kui ajalehtedes asusid tööle esimesed ombudsmanid ja nn lugejate esindajad. Telemaastikul on see olnud tagasihoidlikum, väljendudes eeskätt arvamusküsitluste korraldamiseks (näiteks sissehelistamised või sms-i saatmine). Gillmori (2004) järgi on osaluskultuuriga kõige kaugemale jõudnud veebimeedia, mis seob omavahel toimetuse ja kasutajate loodud sisu, liikudes nõnda kodanikuajakirjanduse suunas.

Gillmor (2004) leiab, et veebiajastul saab igast inimesest endast meedia. Ajakirjandus kui ühelt mitmele suunatud loeng muutub ajakirjanduseks kui mitmete keskusteluks. Auditoorium õpib, kuidas liituda ajakirjanduse protsessiga, aidates pidada laiaulatuslikku arutelu (Gillmor, 2004: 60-61). McQuaili (2003) järgi on osalemine võimaluse tabada alternatiivse, kodanike vajadusi kaitsva ja väljendava rohujuuretasandi meedia ideid. Kodanikuajakirjanduse eesmärk pole rünnata traditsioonilise meedia juhtpositsiooni, vaid tugevdada kodanikuühiskonna aktiivsust. Hermes (2006) toob välja kodanikuõiguse kultuurilise mõõtme, väites, et inimesed konstrueerivad end uue meedia abil kodanikuna laiemalt kui lihtsalt informeeritud olemine.

Gillmor (2004) kasutab rohujuuretasandi ajakirjanike (*grassroots journalist*) tõusu ennustades ajamäärust homme. Tegelik olukord peegeldab, et osalusajakirjanduse mõju professionaalsete ajakirjanike tööruutiniile ja suhtumisele on olematu või minimaalne. Kodanikuajakirjanduse näited jäävad pigem erandlikuks, sest professionaalne meedia pole valmis minema kaugemale kui kaasamine. Kaasamine ei eelda sisu loomise ja avaldamise delegeerimist kodanikule, vaid rahuldub kodanike kui teenuse parendamiseks vajalike sisendite teadvustamisega (Love 2009).

1.3.4 Koostöö kontseptsiooni rakendamise takistused

Partnerluses nähakse teoreetilist võimalust laiendada avalik-õigusliku meediateenuse ulatust. Raatsi (2012) järgi ei ole partnerluse kontseptsiooni rakendamine vaba ohtudest. Takistused võivad olla rahalist, legislatiivset ja organisatsioonilist laadi. Partnerlus pole loogika ja huvide erinevuste tõttu kaitstud initsiatiivide põrkumisest ka avaliku sektori siseses koostöös. Raats (2012) toob näitena avalik-õigusliku ringhäälingule tihti omaseks peetud kultuurivaldkonna

loogika, mis oma loomuselt on vastupidine televisiooni kui populaarmedia loogikale. Tõsi, konfliktkohad on ületatavad. Sobiva tõestuse leidmiseks ei pea vaatama kaugemale ETVs toodetud sarjast „Klassikatähed“.

Millised probleemid veel võivad koostöö ja partnerluse kontseptsiooni rakendamisele mõju avaldada?

a) pikaajaline partnerlusstrateegia toimi. Partnerlused on pigem projektipõhised ja lähtuvad legitimatsiooni taktikast.

b) vastastikuse võrdse kasu printsiipi on keeruline järgida. Poolte huvid ja võim on selleks liiga erinevad.

c) partnerlussuhtes avab avalik-õiguslik ringhääling end välisele mõjule, mis võib ohtu seada institutsiooni eristumise, organisatsioonilise identiteedi, usaldusväarsuse ja kvaliteedi.

d) avalik-õigusliku ringhäälingu tegevus peegeldab kõigest hoolimata valitsuse huve ega sõnasta selgelt muud tulu peale konkurentsiprobleemide leevendamise. Avalik-õigusliku ringhäälingu töötajad ei lähtu soovist laiendada avaliku meediateenuse ulatust, vaid eesmärgist säilitada oma töö (Raats, 2012).

Partnerlussuhte takistuseks võib saada avalik-õigusliku organisatsiooni suurus ja kohmakus, hierarhiline struktuur, samuti sõltuvus bürokraatlikest protseduuridest. Uus meedia avardab võimalusi ka partneritele. Mitmed avaliku ringhäälingu traditsioonilised partnerid avalikust sektorist (muuseumid jt) suudavad ise sisu levitada, jättes avalik-õigusliku ringhäälingu ilma senisest monopoolsest võimalusest-kohustusest seda teha. Ringhääling ja partnerid sattusid konkurentsiolukorda, mis tõttu pole avalikul ringhäälingul palju võimalusi peale „sunnitud“ partnerluse (Raats, 2012).

Sellest lähtuvalt võib eristada mitmeid faktoreid, millest sõltub avalik-õigusliku ringhäälingu huvi teha koostööd (Raats, 2012):

- a) ületatavate takistuste (rahalised, legaalsed) hulk ja suurus
- b) osalevate partnerit arv
- c) osalevate partnerite tüüp (näiteks era või avalik)
- d) partnerlusega kaasnevate kohustuste hulk ja ulatus
- e) kontrolli ja sõltumatuse säilitamine partnerluses
- f) partnerluse loogika ja filosoofia ulatus, mida ringhääling on valmis panustama.

McQuail (2003) selgitab osalusajakirjanduse kiratsemist Euroopa riikide tähelepanu keskendumisega olemasoleva avalik-õigusliku ringhäälingu tugevdamisele. Veel oletatakse, et nõrk riigisisene konkurents ei soodusta meediat kodanikuajakirjandusele panustama. Suhtes auditooriumiga püsib ülevalt alla vaade ja ajakirjanikud pole valmis loobuma väravavalvuri funktsioonist.

Võimalik, et takistusena tuleb vaadelda partnerlussuhte mittejulgestavaid kogemusi. Euroopa kogemus näitab, et katsed praktiseerida koostööd auditooriumi tasandil ja loovutada sisutootmine (mõningatel juhtudel ka edastamine) tavainimestele, kujunevad harva edulooks. Peamise põhjused, miks osalusajakirjanduse entusiasm raugab, on Paulussen, Heinonen, Domingo ja Quandti (2007) järgi:

- a) tehnoloogiliselt pädevate inimeste puudus
- b) meediaettevõtete küsitav motivatsioon (palgakulude kokkuhoid, kunstlik lojaalsus)
- c) ebaküps seadusandlus (vastutuse võtmine auditooriumi toodetud sisu eest)
- d) kultuurilised eripärad
- e) lisakoormus ajakirjanikele (auditooriumi loodud sisu filtreerimine).

Kokkuvõtvalt võib märkida, et lülitumine varasemalt vahendamise mudelilt koostöö mudelile on ringhäälingule radikaalne samm. Takistusi, miks institutsionaalne partnerlus või koostöö auditooriumi tasandil üheselt õnnestunud pole, leiab kõikide osapoolte juurest. Tõenäoliselt pole koostöö- ja partnerluse kontseptsiooni rakendamine end sellega ammendanud. Pigem on auditooriumi ja institutsioonide positsioneerimine avalik-õigusliku ringhäälingu tuleviku kujundamisel võtmekoht.

2. Empiirilised lähtekohad

Avalik-õiguslikku ringhäälingut on uuritud palju, mida ei saa väita tema toimimise legitiimsete aluste kohta. Varem on avaliku ringhäälingu legitiimsusega tegelenud Andres Jõesaar oma magistritöös „Avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimatsioon: Eesti kogemus rahvusvahelises kontekstis“ (2005) ja doktoritöös „EU media policy and survival of public service broadcasting in Estonia 1994-2010“ (2011). Jõesaar keskendus oma töös avalik-õigusliku ringhäälingu poliitilise ja majandusliku legitiimatsiooni küsimustele. Käesoleva magistritöö uurimisprobleem kasvas välja autori (Teppan, 2013) bakalaureusetööst, mille mitmed järeldused aktualiseeriti 2014. aasta märtsis avalikkusesse jõudnud ERRi sisekonfliktis. ERRi legitiimatsiooni aluste muutumise uurimiseks annangi töö käesolevas osas kõigepealt ülevaate oma bakalaureusetööst, seejärel ERRis toimunud konfliktist ning kolmandaks ERRi asetusest ühiskonnas ning auditooriumi silmis. Enda uuringule konteksti loomiseks teen ka lühikese ülevaate organisatsiooni eesmärgiseadest koostöö ja partnerluse kontseptsioonide rakendamiseks.

2.1 ERR selle pikaajaliste töötajate nägemuses

Minu bakalaureusetöö (Teppan, 2013) esimene eesmärk oli uurida, kuidas tajuvad kogunud ning kauaaegsed ajakirjanikud ja toimetajad avalik-õigusliku ringhäälingu funktsioone ja nende võimalikku muutumist. Töös vaadeldud ajaline raam toetus kolmele perioodile: nõukogude aeg, taasiseseisvumise murranguline periood ja vabariigi aeg. Töö teine eesmärk oli analüüsida, missugusena tajuvad ajakirjanikud iseenda rolli ja selle muutumist ringhäälingus.

Kvalitatiivsel uurimisviisil valminud töös viidi läbi 11 süvaintervjuud rahvusringhäälingus üle 20 aasta töötanud inimestega, enamus neist tegevajakirjanikud või –toimetajad.

Bakalaureusetöö tähtsamate järeldustena selgus, et respondendid omistavad ERRile kõrgeid, kohati isegi müstifitseerivaid väärtusi: eetiline, tõerääkimine, rahva jaoks olemas olemine – need on rahvusringhäälingu staatuse tunnused. Leitakse, et rahvusringhäälingu panus demokraatia arendamisse seisneb normatiivsetes rollides nagu harimine ja rahvuslik-konservatiivse mõtteviisi arendamine, auditooriumi n-ö õigel rajal hoidmine.

Rahvusringhäälingut nähakse ühiskondlike protsesside juures pigem foorumi pakkujana ja peegeldajana, mitte protsesside algatajana.

Rahvusringhäälingu staatusest ja rollist rääkides väljendavad intervjueeritavad muret auditooriumist kaugenemise ning ERRi rolli vähenemise pärast ühiskonnas. Mitmete arvates asendab organisatsioonile varasemast ajast iseloomulikku autorikesksust praegusajal ametnikukesksus. Konkurentsituatsioonis vabatahtlikult võetud meelelahutaja roll läheb vastuollu ajakirjanike moraalse kompassiga väärtuste küsimuses, kuid sellist arengut jälgitakse pigem paratamatusena.

Ajakirjanike rollimuutusi analüüsides joonistub välja intervjueeritavate tunnetus tsensuurist. Kui nõukogude režiimi tingimustes kujutas see ideoloogiainstrumendina töö „loomulikku“ osa, siis tänapäeval räägitakse enesetsensuurist. Kuna intervjuud toimusid organisatsioonis toimunud koondamistelaine järgselt, võib enesetsensuuri tähtsustamist tõenäoliselt seostada hirmuga töökoha kaotuse ees.

Oluliste tajutud muutustena tuleb veel ära märkida vähenenud ootusi ajakirjanikutöö kvaliteedile, mis kaasneb ümberasumisega looja rollist vahendaja rolli. Praeguseks on kadunud kogemuse eelis ja lisandunud kõrgemad nõudmised tehnilisele võimekusele. Suhtes auditooriumiga on hääbumas „ühe asja eest väljas olemise“ mentaliteet. Sageneb vaenulik kriitika toimetuste aadressil. Võimalik, et selle aga ka konkurentsivolukorra võimendumise ja auditooriumi süvenemise võime taandarengu vili on intervjueeritute meelehärm ajakirjaniku rolli pisenemisest ühiskonnas.

2.2 ERRi sporditoimetuse konflikti lühikirjeldus ja kronoloogia

Konflikt ERRi sporditoimetuse ümber hõlmas paisudes kogu organisatsiooni ja tõstatas küsimusi rahvusringhäälingu asendist koostööväljal. Diskussiooni epitsentris olid mitmed avalik-õigusliku ringhäälingu alusväärtused: autonoomia, erapooletus, objektiivsus, läbipaistvus jt. Antud peatükis kirjeldan põgusalt konflikti asjaolusid ja arengut aegjoonel.

Eesti Rahvusringhäälingu juhatuse liige Hanno Tomberg esitas 25. märtsil 2014. aastal rahvusringhäälingu nõukogule lahkumisavalduse, milles ta nimetas lahkumise põhjusena erimeelsusi rahvusringhäälingu personalipoliitikas. Samal õhtul kinnitas ERRi juhatuse esimees Margus Allikmaa uudistesaaates Aktuaalne Kaamera (25.03.2015), et soovib teha muutusi rahvusringhäälingu sporditoimetuse juhatuses ning välja vahetada selle juhi Marko

Kaljuveeri. Niisuguse käigu põhjusena viitas Allikmaa eesmärgile muuta sporditoimetuse koostöö spordiavalikkusega tõhusamaks ja spordiülekannete valik ERRis avaramaks. Tombergi lahkumisavaldust pidas Allikmaa üllatuseks ja seostas Tombergi käitumist võimalusega, et juhatuse liikmena tajus ta situatsioonis kaasvastutust või soovis Kaljuveeri kaitsta.

Tombergi ja Kaljuveeri lahkumise teatavaks saamisega puhkes mitmetasandiline konflikt, mida järgmise kahe nädala jooksul igapäevaselt ja intensiivselt kajastanud meedia valis selgelt poole („ERR vajab uut juhti“ – Eesti Päevaleht, 31.03.2014). Konflikti esitleti muu hulgas Allikmaa ja Kaljuveeri isikliku vastasseisuna, mille alget nähti Kaljuveeri isiklikus initsiatiivis küsida peaministrilt 300 000 eurot lisaraha jalgpalli MM-finaalturniiri näitamiseks ETVs („Kaljuveeri vallandamise võis ajendada isiklik solvumine“, LP, 29.03.2014). Eelnevalt pakkus rahahädas ERR MMi õigusi müügiks.

Lisaks argumentidele põhjendamatus jalgpalli eelistamisest ja liiga kitsast alade valikust ülekannetes ning uudistesaadetes, heitis Allikmaa Kaljuveerile ette ERRi usaldusväärse löögi alla seadmist ja maine kahjustamist, kui aasta spordihetke konkursil nimetati kandidaadiks Andrus Veerpalu õigeaegselt spordi arbitraažikohtus („Tüli ERRis tekkis Tour de France'i näitamisest“, Postimees, 27.03.2014). Kõnealusele seigale reageerisid avalikult olümpiamängudel medaleid võitnud endised sportlased. Maine kahjustamine saigi juriidiliseks aluseks Kaljuveeri töölepingu lõpetamisel.

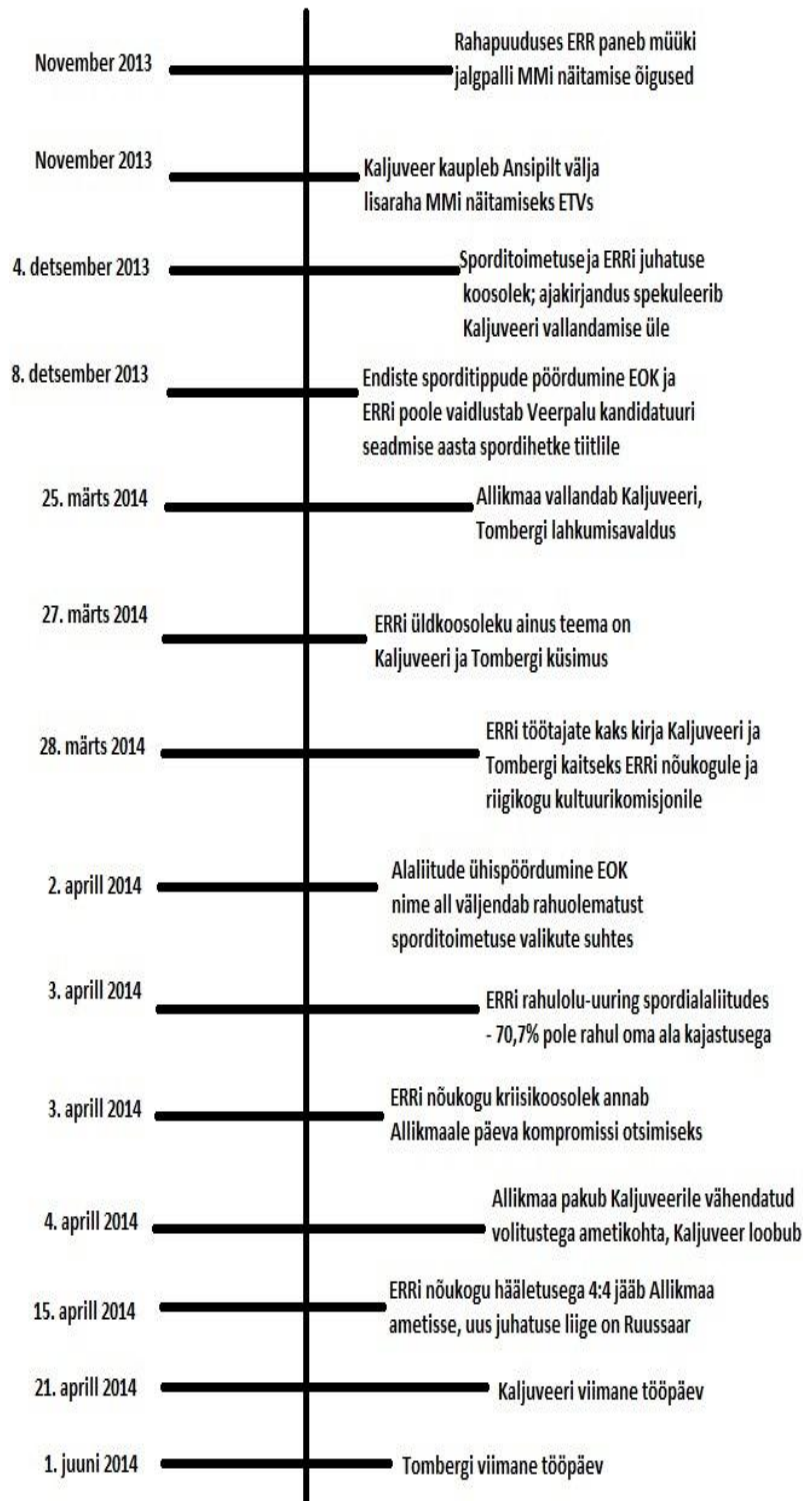
Konflikti käigus saatsid ERRi töötajad Tombergi ja Kaljuveeri toetuseks kaks kirja (ühe neist sporditoimetuse eraldi) kultuuriministrile, riigikogu kultuurikomisjonile ja rahvusringhäälingu nõukogule („ERRi töötajate kirjad nõukogule“, ERR, 28.03.2014). Kriisisituatsioonis palus rahvusringhäälingu meediauuringute osakond spordialaliitudel hinnata rahulolu-uuringus oma ala kajastamist ERRi kanalites. Uuring näitas, et 70,7% vastanutest ei ole valikutega rahul („Uuringutulemused: enamus Eesti spordialaliitudest pole ETV ülekannete valikuga rahul“, Delfi, 03.04.2014).

End personaliküsimusele hinnangu andmisest taandanud ringhäälingunõukogu saatis enne juhatuse esimehe saatuse üle hääletamist Allikmaa sporditoimetusse kompromissiotsingule. Ettepanekule jätkata ERRis piiratud volitustega produtsendina vastas Kaljuveer eitavalt („Sporditoimetuse ei nõustunud Allikmaa pakutud kompromissiga“, ERR, 04.04.2014).

Juhatuse esimehe jätkamise üle ERRi ees otsustas ringhäälingunõukogu salajasel hääletusel, mille tulemus 4:4 jättis Allikmaa ametisse. Allikmaa ettepanekul hääletati juhatuse uueks liikmeks Ainar Ruusaar, kes võttis üle Tombergi kohustused. 22. mail selgus, et Kaljuveerist vabaks jäänud sporditoimetuse juhi ametipostile asub Rivo Saarna.

Üldistavalt võib öelda, et isikkoosseisu muudatuse taustal põrkusid antud konfliktis kaks pingevälja. Ühelt poolt huvigruppide väline surve sporditoimetuse valikutele ja seeläbi viimase pädevuse kahtluse alla seadmine. Teiselt poolt olukord, mida ERRi töötajad tõlgendasid toimetusalase sõltumatuse ohustamisena ja juhtkonna poolt spordialaliitude huvide eelistamisena auditooriumi omade ees.

Sporditoimetuse konflikti kronoloogia

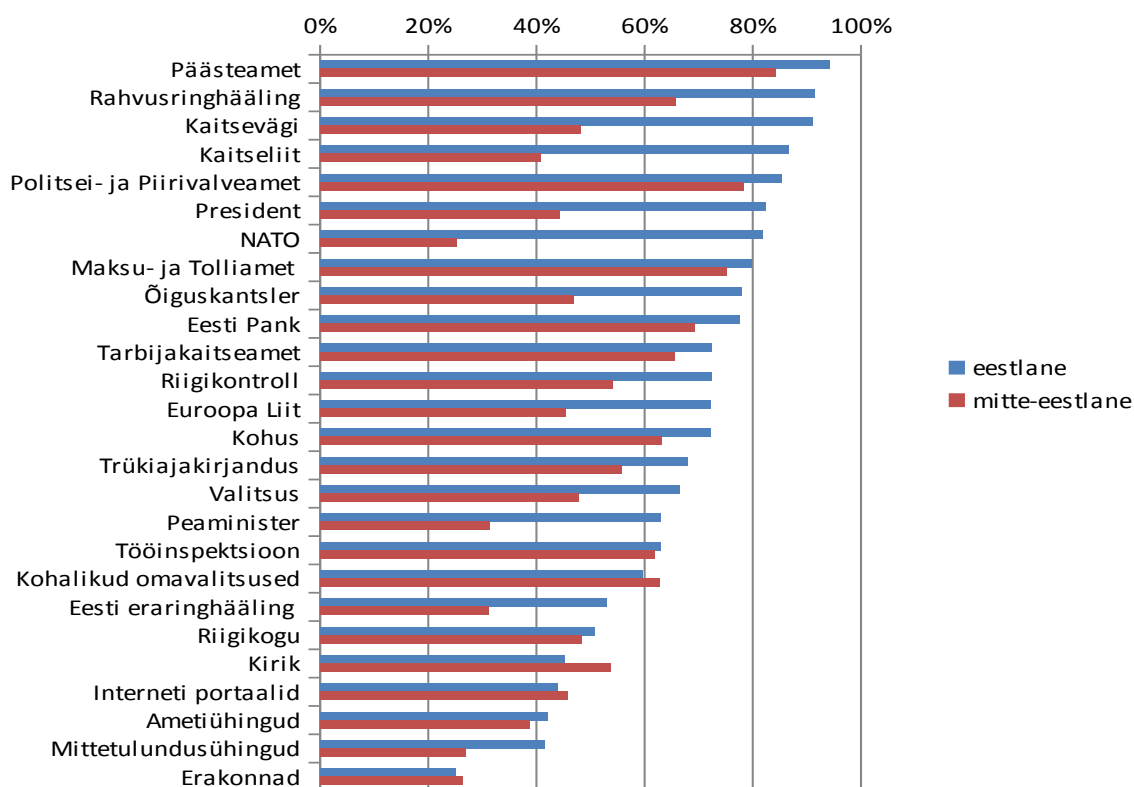

Joonis 1. ERRi sporditoimetuse konflikti tähtsamad sündmused aegjoonel (autori rekonstruktsioon).

2.3 Eesti Rahvusringhäälingu usaldusväärsus

Rahvusringhäälingu töö kõige tähtsam mõõt on mõju ühiskonnas, selle aluseks on usaldusväärsus ja omaksvõtt (ERR arengukava 2016-2019). ERRi arengukava ei aseta organisatsiooni legitiimsust otseselt usaldusväärseusega. Kui selline seos toimiks, siis ERRil legitiimsusega probleeme poleks.

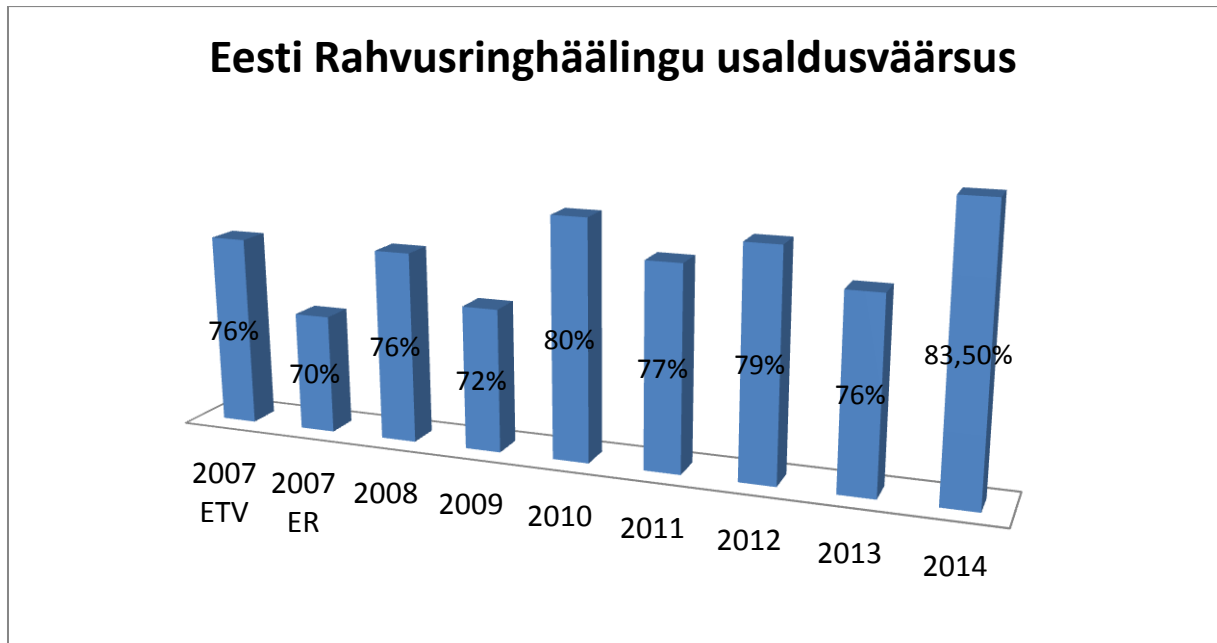
Eestlaste usaldusväärsus rahvusringhäälingu suhtes on 92%, mitte-eestlaste usaldus 65,7%. Koondtulemus 83,5% asetab rahvusringhäälingu 2014. aasta pingereas päästeameti järel teisele kohale. Võrdluseks eraringhäälingu usaldusväärsus – 46% (eestlased 53% ja mitte-eestlased 31,2%) (vt joonis 2).

Joonis 2. Institutsioonide usaldusväärsus Eestis 2014. aastal (TNS Emor).

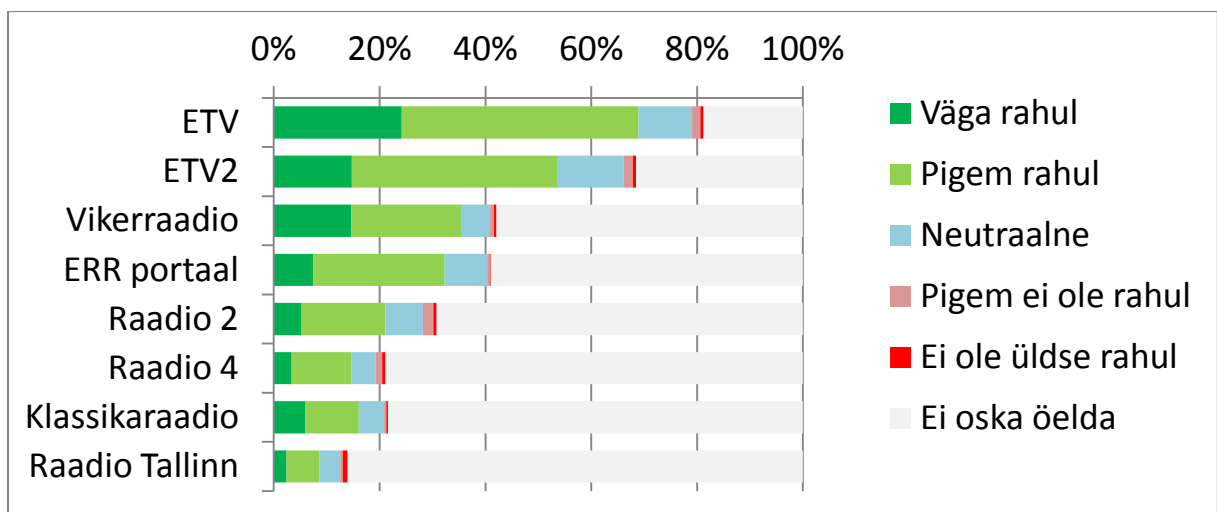
Rahvusringhäälingu usaldusväärseuse protsent on võrdlemisi ühtlaselt kõrge olnud läbi kogu tema eksistentsi (vt joonis 3). Kui jätta kõrvale kõige värskem uuring, ei ole usaldusväärsus väga suuri langusi või tõuse võrdluses ERRi asutamisele eelnenud ETV toetusega läbi teinud.

Arvestatavat toetuse kasvu 2014. aastal võib seostada ERRi tähtsuse tõusmisega ühiskonnas kriitilistel aegadel (eelkõige Ukraina sündmused).

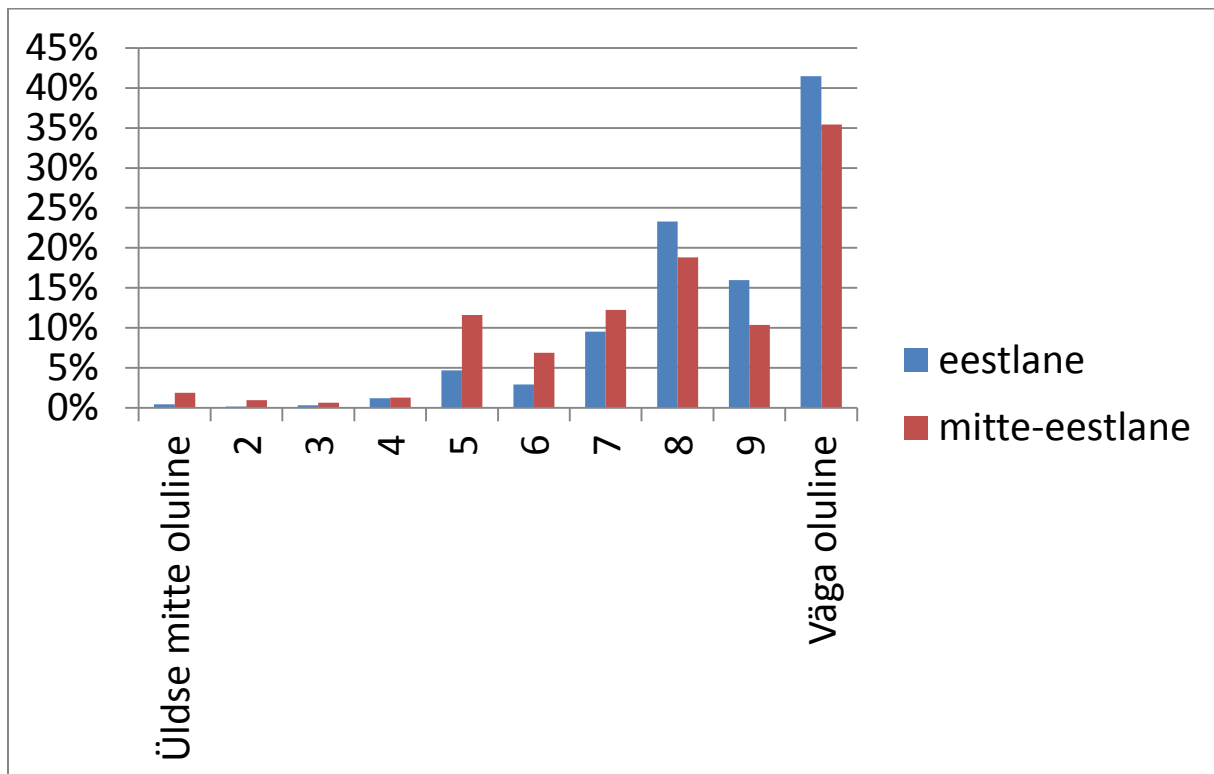
Joonis 3. Rahvusringhäälingu ja eelkäijate ETV/ER usaldusväärsus aastatel 2007 – 2014 (autori väljavõtted ERR arengukavadest).

ERRi traditsioonilistest platvormidest on auditoorium enim rahul ETVga (väga rahul 25% ja pigem rahul 45%). Järgnevad ETV2 (vastavalt 15% ja 39%) ja ERRi suurim raadiojaam Vikerraadio (vastavalt 15% ja 21%). Kõige madalam on rahuloluprotsent piirkondliku leviga Raadio Tallinna puhul (vastavalt 2% ja 6%) (vt joonis 4).

Joonis 4. Rahulolu rahvusringhäälingu kanalitega 2014. aastal (ERR meediauuringute osakond).

Rahvusringhäälingu olulisust kogu ühiskonna jaoks hindavad vastajad mõnevõrra kõrgemalt kui tema olulisust vastajale isiklikult plaanis. Ühiskondlikult peab ERRi väga oluliseks 40%, isiklikult 28% kõigist vastajatest. Eestlaste ja mitte-eestlaste puhul ei ole erinevused suured (vt joonis 5).

Joonis 5. Hinnang (10 palli skaalal) ERRi olulisusele kogu Eesti ühiskonna suhtes (ERR meediauuringute osakond).

Kui usaldusväärsus oleks ainus legitiimsuse garant, ei peaks ERR muretsema.

Joonised 2,3,4 ja 5 on koostatud ERRi meediauuringute osakonna poolt, tuginedes ERRi rahulolu-uuringule, mille novembris-detsembris 2014. aastal viis ERRi tellimisel läbi TNS Emor.

2.4 Koostöö ja partnerlus ERRi arengukavades

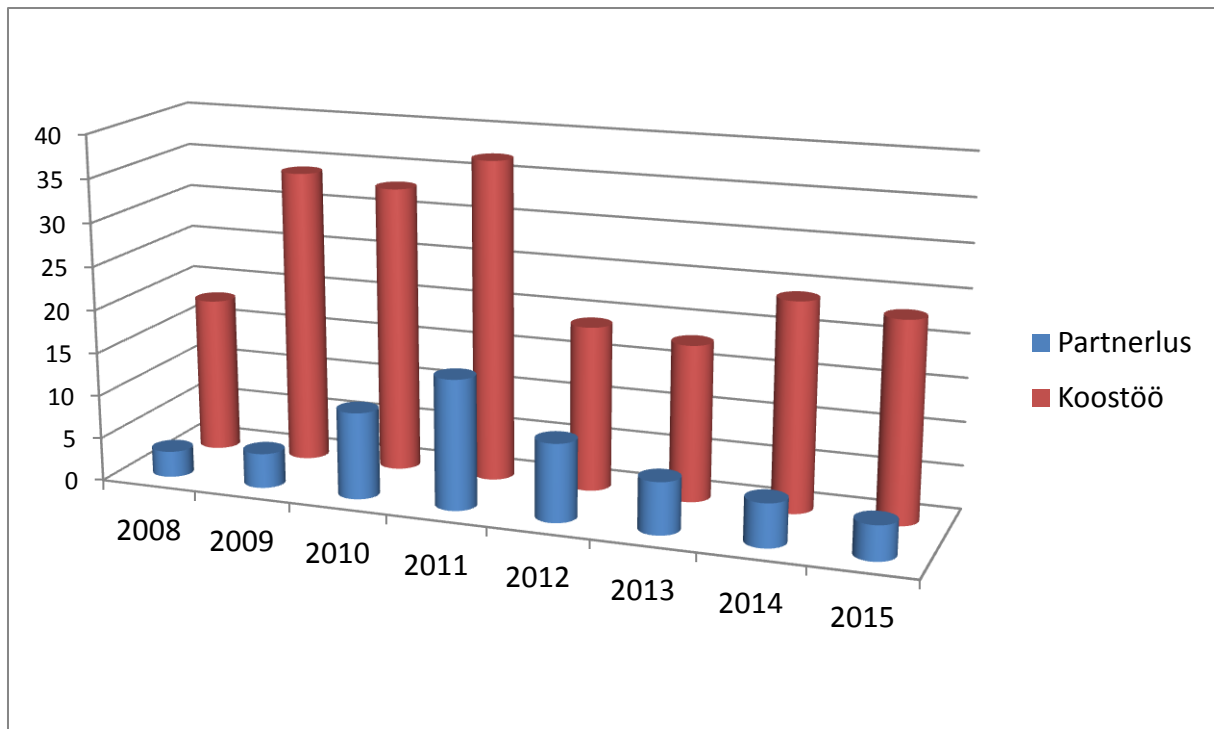
Eesti Rahvusringhääling tegeleb oma arengukavas küsimusega koostööst kahel suunal. Esiteks organisatsioonisisene koostöö struktuuriüksuste ja programmide vahel, mis avab täiendavaid võimalusi sisu „vastastikku täiendada, toetada ja sõnumit võimendada“ (ERRi arengukava 2015-2018: 13). Koostöö teine suund kandub organisatsioonist välja ning taotleb ERRile „olulise ja tõhusa“ partneri rolli valdavalt kultuuri valdkonnas. Laad, kuidas

organisatsiooni paigutust koostöösuhtes sõnastatakse („kohus on olla partner“; „soovib olla partner“) näitab teatud staatust, mida partnerluses osalemisele omistatakse. Koostööinitsiatiivi väljendamine rahvusringhäälingu legitimatsioonile kindlasti kahju ei tee.

Antud töös on oluline rahvusringhäälingust välja suunatud koostöö, milles võib arengukava põhjal eristada nelja üldisemat kategooriat:

- a) **rahvusvaheline koostöö**, mis väljendub peamiselt Euroopa Ringhäälingute Liidu (EBU) eri projektides, konkurssidel ja gruppides osalemises või koostööprojektides partnerprogrammidega Lätis, Soomes ja mujal (näiteks Klassikaraadio ühisprojekt soomlaste Yleisradioga klassikute tähtpäevade tähistamiseks). „Osalemine rahvusvahelistes koostöövõrgustikes aitab muuta rahvusringhäälingu tegevusi „efektiivseks ja kaasaegseks“ (ERRi arengukava 2009-2012: 9-10).
- b) **koostöö kompetentsikeskustega** (ülikoolid, erialaliidud jms.) aitab kaasa kvaliteedi tõusule. Arengukava värskemate versioonide järgi täidab niisugune koostöö kahte funktsiooni: esiteks tulevikuspetsialistide koolitamine telekommunikatsiooni erialal (ERRi arengukava 2010-2013); ja teiseks „ERRile vajalike ja samas väga ressursimahukate digitaalringhäälingule omaste tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamine“ (ERRi arengukava 2015-2019: 23).
- c) **koostöö teiste avalik-õiguslike institutsioonide, ministeeriumide, riigiasutuste ja vabasektoriga**, mille argument on „ühendada nappe ressursse, et viia ellu loomingu eesmärgid“ (ERRi arengukava 2012-2015: 9).
- d) Eesti keele ja kultuuri arendamise valguses **koostöö eri ürituste korraldajatega** (ERRi arengukava 2011-2014: 48) ehk „rahvusringhääling on Eestis toimivate esinduslike teatri-, muusika- ja filmifestivalide koostööpartner“ (ERRi arengukava 2014-2017: 16).

Rahvusringhääling esitleb läbi koostöö ja partnerluse mitmeid avalik-õigusliku institutsiooni tuumväärtusi. „Avalik-õigusliku meediana on rahvusringhääling Eesti kultuuri ja kodanikuühiskonna toetaja, arendaja ning teiste samal eesmärgil tegutsevate organisatsioonide tõhus partner“ (ERRi arengukava 2016-2019: 12). Avatus kui iseseisev ja eraldi väärtus leidis rahvusringhäälingu arengukava vastavas peatükis koha aastal 2010. Avatust defineeriti kui „ennekõike koostöövalmidust ja soovi olla partner kõigile, kes loovad ühiskondlikke väärtusi, luua võrgustikke ja olla võrgustikes (ERRi arengukava 2011-2014: 16). Tänapäevaks on avatuse selline interpretatsioon arengukavast eemaldatud.

Joonis 6. Mõistete „koostöö“ ja „partnerlus“ mainimiste arv Eesti Rahvusringhäälingu arengukavades vahemikus 2008 – 2015 (autori väljavõtted) .

Kui täiendavalt analüüsida ERRi arengukava ja arengukavale tehtud viiteid ajakirjanduses, siis hakkab koostöö tagant kumama muster esitada koostööd ressursipuuduse leevendamise mehhanismina.

- „Rahvusringhääling otsib aktiivselt võimalusi ja arendab koostööd avalike fondidega sh Euroopa Liidu ühtlustusfondidega, et täiendada rahastuse abil täita Rahvusringhäälingu ees seisvaid eesmärke“ (ERRi arengukava 2010-2013: 12). Näide praktikast on allkirjastatud koostööleping EBUga, mille eesmärk oli saada lisarahastust telesarjale „Klass: elu pärast“.
- „Spordiülekannete tegemiseks soovitud mahus tuleb leida kaasrahastajaid ja teha koostööd spordialaliitudega“ (ERRi arengukava 2010-2013: 39). Jalgpalli MMi ja olümpia-aasta oli vähenenud eelarve tingimustes kriitiline. Milles täpselt seisneb alaliitude roll rahvusvaheliste ülekannete ekraanile toomiseks, pole täpsustatud.
- „Haridussaadete toimetused otsib Haridus- ja Teadusministeeriumi kaasabil erinevaid koostööpartnereid oma tegevuste kavandamiseks ja läbiviimiseks. Niimoodi kasutatakse ühiselt ja tõhusalt riiklikke toetusprogrammide vahendeid (ERRi arengukava 2011-2014: 27).

ERRi arengukava käsitleb koostööd nii konkreetsete näidete kui ka üldistaval tasandil. Dokument on ettevaatava iseloomuga, mis seletab üldsõnalisust ja loosungilikkust. Manifestses laadis koostatud visioonipaber kannab mitmeid viiteid koostööle sümbolsest kaasas läbi aastate ja täiendused on pigem kosmeetilised. Jõesaare (autori intervjuu) hinnangul pole arengukava üldsuse mõistes debati objekt, vaid sisemine instrument organisatsioonile ja seal töötavatele inimestele oma tegevuse mõtestamiseks.

Nagu rõhutab ka organisatsioon (ERR arengukava 2016-2019) ise, on arengukava dokument, millest lähtuvalt peab ERR läbirääkimisi riigieelarvelise rahastamise osas. Seadusest tulenevate eesmärkide ja ülesannete täitmiseks tehtavate uute ja/või oluliste tegevuste ning püstitatud ülesannete loetelu koos selgitustega moodustab arengukavast olulise osa. Vähetähtis pole organisatsiooni asetus koostööväljal. Asetuse defineerimine ressursipuuduse likvideerimiseks on küsitav strateegia.

2.5 Näiteid auditooriumi kaasavast koostööst

Järgnevalt kirjeldan põgusalt näiteid ERRi koostöösuhetest. Nimekiri on kaugel ammendavusest, sest toetub ainult nendele näidetele, mida tõi antud töö tarvis intervjueritud asjatundjad.

- Rahvatujurikkuja. Sketšisaatesse saadeti ligi 180 amatöörklippi, millest toimetuse hinnangul paremad pääsesid eetrisse. Tasand: toimetuse koostöö auditooriumiga.
- Fotode üleslaadimise aktsioonid. Järjekindlamalt leiab rakendust keskkond minupilt.err.ee, kuhu pandud fotod jõuavad telekraanile ilmaprognoosi ajal. Tasand: koostöö auditooriumiga.
- Saatejuhtide vahetamise aktsioon. Tuntud saatejuhid pandi eraldi või koos juhtima kellegi teise saadet. Mis saadet ja kellega koos, selle üle otsustas auditoorium. Tasand: koostöö auditooriumiga.
- Jõulutunnel. Iga-aastane traditsiooniline heategevussaade, mille raames teeb ERR koostööd avalike institutsioonidega (viimati Eesti Lastekaitse Liit). Annetusobjekt (abi vajavate laste huvihariduse toetamine) valiti rahva saadetud pakkumiste hulgast. Tasand: koostöö avaliku sektoriga ja auditooriumiga.
- Säutsud ja Facebook'i postitused valimissaadetes. N-ö kolmanda silma kaasamine saatejuhtide ja esinejate kõrval debati elavdamiseks. Tasand: koostöö auditooriumiga.

- Valijakompass ja muud ühistegevused Praxisega. Analüütikute kaasamine toimetusliku pädevuse tõstmiseks. Tasand: koostöö eraõigusliku organisatsiooniga.

3. Uurimisküsimused

Eesti Rahvusringhäälingu konfliktid huvigruppidega ootuste ja võimaluste ristumiskohas on märguanne, et organisatsioonil tasub kaaluda vajadust avalik-õigusliku süsteemi sisemiseks muutmiseks. Käesoleva magistritöö eesmärk on kaardistada vaateid ja pakkuda välja ettepanekuid, kuidas Eesti Rahvusringhääling vastaks paremini muutuva keskkonna nõudmistele.

Soovituste ja ettepanekute vormistamiseks tuleb kaardistada praegune olukord ja hinnata rahvusringhäälingu arendamise suhtes mõjukal positsioonil olevate inimeste valmisolekut organisatsiooni muutmiseks. Samuti visioonid, kuhu suunda tuleb avalik-õiguslikku ringhäälingut tüürida, et ei kaoks ühiskondlik tunnetus vajadusest selle järele.

Antud töö kontekstis täidab olulist rolli sporditoimetuse konflikt huvigruppidega, mis tõstatab küsimusi koostöö võimalikkusest ja olemusest rahvusringhäälinguga. Sama tähtis kui ERRi asetus koostööväljal, on huvigruppide (põhjendatud või põhjendamata) ootuste tunnetamine ning nendele reageerimine.

Eelnevast lähtuvalt olen magistritöös püstitanud järgmised uurimisküsimused:

1. Millised nägemused eristuvad rahvusringhäälingu rollist ja funktsioonist praegusajast?
2. Missuguseid ohte nähakse rahvusringhäälingu legitiimsusele? Kuidas hinnatakse vajadust legitiimseid aluseid uuesti põhjendada?
3. Kuidas hinnatakse rahvusringhäälingu avatust koostööle institutsionaalsel ja avalikkuse tasandil? Millised probleemid tuuakse välja koostööd takistavate teguritena?
4. Missugune on koostöö üle otsustamise protseduur? Millistel tasanditel langetatakse valikuid?
5. Millisel positsioonil asub rahvusringhääling antud subjektidega koostööd tehes?

4. Uurimismetoodika ja valim

Uurimisküsimuste abil sõnastatud magistritöö eesmärgi täitmiseks on andmete kogumisel ja töötlemisel kasutatud kvalitatiivset uuringumeetodit. Käesolevas peatükis selgitan lähemalt töös kasutatud meetodit ja selle puudusi. Samuti annan siin ülevaade valimi koostamise põhimõtetest ja tutvustan intervjuueeritavaid.

4.1 Uurimismetoodika kirjeldus ja kriitika

Kvalitatiivne uurimistöö järgib seisukohta, et tegelikkus on sotsiaalselt konstrueeritud (Johnson & Christensen, 2012). Käsitlus põhineb seisukohal, et inimesed konstrueerivad ise oma tegelikkuse, ning selle mõistmine on võimalik, kui uurida, kuidas nad seda teevad (Saveney & Robinson, 2001: 1173). Tavaliselt annab uurimistöö rikkalikke detailseid kirjeldusi inimeste käitumistest ja arvamustest. Peamised meetodid on intervjuud ja vaatlused, et koguda tekstandmeid. Küsitakse mida-, kuidas- ja miks-küsimusi (Draper, 2004: 643). Kvalitatiivne uurimistöö on interpreteeriv ja loomulik (Denzin & Lincoln, 2005: 3). Uurimisstrateegia rõhutab andmete kogumisel ja interpreteerimisel keskendatust sõnale, mitte kvantiteedile (Bryman, 2012: 36).

Töös kasutatakse püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks kahte tüüpi materjali. Töö lähtekohaks oli sporditoimetuse juhi ümber puhkenud konflikt ja analüüsimaterjalist ühe osa moodustasid konfliktiga seotud avalikud sõnavõtted. Konfliktiga seotud materjalide analüüsil eeldati, et konfliktis tulevad eriti selgelt esile ka üldisemad vaated ERRi funktsioonidele, toimimisele, probleemidele ja tulevikuvisionid. Allikateringi moodustasid artiklid ajalehtedes ja veebiportaalides, publitsistlikud raadiosaated ja avalikud pöördumised. Töös viidatakse nendele materjalidele alati kuupäeva täpsusega – tsitaadi järel sulgudes nii tsitaadi autor, kanal kui ka avaldamiskuupäev.

Informantide ja ekspertidega toimunud kuus süvaintervjuud olid poolstruktureeritud, mille aluseks võeti võtmeteemasid ja –küsimusi sisaldanud küsitluskava. Konkreetsete küsimuste sõnastamine ja järjestamine varieerus sõltuvalt intervjuueeritavast. Akadeemiline sfäär peab avatud küsimustega intervjuueerimist kaardistamata valdkonna uurimiseks paindlikkuse tõttu asjakohaseks meetodiks. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab kohandada küsimusi vastavalt situatsioonile, et rahuldada vestluse käigus ilmnevaid infovajadusi.

Poolstruktureeritud intervjuu spontaansed küsimused võivad samas suurendada ebavõrdsust ja kujutavad potentsiaalset ohtu andmete võrreldavusele. Kogutud andmete valiidsus pole küsitavuste eest täielikult kaitstud, sest intervjuueeritav võib vastata seda, mida intervjuueerija ootab või mida vastaja arvab, et intervjuueeritav ootab (Newton, 2010). Abbott (2010) leiab, et intervjuud täidavad eesmärki kõige paremini „vastastikuse usalduse atmosfääris“.

Konflikti käigus avaldatud materjalide ja spetsiaalselt töö tarbeks läbiviidud informantide ja ekspertide intervjuude analüüsimiseks on kasutatud *cross-case* meetodit, mis Strettoni (1969) järgi laiendab uurija ekspertiisi kaugemale üksikjuhtumist. Meetod annab inspiratsiooni uurija kujutlusvõimele, ajendab esitama uusi küsimusi, toob esile uusi dimensioone, loob alternatiive, genereerib mudeleid, konstrueerib ideaale ja utoopiaid. Mõiste *case* viitab igale individuaalsele intervjuule ja igale individuaalsele tekstile, millest otsiti vertikaalselt (tekste võrdlevalt) vastuseid magistritöös sõnastatud uurimisküsimustele ning ühisjooni ja erinevusi tõlgendustes.

4.2 Uurimiskäik, valim ja intervjuueeritavate tutvustus

Töö esimene osa koosnes sporditoimetuse konfliktiga seotud meediatekstide kogumisest paralleelselt konflikti kulgemisega. Tegevuse eesmärk oli kaardistada sündmuses osalejate väljendatud huvisid ja motiive. Pärast dubleerivate ja töö seisukohalt väheväärtuslikeks osutunud materjalide eemaldamist jäi valimisse 18 meediateksti, mis ilmusid Postimehe, Õhtulehe, Eesti Päevalehe, Eesti Ekspressi ja Maalehe paber kandjal või veebis ning ERRi ja Delfi portaalis. Lisaks jäi valimisse kuus publitsistlikku saadet Vikerraadiost („Rahva teenrid“, „Spordipühapäev“), Raadio 2st („Olukorrast riigis“) ja Raadio Kuku-st (Nädala tegija, „Keskpäevatund“). Valimisse kvalifitseerunud meediatekstid, nii kirjutatud kui verbaalsed, ilmusid kõik vahemikus 26.03.2014 – 21.04.2014.

Järgmises faasis toimus meediatekstide kvalitatiivne analüüs, kõnekate tsitaatide koondamine ja reaalses konfliktiolukorras esile tõusnud huvigruppide kaardistamine. Tulemustest lähtuvalt moodustati valim rahvusringhäälingu suhtes mõjukatel positsioonidel olevatest inimestest, keda ühendab autori hinnangul eeldus omada visiooni, kuhu suunda organisatsiooni muutunud keskkonna tingimustes arendada. Intervjuueeritavad valiti johtuvalt teema fookusest, aga ka lähtuvalt nende seotusest konfliktiga, staatusest organisatsioonis või selle suhtes. Kuna rahvusringhäälingu suhtes mõjukaid inimesi leidub rohkem kui konfliktis esinenud osapooli ja

töö eesmärgiks on hinnata n-ö võtmeisikute valmisolekut muutusteks, siis intervjueriti organisatsioonist ja selle mõjusäärist täiendavalt järgnevaid inimesi:

1. **Margus Allikmaa** – Eesti Rahvusringhäälingu juhatuse esimees
2. **Agu Uudelepp** – Eesti Rahvusringhäälingu nõukogu esimees
3. **Daniel Vaarik** – Eesti Rahvusringhäälingu ühiskondliku nõukoja liige
4. **Andres Jõesaar** – Eesti Rahvusringhäälingu meediauuringute osakonna juhataja, endine ringhäälingunõukogu esimees
5. **Heidi Pruuli** – Eesti Televisiooni peatoimetaja
6. **Heiki Sepp** – Eesti Rahvusringhäälingu teleprogrammidega peaproductsent
7. **Hanno Tomberg** – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse juhatuse esimees, endine Eesti Rahvusringhäälingu juhatuse liige.

Kõik kuus intervjuud (Pruuli ja Sepp vastasid küsimustele koos) transkribeeriti ning läbisid sarnaselt meediatekstidele analüüsifaasi ekspressiivsete tsitaatide koondamiseks.

Empiiriliste uuringute põhiprobleemide seas on intervjuerija ja intervjueritavate suhe ja koostöö ning nende vastastikune mõjutamine. Töö autor kuulub Eesti Rahvusringhäälingu kollektiivi, mis teeb temast mitmete intervjueritavate kolleegi. Teoreetiliselt võib nimetatud asjaolu andmete kogumist mõjutada nii positiivselt kui negatiivselt. Autori positsioonilt tuleb arvestada küsimusega enesetsensuurist tööandjaga seonduva analüüsimisel. Samuti võib nn iseenesestmõistetavuste tõttu esitamata jääda tulemuste kvaliteedi suhtes olulisi küsimusi. Teisalt soosib vestlejate sarnane taust ühise keele leidmist, samades kategooriates mõtlemist.

Teooria toetab vajadust redefineerida muutunud keskkonnas avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimseid aluseid läbi liitlaste kaasamise ja koostöö kontseptsiooni rakendamise. Kuna töö tarvis intervjueritud asjatundjate arusaam legitiimsetest alustest muutmisest pole teooriaga harmoonias ning liitlaste leidmine pole kokkulepitud ja üksmeelselt tunnustatud praktika, esitan respondentidele kaalumiseks praktilise ettepaneku legitiimsuse tõstmiseks kaasava eelarve kaudu.

5. Tulemused

Käesoleva peatüki esimeses osas analüüsin ERRi suhtes mõjukal positsioonil olevate inimeste nägemusi Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu rollist ja funktsioonist praegusajal. Uurin, kuidas mõjutab võtmeisikute hinnanguid vajadusele taaspõhjendada ERRi legitiimseid aluseid institutsiooni usaldusväärsus ühiskonnas, mis 2014. aasta lõpus mõõdetuna on 83,5%. Kunagi varem pole ERRi usaldusväärsus olnud nii kõrge (vt joonis 3).

5.1 Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu roll ja funktsioon praegusajal

Mõistmaks paremini ERRi asendit ühiskonnas, tuleb uurida rolle ja funktsioone, mida avalik-õiguslik ringhääling ühiskonnas kannab. Mitmed traditsioonilised ülesanded ei eelda uue meedia keskkonnas enam „avaliku käe“ sekkumist. Terve rida ülesandeid on jäänud jalgu tehnoloogilisele arengule. Sellised on näiteks juurdepääs informatsioonile, sagedusskaala piiratus, programmiline mitmekülgsus, territoriaalne katvus. Eelkõige tehnilisest aspektist johtuvalt on eraõigusliku meedia potentsiaal täita avalikke ülesandeid ajas märkimisväärselt kasvanud.

Tänasel hetkel avalik-õigusliku institutsiooni olemuse põhjendamiseks nendest argumentidest enam ei piisa, sest need on erameedia poolt täidetud (Jõesaar – autori intervjuu).

Töö tarvis küsitletud asjatundjad hindavad avalik-õigusliku ringhäälingu rolli ja funktsiooni ühest küljest ajastuüleselt ning teisest küljest tulenevalt tehnoloogilistest ja ühiskondlikest muutustest. Traditsioonilised ülesandeid ei ole kadunud – erameediale väheatraktiivse sisu ja valdkondade katmine, rahvuskultuuri ja emakeele hoidmine leiavad märkimist esimeste seas. Kui tehniline areng seab mitmete meedia ülesannete n-õ avaliku iseloomu ja monopoolsuse küsimärgi alla, siis seesama areng põhjustab vajaduse vähemalt ühe uue funktsiooni järele. Avalik-õiguslikult ringhäälingult oodatakse informatsiooni filtreerimist suurenenud kanalite ja programmide keskkonnas. Asjatundjate arvamustest eristus viis tähtsamat rolli ja funktsiooni:

a) erameediat mittekõnetavate valdkondade kajastamine

Avalik-õigusliku süsteemi on vaja samal põhjusel, mis läbi aegade – on mingisugune hulk teemasid, mida kommertsalustel ei ole otstarbekas kajastada (Uudelepp – autori intervjuu).

b) infokülluse olukorras ühiskonna/riigi huve esindava nn ERRi paketi pakkumine

Kui kõigist mitmekümnetest kanalitest saadav infovoog on väga üheülbaline, ühte väravasse, ühte moodi, siis see on ühiskonna jaoks ohtlik. Mida peaks siis avalik-õiguslik ringhääling tagama on see, et mitmekanalilises ühiskonnas oleks tagatud ka mitmekülgne informatsioon (Jõesaar – autori intervjuu).

c) ühiskondliku debati vedamine

Avalik-õigusliku meedia roll on vedada ühiskondlikku debatti. Ta peab olema ühiskonna arengust ees, ta peab olema rajaleidja, eesmineja (Tomberg – autori intervjuu).

d) rahvuskultuuri ja –keelee hoidmine

Kui me räägime rahvusriigist, siis selle oluline tunnus on keel ja kultuur, siis institutsionaalne vastutus tuleb kellelegi panna (Allikmaa – autori intervjuu).

e) uute ideede, formaatide, lähenemiste katsetamine

Kui üldine meediamaailm töötab paljugi kindla peale mineku printsiibi järgi, siis ERR peab rohkem riskima ja katsetama (Raag, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

Käesoleva töö eesmärk pole analüüsida, kuidas rahvusringhääling asjatundjate sõnastatud ülesannete täitmisega toime tuleb. Kuna see kõik loob siiski fooni mõistmaks, kas avaliku meediateenuse vajadust ühiskonnas mõistetakse, pakun põgusate repliikide vormis ülevaate, kuidas intervjueritavad ERRi kirjeldatud ülesannete valguses hindavad.

Erameediat mittekõnetavate valdkondade kajastamine: *Avalik-õigusliku ringhäälingu jaoks on kõige ohtlikum see, et minnakse samasse sängi erameediaga. Avalik-õiguslik roll peaks algama sealt, et ei võistelda reitingutes. See teeks avalik-õigusliku meedia vabaks, et tasakaalustada kommertsmeedia poolt loodavat meediavälja (Allikmaa – autori intervjuu).*

Infokülluse olukorras ühiskonna/riigi huve esindava nn ERRi paketi pakkumine: *On vaja ikkagi keskteed või ühte kindlat usaldusväärset infovoogu, kuhu inimesed saavad tulla, kui nad on segaduses või infonäljas. Et on usaldusväärsed eksperdid, kes aitavad neil mõista, mis toimub. Ma arvan, et see on õnnestunud piisavalt hästi nende võimaluste juures, mis meil on (Pruuli – autori intervjuu).*

Ühiskondliku debati vedamine: *Selle rolliga ei ole avalik-õiguslik ringhääling suutnud kaasas käia. Näiteks teema, mis täna üleval on – haldusreform. Kas seda debatti on rahvusringhääling vedanud? Julgen öelda, et ei ole. Need on teemad, millega ta peab olema*

2-3 aastat ees, et kui sõlmitakse koalitsioonilepet, siis sinna jõuavad ka need teemad, mida avalik-õiguslik ringhääling on tõstatanud. Ainult siis on tal õigustus olemasoluks olemas (Tomberg – autori intervjuu).

Rahvuskultuuri ja –keele hoidmine: *Paraku on see üks roll, mida rahvusringhääling ise tahab kõige vähem täita. Meil on tohutult palju kultuurikajastusi, me räägime kultuurist, aga see kõik on linnulennult, pealiskaudne, magasinis vormis. Me ei taha kultuuri sisse minna, kultuuri analüüsida, olla vahel ka kriitilised ehk aidata kultuuril edasi liikuda, areneda (Allikmaa – autori intervjuu).*

Uute ideede, formaatide, lähenemiste katsetamine: *Ei katsetata vormiuuendustega, mängitakse kindla peale. Selleks, et teha vormiuuendusi, on vaja teha hästi palju strateegilist tööd (Tomberg – autori intervjuu).*

Asjatundjate hinnangud viitavad, et rahvusringhäälingul on mille poole pürgida. Probleemiks ülesannete täitmise juures näib olevat reitingusurve, mis suunab avalik-õigusliku ringhäälingu võistleva erameediaga. Suunda konkurentsile (ja autonoomia vähenemist) kui potentsiaalseid ohte avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsusele analüüsin põhjalikumalt peatükkides 5.3.1 ja 5.3.2.

Vaariku ja Allikmaa (autori intervjuud) arvates tuleb rahvusringhäälingul silmas pidada, et erameedia programmipoliitika kommertslik suund ei tähenda, et erameedia ei suuda täita avalikke ülesandeid.

Kellelt teenus tellida, kas on see üks avalik-õiguslik organisatsioon või erameedia, mina siin vahet ei näe. Võib-olla isegi konkreetse teenusena sisseostetuna näiteks kultuuri vahendamise või jäädvustamise osas on see tulemus parem /---/ Aga selleks peab riik tegema kulutusi (Allikmaa – autori intervjuu).

Ringhäälingujuhi avalduses sisaldub kriitika ERRi enda suunal. Sellest võib aru saada nii, et ühiskonnale on küll odavam tellida avaliku ülesande täitmist avalik-õiguslikult ringhäälingult, kuid see ei garanteeri, et sisuline tulemus saab parem. Rahalise mõõtme kõrval leidub veel teinegi argument – demokraatia edendamine – mis aitab ühiskonnal paremini tajuda olukorra erinevust, kui tellida teenus avalikust- või erasektorist.

[K]ui riik midagi sisse ostab, siis see on midagi, mis on istuvale koalitsioonile meelepärane. Selles mõttes ma ei usu, et avalik-õigusliku meedia kaotamine on mõistlik. Siis läheb kõik

kaubalis-rahalistele suhetele ja see ei toeta demokraatliku ühiskonna arengut (Allikmaa autori intervjuu).

Rahvusringhäälingu ja erameedia erinevus ei ole igapäevaselt piisavalt nähtav, ütleb Vaarik (autori intervjuu). See võib olla üks põhjus, miks tõuseb aegajalt küsimus avalik-õigusliku ringhäälingu vajalikkusest.

Aegajalt puhkeb diskussioon, et miks ei võiks tellida uudiseid kommertskanalilt (Pruuli – autori intervjuu).

Avalik-õiguslik ringhääling on kaotanud oma rolli (Tomberg – autori intervjuu).

[Tunne, et rahvusringhäälingut pole vaja – S.T] *on petlik, sest sisuliselt ta on ehitatud üles selleks, et teatud huve kaitsta, teatud grupe kaitsta niimoodi, et see oleks ühiskonnale endale vajalik (Vaarik – autori intervjuu).*

Diskussioonides Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu olemuse üle ei ole ühiskondlikud või sotsiaalsed dimensioonid olnud kunagi domineerivad, leiab Jõesaar (autori intervjuu). Need aspektid on meediapoliitika jätnud tähelepanuta.

Pigem räägiti, kas on uus maja või mitte, mitte sellest, kas vene ühiskond vajab paremat informeerimist või mitte. Debati ja diskussiooni kohad olid väga selgelt mõõdetavad rahas, aga mitte muudes väärtustes (Jõesaar – autori intervjuu).

Sporditoimetuse konflikti saatnud avalikes (meedia)debattides püüti sõnastada rahvusringhäälingu rolli. Spetsialistide arvamused koondusid valdavalt toetama Vaariku (autori intervjuu) mõtet, et igapäevaselt pole avaliku ringhäälingu panus Eesti ühiskondlikus elus märgatav. Vajaduse avaliku meediateenuse järele ilmneb pingeolukordades.

Laias plaanis kannab ta endiselt väga tähtsat funktsiooni ja koondab kriitilisel hetkel suure osa ühiskonnast (Kaalep, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

Kui ühiskonnas või kultuuris peaks juhtuma midagi plahvatuslikku, siis ERR on see koht, mille ümber mentaalselt tullakse. See tugevus tal ühiskonnas on: kui häda käes, hoiab rahvast koos (Šein, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

N-ö teeviidakaks või varjupaigaks olemise motiivi juures vajab lahendamist küsimus, kuidas on rahvusringhääling ühiskonnas sellise rolli saanud. Jõesaare (autori intervjuu) hinnangul ei ole rahvusringhäälingu roll kujunenud lähtuvalt kollektiivsest kokkulepest, et ühiskonnal on just sellist institutsiooni tarvis, vaid lähtuvalt kaitsepoliitilisest aspektist. Kriisiolukordades (nagu pronksiöö Eestis või sõjaline konflikt Ukrainas) ootavad inimesed „infoturvalisust“.

Avalik-õiguslikku ringhäälingut hakati vaatlema kui kaitseressurssi, nagu tanki, mis kaitseb meid millegi eest. Kahjuks peab täna ütleva, et avalik-õiguslik ringhääling on saanud suurema tähelepanu osaliseks, aga mitte tänu sellele, et me oleme targemaks saanud, vaid tänu sellele, et väljastpoolt on meid suur oht valitsemas. Normaalne oleks olnud, et me jõuame avalik-õigusliku argumentatsiooni või legitimatsiooniga ühiskonnas nii kaugemale, et me ise saame aru, et seda on ka igapäevases elus vaja, mitte ainult siis, kui asi hulluks läheb (Jõesaar – autori intervjuu).

[Rahvusringhääling on – S.T.] *midagi sarnast tohtritega, keda me enamasti usaldame, aga kelle juurde me läheme ainult siis kui häda on käes (Šein, Memokraat, 07.02.2010).*

Nii nagu militaarsed institutsioonid asub ka rahvusringhääling kaitseliinil. Ta hoolitseb, et infomürast konvoeeritud ühiskondliku kriisi tingimustes saaks kodanike teabevajadus rahuldatud usaldusväärse informatsiooniga. Kas me lepime märkamatu ERRiga „rahuajal“, on järgmine debati koht. ERR pelgab asjatundjate arvates liitumist ühiskondliku diskussiooniga, veel rohkem pelgab ta diskussiooni algatamist.

5.2 Usaldusväärsus kui legitiimsuse alibi

Peatükis 5.1 jäid intervjuueeritavate hinnangutes kõlama seisukohad, et avalik-õiguslikul ringhäälingul on ruumi parandada ühiskonnale osutatava teenuse kvaliteeti. Võimalik, et ekspertide vaade teenuse kvaliteedile on kriitilisem kui avalikkuse oma, sest kõrge ühiskondlik usaldusväärsus ERRi suhtes ei peegelda võimalikke probleeme. Kõrge usaldusväärsus on intervjuueeritavate peamine argument, miks avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsed alused ei vaja ümbersõnastamist.

ERRil pole legitiimsusega probleeme. Kui institutsiooni usaldusväärsus on ligi 85 protsenti, siis see näitab, et ühiskonnas saadakse aru, miks ta olemas on (Uudelepp – autori intervjuu).

Ringhäälinguvastase peamise rünnakuretoorika „riigi raha raiskamine“ vähenemisest järeldab Jõesaar (autori intervjuu), et „on mõistetud selle organisatsiooni vajadust ja olemust“. ERRi mõjukus on Uudelepa (autori intervjuu) hinnangul rahvusringhäälingule nii saavutus kui ka murekoht.

Rahvusringhäälingu usaldusväärsus on ühiskonnas hästi kõrge ja see tähendab, et need osad ühiskonnast, mille hakkama saamine sõltub ka sellest, kui usaldusväärsed nemad on, jälgivad erakordselt valulikult seda, mida rahvusringhääling teeb (Uudelepp – autori intervjuu).

Usaldusväärse kui ERRi eksistentsi kaitsva argumendi toimimist on raske hinnata, sest selle mõiste komponendid pole täpselt selged. Kuid tõenäoliselt oleks avaliku ringhäälingu põhjendamine ühiskonnas lihtsam, kui mõõdikuid tema tulemuslikkuse ja mõju hindamiseks leiduks rohkem.

Kuni aastani 2013 kasutas organisatsioon hindamise meetodikana viieastmelist indikaatorite mudelit, mille komponendid olid: a) rahvusringhäälingu mõjuväli ehk kontakt avalikkusega; b) avalikkuse hinnang ringhäälingu tegevusele (mõlemad meediateemalise uuringu põhjal); c) tele- ja raadioprogrammide mitmekesisus (sisemonitooring); d) raadio- ja teleprogrammide eristumine (meediateemaline uuring kombineeritud sisemonitooringuga); e) eksperthinnangud rahvusringhäälingu tegevusele (ümarlaud).

Kui leiti, et mudel ei taga vajalikku läbipaistvust, jäi see kõrvale. Uut mudelit tegevuste ja mõju hindamiseks ei ole loodud. Truuks on jäänud kahele näidikule: kontakt auditooriumiga (eesmärk miljon platvormideülest kontakti nädalas) ja usaldusväärsus (ERR arengukava 2016-2019). Need kaks on ERRi jaoks indikaatorid, mis ERRi hinnangul valideerivad eesmärgina püstitatud väite ühiskonnast enamuse kõnetamist. Kui kõrgelt hindab ERR usaldusväärst, näitab protsendinäidu presenteerimine arengukava juhtlõigis.

Institutsioonide nagu politsei- ja piirivalveamet, kaitseväge jt paiknemine usaldusküsitluse kõrgematel kohtadel on paratamatus, märgib Allikmaa (autori intervjuu). Usaldusväärsus nende suhtes on kõrge ka siis, kui inimestel pole institutsioonidega väga palju praktilist kokkupuudet. Allikmaa (autori intervjuu) hinnangul kuulub rahvusringhääling mõnes mõttes samasse ritta. Organisatsiooni kuvand ei pruugi väljendada tegelikku vaatajate-kuulajate hulka. Ringhäälingujuht ei pea seda probleemiks.

See üldine kuvand, mis on avalik-õiguslikust ringhäälingust, on hea. Ilma, et inimene ise seda toodet tarbiks, aga ta on kuulnud kuskilt. Ei ole probleemi (Allikmaa – autori intervjuu).

5.3 Ohud Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsusele

Käesolevas peatükis analüüsin põhjalikumalt võimalikke ohte avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsusele. Töö tarvis intervjueritud asjatundjate hinnangul on nendeks surve ERRi autonoomiale ja organisatsiooni suund konkurentsile.

5.3.1 Surve autonoomiale

Avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse üks mõõdupuu on autonoomia. Toimetuslik ja institutsionaalne sõltumatus koostöö kontekstis pälvivad tähelepanu hiljem. Käesolev peatükk analüüsib ekspertide hinnangute kaudu ERRi sõltumatuse küsimust riigieelarvelise finantseerimismudeli ja seda kaudu avalduva poliitilise surve valguses.

Kujundite keeles väljendudes on avalik-õiguslik ringhääling nagu pall žongleeriva poliitika käes, kes heal päeval ei lase tal kukkuda, kuid iga päev ei pruugi olla hea. Taju, kelle käes on võim, on poliitikute toonis tuntav ja alati ei püütagi seda peita.

Mul on kahtlusi selles osas, et valitsuse või poliitikute tasandi mõttemiis võib minna tagasi halvas mõttes. Et arvataksegi, et on okei, kui kontroll meedia üle on suurem. Vähemalt siis ERRi üle. Mul on tunne, et see mõttemiis on hakanud viimastel aastatel liikuma sinna suunas, et rohkem kontrollitud infot (Vaarik – autori intervjuu).

Vaariku tunnetust toetavad näited lähiminevikust. Üks viimastest katsetest kujundada ümber jõudude vahekord ERR-i tegevuste üle otsustamisel toimus 2013. aasta lõpus riigieelarve baasseaduse menetluse käigus, mil sooviti anda kultuuriministrile õigus määrata üks rahvusringhäälingu nõukogu liige (Eesti Päevaleht, 25.11.2013). 2010. aasta alguses läkitas Aktuaalse Kaamera uudisloos pettunud rahandusminister Jürgen Ligi toimetusse kirja, millest võis lugeda: „Palju too ERRi eelarve oligi? Palju maksab uus maja või palgafond? Kas teie olete seda raha vähem väärt, et pean selle muuhulgas teilt kokku hoidma?“ (Uudised.err.ee, 05.02.10). Reaalset ERRi eelarve kujundamise võimu omanud ministri sõnade tõlgendamise järellainetuses sekkus väitlusesse Reformierakonna toonane peasekretär Kristen Michal (Eesti Päevaleht, 05.02.2010): „Mis on täna suurem probleem – kas vajadus toetada lähiaastatel näiteks töötuks jäänuid ja lapsi, kes elavad vaesusriskis või on tähtsam kulutada sadu miljoneid ERRi ülalpidamiseks – neid vastandamata“.

Antud töö tarvis tehtud intervjuudes hinnati ERR pigem autonoomseks organisatsiooniks, aga toodud näited viitavad, et ERRi sõltumatuse küsimust ei saa hinnata üheselt. Reaalseid samme organisatsiooni allutamiseks ei pruugi sündida (Eestis ongi need pigem erandjuhtumid), kuid kahju on juba tehtud. Mentaalne surve võib kujundada toimetuslikku eneseregulatsiooni ning Jõesaare (autori intervjuu) hinnangul on ERRis märgid eneseregulatsioonist olemas.

On näha, et uudistetoimetustel on oma agenda. Nad lähtuvad oma eelistustest või arvamustest, mida kinnitab sama sündmuse kajastamine erinevate nurkade alt Aktuaalses Kaameras ja raadiouudistes. Häälestus on erinev (Jõesaar – autori intervjuu).

ERRi töötaja kui „heterogeense avalikkuse teenindaja peab pidevalt maha suruma oma isiksust“ (Raag, Memokraat, 06.02.2010) ning tema tegevusele jätab jälje eneseregulatsioon, mis võib eksisteerida nii ajakirjaniku isiklikul kui ka toimetuslikul tasandil.

On iseküsimus, kas jalgpalli MMi koht on ERRi ekraanidel või mitte, kuid meetod, kuidas see avalikku ringhäälingusse toodi, viitab poliitilisele sekkumisele. Sporditoimetuse ümber toimunud konfliktis võttis toona ametis olnud peaminister tugeva positsiooni, kui organiseeris rahvusringhäälingu juhti protsessist välja jättes lisarahastuse jalgpalli näitamiseks. Tihti politiseerituse süüdistuse vastu võitleva rahvusringhäälingu sõltumatus sattus halba valgusesse. Vaarik (autori intervjuu) leiab, et „täielikust autonoomiast pole võimalik kõnelda, kui organisatsioon on vaene ja ajakirjanikud stressis“.

Avalik-õigusliku institutsiooni oluliste tunnuste seas esimesena tuleb sõltumatus valitsusest. Sõltumatus igas mõttes, ka rahalises. Euroopalikus tähenduses sõltumatusest nii nagu näeme seda teistsugustel alustel (lubamaks) rahastatud Suurbritannias ja Soomes, Eestis rääkida ei saa. Nimetuse järgi avalik ringhääling on Hõbemägilt (Raadio Kuku, 05.04.2014) kujundit laenates „lühiajalise eelarve lühikese lõa otsas“.

Antud töö jaoks küsitletud ekspertide arvates ei muuda sõltumatu tuluallika puudumine rahvusringhäälingu olukorda lihtsamaks. Riigieelarveline finantseerimine nõrgestab ERRi dialoogis ka teiste huvigruppidega peale valitsuse ja poliitikute. Kuidas?

Väline surve on tajutav nii kaua, kuni rahvusringhääling ei suuda oma eesmärgid ja ülesandeid selgelt defineerida, selgitada. Kui see oleks diskussioonis läbi arutatud ja kokku lepitud, mida selles valdkonnas järgmise nelja aastaga tehakse, ja lõpuks otsustaja oleks rahvusringhääling, siis oleks neid väitlusi ja rahulolematust vähem (Tomberg – autori intervjuu).

Plaan leppida kokku rahvusringhäälingu pikemaajaline rahastamine ei ole teostunud. Selles olukorras on küsitav strateegiliste tegevuste ja eesmärkide seadmine. Poliitika „üks aasta korruga“ takistab ERRil programmisuunda korrigeerida ja selget strateegiat sõnastada. See avab ERRi kõikvõimalike huvigruppide rünnakutele, sest puudub võimalus viidata konkreetsele kokkulepitud tegevuskavale. Tombergi (autori intervjuu) arvates on märk sellest riigieelarve muudatuste tulemusena juurde saadud raha palkadeks, kuid mitte programmi uuendamiseks. Iga-aastane „jooksev“ tegevuste ja nende rahastamise kooskõlastamine jätab huvigruppidele ukse lahti esitamaks plaaniväliseid ja eelarvet tasakaalust väljaviivaid nõudmisi kajastuse saamiseks.

Ja siis on juba otsustamine tegelikult surve seisundis, sest ei ole viimase 5-6 aasta jooksul päris olematud need korrad, kui on püütud rahvusringhäälingut läbi eelarve muutmise ähvarduste mõjutada (Tomberg – autori intervjuu).

Just selliste vastu peaks olema kaitsemehhanism, et sa ei saa öelda, et riigil on nüüd vajadus hakata hullult mingit sõnumit reklaamima. ERR peaks olema tugev tänu sellele, et ta esindab erinevaid asju. Et sa ei lähe närvi mingite asjade peale kuskil valitsuses ja ütled, et nüüd me laseme ERRil teha (Vaarik – autori intervjuu).

Mitmes intervjuus viitavad asjatundjad ähvardustele muuta ERRi eelarvet. Praktikas ei ole ähvardused teostunud. Kuidas tõlgendada eelarve suurendamata jätmist, on eraldi küsimus. Kuigi viimastel aastatel piirdub ERRile oluliseks programmiuunduseks eelarvesse lisaraha saamine ainult venekeelse telekanali avamiseks, ei hinda Allikmaa (autori intervjuu) rahastamise kaudu autonoomia kärpimise võimalikku ohtu suureks.

Seda mõjutusmehhanismi tegelikult, mis tõeliselt toimiks, seda ei ole. Ega eelarve, et keegi tahaks läbi selle mõjutada, see pole ühe inimese teha, et mina panen 10% juurde või võtan ära. Ühiskond on nii palju arenenud, et meeldib-ei meeldi otsust enam teha ei saa (Allikmaa – autori intervjuu).

Otsese mõjutusmehhanismi puudumine ei tähenda, et seda pole võimalik teha kaudselt. Et sündmuste loogiline ja mõistlik areng oleks ERRi rahastamise lahtisidumine riigieelarvest ning strateegiale ja selle finantseerimisele mitmeaastase perspektiivi andmine pole esimest korda sündiv järeldus. Teistel alustel (näiteks meedia vastuvõtuvalmidusega seadme(te) maksustamine nagu Soomes) toimiv stabiilne rahastusmudel annaks positiivse tulemuse mitmes mõttes. Neist ühele tähtsamale on tähelepanu juhtinud ka erameedia oma juhtkirjas.

On ka põhimõttelisemat muutust tähendav valik – ringhäälingu litsentsimaks, mis muu hulgas vähendaks ERRi politiseerimise ohtu (Eesti Päevaleht, 31.03.2014).

ERRi võime planeerida kulusid ette kasvaks rahandusmudeli lahtisidumisel riigist oluliselt. Koos sellega kaob kuvandit rikkuv lisaraha küsimine ja „tulekahju kustutamine“ ressursside ümberjagamise meetodil organisatsiooni sees. Tegevuste kavandamise pikem ajaline perspektiiv võimaldab tõsta ERRi seaduse operatsionaliseerituse taset. Strateegiast kinnipidamist ja konkreetsete ülesannete täitmist on võimalik adekvaatselt mõõta ja selle alusel ERRi argumenteeritumalt arvustada. ERRile hädavajaliku majandusliku ja legislatiivse tegevusruumi loomine jätab ERRi ilma võimalusest vabandada eesmärkidele lähenemata jätmist püsiva ressursipuudusega ja legitimeerib avalikkuse õiguse seada avalik meediateenus aruandluskohuslaseks. Rahvusringhääling vabaneb uue rahastusmudeliga eelarvelisest vajadusest edastada fondide või avalike asutuste meediarahadega valminud ja ajakirjanduslikku sõltumatust kahtluse alla seadvaid saateid. Organisatsiooni üldine kuvand paraneb, sest pole enam alust rääkida rahvusringhäälingust kui riigimeediast, mis kannab negatiivset konnotatsiooni. Ei saa jätta tähelepanuta võimalust aidata tõsta eraringhäälingu kvaliteeti. Erakanalite tegevus lähtub rahvusringhäälingust, kelle lühiajaline strateegiline vaade ei võimalda süsteemset ettevaatavat strateegiat luua ka eraringhäälingul.

Seega pole ERRi autonoomia kitsalt küsimus kriitikavabast eksistentsist „riigina riigis“, vaid õiguste, ülesannete, rahastamise ja aruandekohustuse vahekorra reguleerimine viisil, mis muudaks praegu *de facto* avalik-õigusliku institutsioonina toimetava ERRi avalik-õiguslikuks ka *de jure*. Teema senine tähelepanuta jätmine otsustajate tasandil ei suurenda ringhäälingu rahastamispoliitika ümberkujundamise tõenäolisust ka lähiaastatel.

5.3.2 Suund konkurentsile

Avalik-õigusliku- ja erameedia vähene eristatavus vajab põhjalikumat analüüsi. Ekspertide hinnangud käesoleva töö tarvis tehtud intervjuudes viitavad, et eristumise muudab rahvusringhäälingu jaoks problemaatiliseks soov või surve (asjatundjad interpreteerivad seda erinevalt) asuda erameediaga vahetusse konkurentsile. Allikmaa (autori intervjuu) tõi „samasse sängi minemise“ ehk konkurentsile asumise ohukohana välja rahvusringhäälingu funktsioone kaardistavas peatükis 5.1. Tomberg (autori intervjuu) leiab, et märk kommertsmeedia järgi joondumisest on madalaima ühise nimetaja ilmumine teatud saadetes. Võimalik, et mõned valikud saateformaate osas viitavad samuti soovile olla konkurentsivõimeline.

Paratamatult soovitakse kommertsmeediaga konkureerida samas valdkonnas, kus kommertsmeedia on tugev. Kui me võtame kas või Ringvaate saate, mis on päevapoliitiline saade, mis on meelelahutuslik saade, siis mulle on tunne, et sealt lööb aegajalt läbi lowest common denominator. Et mida madalam ühisosa teemal on ehk et mida kollasem see teema on, seda rohkem teda esitletakse seal. See ei tohiks rahvusringhäälingu eesmärk olla. See on see koht, kus joondutakse kommertsmeedia järgi (Tomberg – autori intervjuu).

Teatud mõttes on konkurents kanalite ja programmide vahel paratamatu, kuid avaliku meediateenuse selgeks eristumiseks on vajalik kaaluda vahendeid või meetodeid, millega konkureerima minnakse. Kui mängitakse „vastase“ reeglite järgi, on see arutelukoht.

Ringhäälingu kõige tähtsam ülesanne on teha erameedia kõrval võimalikult head programmi, teatud mõttes võistelda erakanalitega. Kui ERR on tugev, motiveerib see ka erameediat pingutama (Samost, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

Välismaal tehtud empiirilised uuringud tõestavad, et avalik-õigusliku ringhäälingu pingutused nii sisu kui tehniliste lahenduste osas veavad kaasa ka erameedia (vt peatükki 1.1). Selles valguses on Samosti (Eesti Päevaleht, 01.04.2014) argument võistlusest asjakohane. Küsitavusi tekib aga väljendi hea programm defineerimisel. Võistluses erakanalite üheülbalisusega, millele viitas Jõesaar (autori intervjuu), valitseb oht laskuda konkurendi tasandile, valida samad vahendid (Tombergi viidatud madalaim ühine nimetaja) ja kaotada avalik-õigusliku institutsiooni legitiimsus. Tomberg (autori intervjuu) näeb, et ERR juba võistleb erameedia meelelahutusega ja see on otsene põhjus, mis takistab rahvusringhäälingul täita tähtsamaid ülesandeid. Ühiskondliku diskussiooni vedamine näiteks.

ETV peatoimetaja Heidi Pruuli (autori intervjuu) ütleb otsesõnu, et „me oleme konkurents erameediaga“. Pruuli toob välja internetiportaalide konkurentsi ja ERRi telekanalite konkureerimise eraportaalide videoülekannetega. Pruuli hinnangul (autori intervjuu) tuleneb konkurents inimeste meediaharjumustega kaasaminemisest, sest oluline sisu tuleb suunata sinna, kus inimesed on valmis seda vastu võtma. Võistlus auditooriumi pärast erinevatel platvormidel on konkurentsi dimensioon, mida ei saa rahvusringhäälingule kuidagi ette heita. ERRi esindatus veebimeedias „ei ole ligilähedaseltki nii oluline ja mõjukas kui ta peaks olema“, hindab Uudelepp (autori intervjuu). Võib vaid oletada, kuidas reageerib erameedia, kui ERR peaks tegevusega traditsioonilistest platvormidelt väljas saavutama võrreldava mõjukuse raadio ja televisiooniga. Erameedia toonivalikust andis märku Ekspress Grupi esimehe pöördumine ringhäälingunõukogu poole, milles seati kahtluse alla ERRi

meelelahutusportaali pidamise koostööl ERRi seadusega seatud eesmärkidega (Delfi, 25.06.2013).

5.4 Kaasav eelarve kui katse tugevdada rahvusringhäälingu legitiimsust

Eestis leidub näiteid kaasava eelarve rakendamise kohta kohalikes omavalitsustes (näiteks Tartu ja Viljandi). Kaasav eelarve taotleb omavalitsuste jaoks mitut eesmärki: parandada linlaste arusaama linnaeelarvest ja selle kujunemisest; parandada kogukondadevahelist koostööd ning leida lahendus mõnele olulisele valupunktile linnas või viia ellu mõni päris uus idee (Tartu linna kodulehekülge).

Käesoleva magistritöö fookusest johtuvalt tehtud ettepanek võtmeisikutele kaaluda sarnastel eesmärkidel ERRi eelarve muutmist kaasavaks pälvis vastakaid reaktsioone. Palusin arutleda küsimuse üle, kas otsustusõiguse andmine (näiteks) ühe protsendi ulatuses eelarveraha kasutamise üle inimestele tugevdaks rahva tunnustusel põhinevat rahvusringhäälingu legitiimsust.

Vaarik (autori intervjuu) mõnab reaalse osalemise tunde tekitamise vajadust, kuid pole veendunud, et just kaasav eelarve seda võimalust parimal viisil pakub.

Põhimõtteline probleem on see, et kaasava eelarvega me rõhutame nagu ülejäänud osa eelarvest ei oleks kaasamine /---/ see tõmbab piiri ainult tugevamaks (Vaarik – autori intervjuu).

Uudelepp (autori intervjuu) ei näe kaasavas eelarves enam kui suhtekorralduslikku trikki. Plaani realiseerimine eeldab ringhäälingunõukogu heakskiitu, aga see pälvitakse ainult juhul, kui on selgelt näha, kuidas kaasav eelarve aitab kaasa ERRi eesmärkide paremale saavutamisele. Lisaks n-õ tehnilised kitsaskohad relevantse ja valiidses küsitluses läbiviimiseks ning piiri seadmine, kui suure hulga inimeste kaasamine eelarve rahade üle otsustamisse lisab legitiimsust. Kui Vaarik (autori intervjuu) näeb, et kaasav eelarve toob esile mittekaasatuse ülejäänud eelarve suhtes, siis Uudelepp (autori intervjuu) tõlgendab kaasavat eelarvet kui umbusaldusavaldust praeguste otsustajate suhtes.

Kas ma usaldan ETV programmi planeerijaid? Kas peatoimetajad ja toimetajad suudavad teha häid saateid ja võtta ja saada sisendit auditooriumilt, et teha häid saateid? Kui ma vaatan vaadatavust, siis nad teevad, jah (Uudelepp – autori intervjuu).

Teletegijad (autori intervjuu) nendivad, et näiteks üks protsent eelarvest pole küll suur risk, aga usku neil kaasavasse eelarvesse pole.

Inimesed näevad asju väga erinevas valguses ja konsensusse leidmine on kohutavalt keeruline. Huvigruppe on hästi erinevaid, erinevate ootustega. Näiteks kultuurivaldkond, mille enda sees on palju huvigruppe, hästi servast serva. Oodata seda, et vaataja valiks välja üksmeelselt asja, mis võiks olla teleekraanil, noh... (Sepp – autori intervjuu)

Selle valiku peaks tegema ikkagi keegi, kes teab, mis on oluline laiemalt. Kes vaatab laiapõhjalisemalt ja otsustab (Pruuli – autori intervjuu).

Uudelepa (autori intervjuu) sõnul on idee raskesti teostatav majasisese vastuseisu tõttu, sest kaasav eelarve tuleb mõne programmi või toimetuse arvelt. Pruuli (autori intervjuu) annab mõista, et lisarahastuseta tähendaks kaasava eelarve juurutamine kaotust mõnele huvigrupile.

Mulle meeldiks, kui selleks oleks täiendav ressurss, mida jagatakse põhimeniüüle, mitte see, et me peaksime sel juhul midagi olemasolevast loovutama, mis tekitaks neile palju meeolehärra, kelle jaoks see on oluline, et see on olemas (Pruuli – autori intervjuu).

Kaasava eelarve pooldajad on Allikmaa ja Jõesaar. Jõesaar (autori intervjuu) mõonab, et ohte on – näiteks kõige madalama ühisnimetaja juurde jõudmine – kuid mõte on värske ja tasub proovimist.

Ma arvan, et tunneb ära, kas inimene tõesti või need huvigrupid või kes iganes, et kas nad on mingist teemast põlema läinud. Et on olemas mingi tõsine soov, et just see ära teha. See on väga suur pluss, kui selle tunde kätte saaks. Et tulge oma ideedega, öelge, mida selle raha eest teha. See oleks küll väga kihvt. Ma usun sellesse, et inimesed ei ole rumalad. Ma tean seda (Jõesaar – autori intervjuu).

Kindlasti. See on väga-väga hea mõte. See tooks ühiskonda lähemale, looks sotsiaalset kapitali. Looks suhteid, looks sidemeid. Inimesed tunneksid, et nad saavad ka natukene kaasa rääkida, kuidas programmi teha (Allikmaa – autori intervjuu).

Asjatundjad lähtusid kaasava eelarve ideele hinnangu andmisel perspektiivist, kas ja kui palju tõuseb rahvusringhäälingule sellest tulu programmiväljundi mõttes. See on üks viis, kuid mitte ainus, kuidas ideed analüüsida. Võimalust leida kaasamise teel liitlasi ja tugevdada nende abil organisatsiooni legitiimsust väärtustati vähe.

5.5 Uus suhe avalikkusega: koostöö- ja partnerluse kontseptsioon

Viimase kümnendi trend näitab, et avalik-õiguslikud ringhäälingud paigutavad oma tegevuse järjest sihipärasemalt koostöö raamistikku. Eri vormides partnerlus pole meediateos midagi revolutsioonilist. Siiski tähendab muutunud keskkond meediale loobumist mitmetest senistest traditsioonidest. Skeptikud kahtlevad avaliku ringhäälingu koostööinitsiatiivi siiruses, sest partnerlussuhetes domineerib suund ülevalt alla. Võib jääda mulje, et koostöö on vaid vahend legitiimsuse tugevdamiseks, mitte sünergia ja efektiivsuse saavutamiseks.

Käesolevas peatükis kaardistan ekspertide visioone Eesti Rahvusringhäälingu avatusest ning motivatsioonist seoses partnerlusega. Uurin, kuidas nähakse ERRi valmisolekut koostööks avaliku sektoriga, teiste huvigruppidega ja avalikkusega üldisemalt. Ning millisena nähakse koostöös auditooriumiga osalusajakirjanduse perspektiivi rahvusringhäälingu vaatenurgast.

Ekspertintervjuudes kirjeldatakse rahvusringhäälingut pigem kui partneritele ja koostööle avatud organisatsiooni. Põhjendused mitmekülgsel (Vaarik – autori intervjuu) ja tasakaalustatud (Jõesaar – autori intervjuu) koostööle tulenevad nii ERRi seaduses sätestatud eesmärkidest ja ülesannetest, kui ka loodetavast sisulisest ja strateegilisest tulust.

Valdkondlike organisatsioonidega koos tegutsemine aitab teada, mis parasjagu toimub selles valdkonnas ja ERR saab olla kajastamisega käsi pulsil (Uudelepp – autori intervjuu).

Kunagi oli rahvusringhääling rohkem isoleeritud ja oli ka manipuleeritavam /---/ Tal peaks olema hästi palju suhteid (Vaarik – autori intervjuu).

Vaarik (autori intervjuu) usub, et suhete suur arv toob raha- ja inimressursi puuduses ERRile senisest rohkem liitlasi, kes võrgustikuna aitavad tagada organisatsiooni sõltumatust. Varjatud agendata tegutsevate liitlaste võrgustik võib saada aluseks edaspidisele koostööle.

Teadlased või uurijad, kes nendes institutsioonides on, need on pärast ka ERRi liitlased. Selliseid asju, kus kutsutakse kedagi nõu andma või analüüsima, sealt sünnivad avatud suhted võib-olla hiljem (Vaarik – autori intervjuu).

Sama meelt on Allikmaa (autori intervjuu), kelle hinnangul organisatsioon tervikuna pole koostöö potentsiaalset tulu täielikult teadvustanud. Sellele viitab mõnede ajakirjanike ja toimetuste mure toimetusliku kontrolli ja laiemalt kogu ERRi sõltumatuse säilitamise küsimuses. Umbusk on koostööd mittesoosiv argument.

Me arvame, et kui me võtame liiga palju kohustusi ühiskonnas sarnast rolli täitvate organisatsioonidega, siis me kaotame oma sõltumatust. Mina isiklikult arvan, et vastupidi – see teeb meid tugevamaks. Mida rohkem on meil partnereid, mida rohkem me suudame kasu tuua ühiskonnas, seda parem. Organisatsiooni DNA-s on sees teatud hirm partneritega koostööd teha (Allikmaa – autori intervjuu).

Mis säärast hirmu tekitab? Toimetusliku kontrolli säilitamist tuleb vaadelda kahes aspektis: tehniline teostus ja ajakirjandusliku materjali sisuline külg. Pruuli ja Sepp (autori intervjuu) nendivad, et suur osa probleemidest lähtuvad valitsusasutustest (ministeeriumid, ametid jt), kelle käsutada on nn meediarahad, millega korraldatakse kampaaniaid oma tegevuste populariseerimiseks ja selgitamiseks. Mõnikord kaasnevad kampaaniaga sõltumatutelt tootjatelt tellitud telesaated, mis avalik-õigusliku sisu ja ETVlt eeldatud „koostöökohustuse“ tõttu pretendeerivad avalik-õiguslikule eetrile. ERRi kaasamata jätmine tootmisfaasis ei võimalda toimetusliku nägemuse ja kogemuse rakendamist. Nii võib sattuda eetrisse materjali, mille kvaliteet pole kooskõlas kanali seatud nõudmistega.

Meediarahadega saadete tellimisel on teinegi küsitavus, mis Pruuli ja Sepa (autori intervjuu) arvates seavad surve alla ERRi sõltumatuse.

Sisuliselt me ei tea selle saate taustu, kes on seda tihtipeale rahastanud. Mingi hetkel hakkad tajuma, et seal võib olla mingeid seoseid, mida me isegi ei osanud eeldada (Sepp – autori intervjuu).

Ikkagi nad väljendavad teatud agendat, teatud huve. Seal on suhteliselt välistatud kriitiline pilk (Pruuli – autori intervjuu).

Pruuli (autori intervjuu) ütleb, et sisuliste ja tehniliste standardite ebapiisava täitmise korral tuleb majanduslikel kaalutlustel teha vahel kompromisse.

Kuna meil on ressursipuudus, siis kui me näeme, et tulemus pole halb ja liiga kallutatud, siis me vastu ei ole (Pruuli – autori intervjuu).

Koostööd takistavate asjaoludena mainivad eksperdid veel ajalise ja rahalise ressursi puudust ja olukorda, kus kohtuvad vastuolulised ootused ja võimalused.

Ühelt poolt on ootused maksumaksja raha kasutamiseks, teiselt poolt on reaalsus ehk piiritletud ressursid ja kolmandaks on täpselt paika pandud ülesanded (Jõesaar – autori intervjuu).

Pruuli ja Sepa (autori intervjuu) viide teatud kindla tasemega kvaliteedi nõude suhtes lõikab rahvusringhäälingu ära potentsiaalsest koostööst. Vaarik (autori intervjuu) leiab, et möönduste tegemine kvaliteedi küsimuses võib olla mõnikord põhjendatud. See aitab kaasa avalike sündmuste korraldamisele, millesse ERR võiks panustada varasemast rohkem. Praktika korraldada saadete avalikke salvestusi pole ERRile võõras, kuid inimestega kohtumise potentsiaali pole rakendatud maksimaalselt. Üks takistav asjaolu on ERRi soov teha kõike professionaalselt.

Avalik-õigusliku ringhäälingu kohus on ka avaliku meediavälja kvaliteet. Meie asi on seda kvaliteedilatti hästi kõrgel hoida, seda kõrgemale suruda. Kui me teeme rahvameediat, siis peame lati paratamatult pisut alla laskma (Allikmaa – autori intervjuu).

Uus tehnoloogia on üsna kergesti omaks võetav. Selle ümber uute praktikate loomine on palju huvitavam asi. Sa saad paremini inimesed kokku kutsuda, saad odavamalt neid lindistada, saad olla mängulisem ja huvitavam (Vaarik – autori intervjuu)

Kvaliteedi küsimuse juurde naaseb töö osalusajakirjanduse võimalusi analüüsisvas peatükis (vt. 5.7).

5.6 Rahvusringhäälingu asetus koostööväljal

Eesti Rahvusringhäälingu usaldusvääruse kuvand on suur väärtus, millest soovivad osa saada paljud huvigrupid. Käesolev peatükk uurib vaateid ja arusaamu, kellena ja kuidas defineeritakse ERRi koostööväljal, kus potentsiaalseid partnereid leidub tohutul hulgal nagu ka huvisid, mida igaüks peab tähtsamaks teiste omadest.

Institutsionaalsel tasandil liigitavad respondendid koostööpartnereid peamiselt kahe tunnuse alusel: esiteks suhte püsivus ja teiseks partneri valdkond. Uudelepp (autori intervjuu) esitab kolm kategooriat: a) regulaarset suhtlemist eeldavad püsipartnerid lähtuvalt nende tegevusest; b) avaliku sektori partnerid, kellega ollakse väljas ühiste eesmärkide nimel; c) „päevakajalised“ partnerid, kes tulevad ja lähevad ega pruugi olla ilmtingimata institutsionaliseerunud. Tomberg (autori intervjuu) liigitab mõjukamad huvigrupid tegevusvaldkondade järgi: poliitika, kultuur, sport ja haridus. Koostöösuhet auditooriumiga analüüsin eraldi peatükis (vt. 5.7).

Ei toimu Eesti elus mitte ühtegi suurt olulist sündmust, kus ei taheta, et rahvusringhääling oleks kohal või et rahvusringhääling sellest ei räägiks. Rahvusringhääling teeb seda ja ongi see kaudu oluline (Allikmaa, ERR üldkoosolek, 27.03.2014).

Šeini (Eesti Päevaleht, 01.04.2014) järgi algab avaliku meediateenuse dilemma kohustusest teenida nii vaatajat kui ka kõrgemaid kultuurilisi ja hariduslikke eesmärke. Konfliktid kultuuri- kui spordiringkondadega demonstreerivad huvide diametraalselt erinevat sisu. Pingutused vastata ootustele võimalikult laias spektris ei anna garantiid eduks, sest alati leidub kusagil rahulolematust.

Rahvusringhäälingut tehakse lähtuvalt võimalikult suurest ühishuvist, mitte lähtuvalt sellest, et üksikud grupid tunneksid ennast hästi (Uudelepp, Raadio Kuku, 04.04.2014).

Uudelepp (Raadio Kuku, 04.04.2014) leiab, et rahvusringhäälingul on lihtsam aru saada põhjustest, miks partner peab eetrisse pääsema juhul, kui partner ise oskab sõnastada, kuidas tema organisatsioon ja tegevused aitavad kaasa ERRi seaduses kirjeldatud väärtuste (majanduslik heaolu, keele ja kultuuri säilitamine jne) esindamisele.

Kellegi vahend eesmärkide saavutamiseks rahvusringhääling olla ei saa, väljaarvatud kui on tegemist riigi eesmärkidega. Partneri saamiseks või olemiseks, rahvusringhääling on seda hea meelega nendes raamides, mida lubab seadus ja mis jätavad täieliku toimetusliku otsustusõiguse rahvusringhäälingule, kes peab olema oma otsustes vaba (Uudelepp – autori intervjuu).

Allikmaa (Raadio Kuku, 28.03.2014) rõhutab, et suhted partnerorganisatsioonidega peavad olema head. Nende toetamine ja nende tegevusele kaasaaitamine on ERRi kohus. Viimase kriisi päevadel kõneles ERRi juht koostööst väga palju ja tõi koostöö kultuurivaldkonna näitena ERRi õnnestumisest tekkinud kriisist väljumiseks.

Kui me alustasime seitse aastat tagasi, siis olid ka loomingulised liidud, Teaduste akadeemia, kõik istusid meile pähe ja ütlesid, et see on halvasti, see on halvasti, see on halvasti. Me kohtusime nende liitudega, me selgitasime oma positsiooni ja tänaseks ei ole mingit probleemi. Suhted on korras nende oluliste partneritega (Allikmaa, Raadio Kuku, 28.03.2014).

ERRi juhi väljaütlemisest näeme, et rahvusringhäälingu jaoks on partnerite hulgas neid, keda käsitletakse olulisematena. Allikmaa (autori intervjuu) sõnul pole neid kaardistatud, kuid toob

üldistavalt välja riigieelarvelised ja rahvusringhäälinguga sarnaseid rolle täitvad partnerid, kelle hulgas on kultuurivaldkonnad ja spordiringkonnad. On huvitav täheldada, et kahe konflikti puhul valib Allikmaa (autori intervjuu) partnerite pöördumist defineerides erineva positsiooni ja kasutab erinevat retoorikat. Kui kultuuri puhul „kõik istusid meile pähe“, siis samadel alustel küpsenud konfliktis spordirahvaga nimetab Allikmaa (autori intervjuu) protseduuri „koostööks“ ja „nende huvide ärakuulamiseks.“ Endale pähe istuda laskmise süüdistus tuli organisatsiooni seest.

Kui ma lasin möödunud aastal natuke välja paista, et me ei ole partnerorganisatsioonidega piisavalt arvestanud, piisavalt suhelnud spordivallas, no siis tõusid kõik tagajalgadele, et kurat, miks me laseme endale kaela tulla, pähe istuda ja dikteerida. Need on kaks täiesti iseasja. Üks on päheistumine, teine koostöötegemine, nende ärakuulamine, nende huvidega arvestamine. Organisatsiooni DNA-s on sees teatud hirm partneritega koostööd teha (Allikmaa – autori intervjuu).

Võimalik, et seda saab seostada organisatsiooni tunnetatud ohuga kaotada autonoomiat. Ka partnerorganisatsiooni töötaja ründamine süvendab seda. Uudelepp (Raadio Kuku, 04.04.2014) viitab spordiringkondade rahuolematusele ETV sporditoimetuse juhtimisega.

Koostöö saab olla sisuline ja ta ei saa minna päris teise ala pädevuse juurde (Uudelepp, Raadio Kuku, 04.04.2014).

Uudelepp (autori intervjuu) ja Tomberg (Delfi, 29.03.2014) annavad mõista, et absoluutse konsensuse saavutamine on väga keeruline. Ühe poole rahulolu muutub automaatselt märguandeks kellelegi teisele, et nemad on millestki ilma jäetud. See näitab, et ERRi aetud poliitika viib lõpuks tupikusse ja tema pädevuste üle arutamine ei eelda organisatsiooni enda kaasamist.

Ma oleksin murelik sellisel juhul, kui kõik spordialaliidud on rahul. Sest ma kardan, et kas siis mul juba oleks laua peal või kohe tuleks kultuuriümarlaua pöördumine, mis tunneks huvi, et mis toimub (Uudelepp, Raadio Kuku, 04.04.2014).

Rahvusringhäälingu juhtkonda ja sporditoimetust on nende aastate vältel süüdistatud korduvalt spordi eelistamises teistele valdkondadele. Tegelikkus on vastupidine /---/. Eelmise aasta ülekannete ja spordiuudiste maht oli esimest korda 2000ndatel aastatel alla 4% programmide kogumahust. Kultuurisaadete maht on samal ajavahemikul kasvanud jõudsalt,

ületades juba mitmendat aastat 10 protsendi piiri kahe kanali kogumahust (Tomberg, Delfi, 29.03.2014).

Millised huvid on ühel või teisel valdkonnal faktidega manipuleerida, võib vaid oletada. Aga et niisugune võimalus välistada, vajavad ERRi valikud ja nende tegelik mõju programmile senisest intensiivsemat selgitustööd avalikkuses. Praeguses situatsioonis on rahvusringhääling haavatav välisele (ja mõnikord) provokatiivsele survele.

5.6.1 Rahvusringhääling kui ingel-meedia

Ettevõtjaportaali (Ettevõtja.ee) defineerib ärimaailmas kasutusel olevat mõistet „äriingel“ või „ingelinvestor“ kui ettevõtjat, kellel on valmisolek rahastada projekte nende varajases arengufaasis, kuhu riskikapital üldjuhtudel taha ei tule. Meediamaaastikul näeme võrreldavat situatsiooni, sest on valdkondi, mille kajastust kasumlikkust taotlevalt erameedialt oodata ei maksa. Kultuur on näide, mida tavatsetakse tuua esimesena. Erameedia huvi tõuseb märgatavalt alles pärast seda, kui valdkond või projekt on tõestanud elujõulisust sponsorrahade kontekstis.

Enamik ei jõua kunagi nii kaugele. Nende elujõulisuse tagamisel on oluline sõna öelda riigil, mille põhiseadusega sätestatud ülesannete – kultuuri areng muu hulgas – täitmisele peab kaasa aitama Eesti Rahvusringhääling (ERR seadus, 2007). Ettevõtja Ville Jehe (Eesti Kultuuri Koda, 2013) pakkus välja nägemuse ERRist kui ingel-meediast, mis saab võtta riski nende kultuuritoodetega, millega eraettevõtjad riski ei võta. Raag (Eesti Päevaleht, 01.04.2014) nõustub, et selline vabadus võiks ERRil olla.

Ringhääling saab otsida uusi talente ja promoda värskeid lahendusi, ilma et turg teda karistaks. Teatud tüüpi loomingut ei saa Eesti väiksuse tõttu üksnes turu jõududega teha. Siin on vajadus riigi sekkumise järele (Raag, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

Seaduses on öeldud, et peame toetama kultuuri, spordi, hariduse ja teaduse edendamist. Selleks tuleb ka neid esindavate katusorganisatsioonidega koostööd teha. Vahel tuleb näidata ka selliseid alasid, kus ei ole väga suurt vaatajahuvi (Allikmaa, Eesti Päevaleht, 28.03.2014).

Kui rahvusringhäälingu ülesanne on abistada riiki eesti kultuuri ja riigi seisukohalt oluliste eesmärkide saavutamisel, puudub vajadus küsida, kas see vaatajat huvitab. Mõned tooted, millest kõnelesid Jehe ja Raag, on vaatajahuvi ülesed. Samas ei ole võimalik vaatajahuvi kui kriteeriumi lihtsalt niisama kõrvale heita. Ringhäälinguseaduski (ERR seadus, 2007) sisaldab

väljendit „avalikkusele eeldatavalt suurt huvi pakkuv“, mis legitimeerib sponsorteabe lubamise erandi.

5.6.2 Dilemma sporditoimetuse näitel

Ajakirjanduse vastutuse määra ühiskonna ees on keeruline hinnata. Ühiskonna saadud hüve interpretatsioon võib olla erilaadne ja viimase sõna õigus, isegi kohustus, jääb ajakirjanikele. Otsuste langetamise hõlbustamiseks kehtivad meediale teatud normid ja eetikakoodeksid. Nende rakendamise protseduur ei ole siiski väga täpne ja range. Seda saadab oht seada löögi alla meediavabaduse põhilisi kriteeriume – autonoomia.

Kevadel 2014, kui kulmineerus spordialaliitude ja ETV sporditoimetuse konflikt kajastatava sisu osas, nägi Libe (Vikerraadio, 30.03.2014) ERRi probleemi selles, et organisatsioonis pole kokku lepitud, mida tegelikult näidatakse. Arengukava ja ERRi nõukogu suunistes puudub stabiilsust võimaldav konkreetne.

ERRis antakse sporditoimetusele mingi hunnik raha ja selle eest tuleb siis mingid asjad ära näidata. Ja siis tuleb need valikud teha (Libe, Vikerraadio, 30.03.2014).

Siit võib järeldada, et valikute tegemine, mis ei saa olemuslikult erapooletuse printsiipi järgida, on ühtaegu paratamatus ja vastutus. Paratamatusega tullakse toime. Valikuid tehakse igapäevaselt. Vastutuse poolega ei ole asi nii selge, aga kuna toimetustele on jäetud nende ajakirjanduslik sõltumatus, tuleb vastutuse pool selgemalt välja kanda. Kommunikatsiooni on raske pidada ja vastutust kanda, kui nägemus valikute tegemisel kehtivatest kriteeriumitest organisatsiooni või toimetuses sees erineb märkimisväärselt.

Ringhäälingu ülesanne on kajastada konkurentsivõimelisi ja vaatajatele olulisi spordialasid (Kaljuveer, Eesti Päevaleht, 28.03.2014).

ETV toonase spordijuhi selgitus annab võimaluse õigustada kõike ning samas mitte midagi. Mis on mõõdupuuks konkurentsivõime ja vaatajale olulise määramiseks? Kas konkurentsivõimelisus ja olulisus vaatajale kuuluvad lahutamatu kokku? Mida tähendab seaduse liiga avar tõlgendusruum, illustreerib ERRi toonaste juhatuse liikmete vastasseis.

Aastaid tagasi leppisime kokku, et spordile lähenetakse samamoodi nagu meelelahutusele. Nende eesmärk on, et neid vaataks võimalikult palju inimesi (Tomberg, Eesti Päevaleht, 28.03.2014).

Mina ei tea, kellega niimoodi kokku lepiti. Selline kokkulepe on ilus ja tore ja lihtsustab valikuid, aga kindlasti ei käi kokku seadusest tulenevate põhimõtetega (Allikmaa, Eesti Päevaleht, 28.03.2014).

Läbimõtle mata kategooriates esitas oma seisukohti ka juhi kaitsele asunud toimetuse, kelle koostatud ja ringhäälingunõukogule adresseeritud avalikus kirjas seisab:

Erimeelsused ERRi juhatuses on soodsaks pinnaseks kõikvõimalikele huvigruppidele, sh spordialaliitudele, kes on praeguse spordiprogrammi valikuid häälkalt kritiseerinud ning juba endale paremaid positsioone nõutamas. Kindlasti on avalik diskussioon nendes küsimustes vajalik, kuid programmilised valikud tuleb teha ennekõike vaataja huvidest lähtudes, neid tunnetades ja testides. Neid valikuid peab ERR suutma teha ilma väliste mõjutajateta (Uudised.err.ee, 28.03.2014).

Kiri esitleb valikute alusena „testitud ja tunnetatud“ vaataja huvi, mis annab ettekujutuse mõõdupuust, mida alade ja sündmuste reastamisel kasutatakse – reitingud (mis üksinda ei peaks määrama avaliku teenuse sisu) ja kõhutunne (mis lubab valikuid vaidlustada). Samas taotleb kiri õigust teha valikuid „väliste mõjutajateta“. Tekib küsimus, mis on vaataja huvi sel juhul? Ja lisaks: mitte alati pole suudetud suure laeva kurssi korrigeerida korrelatsioonis vaataja huvi muutumisega.

ETV sporditoimetuse ei märka, et mõnes alas meil kaovad tipud ära ja jätkavad rutiinist mingi asja näitamist (Muuli, Raadio 2, 31.03.2014).

Järvela (Õhtuleht, 26.03.2014) hinnangul on ETV suutnud ajaga kaasas käia ja näidanud maksumaksja raha eest sporti, mis maksumaksjatele enamikule korda läheb.

Kaljuveeri juhitud sporditoimetuse on pööranud näo vaataja poole /---/ Teatud Eesti spordiametnike eesmärk on muuta ERRi sporditoimetuse/---/ mõtlemisvõimeks, aga sõnakuulekaks infokanaliks (Järvela, Õhtuleht, 26.03.2014).

Kaljuveer (Õhtuleht, 27.03.2014) hindab probleemi laiemaks kui ajakirjandusliku kompetentsi küsimus sporditeemade valikul. Eesti Olümpiakomitee initsieeritud konflikt on Kaljuveeri (Õhtuleht 27.03.2014) arvates katse allutada avalikku-õiguslikku ringhäälingut EOKle.

Selle vastu olen ma igal juhul, see on meediavabaduse küsimus (Kaljuveer, Õhtuleht, 27.03.2014).

Kriisi kõrghetkel viis ERRi meediauuringute osakond spordialaliitustes läbi rahulolu-uuringu, millest selgus, et üle 70 protsendi vastanud alaliitudest ei ole rahul enda ala võistlusülekannetega ETV kanalites. Jõesaare (ERR siselist) väitest võib järeldada, et ajakirjanike otsused ei saa olla täielikult sõltumatud (väliste mõjutajateta, kui kasutada sporditoimetuse kirjas kasutatud väljendit).

Ei tohi eeldada, et ainult meie ise teame, kuidas kõik asjad peavad käima. ERR ei ole absoluut, vaid osa muutuvast ühiskonnast (Jõesaar, ERR siselist 2.04).

Sellisel juhul, mis saab toimetuskultuuri sõltuvusest, kui ajakirjanik kuulab väljastpoolt tulevat arvamust, aga ei arvesta seda? Või kui arvestab? Kas see on kriitiline punkt, kus ajakirjaniku jaoks lähevad konflikti üks põhilisi kutsetunnuseid ja avaliku meediateenuse olemus?

Spordi puhul saab ingel-meedia printsiipi rakendada teatud piirini, sest see jätab lahendamata dilemma, kas avalik-õigusliku ringhäälingu ülesanne on näidata ala populaarseks või näidata ala, kui see on populaarseks saanud ja n-ö välja teeninud eetriõiguse.

Erinevalt erameediast peab ja saab ERR läheneda spordile veidi laiema haardega. Seda ongi tehtud. Aga marginaalseid asju näidates marginaliseeruks ERR ka ise ja see oleks halb. Riigi rahastatava avaliku hüve (olgu see kultuurkapitali rahaline toetus, ERRi eetriaeg või spordipreemia) jagamine ei saa käia põhimõttel kõigile võrdselt või isegi mitte põhimõttel igapähele midagi (Järvela, Õhtuleht, 31.03.2014).

Kui ERR lähtuks oma programmis ainult masside tahtest, oleks see täidetud vaimselt mitte väga nõudlike saadetega. Vaadatavusest lähtumine on enesekordamine (Samost, Eesti Päevaleht, 01.04.2014).

Vaariku (autori intervjuu) hinnangul pole tähtis valdkond ega ka see, mis mahus keegi eetrisse pääseb, vaid see, kui läbipaistev ja arusaadav on protseduur, mille tulemuseks on kajastus ERRis.

Siis inimesed tunnevad, et seal ei ole mingi surnud mehe käsi, mis iganes huvigrupp, mis juhib, vaid on selge, ahha, juhtus selline asi. Loomulikult ei saa selle kriteerium olla, kes on kõige suurem vaatajaskond. Selle õigustuse, et valida kedagi, võib ju igal aastal vahetada. Teha nagu teema-aastaid, mis oleks kokku lepitud mingite aastate lõikes. Inimesed teavad oodata ja saavad aru, kuidas see toimib. Protest langeb ratsionaalsesse mulda, kus on võimalik sellest rääkida (Vaarik – autori intervjuu).

Sporditoimetuse konfliktid diskussioonis jäi kõlama üksteist välistav tõlgendus seadusele ERRi rolli suhtes koostööpartnerina.

Viimasel kohtumisel sporditoimetuses eelmise aasta lõpus ütles Margus Allikmaa sõnad, et me peame olema mainekujundajad. Siin lähevad minu arusaamad rahvusringhäälingu juhiga täielikult vastuollu. Rahvusringhäälingu seadus ütleb, et ERR peab olema oma programmipoliitikas sõltumatu ja mitte mainekujundaja (Tomberg, Eesti Päevaleht, 28.03.2014).

Võidakse öelda, et rahvusringhääling on sõltumatu, rahvusringhääling ei pea üldse kuulama, mida teised organisatsioonid ühiskonnas teevad. Minu arust on see väga vale (Allikmaa, Raadio Kuku, 28.03.2014).

Seaduse tõlgendamiseks jäetud ruum on alaliselt pingete potentsiaalne allikas, näitavad ERRi kriisiolukorrad. Nimetagem seda seaduse halliks alaks, millest johtuvalt ei suuda või ei taha huvitatud osapooled mõista, miks ERR mingit normi just valitud viisil tõlgendab. Olukorras, kus osapooled üritavad seadust tõlgendada endale kasulikult, saab normide täpse tõlgenduse anda ainult see, kelle pädevusesse see kuulub, ütleb Uudelepp (autori intervjuu). Antud juhul on selleks ERRi juhtorgan ehk ringhäälingunõukogu. Tombergi (autori intervjuu) hinnangul jääb seadus aga liiga üldsõnaliseks ja seetõttu on ERR Eestis märksa vähem ühiskonna ees aruandev kui BBC Suurbritannias.

Hästi konkreetselt on seal välja toodud tegevused, mida rahvusringhääling teeb. Palju vähem on seal välja toodud mõjusid. /---/ Seda on ka palju kergem presenteerida ühiskonnale, kui on sees mõju seos: me teeme seriaale sellepärast, et mõjutada mingit käitumist (Tomberg – autori intervjuu).

Allikmaa (autori intervjuu) möönab, et ringhäälinguseadus jätab tõlgendusteks ruumi.

Üks eesmärk näiteks on, et edendada traditsioonilist peremudelit. Palun väga! Kuidas me seda edendame või seda kaitseme? (Allikmaa – autori intervjuu).

Niisiis paneb seadus avalik-õigusliku ringhäälingu ette eesmärgid ja ülesandeid, mida on raske täita ja mille täitmist on veel raskem kontrollida.

Keegi ei aja näpuga järge ja ei kontrolli seda, kui hästi või halvasti me neid eesmärgid ja ülesandeid täidame. See on jäetud nõukogu otsustada. Õnneks on need eesmärgid ka selliselt sõnastatud, et nad ei ole üks-üheselt mõõdetavad, kas me täidame 60% või 100% neid

ülesandeid. /---/ See tagab piisavalt selle, et me teame, kuhu me peame liikuma, aga teisalt me saame väga palju ise otsustada, kuidas me seda teeme. Kui ka mõned otsused ei lähe sada protsenti eesmärgi suunas, siis keegi ei ütle, et asi on jama. See tagab meie sõltumatuse. Seeläbi, et kontrollimehhanism ei ole väga selge, üksühene ja tugev. See on tasakaalu ja sõltumatuse tagamisel oluline (Allikmaa – autori intervjuu).

Niisugune käsitus sõltumatusest jätab mulje, et ringhäälinguseadus varustab ERRi tema seisukohtade ja tegevuste kaitsmiseks umbmäärasuse relvaga. Seadus sisaldab „tagaust“, sest sinna on programmeeritud vaatenurga võimalus. Kui edukaks osutub välise tegutseja katse kehtivaid norme vaidlustada, sõltub suurel määral ERRi „tujust või südametunnistusest“, sest lõplik tõde jääb igal juhul ERRi sõnastada. Tuleb silmas pidada, et niisuguse konstruktsiooni kasutamine aitab saavutada protseduurilist A-legitiimsust, aga mitte püsivat ja tunnustusel põhinevat B-legitiimsust.

Professionaalsest lähtepunktist tuleb sporditoimetuse ümber tekkinud konflikti puhul tõdeda, et ERRi ajakirjanikud jätsid kasutamata võimaluse selgitada avalikkusele, mis mehhanismi on otsustamise protseduuri juures kasutatud ja miks. Võimalik, et see tuleneb aruandekohustuse nõrgast toimest ERRi puhul. Valikuid on argumenteeritud sponsorteabe edastamist puudutava erandiga ringhäälinguseaduses, mis aetas toimetuse valikute langetamisel sundolukorda. Siiski pole põhjust arvata, et toimetuse valikud oleksid oluliselt teised, kui erandi võimalus puuduks või võimaldaks rohkematel juhtudel rakendamist.

Sporditoimetuse ümber toimunud konflikti saatnud diskussioonides rahvusringhäälingu autonoomia üle segunesid erimeelsused, mis käsitlesid autonoomia erinevaid kihte. Avalikus arutelus, ka ERRi töötajate osalusel, ei tehtud alati vahet, kas räägitakse autonoomse institutsiooni ERRi asetusest koostööväljal või toimetuste ajakirjanduslikust sõltumatusest. Need on omavahel seotud, aga mitte üks ja sama nähtus. Võimalik, et suutmatus neid debattides lahus hoida muutis kogu konflikti haldamise keerulisemaks. Potentsiaal oma tegevuste kooskõlastamiseks ja n-ö B-legitiimsuse saavutamiseks oli suurem, kui rahvusringhääling konfliktiolukorras realiseerida suutis.

5.7 Koostöö üle otsustamise protseduur ja tasandid rahvusringhäälingus

Sporditoimetuse konflikti valguses vajavad eraldi tähelepanu ERRi koostöö üle otsustamise protseduur ja tasand. Avalikkuses tekkinud küsimusele, mis korrusel langetatakse valikuid ja

kui vabad on need välismõjudest, puudub ammendav vastus. Intervjueeritavate nägemus, kuidas ja kus peaksid sündima otsused ideaalis, langeb suurel määral ühte. Tegelikku olukorda tajutakse aga mõnevõrra erinevalt.

Rahvusringhäälingu mastaabiga organisatsiooni jaoks tähendab koostöö üle otsustamine eri kanalites igapäevast tööd. Koostöö olemuse võib üldises vaates jagada kaheks: esiteks n-ö rutiinne teemade ja sündmuste kajastamine ehk päevakajaline ajakirjanduslik sisu saadetes või programmides; ning teiseks pikema etteplaneerimisega suuremad (eri)projektid.

Pruuli (autori intervjuu) peab loomulikuks, et ERR on väga paljude huvigruppide vajaduste ristumiskohaks. Seda on eriti tunda ajal, kui toimuvad eelarve läbirääkimised. Huvigrupid püüavad siis oma soove selgemaks rääkida ja rõhutada nende olulisust teiste ees. Jõulisemate huvigruppide suhtlemisstiili nimetab Pruuli (autori intervjuu) „agressiivseks“ ja „ründavaks“.

Ajakirjandusliku sisu puudutavate valikute juures valitseb üksmeel, et esmane läbirääkimiste tasand kuulub toimetuse kompetentsi.

Esimene sõel peaks olema seal, kellel on üldpilt oma valdkonnast kogu aeg ees. Kas on olemas põhimõttelised kriteeriumid, mille alusel valikuid tehakse? Need on olemas, sest selleks on toimetuste ja programmide juhid (Pruuli – autori intervjuu).

Kui suured väärtused on paigas, peaks ülejäänu üle otsustama toimetus ilma välise sekkumiseta (Vaarik – autori intervjuu).

See on kõigi teema. Ajakirjaniku elu sõltub sellest, mis on tema sidemed. Toimetusejuhid peavad ära tabama, mis ühiskonnas toimub. Juhtkond loomulikult ka (Jõesaar – autori intervjuu).

Toimetused peavad ise oma prioriteetid paika panema. Juhatusel võivad mõned asjad meeldida või mitte (Tomberg, Õhtuleht, 28.03.2014).

Tegelikult on need toimetusesised otsused ja valikud. Ja toimetus peaks olema vaba mingitest painetest (Allikmaa – autori intervjuu).

Läbirääkimiste ja otsustamise pädevuse delegeerimine toimetustele on seotud strateegiliste hoiakutega kompetentsi ja autonoomia küsimuses. Allikmaa (autori intervjuu) jätab valikute langetamise vabaduse toimetustele, lähtudes üldreeglist „sekkuda toimetuse töösse nii vähe kui võimalik“.

Me oleme kuskil vea teinud, kui me ei ole peatoimetajatelt piisavalt aru pärinud. Alati on tõmmatud juhatus ambrasuurile. Juhatus on pidanud põhjendama, selgitama, kaitsma. Aga tegelikud otsused tehakse peatoimetaja poolt toimetuses. Peatoimetaja roll on palju suurem, kui me oskame ette kujutada. Või õigemini, kui me oleme lasknud seda välja paista (Allikmaa – autori intervjuu).

Samas sisaldavad oponentide hinnangud tegelikule praktikale – võimalusele otsustada asjade üle autonoomselt, juhtkonna mõjudest sõltumata – kriitilisi noote.

See, et juhatuse tasemel tuleb otsuseid või suuniseid, mida on raske täitmata jätta, on olnud mõnedel varasematel aastatel ikka päris tihe (Pruuli – autori intervjuu).

Protsess toimub kas otse juhtkonnaga suheldes või läbi nõukogu mingeid teemasid rahvusringhäälingule vahendades. See on väga selge, läbi juhtimise proovitakse niisuguseid asju juhtida. Selle asemel, et rääkida toimetuste ja saatejuhtidega, räägitakse juhtide tasandil (Tomberg – autori intervjuu).

Kriitikat juhatuse rollile koostööotsuste sünni juures võimendab juhatuse motivatsioon, mis tõukub väidetavalt organisatsioonivälistest kontaktidest. ERRi sporditoimetuse ja alaliitude erimeelsuste tõttu puhkenud ERRi sisetüli kajastamisel muudes meediaväljaannetes kujunes propositsiooniks ERRi juhatuse tasandil toimiv „telefoni- või kabinetiõigus“. Sporditoimetuse ümber toimunu oli mõnedel hinnangutel „tüüpiline näide“. Väline sekkumine sisuloomesse ehk nn telefoni- või kabinetiõigus peaks rahvusringhäälingus olema välistatud, leiab Uudelepp (autori intervjuu). Ometi ei saa Uudelepa (autori intervjuu) sõnul võtta näiteks poliitikutelt õigust väljendada oma arvamust. Küsimus on, kas see, kellele kõne võetakse, kasutab õigust välisarvamusi ignoreerida.

Kui mingi huvigrupp tuleb oma jutuga peatoimetaja juurde ja siit saab ta vastuseks „ei“, siis ta kasutab veel kõiki võimalikke vahendeid, et survestada ülevalt poolt meid, et me ikka töösse võtaksime. See on see, mida ei tohiks lubada ja kus juhatus peaks aru andma, et nad ei sõida selle reega kaasa. See on see koht, mis on olnud tihtipeale meile kõige problemaatilisem (Sepp – autori intervjuu).

Toimetuste ja juhatuse erimeelsuste sügavamad juured on kinni tasanditel eraldiseisvalt kirjeldatud ja teineteisega kooskõlastamata jäetud kriteeriumites. Sellest tulenevalt pole väga lihtne kommunikeerida avalikkusele terviklikku ja huvigruppidele üheselt mõistetavat sõnumit. Pruuli (autori intervjuu) arvates on juhatuse kabinet liiga avatud ja inimesed saavad

sealt „vahel ka lausa tunde, et neil on kokkulepe, ja siis tulevad kaks korrust allapoole, et teeme nüüd ära“.

Kui ühel hetkel on surve nii jõuline ja ta külatab ülemisi korruseid ja juhtkonda ja seal tekib tundmine, et tõepoolest, neil on seal väljas rohkem õigus kui majas sees, ja kui juba lähevad välja signaalid, et jaa, teil on õigus, me peame muutma oma programmipoliitikat või oma valikuid, ja see ei tugine mingile analüüsile või sisemisele kokkuleppele, siis tekivad sisemised mitte asja edasi viivad diskussioonid (Pruuli – autori intervjuu).

Allikmaa (autori intervjuu) möönab, et koostööpartneritest „võib mõni mängust välja jääda“ ja siis tuleb kõrvalt tähelepanu juhtida. See on juhatuse volitus ja ülesanne. Uudelepp (autori intervjuu) toetab ringhäälingu juhi arvamust. Programmi kui terviku tasakaalu eest vastutaval juhatusel on „tähelepanu juhtiv, mitte imperatiivne“ õigus sekkuda toimetuste töösse. Sekkumise välise surve tõttu välistab nii Allikmaa (autori intervjuu) kui ka Uudelepp (autori intervjuu).

Kõik need legendid, et keegi, raisk, helistab ja nõuab ja teeb, mida on räägitud läbi aastate, ma ei tea, mis see on. Tänu sellele, et praegu kehtiv seadus on nii hästi kirjutatud, et iga minister, iga poliitik, mingi suure äriühinguga esindaja – kõik need teavad, et rahvusringhäälingule ei saa niisama lihtsalt küüsi taha. Ei saa teda mõjutada. (Allikmaa – autori intervjuu).

Kui eelmisel aastal oli sisetüli, siis Margus Allikmaa seitsmeaastase tegevuse kohta otsiti lõpuks kõigi majade peale kokku alla kümne näite, kus ta olla sekkunud programmi. See tähendab, et juhatuse tasand ikka ei sekku programmi kiüll (Uudelepp – autori intervjuu).

Kolm aastat ringhäälingu nõukogu juhtinud Uudelepp (autori intervjuu) ütleb, et puudub pretsedent, et keegi oleks püüdnud programmi mõjutada. Märgid sisu poliitiliselt või huvigrupist tulenevast „lukkamisest“ nõukogus endas puuduvad. Pruuli, Jõesaare (autori intervjuud) ja Ruussaare (Raadio Kuku, 29.03.2014) kirjeldused viitavad, et alati pole see nõnda olnud.

Surve juhatuse esimehe või läbi mingite toimetuste tuua programmi ühte või teist spordiülekanne, kontserti, koos ka selle ülekande rahastamisega oli aegajalt päris suur, päris võimas ja päris tõsine (Ruussaare, Raadio Kuku, 29.03.2014).

Ma arvan, et juhatuse esimees saab isegi rohkem selliseid suuniseid. Arvan, et neid mõtteavaldusi, mis vaikselt kusagil tagatubades või ka fraktsiooni koosolekutel Toompeal, väljaütlemised, need on üsna igapäevased ka tänapäeval (Jõesaar – autori intervjuu).

See toimub ikka juhatuse tasandil. Seda teevad ka mõned ringhäälingunõukogu liikmed, kes kõik ajavad mingit asja ja kellel on nägemusi, mis tuleks maha võtta ja asemele panna (Pruuli – autori intervjuu).

Allikmaa (Eesti Päevaleht, 28.03.2014) ütleb, et aja jooksul „on helistanud väga paljud poliitikud“, kuid „neid kõnesid pole kunagi toimetustesse edasi viidud“. Huvigruppide survele ei ole rahvusringhääling kunagi vastu tulnud, kuid võimalik, et tema püüdu huvigruppe mõista ja kommunikeerida nende mõistmist maja sisse, on tajutud valuliselt, nagu see oleks surve avaldamine.

Huvigrupid tuleb ära kuulata. Kui neid on võimalik aidata, kui nendega koos tekivad ägedad mõtted, siis tuleb seda teha, aga see ei tähenda survele allumist. See oleks meelevaldne tõlgendus. Huvigrupid on elavalt väljendanud oma mõtteid ja soove (Allikmaa, Delfi, 21.04.2014).

Poliitikute – ja mitte ainult poliitikute – surve oli, on ja jääb. Küsimus on selles, kuidas seda edasi kantakse. Kui filtrit vahel pole ja see tuleb kolinal alla igapäevaste saadete tegijateni – mitte ainult spordis, ma võin seda täie vastutustundega kinnitada et see pole nii - /---/ siis on muidugi jama (Rannamäe, Vikerraadio, 29.03.2014).

Kõlanud hinnangud viitavad, et avalik-õigusliku ringhäälingu juhi poole pöörduakse, kuid tunnetus sellest, missugused on pöördumiste tagajärjed ja mõju, läheb lahku. Situatsiooni erinev käsitus on üks põhjus, miks on raske defineerida, mida tähendab avalikes aruteludes ohtralt tähelepanu pälvinud nn telefoniõigus. Siin toodud mõttekäikudest saab järeldada, et poliitiku pöördumine juhatuse poole muutub telefoniõiguseks vaid pöördumise ülekandmisel toimetustesse. Õigust helistada juhatusele ei saa kellelki ära võtta. Nii nagu ei saa juhatusele ära võtta õigust räägita „filtreerimiseks“. Kui hinnata olukorda sisuga tegelevate inimeste tunnetuse põhjal, soovitakse toimetustele tõhusamat kaitset ERRi juhatuse kaudu väljast tulevate mõjude eest.

5.8 Koostöö auditooriumi tasandil

Olukorras, kus ringhäälingu ühelt mitmele traditsiooniline mudel on kaotanud oma tähtsust, on auditooriumi endaga kõnelema panemine igale meediaorganisatsioonile eluliselt vajalik. Auditoorium on infoallikate reas omandanud võtmepositsiooni ja temaga mittediastemine ähvardab jätta kanali või programmi isolatsiooni.

Vanasti oli termin, et kohvinurga teemad inimesed said kokku ja arutasid, mis eelmisel õhtul televiisoris oli. Nüüd me peame olema juba seal kohvinurgas, kuulama, mida inimesed arutavad, et sellega juba lõuna ajal eetrisse minna või kohe sellega suhtestuda. Nende teemade tunnetamine või haistmine saab toimuda suuresti läbi auditooriumi ja palju paremini ja palju aktiivsemalt (Jõesaar – autori intervjuu).

Täna on see [suhe auditooriumiga – S.T.] valdavas osas lugejate, kuulajate, vaatajate tagasiside, mis väljendub erinevates vormides – läbi lugejakirjade, läbi otse toimetustesse helistamise, läbi kommentaaride kommentaariumites (Tomberg – autori intervjuu).

Interaktsioonis uue meediaga saab meediatarbija kaasautor. Kui meediakanal peab sammu tehnoloogiliste lahenduste ja tarbijakäitumise muutustega, on osaluskultuuri teke loomulik. Meedia huvi võiks olla tarbija efektiivne kaasamine.

Neid võimalusi on lõputult, sotsiaalmeedia ajastul on see peaaegu möödapääsmatu. Jube vähe kasutame seda praegu, aga seda tuleks teha tohutult rohkem. Enamuse saadete puhul (Allikmaa – autori intervjuu).

Tomberg (autori intervjuu) näeb auditooriumiga suhestumises lisaks adekvaatsemale teemade tunnetamisele võimalust leida uusi autoreid ja arvamusiidreid. Selleks peab aga võimalus osaleda ise rahvusringhäälingu loomisprotsessis olema avatum kui ta on neli-viis aastat tagasi olnud.

On tekkinud juurde arvamusiidreid erinevate kanalite ja meedia edastamise viiside paljususe tõttu. Tuleks palju rohkem jälgida erinevaid kanaleid, seal esinevaid autoreid ja nendega, juhul kui see rahvusringhäälingu eesmärkidega kokku läheb, rohkem kokkuleppeid, kooslusi, ideevahetust, mõtetevahetust, nende arvamuste väljatoomist saadetes juurde tuua (Tomberg – autori intervjuu).

ERR on otsustanud koostööga auditooriumi suunal tegeleda ja Pruuli (autori intervjuu) sõnul on ETV astunud ka reaalseid samme. Saadud kogemus näitab, et koostöö pakub uusi võimalusi, kuid sisaldab ka ohte.

Omaloodu tihtipeale ei ole nii tugev, kui professionaalide loodu. Kui sellega tegeleda järjepidevamalt, siis ma usun, et me jõuame uute annete ja kaastöölisevõrgustikuni, keda me praegu ei tea, meil ei ole (Pruuli – autori intervjuu).

Auditooriumi rakendamisel meedias, millel pole enam kindlat saatekava, kellaaega ja formaati, on oluline inerts murdmine ajakirjanikes, kes teavad, et saatekava ja formaat on kuningad, leiab Uudelepp (autori intervjuu). Ja lisab, et portaalide tegevusse pole ERR osanud auditooriumi kaasata.

Kui inimesed vaatavad uudist kõigepealt Postimehe veebist ja õhtul Aktuaalsest Kaamerast ning vahepeal kordagi aadressile uudised.err.ee ei satu, tähendab mu meelest, et mingi töö on jäänud tegemata (Uudelepp – autori intervjuu).

Poliitikasaadetes on näha esimesed Facebooki ja Twitteri kasutamise ilmingud, kuid areng tervikuna on alles lapsekingades, hindavad olukorda intervjueritavad. Täna sel päeval rahvusringhäälingus alles õpitakse, kuidas suhestuda auditooriumiga uuesti, kuidas kaasata inimesi saadetes.

Kui me vaatame täna valimissaateid, siis see mis täna valimissaates on, et sinna võetakse tviite, blogipostitusi ja sotsiaalmeedia esinemisi, siis see on samm selles suunas (Tomberg – autori intervjuu).

Viimase valimiskampaania ajal näiteks oli näha, kuidas sotsiaalmeedia säutsud olid osa valimiskampaania kajastamisest. Need on esimesed kobavad sammud selle poole, kuidas anda inimestele võimalus rääkida kaasa traditsioonilise meedia sisus (Uudelepp – autori intervjuu).

Kui globaalses meediapildis tervikuna leidub arvestatav hulk näiteid kodanikuajakirjandusest, siis rahvusringhäälingu areng Eestis nii kaugemale ei lähe, leiavad eksperdid (autori intervjuud). Nipi (2006) auditooriumi osalustaseme klassifikatsiooni (vt peatükk 1.3.3) aluseks võttes nähakse ERRi puhul optimaalsena püüdlusi osalusajakirjanduse mudeli suunas. Selle kohaselt on kodanikud kaasatud küll sisu loomise protsessi, kuid nende panus ei lähe oluliselt kaugemale ideede pakkumise ja arutelude faasist. Kodanikuajakirjandus kui mudel, mis teeb

tarbijast ka produtsendi ning jätab kutselise ajakirjaniku protsessist välja, pole ERRis tõenäoline.

Liikumine võiks toimuda selle poole, et inimestelt tulnud ideed ja impulsid võiksid olla ajakirjanikele materjaliks. Teise poole häält oleks rohkem kuulda, et oleks mitmekesisem valik inimesi saadetes, võimalikult lai spekter allikaid, kellele toetutakse. Siin on küll arenguruumi (Pruuli – autori intervjuu).

Et jõudes eetrisse alguses sotsiaalmeedias, seejärel internetikanalites, on võimalik, et sellele samale sisule ja tegijatele konkreetsemat vormi andes ja konkreetsemate kontseptsioonidega tööd tehes on võimalik pärast jõuda raadiosaateks, telesaateks ehk et tõusta hierarhias altpoolt ülespoole, aga tegelikult siis koonuse ja ühiskonna mõttes laiemast meedias kitsale meediale. Et see võiks pigem niipidi olla (Tomberg – autori intervjuu).

Ma ei usu sellesse väga, et inimesed hakkavad tootma kõrge tasemega, professionaalseid ja teisi inimesi huvitavaid tele- või raadiosaateid. Aga millesse ma usun on see, et inimesed suudavad märku anda ja kaasa rääkida neid huvitavatel teemadel. Õelda oma arvamust, tõstatada, häält kuuldavaks teha, see protsess on kindlasti võimalik (Jõesaar – autori intervjuu).

Vaarik (autori intervjuu) näeb, et kodanikuajakirjandus kui niisugune aitaks kanali ja auditooriumi suhte täiesti teisele tasandile viia. Kindlas mahus ja kohas arendaks see inimeste meediaoskust ja –teadlikkust, millega kaasneb „lahedat sisu“.

Et rahva käest kvaliteetset materjali saada, peab võrk olema väga suur. Kui võtta terve ERRi süsteem, mis kõnetab nii paljusid inimesi, võiks seda rida edasi ajada. Aga lõpuks peab olema toimetus, kes seab teatud ajakirjandusliku raami. See on avalik-õigusliku institutsiooni oluline asi (Vaarik – autori intervjuu).

Kõige laiema kõlapinnaga kodanikuajakirjanduse tunnustega projektidest jõudis ETV eetrisse vana-aasta õhtul 2014, kui huumorisaates „Tujurikkuja“ asendas professionaalide toodetud sisu auditooriumi looming. Saatest kujunes küll televaadatavuse pingerea esinumber ja see tõi kaasa massiivse diskussioonivoo, kuid ei täitnud teletegijate ootusi.

Tal on muidugi see väärtus, et ise tein ja võrdlen ennast teistega, ta tekitab teatud huvi sektori juurde (Pruuli – autori intervjuu).

Me ei saanud sealt seda, mida me lootsime. Me lootsime palju rohkem (Allikmaa – autori intervjuu).

See, mida rahvusringhääling Rahvatujurikkujast ootas, oli kvaliteet. Mitteprofessionaalide autoritena kasutamine tõi veenvalt välja jõudude vahekorra, mis tänapäeval meedia loomiseks vajalikust väiksemast ja paljudele kättesaadavast ressursist hoolimata on tugevalt ERRi kasuks.

Värvavahi roll ei kao kuhugi. Lõpuks seal istub ikka üks inimene, kes ütleb, kas see läheb eetrisse või mitte. Võtta ja sundida amatööre tegema professionaalset terviklikku väljundit, või oodata neilt seda, mina sellesse ei usu. ERRi eesmärk ei ole teha rahvaajakirjandust (Uudelepp – autori intervjuu).

Meie asi on läbi professionaalsete, koolitatud, täiendkoolitatud personali näidata, mis on ideaalne kvaliteet, ideaalilähedane kvaliteet. Ka veebis. Teha seda suurel elegantsel moel. Ma ei karda neid sõnu. Kui me teeme midagi avalik-õigusliku raha eest, siis üks kohustus on teha seda kvaliteetselt (Allikmaa – autori intervjuu).

Traditsioonilise avalik-õigusliku ringhäälingu kvaliteedinõude järgmise suhtes internetis leidub erinevaid arvamusi. Liiga ranget kvaliteedist kinnipidamist kui võimalusi piiravat strateegiat kritiseeris Vaarik (autori intervjuu). Internet on see meedium, milles näeb manööverdamise ruumi ka Tomberg (autori intervjuu).

Rahvusringhäälingul tuleb valida, kus hoitakse gatekeeperit rohkem vahel ja kus vähem. Internetti võiks sattuda Rahvatujurikkuja sketšid tõesti mitte kord aastas vaid regulaarselt. Ja seal võiks kriitilisuse aste, mida seal eksponeeritakse, olla tunduvalt väiksem kui see, mida tehakse rohkem kontrollitud meediates (Tomberg – autori intervjuu).

Radikaalsemate seisukohtade järgi jääb ajakirjandus ellu ainult siis, kui võetakse omaks osaluskultuuril põhinev mudel. Osaluskultuuri üks tunnuseid on informaalne mentorlus, mis väljendub informatsiooni vahendamises kogunud meediakasutajalt algajale. Asjatundjate seisukohta, et ERR on võtnud suuna osalusajakirjandusele või vähemalt teadvustanud vajadust seda teha, kinnitab mõningane praktika, mis jääb esialgu katsetuste tasemele. Tulevaste arengute valguses tasub avalik-õiguslikul ringhäälingul mõelda mentorluse rolli võtmisele. Küsimus pole selles, kui palju ERR endast ära annab, vaid mida saadakse vastu.

6. Järeldused ja diskussioon

6.1 Vastused uurimisküsimustele

Järgnevalt esitan käesoleva uurimuse empiirilise materjali analüüsil põhinevad vastused püstitatud uurimisküsimuste kohta.

Millised nägemused eristuvad rahvusringhäälingu rollist ja funktsioonist praegusajal?

Käsitlused jagunevad kaheks. Need intervjuueeritavad, kes eelistavad rääkida avalik-õiguslikust ringhäälingust traditsioonilises võtmes, kalduvad arvama, et kõige tähtsamad funktsioonid on ajastuülesed: erameediast katmata jääva infovälja tugevdamine ning rahvuskultuuri ja –keelega hoidmine. Teiste jaoks avardab avaliku meediateenuse sisu ühiskondlike muutustega kaasas käimine. Tõusnud on vajadus informatsiooni „filtreerimise“ järele, et auditoorium leiaks üles temale vajaliku. Paljukanalilises keskkonnas pole orienteerumine auditooriumile lihtne ülesanne. Räägitakse nn ERRi paketi kohta, mis väljendub ühelt poolt informatsiooni kvaliteedis, teisalt avalikule ringhäälingule väiksemaid riske tootvas uuenduslike ideede ja lähenemiste katsetamises. Rahvusringhäälingut vaadeldakse järjest enam kui julgeolekuressurssi, mida võib ilmselt seostada ebastabiilse rahvusvahelise poliitikaga eelkõige Ukraina suunal.

Missuguseid ohte nähakse rahvusringhäälingu legitiimsusele? Kuidas hinnatakse vajadust legitiimseid aluseid uuesti põhjendada?

Tähelepanu vajavaid momente rahvusringhäälingu legitiimsuse suhtes kaardistati kaks. Leiti, et poliitikute soov kontrollida ja suunata ERRi informatsiooni suureneb. Avalikkuse ette jõudnud reaalsed näited katsetest seda teha on pigem erandlikud, kuid rahvusringhäälingu eelarvet kontrollivate poliitikute kommunikatsioon on jätnud mulje kontrolli suurendamisest ERRi üle. Riigieelarvel põhineva rahastamismudeliga jätkates püsib ERRi politiseerituse oht, mis omakorda raskendab tunnustatud ja püsiva legitiimsuse saavutamist avalikkuses. Teine potentsiaalne probleem on ERRi väidetav suund konkurentsile. See muudab segaseks üldsuse arusaama avaliku meediateenuse vastavusest põhiprintsiipidele. Respondendid nägid survet konkurentsiga kaasaminemiseks lähtuvat pigem organisatsioonist seest. Kahe kitsaskoha valguses ei hinda intervjuueeritavad ERRi legitiimsete aluste ümbersõnastamist vajalikuks.

Mitme eksperdi arvates näitab institutsiooni kõrge usaldusväärsus, et avalikkus mõistab ja hindab avalikkus rahvusringhäälingu olemasolu.

Kuidas hinnatakse rahvusringhäälingu avatust koostööle institutsionaalsel ja avalikkuse tasandil? Millised probleemid tuuakse välja koostööd takistavate teguritena?

Rahvusringhäälingu avatus koostööle on viimaste aastatega märgatavalt paranenud, kuid organisatsioonis valitseb hirm uute suhete arendamisel partneritega. Selle asemel, et karta sõltumatuse kaotust, tuleks intervjueeritavate arvates lähtuda liitlaste võrgustiku loomise kahest kasutegurist: organisatsioonivälise kompetentsi kaasamine tõstab saadete ja programmide sisulist kvaliteeti; isoleeritusega kaasneva manipulatsiooni oht väheneb liitlaste võrgustiku rajamisel märgatavalt ERRi legitiimsus tugevneb. Uus meedia eeldab uut suhet auditooriumiga. Märke osalusajakirjandusest on, kuid neid hinnatakse pigem esimesteks katsetusteks. Selge visioon koostöövormist auditooriumiga puudub. Võimaliku koostöö teine probleem (sõltumatuse küsimuse kõrval) on kvaliteet ja selle hoidmine. Intervjueeritavad leiavad, et rahvusringhäälingul lasub nii sisulises kui tehnilises plaanis kõrge kvaliteedi kohustus. Koostöö institutsionaalsel või avalikkuse tasandil seab kvaliteedi ohtu. Kas internetipõhises koostöös võiks teha mööndusi, selles esitati erinevate intervjueeritavate poolt erinevaid nägemusi.

Missugune on koostöö üle otsustamise protseduur? Millistel tasanditel langetatakse valikuid?

Intervjueeritavad tajusid, et mitmete huvigruppide vajaduste ristumiskohana peab rahvusringhääling toime tulema ka kõige agressiivsemate rünnakutega. Koostöö üle otsustamise protseduuris on respondendid teoorias üksmeelel: toimetuste ja programmide juhid peavad painetest vabana täitma esmase sõela funktsiooni. Protseduuri toimimise ja ERRi eri tasandite omavahelise suhte kohta praktikas lähevad hinnangud lahku. Leitakse, et protseduuri mehhanism ei toimi laitmatult, sest välistele mõjutajatele on uks ringhäälingusse avatud läbi juhtkonna. Sisemiste kokkulepete puudumine või nende nõrk järgimine muudab ERRi positsiooni avalikkuse jaoks segaseks. Kommunikatsioon avalikkusega küll toimub, kuid kahel eri korrusel. Sõnumi ühtsus jätab soovida.

Millisel positsioonil asub rahvusringhääling antud subjektidega koostööd tehes?

Rahvusringhäälingul puhul saame koostöösuhetes rääkida neljast eristuvast positsioonist:

- ERR kui valikutegija, otsustaja – koostöö kui rahvusringhäälingu tehtud valik, mida, keda ja mis mahus kajastada [toonid andev seisukoht näidata seda, mida (seaduse järgi) vaja, mitte seda, mis huvitab inimesi]. Tagaplaanile jääb küsimus sellest, kuidas tekitada huvi ja muuta atraktiivseks valdkonnad, mille vastu on auditooriumi huvi leige.
- ERR kui vastanduja – rahvusringhääling ei luba sõltumatuse säilitamise ettekäändel sekkumist ja seisab vastu huvigruppide katsele huve läbi suruda. Toimetused näevad juhtkonda suhtes avalikkusega puhvrina, mis peab kaistma toimetuse konfrontatsiooni eest teise poolega. Vaid valdkondlike institutsioonide (poliitika, spordialaliit jt) eesliinile tõstmine näitab, et huvigrupi mõiste on kitsas. Survestamise suhtes aktsepteeritakse vaid auditooriumi. Valdkondlike institutsioonide auditooriumi esindajana ei vaadelda.
- ERR kui reageerija/mittereageerija – rahvusringhäälingu muidu passiivne hoiak aktiveerub valikute suhtes laekunud tagasiside, kriitika korral, kuid ei pruugi viia koostööni.
- ERR kui ootaja – rahvusringhäälingu koostöö positsioon taas passiivne; vastutus koostöö õnnestumise suhtes asetatakse partnerite arvele, kes peavad suutma argumenteerida oma vajalikkust avaliku hüve aspektist. See häälestab ERRi motivatsiooni koostöö suhtes.

6.2. Diskussioon

Avalik-õigusliku ringhäälingu kaitsmist vajavad põhimõtted on ajas vähe muutunud, küll aga muutub põhimõtetele avalduv surve, mida kujundavad muutused keskkonnas. Muutustest ehk aktuaalseim on uue meedia võidukäik. Mobiilsed ja internetipõhised platvormid on ühiskonna loomulik ja nooremale generatsioonile iseenesestmõistetav osa. Samas piisavalt värske osa, et vastureaktsioonina ei ole jõudnud välja areneda visioon, kuidas ümbersõnastada avalik-õiguslikku süsteemi. Et korrastada avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimseid aluseid. Et väljuda nn avalik-õiguslikust ebamäärasusest.

Tehnoloogia areng asetab avalik-õigusliku ringhäälingu ebamäärasusse mitmel põhjusel. Neist olulisemana võib välja tuua auditooriumi vähenemise ja traditsiooniliste väärtuste (objektiivsus, erapooletus) asendumise „uutega“ (läbipaistvus, auditooriumi hõlmamine).

Esimene muutus on seotud valikute paljususega ja tarbijaskonna killustumisega. Teise trendi taga on aga kodanike aktiivsem roll meediateos.

Avalik-õigusliku ringhäälingu õnneks põhjendavad mõlemad muutused teoreetiliselt ka tema vajalikkust. Ülekülluslik keskkond vajab usaldusväärset (info)majakat. Avalik-õiguslikul ringhäälingul on võime seda rolli kanda. Saavutatav on ka läbipaistvus kui uus objektiivsus. Praktikas vajab avalik-õiguslik ringhääling ülesannete täitmise jätkamiseks protseduurilise legitiimsuse kõrval legitiimsust ühiskondliku järjepideva tunnustuse kaudu.

Magistritöö tarvis intervjueritud võtmeisikud ei aseta organisatsiooni legitiimsust otseseosesse usaldusväärusega, kuid nende seisukohad annavad mõista, et ERRi kõrge usaldusväärsus võtab legitiimsuse küsimuse päevakorrast maha. Kõrget usaldusvääruse kasutamisest legitiimsuse alibina üksi jääb väheks. Usaldusväärsus näitab institutsiooni toimimist vastavuses normatiivsete ootustega, legitiimsus eeldab tegutsemist vastavuses moraaliprintsiipidega (Käärik 2010). Seega ei saa kõrge usaldusväärsus üksi legitimeerida avalik-õigusliku ringhäälingu tegevust.

Kui organisatsiooni usaldusväärsus on ligi 85%, siis see näitab, et saadakse aru [miks ta olemas on – S.T.] Uudelepp (autori intervjuu).

[Kõrge usaldusväärsus – S.T.] on nagu medal rinnas, staatusetunnistus, mis näitab küll asja väärtust, aga ei vea auditooriumi vedurina kaasa, leiab Hagi Šein (Memokraat, 07.02.2010).

Tänapäevane lähenemine, mis baseerub digikanalite kahesuunalise kommunikatsiooni potentsiaalil, ootab avalikult meediateenuselt auditooriumi hõlmamist. Seega küsimus avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse tõstmisest on aktuaalne.

Kõige paljulubavam tee eesmärgi saavutamiseks on uue suhte loomine avalikkusega. Selle aluseks on koostöö- ja partnerluse kontseptsioon, mida võib vaadelda kui liitlaste võitmise strateegiat. Kommunikatsioonimudel ühelt-mitmele on relevantsuse minetanud. Ilmselt tuleb avalik-õiguslikul ringhäälingul loovutada tükikene teisestki traditsioonilisest kontseptsioonist. Soovida väravavahi ehk „ülevalt alla“ mudeli täielikku mahakandmist meediateo ja levitamise protsessis oleks raadio ja televisiooni kui meediumite eripärade tõttu naiivselt optimistlik ja vastutustundetud. Mis puutub digimeediat, soovitan rahvusringhäälingul tulla auditooriumile poolele tee vastu. Ja seda ei pea võtma kaotusena.

Liitlaste võrgustiku loomine ei ole olnud seni avalik-õigusliku ringhäälingu tugevaim külg. Võimalik, et takistav tegur on küsimus kontrollist. Toimiva koostöö kriteerium on (avalik) arutelu, aga milline on edu võimalus, kui rahvusringhääling jätkab kõnelusi tugevama positsioonilt? Ringhäälingurahvas käsitleb väliseid soovitusi või juhtnööre a priori ohuna sõltumatusele. Sekkumisena. See on peeglisel vaatamise koht, et tajuda, kas sellises hirmus on rohkem ratsionaalseid argumente või paranoiat.

Koostöö kontseptsiooni elluviimine eeldab võimalikult suurt läbipaistvust. Avalik-õiguslik ringhääling on juba palju avatum organisatsioon, aga konflikt sporditoimetuse ümber tõstis esile vajaduse selgitada, miks tehakse asju just nii nagu tehakse. Rahvusringhäälingu seadus ei ole selles küsimuses organisatsiooni poolel, kuigi organisatsioon ise näib teisiti arvavat. Minu väidet selgitab seesama konflikt sporditoimetuse ümber, kui ajakirjanikud jäid välise surve alla olukorras, kus nad täitsid seadusesse kirjutatud ülesannet. Tõlgendusruum seaduses võimaldab ERRi tegevust ühe ja sama sündmuse ulatuses argumenteerida nii ründaja kui kaitsja seisukohalt. Kui seaduse detailsem sõnastamine (mis on digimeediast tingitud arengute tõttu varem või hiljem möödapääsmatu) pole võimalik, oleme tagasi läbipaistvuse tõstmise ehk oma tegevuste avalikkusele selgitamise ja põhjendamise juures. Aruandekohuslase rolli tasub võtta tõsiselt. Liitlaste olemasolu suurendab positiivsete kõneisikute hulka ja kindlasti ei kahjusta see avalik-õigusliku ringhäälingu väljavaateid tagada otsustele, valikutele ning tegevustele läbipaistvus. Abi on nii institutsionaalsetest kui ka auditooriumi seast võidetud liitlastest.

Ühe partneri eelistamine teisele (ka sponsorteabe edastamise mõttes) viitab ajakirjanduse traditsiooniliste väärtuste mõistes lojaalsuskonfliktile. Teadvustades, et võrdsetel alustel koostöö kõigiga ei ole võimalik, ei maksa seda siiski ületähtsustada. Muutunud keskkonnas tuleb läbipaistvuse tagamiseks erapoolikust selgitada. Valikute selgitamine eeldab dialoogi avalikkusega, mille käigus rahvusringhääling selgitab, mida ja miks ta teeb. Dialoogi pidamine ja uued suhted on uue meedia ajastul soositumad kui kunagi varem. Seega, nii nagu avalik-õiguslik ringhääling sattus ebamäärasusse tehnoloogia tõttu, on tema võimalik tee ebamäärasusest välja samuti tehnoloogia

Esitan käesolevas töös auditooriumi paremaks hõlmamiseks ettepaneku kaaluda inimeste kaasamist rahvusringhäälingu eelarve üle otsustamise protsessi. Kohalikud omavalitsused praktiseerivad kaasavat eelarvet muuhulgas kogukondliku koostöö parandamise eesmärgil. Miks ei võiks rahvusringhäälingu kaasav eelarve täita sama otstarvet? Suurendada

läbipaistvust, edendada koostööd ERRi kogukonnaga? Osa eelarvest, mille kasutamise üle otsustab auditoorium, oleks pigem sümboolne. Aga ehk on auditooriumi ideedest ja reaalsest panusest tähtsamgi protsess ise? Fakt, et rahvusringhäälingut huvitab dialoog avalikkusega?

Tegevuste ebapiisav arutamine ja selgitamine, mõjude mõõtmata jätmine ja usaldusvääruse liigne ekspluateerimine ainult suurendab vajadust põhjendada avaliku ringhäälingu eksistentsi. Legitiimsuse tugevdamise instrumendid on rahvusringhäälingu enda kätes. Dialoogi avalikkusega on lihtne, kui pöörata tema poole näoga.

Käesoleva töö fookusest jäi välja sponsorteabe edastamise kord rahvusringhäälingus, mida sätestab ringhäälinguseaduse §11 lõige 2. Selle järgi on rahvusringhäälingu nõukogul voli otsustada, kas spordi- või kultuurisündmusega kaasneb „avalikkuse eeldatavalt suur huvi“, mis õigustab erandkorras reklaam- või sponsorteabe lubamist sündmuse kajastamisel ERRis. Niisuguse erandi lubamine toob kaasa mitmeid kitsaskohti. Ühest küljest varustab see erameedia argumendiga kõlvatust konkurentsist avalik-õigusliku ringhäälingu vastases retoorikas. Teisalt põhjustab see pingeid partnerlussuhetes, sest avaldab otsest või kaudset mõju rahvusringhäälingu võimalustele end põhjendada ning vajadusel kaitsta langetatud koostööotsuste suhtes. Eelkõige ilmneb see kommunikatsioonis partneritega, kes eeldavad avalik-õiguslikult ringhäälingult seadusest tulenevalt võrdset kohtlemist. Groteskne näide absurdist, milleni diskussioon sponsorteabe võimaldamise üle viia võib, pärineb Eesti Kultuuri Koja ümarlaualt (2013), kus ERRi juhatuse esimees jõudis kultuuri edendamise riigipoolseid meetmeid lahates pakkumiseni:

[N]äiteks intervjuerides Helen Sildnat esitame talle iga kord sama küsimuse – kes on Sinu toetajad, ja saabki need ette lugeda (Allikmaa, Eesti Kultuuri Koja ümarlaud, 2013).

Sponsorteabe erandi mõju rahvusringhäälingu tegevusele partnerlussuhetes vajab minu hinnangul eraldi tähelepanu ning väärrib akadeemilist uurimistööd.

Käesoleva töö autor on rahvusringhäälingu ja tema eelkäijatega seotud olnud 15 aastat. See tähendab, et uurijal on nii organisatsiooni kui ka kirjutamiseks tõuke andnud konfliktiga sporditoimetuse ümber isiklik ja emotsionaalne side, mis võib olla mõjutanud analüüsimisel tema positsiooni.

Kokkuvõte

Magistritöö „Eesti Rahvusringhäälingu legitiimsed alused muutumises: praegusaeg ja visioonid“ eesmärk on kaardistada organisatsiooni suhtes mõjukal positsioonil olevate inimeste vaateid, kuidas ERR vastaks paremini muutunud keskkonna nõudmistele, ja hinnangute analüüsi põhjal pakkuda välja võimalikud lahendused avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse tugevdamiseks.

Töö otsib vastuseid järgmistele uurimisküsimustele: millised nägemused eristuvad rahvusringhäälingu rollist ja funktsioonist praegusajast; missuguseid ohte nähakse rahvusringhäälingu legitiimsusele; kuidas hinnatakse vajadust legitiimseid aluseid uuesti põhjendada; millisel positsioonil asub rahvusringhääling antud koostööd tehes; millised probleemid tuuakse välja koostööd takistavate teguritena; missugune on koostöö üle otsustamise protseduur; millistel tasanditel langetatakse valikuid.

Mitmed nendest küsimustest kerkisid kevadel 2014 rahvusringhäälingu sporditoimetuse ja spordiringkondade vastasseisus. Ajakirjanduslike valikute konfliktist arenes välja juhtimiskriis, milles meedia alusväärtused (autonoomia, erapooletus jt) pörkusid avalikkuse ootustega ja välise sekkumisega.

Konfliktiga seoses arutati ERRi olemuse ja tuleviku üle teistes meediakanalites – ilmusid artiklid Postimehes, Eesti Päevalehes, Õhtulehes ja Eesti Ekspressis ning arutati publitsistlikes raadiosaadetes („Olukorrast riigis“ Raadio 2, „Nädala tegija“ ja „Keskpäevatund“ Raadio Kuku, „Rahva teenrid“ Vikerraadio“. Neid kasutati analüüsis. Lisaks viidi märtsis 2015 läbi kuus intervjuud avalik-õigusliku ringhäälingu suhtes mõjukatel positsioonidel olevate inimestega (Daniel Vaarik, Margus Allikmaa, Agu Uudelepp, Andres Jõesaar, Hanno Tomberg, Heidi Pruuli ja Heiki Sepp).

Magistritööst selgus, et avalik-õigusliku ringhäälingu funktsioonidest räägitakse ühest küljest ajastuüleses võtmes (erameediast katmata infovälja tugevdamine ja rahvuskultuuri hoidmine), teisest küljest aga tehnoloogiliste ja ühiskondlike muutuste valguses (rahvusringhääling kui julgeolekuressurs ja informatsiooni filtreerija paljude kanalitega keskkonnas).

Ohtu ERRi legitiimsusele nähti kahes trendis. Intervjueeritute arvates kasvab poliitikute soov kontrollida ERRi toodetud informatsiooni. Politiseerituse kuvand raskendab avalikkuse tunnustusel põhineva legitiimsuse saavutamist. Teise ohuna toodi välja ERRi väidetav

suund konkurentsile ja sellega kaasnevad küsitavused avaliku meediateenuse põhiprintsiipide järgimise osas. Intervjueeritavate arvates näitab ERRi kõrge usaldusväärsus ühiskonnas, et tema legitiimsed alused ei vaja uuestisõnastamist.

Rahvusringhäälingu puhul eristus neli rohkem või vähem passiivset koostööpositsiooni: a) ERR kui valikutegija (organisatsiooni valik, keda ja kui palju kajastada); b) ERR kui vastanduja (ei luba välist sekkumist, tuues ettekäändeks sõltumatuse); c) ERR kui reageerija (aktiviseerub ainult kriitika peale); d) ERR kui ootaja (vastutus koostöö õnnestumiseks pannakse partnerile, kes peab eelnevalt tõestama enda legitiimsust).

Intervjuude põhjal võib ERRil koostöösuhete arendamise juures välja tuua kaks takistust: kartus avatusega kaasneva sõltumatuse vähenemise või kaotamise ees, ning sisulise ja tehnilise kvaliteedi tagasimineku.

Koostöö üle otsustamise protseduuri kirjeldamisel on asjatundjad üksmeelel, et see peaks olema toimetuse- ja programmijuhi kompetents. Hinnangud sellele, kuidas otsustamise protseduur praktikas toimub, lähevad lahku. Erinevad seisukohad valitsevad küsimuses, kas ja mil määral sekkub protseduuri organisatsiooni juhatus.

Analüüsides vajadust leida avalikkusest liitlasi teeb autor ettepaneku rakendada Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu legitiimsuse tugevdamiseks kaasavat eelarvet. Intervjueeritavad jäid avalikkuse kaasamise otstarbekuses erinevatele seisukohtadele.

Summary

The Master's thesis, titled 'The Changing Basis of Legitimacy of Estonian Public Broadcasting: Present Day and Visions' aims to map the perspectives of people who are in the position to influence the organisation, and determine how would ERR (Eesti Rahvusringhääling – Estonian Public Broadcasting) improve upon fulfilling the requirements of the changing environment, and as a result of the analysis of the estimations, suggest possible solutions of how to strengthen the legitimacy of public broadcasting.

The purpose of this paper is to find answers to the following research questions: What are the different visions on the role and function of public broadcasting currently? What are the threats seen to the legitimacy of public broadcasting? What is the attitude towards redefining the legitimate basis? What are considered as problems that hinder cooperation? How does the procedure that determines cooperation look like? At which level are the decisions made?

Many of these questions aroused in spring 2014 as a result of the confrontation between sports department of ERR and sports communities. The conflict of journalistic choices escalated into a management crisis, in which the core values of media (autonomy, objectivity) collided with the expectations of external intervention and the general public.

There were held discussions over the nature and future of ERR in different media channels in relation to the conflict. Articles were published in Postimees, Eesti Päevaleht, Õhtuleht and Eesti Ekspress and debates took place in publicistal radio programs („Olukorrast riigis” in Raadio 2, „Nädala tegija” in Raadio Kuku, „Rahva teenrid” in Vikerraadio), which were used in the analysis. In addition, in March 2015, six interviews were conducted with people in influential positions in public broadcasting (Daniel Vaarik, Margus Allikmaa, Agu Uudelepp, Andres Jõesaar, Hanno Tomberg, Heidi Pruuli and Heiki Sepp).

The Master's thesis revealed that on the one hand, the functions of public broadcasting are considered as intertemporal (strengthening the information field beyond private media and conservation of national culture), on the other hand they are influenced by the technological and social changes (public broadcasting as a security resource and as an information filter in the media-driven environment).

A threat to ERR's legitimacy was seen in two trends. The interviewees were of an opinion that politicians wish to control the information produced by ERR increasingly. The political

image hinders achieving legitimacy based on public acceptance. The second threat is ERR's orientation towards competition, as well as concerns over following the principles of public media services resulting from this orientation. Interviewees claimed that ERR's high reliability shows that legitimate basis does not need redefining.

Public broadcasting can be viewed in terms of more or less four passive cooperation possibilities: a) ERR as a decision-maker (the choice of an organisation, who will receive publicity and to what extent); b) ERR as an opposer (does not allow external intervention with the intention to maintain its independence); ERR as a responder (responds only to criticism); d) ERR as an expectant (responsibility of the success of the cooperation lies on the partner who has to prove his own legitimacy beforehand).

On the basis of the interviews, two obstacles can be brought out in terms of the development of ERR's relations and cooperation: decrease or loss of independence as a result of openness, and substantive and technical regression in quality.

While describing the procedure of decision-making in terms of cooperation, experts agree on the viewpoint that it should belong to competence of the editorial and program manager. Different views are held as to whether the board of the organisation should intervene in the procedure, and if so, to what extent.

Kasutatud kirjandus

Abbott, D. (2010). Revision note: Interviews. Kasutatud 08.05.2015
<http://beta.tutor2u.net/sociology/blog/revision-note-interviews>

Armstrong, M. ja Weeds, H. (2007). Public Service Broadcasting in the Digital World. Seabright, P. & Von Hagen, J. (Toim), *The Economic Regulation of Broadcasting Markets: Evolving Technology and Challenges for Policy* (lk 81-149). Cambridge: Cambridge University Press.

Bardoel, J. ja d'Haenens, L. (2006). Reinventing Public Service Broadcasting in Europe: prospects, promises and problems. *International Communication Association konverents 2006, lk 1-24.Dresden.*

Bardoel, J. ja Lowe, G.F. (2007). From Public Service Broadcasting to Public Service Media. The Core Challenge. Lowe G. F. ja Bardoel, J. (Toim), *From Public Service Broadcasting to Public Service Media* (lk 9-28). Göteborg: Nordicom.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Society*. Cambridge: Polity Press.

Beetham, D. (1991). *The Legitimation of Power*. Palgrave Macmillan.

Benington, J. (2011). From Private Choice To Public Value. Benington, J. ja Moore, M. H. (Toim), *Public Value: Theory and Practice* (lk 31-51). Palgrave Macmillan.

Berg, C.E., Lowe, G.F. ja Lund, A.B. (2014). A Market Failure Perspective on Value Creation in PSM. Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 105-126). Göteborg: Nordicom.

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.

Castells, M. (2001). *The Internet galaxy*. Oxford: Oxford University Press.

Collins, R. (2007). Public Value and the BBC. The Work Foundation. Kasutatud 16.05.2015
http://www.theworkfoundation.com/assets/docs/publications/174_publicvalue_bbc.pdf

Collins, R. (2011). Public Value, the BBC and Humpty Dumpty Words – does Public Value Management Mean What It Says? Donders, K. ja Moe, H. (Toim.), *Exporting the Public*

Value Test: The Regulation of Public Broadcasters' New Media Services Across Europe (lk 49-75). Göteborg: Nordicom.

Davis, P. ja West, K. (2008). What do public values mean for public action? Putting public values in their plural place. *American Review of Public Administration*, 39 (6), 602-618.

Donders, K. ja Moe, H. (2011). *Exploring the Public Value Test*. Göteborg. Nordicom.

Donders, K., Pauwels, C. ja Loisen, J. (2012). Introduction: All or nothing? From public service broadcasting to public service media, to public service „anything“? *International Journal of Media & Cultural Politics*, 8 (1), 3-12.

Dunlop, T. (2015). Is media objectivity an outdated model? *The Drum*, 27.02.2015. Kasutatud 15.05.2015 <http://www.abc.net.au/news/2015-02-27/dunlop-is-media-objectivity-an-outdated-model/6267676>

Denzin, N. ja Lincoln, Y. (2005). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. SAGE Publications.

Draper, A. (2004). The principles and application of qualitative research. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63(4), 641-646.

Eesti Kultuuri Koda (2013). Milliste meetmetega saab riik edendada kultuuri? Ümarlaud. Kasutatud 12.05.2015 http://www.kultuurikoda.eu/sites/default/files/cmtls-attachments/yamarlaud_err_proto_ja_jarelmid.pdf

Eesti Rahvusringhäälingu arengukavad 2009-2010 – 2016-2019. Kasutatud 21.04.2015 <http://info.err.ee/l/avalikteave/seadusjaarengukavad>

European Broadcasting Union. (2014). *Funding Public Service Media 2014*. EBU kodulehekül. Kasutatud 05.05.2015 <http://www3.ebu.ch/contents/publications/restricted/media-intelligence-service/funding-of-PSM-2014.html>

European Broadcasting Union. (2015). *Public Funding Principles For Public Service Media*. EBU kodulehekül. Kasutatud 05.05.2015 <http://www3.ebu.ch/contents/publications/public-funding-principles-for-ps.html>

Euroopa Komisjon. (2009). The 2009 Broadcasting Communication. Euroopa Komisjoni kodulehekül. Kasutatud 12.03.2015

http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2009_3_2.pdf

Garnham, N. (1990). *Capitalism and Communication: Global Culture and the Economics of Information*. London: Sage Publications.

Garnham, N. (1994). The broadcasting market and the future of the BBC. *The Political Quarterly* 65(1), 11-19.

Glasser, T. ja Craft, S. (1998). Public Journalism and the Search for Democratic Ideals. Liebes, T. ja Curran, J. (Toim.), *Media, Ritual and Identity* (lk. 203-218). London: Routledge.

Gillmor, D. (2004). We The Media: The Rise of Citizen Journalism. *National Civic Review*, 93 (3), 58-63.

Harcup, T. (2009). Journalism principles and practice. London: Sage Publications.

Helm, D. (2013). Regulating Broadcasting. Picard, R. ja Siciliani, P. (Toim.), *Is There Still A Place For Public Service Television?* Reuters Institute for the Study of Journalism. Kasutatud 15.05.2015

http://downloads.bbc.co.uk/bbctrust/assets/files/pdf/review_report_research/reuters_symposium/public_service_television.pdf

Hallin, D. ja Mancini, P. (2004). Comparing Media Systems. Cambridge: Cambridge University Press.

Hermes, J. (2006). Citizenship in the Age of Internet. *European Journal of Communication*, 21 (3), 295-309.

Jakubowicz, K. (2007a). Public service broadcasting: a new beginning, or the beginning of the end? Knowledge Politics. Kasutatud 12.05.2015
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/PSB_Anewbeginning_KJ_en.pdf

Jakubowicz, K. (2007b). Public Service Broadcasting in the 21st Century. What chance for a new beginning? Lowe, G. F. & Bardoel, J. (Toim), *From Public Service Broadcasting to Public Service Media* (lk 29-50). Göteborg: Nordicom.

Jakubowicz, K. (2008). Participation and partnership: A Copernican revolution to reengineer public service media for the 21st century. *RIPE Keynote Presentation*, Mainz, 9. oktoober. Kasutatud 10.05.2015 <http://ripeat.org/wp-content/uploads/2010/03/Jakubowicz.pdf>

Jenkins, H. (2004). The cultural logic of media convergence. *International Journal of Cultural Studies*, 7 (1), 33-43.

Johnson, B. ja Christensen, L. (2012). Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. SAGE Publications.

Käärik, H. (2007). On Eesti riik ikka legitiimne? Eesti Päevaleht, 28.05.2007. Kasutatud 10.05.2015 <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/henn-kaarik-on-eesti-riik-ikka-legitiimne?id=51088552>

Käärik, H. (2010). Klassikaline ja nüüdisaegne sotsioloogiline teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lee, D.J., Oakley, K. ja Naylor, R. (2011). The Public Gets What the Public Wants? The Uses and Abuses of „Public Value“ in Contemporary British Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 17 (3), 289-300.

Mansell, R. (2011). Infoturg ja digikultuur. Vikerkaar nr 10-11. Kasutatud 10.03.2015 http://www.vikerkaar.ee/index1.php?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=5354

Martin, F. ja Lowe, G. (2014). The Value and Values of Public Service Media. Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 19-40). Göteborg: Nordicom.

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooniteoria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

McQuail, D. (2007). The Current State of Media Governance in Europe. Terzis, G. (Toim), *European Media Governance: National and Regional Dimensions* (lk 17-25). Bristol (UK), Chicago (USA): Intellect.

Maras, S. (2012). Objectivity in Journalism. Polity.

Mooney, P. (2004). Report: Public Service Broadcasting. Committee on Culture, Science and Education. Doc 10029. *Parliamentary Assembly* (14.jaanuar) . Council of Europe.

- Murdoch, J.** (2009). The Absence of Trust. Kasutatud 15.05.2015
<http://image.guardian.co.uk/sys-files/Media/documents/2009/08/28/JamesMurdochMacTaggartLecture.pdf>
- Murdock, G.** (2004). Building the Digital Commons: Public Broadcasting in the Age of the Internet. Kasutatud 14.03.2015 <http://www.fondsgrahamspryfund.ca/previous-conferences/conference-2004/transcript-2004/>
- Ofcom** (2014). Public Service Content in a Connected Society. Kasutatud 25.03.2015
<http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/psb-review-3/summary/PSBR-3.pdf>
- Oliver, M.** (2005). The UK's public service broadcasting ecology. *Can the Market Deliver? Funding Public Service Television in the Digital Age*. Eastleigh: John Libbey Publishing, 39-59.
- Newton, N.** (2010). The use of semi-structured Interviews in qualitative research: strenghts and weaknesses. Kasutatud 08.05.2015 http://www.academia.edu/1561689/The_use_of_semi-structured_interviews_in_qualitative_research_strengths_and_weaknesses
- Nip, J. M.** (2006). Exploring the Second Phase of Public Journalism. *Journalism Studies*, 7 (2), 212-236.
- Paulussen, S., Heinonen, A., Domingo, D. ja Quandt, T.** (2007). Doing It Together: Citizen Participation In The Professional News Making Process. *Observatorio*, 1 (3), 131-154.
- Raats, T.** (2012). Public service media and the partnership agenda. Matching public policy with PSB strategy. *International Journal of Media & Culture Politics*, 8 (1), 105-125.
- Raats, T., Donders, K. ja Pauwels, C.** (2014). Finding the Value in Public Value Practices in the United Kingdom. *The Value of Public Service Media* (lk 263-279). Göteborg: Nordicom.
- Radoslavov, S.** (2014). Media literacy Promotion as a Form of Public Value? Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 205-222). Göteborg: Nordicom.
- Rosen, H.S. ja Gayer, T.** (2010). *Public Finance*. NY: McGraw-Hill.

Saveney, W.C. ja Robinson, R.S. (2001). Qualitative research issues and methods. Johannsen, D.H. (Toim), Handbook of research on educational communications and technology. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Scott, S. & Lane, V. (2000). A Stakeholder Approach to Organizational Identity. *Academy of Management Review*, 25(1), 43-62.

Schudson, M. (1998). The Public Journalism Movement and Its Problems. Graber D., McQuail D. ja Norris P. (Toim), *The Politics of News. The News of Politics*, 132-149. Washington: OQ Press.

Sambrook, R. (2012). Delivering Trust: Impartiality and Objectivity in the Digital Age. Reuters Institute for the Study of Journalism. Kasutatud 15.05.2015 <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Delivering%20Trust%20Impartiality%20and%20Objectivity%20in%20a%20Digital%20Age.pdf>

Singer, J. B. (2007). Contested Autonomy. Professional and Popular Claims on Journalistic Norms. *Journalism Studies*, 8 (1), 79-95.

Stretton, H. (1969). The Political Sciences: General Principles of Selection in Social Science and History. London: Routledge.

Tracey, M. (2014). The Concept of Public Value & Triumph of Materialist Modernity. Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 127-144). Göteborg: Nordicom.

Trappel, J. (2014). Whate Media Value? Theorising on Social Values and Testing. Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 127-144). Göteborg: Nordicom.

Van Cuilenberg, J. ja McQuail, D. (2003). Media Policy Paradigm Shifts: Towards a New Communications Policy Paradigm. *European Journal of Communication* 18 (2), 181-207.

Van den Bulck, H. ja Moe, H. (2012). To Test or Not to Test: Comparing the Development of Ex Ante Public Service Media Assessments in Flanders and Norway. *International Journal of Media and Culture Politics*, 8 (1).

Van den Bulck, H. ja Moe, H. (2014). Comparing „Public Value“ as a Media Policy Term in Europe. Lowe, G.F. ja Martin, F. (Toim), *The Value of Public Service Media* (lk 57-76). Göteborg: Nordicom.

Van Dijk, T. (2005). Ideoloogia. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Wallace, S. (2013). Impartiality in the News Journalism. Fowler-Watt, K. ja Allan, S. (Toim.), *Journalism: New Challenges* (lk. 64-78). Bournemouth University.

Weber, M. (2002). Võimu ja religiooni sotsioloogiast. Vagabund.

Weeds, H. (2013). Digitisation, Programme Quality and Public Service Broadcasting. Picard, R. ja Siciliani, P. (Toim.), *Is There Still A Place For Public Service Television?* Reuters Institute for the Study of Journalism. Kasutatud 15.05.2015
<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Is%20There%20Still%20a%20Place%20for%20Public%20Service%20Television.pdf>

Weinberger, D. (2009). Transparency: the new objectivity. *KM World*, 18 (8), 1-30.

Lisa 1. Analüüsitud meediamaterjalid

Delfi , 25.06.2013	Ringhäälingunõukogu peab Menu portaali ERRile vajalikuks
Delfi , 29.03.2014	Hanno Tomberg Kaljuveeri lahkumisest ja ERRi sporditoimetusest: Ivarile, ilustamata
Delfi , 03.04.2014	Uuringutulemused: enamus Eesti spordialaliitudest pole ETV ülekannete valikuga rahul
Delfi , 21.04.2014	Allikmaa: minu tagasiastumine oleks olnud ebaõiglane
EPL , 05.02.2010	Kristen Michal: meedia, mis kritiseerib, peab suutma ka ise kriitikat taluda
EPL , 25.11.2013	Margus Allikmaa: rahvusringhääling on tahtmatult jätnud jõuka organisatsiooni mulje
EPL , 28.03.2014	Allikmaa: minu argumendid jäävad tähelepanuta
EPL (LP) , 29.03.2014	Kaljuveeri vallandamise võis ajendada isiklik solvumine
EPL , 31.03.2014	Juhtkiri: ERR vajab uut juhti
EPL , 01.04.2014	Juhtimiskriis ERRis - piiratud rahaga saab hakkama, puudu on tšempion
Postimees , 27.03.2014:	Tüli ERRis tekkis Tour de France'i näitamisest
ERR uudised , 05.02.2010	Avaldame rahandusminister Jürgen Ligi kirja AK-le
ERR AK 25.03.2014	Muudatused ERRi juhatuses
ERR uudised , 28.03.2014	ERRi töötajate kirjad nõukogule
ERR uudised , 04.04.2014	Sporditoimetus ei nõustunud Allikmaa pakutud kompromissiga
Õhtuleht , 26.03.2014	Kommentaar: Miks Marko Kaljuveer tegelikult kinga saab
Õhtuleht , 27.03.2014	Kaljuveer: EOK ei tohi ERRi otsuseid dikteerida
Õhtuleht , 28.03.2014	ERRi töötajad ei lepi Kaljuveeri vallandamisega
Õhtuleht , 31.03.2014	Kommentaar: Kvaliteet otsustab
Raadio Kuku , 28.03.2014	Nädala tegija (Margus Allikmaa)
Raadio Kuku , 29.03.2014	Keskpäevatund
Raadio Kuku , 04.04.2014	Nädala tegija (Agu Uudelepp)
Raadio Kuku , 05.04.2014	Keskpäevatund
Raadio 2 , 31.03.2014	Olukorrast riigis
Vikerraadio , 29.03.2014	Rahva teenrid
Vikerraadio , 30.03.2014	Spordipühapäev
Memokraat , 06.02.2010	Raag: kas Jürgen Ligi kiri ERRile sisaldas ähvardust?
Memokraat , 07.02.2010	Šein: Rahvusringhäälingu kuvandiraamistik: taustategurid ja muud hüpoteesid

Lisa 2. Intervjuukava

1. Mis on ERRi roll ja funktsioon ühiskonnas? Kuidas on see viimase 20 aastaga muutunud?
2. Kes peaks rolli ja funktsioone defineerima, määrama? Kelle ülesanne või voli see on?
3. Kuidas hindate ERRi autonoomsust tema funktsioonide täitmisel ühiskonnas?
4. Kelle huvidega peab ERR sisu luues arvestama? Millised need huvid on?
5. Kes on ava-õigusliku ringhäälingu huvigrupid?
6. Kuidas huvigruppe mõtestada? Mis või kes see on ja kelle huve esindab?
7. Kuivõrd on tajutav huvigruppide sekkumine ERRi tegevusse, tema mõjutamine?
8. Millisel tasandil püüavad välised tegutsejad oma huve ERRi kaudu realiseerida?
9. Milliste huvigruppidega peaks ERR koostööd tegema?
10. Mis ERRi tasanditel saab koostöö toimuda (juhtkond, keskastmejuhid, ajakirjanikud...)?
11. Missuguseid koostöövorme on ERR praktiseerinud? Milliseid vorme saaks kasutada?
12. Kuidas on koostöö toiminud? (näiteid õnnestumisest/ebaõnnestumisest, takistused)
13. Kas auditooriumi peaks kaasama ja kui, siis mis vormis?
14. Kui tõenäoline on osalusajakirjanduse ja kodanikuajakirjanduse viljelemine ERRis?
15. Mida teha, et rahvas tunnetaks paremini seda, mida nad oma raha eest saavad?
16. Milliseks hindate võimaluse tugevdada ERRi legitiimsust kaasava eelarve kaudu?

Lisa 3. Autori intervjuud

Agu Uudelepp (Eesti Rahvusringhäälingu nõukogu esimees)

Mis on avalik-õigusliku süsteemi tänapäevased põhjendused?

Avalik-õigusliku süsteemi on vaja samal põhjusel, mis läbi aegade – on mingisugune hulk teemasid, mida kommertsalustel ei ole otstarbekas kajastada. Kui on meedia, mis tugineb sellele, kui palju tal õnnestub kasumit teenida, siis ta teeb selliseid saateid, mille sisse annab reklaami müüa. Mis tähendab seda, et naljalt Jüri Üdi klubi ükski teine kanal ei teeks. Ei teeks ka pärimuskultuuri saateid, ei salvestaks uuslavastusi, mida rahvusringhääling teeb, vaid kogu huvi oleks võtta ja teha ise laulupeoülekannet üks kord aastate tagant. Selles mõttes on rahvusringhäälingu rolliga hästi lihtne. See on seadusesse kirja pandud kohe alguses – aidata kaasa Eesti riigi ülesannete täitmisele ja saavutamisele. See on täpselt selline asi, mille saab panna rahvusringhäälingule ja seda ei saa oodata kommertsmeedialt. Platvormid võivad muutuda, tehnoloogiad võivad areneda, aga see missioon jääb paika.

Kas alusväärtused püsivad ajas samad ja põhjendus süsteemile on üks ja sama?

Ajas muutub see, kuidasmoodi oma funktsiooni täita. Laulva revolutsiooni ajal, taasiseseisvuse alguses oli rahvusringhäälingu roll, siis tal veel polnud selline nimi, ilmselgelt konsolideeriv, suunav, juhtiv, informeeriv, mingil määral ka rahustav, et see teadmine, mis toimub, on murrangulistel aegadel hästi oluline. Otseülekannet riigikogu istungilt ei ole 2015 vaja. Nii nagu see oli 90ndate alguses. Üks põhjus on see, et aeg ei ole enam sama. Teine põhjus on, et inimesed saavad soovi korral jälgida veebis, mis toimub parlamendis. Hoolimata sellest, et me räägime uutest platvormidest, on ühiskonnas palju neid inimesi, kelle olulisimaks infoallikaks on kas tele või raadio, ja vabalevis kõige kindlamalt on ETV ja ETV2. Ja samas ilmselgelt kui me vaatame kuulatavust, siis Vikerraadio selgelt kõige kuulatavam raadio ja selline ka, kus arutletakse. R2 kuulatavus oma segmendis on täiesti korralik ja teised sama segmendi raadiod ei seleta, mis toimub. Ja Raadio 4 on selgelt kõige suurema auditooriumiga venekeelne eestimeelne kanal, mis praegu Eestis on. Seda, mis Eestis toimub, vene inimesele tema emakeeles mujal naljalt ei seletatagi praegu niimoodi, et see võiks patriootlikule eestlasele meeldida. Niisiis missioon tegelikult ei muutu. Missiooni täitmise viisid kohanduvad aja ja tehnoloogiatega. Algusest peale seaduses sees olev nõue, riigi aitamine koos pika rea ülesannetega, on ajastuulene küll.

Ametliku ja mitteametliku tagasiside põhjal, mis Sinuni jõuab, mis on rahvusringhäälingu nõrgad kohad, mida peaks tähele panema?

Vaadates kõigepealt sisu poole pealt maja seest, siis rahvusringhäälingu praeguse rahastusmudeli juures ei ole õnnestunud tagada selliseid tingimusi, kus inimesed saaksid ennast loominguiliselt teostada nii palju, kui nad tahavad. See probleem on olemas, kui rääkida uute formaatide ja saadete väljatöötamisest. Kui vaadata signaale, mis tulevad väljast, siis rahvusringhäälingu üheks „murekohaks“ on tema mõjukus. Rahvusringhäälingu usaldusväärsus on ühiskonnas hästi kõrge, üle 80%. Ja see tähendab, et need osad ühiskonnast, mille hakkama saamine sõltub ka sellest, kui usaldusväärsed nemad on, jälgivad erakordselt valulikult seda, mida rahvusringhääling teeb. Põhimõtteliselt huvigrupid või ka poliitilised jõud tahaksid näha rahvusringhäälingu sisu poolset soosingut. Mitte neutraalsust, vaid pigem just seda, et nende asja edendatakse natukene rohkem. Ja võib-olla siis nende vastasrusaama kajastada natukene vähem või kajastada nii, et saab ära öelda, et see on kurjus. Juhul kui seda mõjukust ei oleks, siis mis seal ikka näägutada? Mis tähtsust seal on, kellele kui palju sõna anti, keda mis saatesse kutsuti ja kes saadet juhib. Need mõlemad kaks punkti käivad sisu kohta. Siis nõukogu tasemelt peab ka seda vaatama, et mis on see füüsiline keskkond, milles midagi tehakse. Kuna me oleme ka EBU-s, siis see seab teatud nõuded, milline on see pilt, mille me välja saadame. Millist raadiot me teeme. Füüsiline keskkond on natuke seotud ka sellega, millist sisu saavad inimesed teha, kes teha tahavad. Näiteks AK stuudio seab piirangud, millist pilt sealt saab praegu teha, millist ei saa. Seda nõukogu vaatab. Ja millega nõukogu on praegu väga palju tegelenud, raadiod on nüüd sellises keskkonnas, mille kohta saab öelda, et see on tänapäevane tehnika, millega nad töötavad. Järgmine etapp on uudistemaja tegemine. Need on kolm liini, mida nõukogu praegu näeb.

Sinu juttu mõjukuse kohta võiks paari näitega toetada. Kas sinna alla lähevad ka viimaste aastate probleemid kultuuri- ja spordiringkondadega?

Ma ei pidanud midagi konkreetset silmas, aga ka need lähevad sinna alla. Kui oli ERRi juhatuse ja nõukogu esindajate kohtumine kultuuriringkondadega, jooksis sealt selgelt läbi mõte, et rahvusringhääling peaks neid aitama. Et rahvusringhääling nimelt tänu mõjukusele ja küllaltki laiale sihtgrupile tuginedes peaks ju midagi tegema selleks, et kultuuritegijatel oleks lihtsam. Lihtsalt see nende soov, kuidas rahvusringhääling peaks seda tegema, ei langenud päris hästi kokku ERRi seadusega, kus paragrahv 11 lõige 2 räägib sellest, et erakorraliselt võib näidata sponsorteavet, kui on tegemist rahvusvahelise ülekandega või suurt avalikku

huvi pakkuva spordi- või kultuurisündmusega. Need, kes tahaksid saavutada ühiskonnas mõju või seda suunata, tahaksid näha rahvusringhäälingut kas partneri või vahendina. Kellegi vahend eesmärkide saavutamiseks rahvusringhääling olla ei saa, väljaarvatud kui on tegemist riigi eesmärkidega. Partneri saamiseks või olemiseks, rahvusringhääling on seda hea meelega nendes raamides, mida lubab seadus ja mis jätavad täieliku toimetusliku otsustusõiguse rahvusringhäälingule, kes peab olema oma otsustes vaba. Keegi ei saa toimetusele ette kirjutada, kuidas ja mida ta peab tegema. Nõukogu saab võtta ja arengukavaga suunata, et arengusuund peaks olema sinna poole, aga nõukogu ei tohi öelda, et peaksite tegema seda konkreetset saadet, sel peab olema see saatejuht ja saate põhiso num peab olema selline. Nõukogu on ainus otsustusorgan rahvusringhäälingus, kus poliitikud on sees ja ka sellel organil seadusest tulenevalt sisusse sekkumise õigust ei ole.

Kas siit ei või tulla üks häda? Kõik dokumendid ja organid, mis suunavad ERRi tegemisi, on laialivalguvad või mitmeti tõlgendavad. Tekib hall ala ja jääb mulje, et on võimalik tõlgendada nii, kuidas kellelegi kasulik on.

Minu meelest sellist halli ala ei ole. Üldine õigusprintsip on selline, mingisugust õigust loovat akti, ükskõik millisel tasandil ta on, saab tõlgendada see, kes on selle vastu võtnud. Ehk kui me räägime arengukavast, siis sellisel juhul nõukogu on see, kes ütleb, kuidas sellest arengukavast tuleb aru saada. Kui keegi teine saab teistmoodi aru, peab ta oma arusaamist korrigeerima lähtuvalt sellest, mida nõukogu on öelnud. Kui rääkida programmisist, siis need kõik lähevad aste allapoole. See, mis on juhatuse liikmete allkirjaga, on see, mille puhul juhatuse liikmetel on pädevus öelda, mida see nüüd tähendab. Jne. See, kuidas seadusest tuleb aru saada, seletab riigikogu kultuurikomisjon. Sest parlament on koht, kus seadus vastu võeti. Ja kultuurikomisjon on ka koht, kus rahvusringhäälingu nõukogu esindajad peavad kord aastas käima seletamas, mida on tehtud.

Kui mõjukale kajastusele pretendeerivad huvigrupid korraldavad sagimise, põhjustab seda minu meelest hall ala. Asjast on võimalik mitmeti aru saada järelkult. Kus on viga?

Siin ei ole viga, sest pole võimalik kirjutada ühtegi normi selliseks, et selle normi puhul ei üritataks leida võimalust täituda endale võimalikult kasulikul moel. Kui tulla sellesama sponsorteabe näitamise juurde, siis igaüks ongi püüdnud seda tõlgendada nii nagu neile on kasulik. Kultuuri- ja spordirahvas üritab seda tõlgendada nii, et võiks näidata hästi palju, ja ohjeldamatult. Teised telekanalid, Kanal2 ja TV3 on teinud väga hoolikat lobitööd, et

rahvusringhääling ei võiks midagi näidata. Nagu paragrahvi 11 üldse ei oleks. Siis on nõukogu, kellel on kaalutlemise ja otsustamise õigus, ja sellest õigusest tulenev kohustus võtta ja öelda sirge seljaga konkurentidele, et meie seisukoht on selline ja me käitume niimoodi. Ja öelda ka nendele, kes tahaksid rohkem reklaami näidata, et me saame teie soovidest aru, aga meie tõlgendus on selline ja meie seda rohkem ei tee. Ja näiteks sellesama reklaamivaldkonna reguleerimiseks me tegime nõukoguga oma töödokumendi, kus kõik on kirjas. Kogemus on see, et kui reeglid said kirja ja sponsortaotluste arutamine toimub kaks korda aastas, sellega loksus asi sisuliselt aasta ajaga paika. Seda sai seletatud nii kultuuri- kui spordiinimestele ja probleemid selles mõttes läksid maha. Seadust ei olegi võimalik kirjutada selliseks, et keegi ei üritaks seda tõlgendada endale kasulikult. Aga see, kelle pädevuses on mingi normi tõlgendamine, peab panema täpselt paika, kuidas ta tõlgendab, seletama mängureeglid asjaosalistele ära ja pidama ise üheselt neist reeglitest kinni.

Sa oled maininud mitu korda sõna „seletamine“. Kas see on võti omatahtsi tõlgendamiste vältimiseks? Mida teha, et konflikte ei tekiks?

Et neid tekiks, on vaja teada, kust konflikt võib tulla. Paigas peavad olema ratsionaalsed argumendid, miks pärast me tõlgendame seda seda nii. ERR tegutseb oma seaduse alusel, maksumaksja raha eest, mis tähendab, et kogu tema tegevus peab olema õiguslikult põhjendatav. Konflikti täielikult ära hoida, ei ole võimalik. Kui mingid asjast huvitatud osapooled ei saa, mida nad tahavad, siis isegi nad võivad ratsionaalselt aru saada, miks nad ei saa, siis hinge ajab täis ikka. Seega on sisse kirjutatud, et rahvusringhääling oma otsuseid ja valikuid peab aegajalt põhjendama meedias ja konkureerivates kanalites. Ja seal paratamatult tuleb kajastus kas natukene...ründav või vaatab, et kõik ei ole päris paigas.

Kes on mõjukamad huvigrupid ERRi ümber?

Ilmselgelt üks pool on olnud seaduse tõlgendamisest tulenev, puhas reklaamiga seotud asi, see oli aastaid üleval, kuid julgen väita, et see on nüüd suuresti lahendatud, sest reeglid on paigas. Nende reeglitega oli ju see, et ega ka sporditoimetuse ei pruukinud olla ülemäära õnnelik selle üle, et seati suhteliselt kitsad raamid ette. Tänu nendele raamidele ERR ju korvpalli peale koondise mängude sisuliselt ei näita. Nii et paratamatult mõjutab see ka programmi. Huvigruppidest reklaamseaduse mõttes kultuuri valdkonna organisatsioonid, spordi valdkonna katusorganisatsioonid on need, kellelega juhatuse ja toimetuse tasandil väga palju räägitakse. Kindla peale on sellest, mida rahvusringhääling teeb huvitatud avalikku võimu teostavad institutsioonid. Ka see on üks selline koht, kus on olnud rahandusministeeriumiga

arutelu, et kuidasmoodi rahvusringhäälingu eelarve täpsemalt kokku tuleb ja kas riigiasutused peaksid programmide rahast võtma ja toetama mingite saadete tegemist rahvusringhäälingus. Või peaks kogu raha tulema otse rahvusringhäälingu eelarvest. Et kuidas ministriumid sellesse suhtuvad, kas nad teavad kõiki oma vajadusi, kui eelarvet koostatakse. Vastus on, et loomulikult nad ei tea. Aga selline koostöö on täiesti ilmselge. Siit tuleb jälle viide seadusele tagasi, et kui me peame riiki aitama, siis on selge, et me peame koostööd tegema riigivõimu teostavate asutustega. Muidu pole see võimalik. Seal on üks põhikriteerium, mida pole juhatusel meelde tuletada, et peab säilima toimetustlik sõltumatus. See tähendab, et teil võib olla idee ja raha selle teostamiseks, aga teeme selle siiski meie. Toimetajakontroll jääb. See on üks ring. Paratamatult muutub see, mida rahvusringhääling teeb, valimiste ajal oluliseks erakondade jaoks. Parlamendierakondadel on esindajad nõukogus ja on selgelt näha, kuidas need arusaamad, teemadele vaatamised või rõhuasetuse panemised sõltuvad sellest, kui lähedal valimised on. Siin on nõukogu tasakaalustav osa, kuidas teha valimiskampania ajal reeglid nii, et need tõepoolest looksid kandideerivatele jõududele võrdsed võimalused. Järgmine ring võiks olla huvigrupid, mis koonduvad lähtuvalt parasjagu päevakorral olevast olulisest teemast. Näiteks kui kooseluseaduse arutelu. Siis aktiveeruvad grupid seoses mingite teemadega. Ja jälle on see, et rahvusringhäälingu peale ei oleks mõtet kaevata, kui ei arvaks, et sellel on mingi mõju, mida rahvusringhääling teeb. Huvigruppide põhikategooriad ma jagaks siis nii: ühed, kes on püsipartnerid lähtuvalt sellest, mida nemad teevad, kellega tuleb teatud regulaarsusega uuesti suhelda, need partnerid, kellega ollakse väljas ühiste eesmärkide nimel, tehakse avalikus sektoris koostööd; ja siis on mingid huvigrupid, kes tulevad ja lähevad, need ei pruugi olla niivõrd institutsionaliseerunud

Kas on olemas huvigrupid, kellega rahvusringhääling peab sisu luues kindlasti arvestama?

Seda, kellel peaks olema õigus öelda, et olgu nii tehtud, seda ei ole. Ma hea meelega ütleks, et rahvusringhäälingus on välistatud telefoniõigus, olgu maja seest või maja väljast eriti. Ma tean, et on poliitikuid, kellel on tunne, tahtmine või teadmine, et tal see õigus on helistada ja väljenduda reljeefselt, miks tema pressikonverentsil kedagi ei olnud. Aga temal on õigus seda väljendada, see, kellele ta helistab, on õigus ignoreerida seda kõnet. Ja vähemalt praegu on nõukogu enamiku kindel seisukoht, et ühelgi majavälisel jõul ei ole mõtet sellise kaebusega tulema hakatagi. Kui oli kooskõlas seadusega ja ajakirjanduseetikaga, siis on nägemist. Sisu kohas ei tohi keegi midagi öelda. Nüüd on see, kas peatoimetajal või juhatuses näiteks Ruussaarel peaks olema õigus sisu arvustada või juhiseid anda, siis minu seisukoht on, et jah,

on küll. Nead ju vastutavad programmi kui terviku tasakaalu eest. Aga nende sekkumine ei saa olla imperatiivne, vaid pigem, et vaadake selle aspekti alt ka. Nüüd kellega peaks arutama? Arutama peaks nendega, kellega koostööd teeb programmi paremaks. Olgu pealegi, ERRis töötab ca 700 inimest, aga neid, kes saaksid teha ühte kitsast valdkonda, on vähe. Koostöö tähendab, et nende valdkondlike organisatsioonidega koos tegutsemine aitab teada, mis parasjagu toimub selles valdkonnas. Mis on seal oluline, kuhu suunad lähevad. Siis saabki vastastikku aidata. ERR saab olla kajastamisega käsi pulsil, ja teisest küljest, need kes saavad hakkama millegi vahvaga, võivad olla kindlad, et rahvas saab sellest rahvusringhäälingu kaudu teada. See on sümbioosne tegevus. Organisatsioonide täpset nimekirja pole olemas, see on üldprintsip.

Kui hästi see praegu toimib sinu hinnangul?

Minu meelest on siin rahvusringhääling teinud jube head tööd. ERR on selgelt avatud uutele partneritele ja uutele ideedele. Võtame kas või sellise asja nagu Valijakompass. See oli asi, mis juhul, kui ta poleks olnud ERRi portaalis, see poleks muutunud nii oluliseks ja võimaks. ERR aitab selle tegijaid. Aga selle tegijad samal ajal aitavad ERRil hoida inimesi informeeritumana. Et nad mõtleksid rohkem valimisotsuse üle. Need on asjad, mida ei saa rahvusringhäälingule öelda, et sa pead seda tegema. Mul on hea meel, et ERRis on selline mõttelaad, et me vaatame uusi asju ja kui vähegi võimalik, teeme koostööd. Mitu valimiskampaaniat on tehtud koostööd Praxisega, et saada sisendit valimiskampaania analüüsimiseks, suurema pildi saamiseks. Sellise analüüsi võimekust tegelikult üheski toimetuses ei ole. Lisaks pole ka aega ega võimalust. Ehk lühike vastus: töötab ja ERR on avatud ja koostööaldis partner, kui need, kellega ta asju ajab peavad kinni ühest kriteeriumist – lõplikku toimetustlikku kontrolli me hoiame enda käes ja ära ei anna.

Kui välised tegutsejad püüavad sekkuda, mis tasandil see toimub?

Kolme aasta jooksul, kus keegi oleks mulle helistanud ja püüdnud juttu rääkida, et püüa programmi mõjutada, mitte ühtegi pretsedenti ei ole. Ma ei ole ka nõukogus tähele pannud, et püütakse sisu kas poliitiliselt või huvigrupist tulenevalt meeletult lükkama hakata. Juhatus tasandil, tulles teema juurde, millest ma eriti rääkida ei taha, kui eelmisel aastal oli sisetüli, siis Margus Allikmaa 7-aastase tegevuse kohta otsiti lõpuks kõigi majade peale kokku alla kümne näite, kus ta olla sekkunud programmi. See tähendab, et juhatuse tasandil ikka ei sekku programmi küll. Kui keskelt läbi saadakse aastas üks telefonikõne, et kuulge, miks te seda nii tegite, see näitab, et juhatuse ilmselgelt ei sekku. Kui Päevaleht kirjutas sel talvel jätkuloo

sellele, mis möödunud kevadel toimus, et vaadake, sporditoimetuses Margus Allikmaa on üritanud oma tahtmist saada, siis seal küsiti ka Rivo Saarna käest, kes on pärast Kaljuveeri olnud sporditoimetuse juhataja ametis, ta oli hämmingus, et talle sellise teemaga üldse helistati, et mis jutt see üldse olla saab. Juhatuse tasandil seega mitte. Nüüd ma hüpan teise rolli, mis on suhtekorraldaja. Kõik head suhtekorraldajad teavad, et kui tahta ERRis mingit teemat tegijatele maha müüa, siis sa pead minema tegijate juurde. Sa pead rääkima saate toimetajaga, pead rääkima konkreetse selles toimetuses oleva ajakirjanikuga ja seletama neile, miks selle asja kajastamine on hea idee. Minu arust on see OK, sest nendele, kes otsustavad, pakutakse teema välja ja nemad otsustavad, kas nad teevad ja kuidas nad teevad. Ja lõpuks – kuskohast peaks Terevisioon või Ringvaade saama täis viis saadet nädalas, kui neil poleks spontaanseid helistajaid, või ka suhtekorraldusbüroost helistajaid ja teemade pakkujaid. Minu jaoks asi läheb jamaks siis, kui nõukoguni jõuab signaal, et on võimalik mingisugusesse saatesse teemasid kas sisse osta või et mingisuguse organisatsiooni pakutud teemad lähevad alati läbi. Sellisel juhul peaks asjaga natuke toimetama, aga ainus võimalus nõukogule on see, et helistatakse juhatuse liikmele, kes selle valdkonna eest vastutab ja öeldakse, et kontrolli, sul on süsteemis mingisugune jama. Ettekirjutusi või otsuseid nõukogu tasandil teha ei saa ega tohi.

Räägime auditooriumist. Oled sa nõus, et ERR on auditooriumi suhtes eelkõige vahendaja.

Jah.

Kas sa näed, et auditooriumi peaks ERRi tegevusse mingil viisil kaasama, mõttega põhjendada paremini oma eksistentsi vajadust?

ERRiga läheb siis asi jamaks, kui ta peab oma olemasolu vajadust põhjendama. Sel hetkel, kui rahvusringhääling peab hakkama ühiskonnas tõsimeeli põhjendama, miks teda vaja on, siis tõenäoliselt, variant a – teda ei ole vaja; variant b – erakanalite lobimeeskond on läinud veel paremaks kui ta on. Siin tuleb seletada, mis rahvusringhääling on. Mõned tõlgivad teda saksa keelest ehk rundfunkist, siis sellisel juhul on rahvusringhääling tele ja raadio. Kõik. Portaali pole. Siis tekib tõesti mingis ajalises perspektiivis küsimus, kas seda ikka tarvis on. Kui nüüd võtta teda broadcastinguna inglise keelest, siis sellisel juhul peab rahvusringhääling minema palju rohkem veebi kui ta seal praegu on. Vaadates nõukogu poole pealt, uude meediasse mineku ja arendamise ja töölesaamisega on rahvusringhääling jäänud hiljaks ja ei ole kaugeltki nii mõjukas, kui ta peaks olema. Kui vaadata raadiote edetabelit, on

rahvusringhääling seal väga auväärselt sees. Kui vaadata teleedetabeleid ja vaadatumaid saateid, siis on rahvusringhääling väga korralikult sees. Siis võtame ette portaali ja avastame, et kaks suurt, Delfi ja Postimees on pikalt eest ära. Siis on natuke tühja maad ja on Õhtuleht. Ja siis on väga palju tühja maad, ja seal kusagil on rahvusringhääling. Ehk ERR veebis ei ole ligilähedaseltki nii oluline ja mõjukas, kui ta peaks olema. Ja strateegiliselt võttes see on probleem. See on see koht, kus tuleb küsimus, kas auditooriumiga peaks koostööd tegema. Mõjukat sotsiaalmeedia, uue meedia portaali ei ole võimalik teha, kui seda ei tehta koostöös nendega, kes seal käivad. Siis ta ei hakkagi kunagi tööle, kui ta lihtsalt võtab ja kajastab väikse ekraani peal seda, mida suure ekraani peal on tehtud. Arengustrategia peaks olema see, et kuidasmoodi tekitada sümbioos, et toimetused töötaksid koos, et nad teavad, et nad toodavad sisu nii suurele kui väiksele ekraanile. Ja et väike ekraan on teatud sihtgruppide ja segmentide jaoks prioriteetne. Sinna ei saa toota teleprioriteediga, siis ei tule sellest midagi välja. Ja selle tegemiseks peab tegema auditooriumiga palju rohkem koostööd. Ja siis mõju on ka teisele poole. Viimase valimiskampaania ajal näiteks oli näha, kuidas sotsiaalmeedia säutsud olid osa valimiskampaania kajastamisest. Need on esimesed kobavad sammud selle poole, kuidas anda inimestele võimalus rääkida kaasa traditsioonilise meedia sisus natukene. Aga see, et professionaalset raadio- ja telesaadet jäävad tegema professionaalsed tegijad, see on natuke paratamatus. Ideid saada sisu jaoks, mida teha...seda on ju tehtud aegade algusest peale tegelikult. Aga jah, see on väga oluline küsimus, kuidas auditoorium rohkem rakendatud saaks meedias, millel pole enam kindlat saatekava, kellaega ja formaati. See on jõe kõva inert, mis tuleb ära murda, sest nii teles kui raadios on inimesed, kes teavad seda, et saatekava ja formaat on kuningad.

Kas ma tõlgendan Sind õigesti, et kuna ERR pole pidanud vajalikuks piisavalt kaasata auditooriumi portaali tegevusse, jäävad nad konkurentidest maha?

Ma muudaks ära sõnad „pole pidanud vajalikuks“ ja ütleks, et ei ole osanud kaasata. Võid ju vaadata, kui palju on portaali juht vahetunud ja võid vaadata, mis on teles või raadios peatoimetaja keskmine tööstaaž. Portaali ees on vist neljas inimene kolme aasta jooksul.

Kas see pole ERRi “õnn”, et seis portaali tegevusega on niisugune? Kui trügida Delfi ja Postimehe mängumaale, vaevast, et nende omanikud seda lihtsalt pealt vaatavad.

ERR peab vaatama, et ta teeks seal seda, mis on tema ülesanne. Ta edastab uudist, toetab eesti kultuuri, mitte ei tee meelelahutust. See kisa, mis tekkis Menu portaali ümber oli minu arvates õigustatud, sest rahvusringhääling läks sinna mängumaale, mis ei ole tema mängumaa. Aga

see, kui inimesed uudist vaatavad kõigepealt Postimehe onlainist ja õhtul Aktuaalsest Kaamerast ning vahepeal kordagi aadressile uudised.err.ee ei satu, tähendab mu meelest, et mingi töö on jäänud tegemata.

Aga miks on portaale vaja? Miks uue meediaga kaasaminekut ERRilt üldse oodata?

Sest auditoorium läheb sinna ära.

Nõus, aga auditooriumist iga hinna eest kinnihoidmine eeldab nende huvidele ja soovidele maksimaalset vastutulekut, kaasaarvatud portaal Menu?

See konstruktsioon ei päde formaalloogiliselt. Asendame sõna portaal sõnaga tele näiteks. Kas see tähendab, et Laululahingut ei tohiks teha, kuna see paistab olevat nagu meelelahutus? Või seda, mis oli klassikalise muusika mängijatest noorte konkurss teles, kas ka seda ei tohiks teha?

Kuhu sa tahad välja jõuda?

Sinna, et rahvusringhäälingul on seadusega pandud ülesanded. Nende täitmine on võimalik ainult juhul, kui rahvusringhääling jõuab auditooriumini. Olen nõus, et vaatajanumber pole primaarne, aga ka ERRi arengukavas, millel ma olen hoolikalt silma peal hoidnud, on see, et seal oleksid sees sõnad mõjukas ja usaldusväärne. Kui ta seda ei ole, ei täida ta seadusega pandud ülesannet. Nüüd kui kasvav osa ühiskonnast läheb suure ekraani tagant ära väikse taha, siis see tähendab, et selles segmendis, mis on vajalik endale seadusega pandud ülesannete täitmiseks, peab rahvusringhääling olema usaldusväärne ja mõjukas ja väikse ekraani peal. Kas inimestele on vaja pakkuda seda, mida nemad tahavad? Raadios on see piir paika loksunud, teles on need asjad ka samamoodi paigas. Igas uues paigas võtab paikaloksumine aega, Menu oli samm valele poole. Loomulikult, 90 protsenti interneti trafficust on seotud mehe ja naise vahelise läbikäimisega, nii saab kõige kiiremini vaatajad üle, aga mõju ja usaldusväärsus on küsimus. Ajaloolised vead on ammu enne meid ära tehtud, ERRil pole mõtet neid korrata.

Kas ERRil on vaja teha midagi, mille põhjal ühiskond mõistaks paremini tema vajadust?

Traditsiooniliste kanalite puhul ei pea ERR hakkama põhjendama, miks ta olemas on. Kui institutsiooni usaldusväärsus on ligi 85 protsenti, siis see näitab, et saadakse aru. Kui paneme juurde ETV ja ETV 2 vaadatavuse, Vikerraadio, R2 ja R4 kuulatavuse, siis me saame aru, et

ühiskond mõistab, miks rahvusringhääling olemas on. Nad hääletavad telepuldi ja raadionupuga ja küsitlusele vastates. Uue meedia osas peab ERR kõigepealt iseendale selgeks tegema, mis see strateegia uues meedias on. Ja kui see on paigas, siis põhjendama laiemalt, mida ja miks seal tehakse. Sest loomulikult konkurendid näeksid hea meelega, et ERR ei tee seal midagi. Niipea kui paistab, et rahvusringhääling hakkab seal midagi mõjukalt tegema, on konkurentidel käes vaba pääs meediasse, et öelda, et kuri on valla pääsenud. Aga oluliste strateegiliste otsuste puhul peab rahvusringhäälingul olema sirget selga ja enesekindlust, et see kaks nädalat intensiivselt ja siis mõningaste intervallidega tulevat ühtlast meedia tampimist üle elada. Õiget asja tehes.

Kas sa näed võimalust, et otsustusliin ülevalt alla ehk gatekeeperi kontseptsioon võiks nüüd muutuda? Rahvatujurikkuja näitel.

Portaalid lähevad üha rohkem kommentaariumi modereerimise ja sisselogimise peale. Spontaanset anonüümset entroopiat hakatakse kokku tõmbama. Seda, et maksumaksja raha eest üleval peetavas telekanalis tekib maksumaksja vaba mikrofon, kus ta prime time'is ilma toimetusliku kontrollita läheb ja ütleb, mis ta tahab, selles täielikus spontaansuses ma julgen kahelda. Seal võidakse teha mingeid formaate, nagu Vikerraadios oli Vinguviiul. Et see muutub teles niimoodi...

Ei, sa lähed teise äärmusesse.

Ma ütlen, et kui panna neid äärmusi paika, siis mina ei usu... Teatud valikul ühiskonnast on ju vaba mikrofon olnud. Valimiste ajal on kandideerijad saanud rääkida, mis neil südame peal on, seda ei lõigata, ei puhastata. Aga ka seal on taustal toimetaja, kes vastutab. Täiesti vabaks andmist ei usu.

Luba, ma täpsustan. Inimeste meediakirjaoskus suureneb, neile luuakse internetis vahendid, paljudel on asjalik tehnoloogia kasutada, ERRi poolne knowhow kaasa ja hakkavadki telesaated tulema...

Jah, aga selle koha pealt on see, et väravavahi roll ei kao kuhugi. Lõpuks seal istub ikka üks inimene, kes ütleb, kas see läheb eetrisse või ei lähe. Põhimõtteliselt ideoloogiliselt ei ole ju vahet nn hanke või sisseostetud programmi puhul, kas see ostetakse sisse professionaalselt tootjalt või kontseptsioonilt inimene-fotokas-laptop, aga kusagil on ju ikka programmiplaneerija. Võtta ja sundida amatööre tegema professionaalset terviklikku väljundit, või oodata seda neilt, mina sellesse ei usu. Võib-olla väheneb professionaalsete

produktioonifirmade roll ja suureneb rahvaajakirjanduse roll, jah, aga siis on lõpuks professionaalid, kes saavad palka ja vastutavad, mis on konkreetne sekundist sekundini minev tervik.

**Kas osa ERRi eelarvest muuta kaasavaks, et institutsioon seisaks ühiskonnale lähemal?
Kas kaasav eelarve lisaks legitiimsust?**

Ma mõtlesin kohe, kuidas suhtekorraldaja oleks lihtne see hääletus ära fixida, et minu kliendi mõtte sealt läbi läheks.

Oletame, et seda on võimalik kuulikindlalt teha.

Kõhutunde pealt öeldud – ma kahtlustan, et see jääks suhtekorralduslikuks trikiks. Tulen tagasi seisukoha juurde, et ERRil pole legitiimsusega probleeme. Tal on hulk huvigruppe, kellega ta peab suhtlema, kes aegajalt saavad kurjaks ja aegajalt pole kurjad. Palju efektiivsem on nendega arutada ja läbi rääkida, kui kriitilised teemad üles tulevad. Võtta ja anda lihtsalt, et otsustage mingi protsendi üle, milleks me seda raha kulutame...Et nõukogu selle heaks kiidaks, peab olema väga selgelt näha, kuidas see aitab kaasa ERRi eesmärkide paremale saavutamisele

See, et rahvas räägib kaasa ja tehakse rahvaajakirjandus, milles iganes see väljenduks...

Aga ERRi eesmärk ei ole teha rahvaajakirjandust. ERRi eesmärk ja ülesanne on aidata kaasa Eesti riigi ülesannete täitmisele. Ja nüüd peab olema väga selge vastus, kuidas rahvaajakirjandus aitab sellele kaasa. Ja kas aitab.

Näiteks auditooriumi liitmine.

Mida tähendab liitmine?

Auditooriumi hoidmine, mitte lasta sel ära voolata, nagu juhtub traditsiooniliste kanalitega...

No siis peab kaaluma, kas see aitab. Me teame, kui suur on auditoorium praegu, mis peaks olema see hulk sealt, kes lööb rahvaajakirjanduses kaasa. Ma mõtlen praegu kaasa, ma ei ütle, et see on hea või halb, sest kõhutunde pealt ma hinnangut ei anna. Ma lihtsalt mõtlen, mis argumendid hakkaksid tulema...

Luba, ma täpsustan. Ma ei mõtle, et inimesed ise hakkavad midagi tegema. Ma mõtlen, et nad saavad teatud raha eest ERRilt tellida midagi.

Ja, tellimuse koha pealt ongi niimoodi, et oletame, et miljoni inimesega nädalas ollakse kontaktis. Kusagil veebis on üleval küsitlus, kus osaleb 2000 inimest, kas see lisab legitiimsust? Kus on piir, et saab öelda, et see lisab legitiimsust. Kui vaatame, missugused on profiilid, siis raadiokuulajad kipuvad ära kaduma looduslikel põhjustel. Nad surevad lihtsalt ära. See kui paneme veebi küsitluse, mida teha protsendiga radio eelarvest, siis see tähendab, et Vikerraadio kuulaja, põhikuulaja, sellel küsitlusel ei osale.

Ära ole selles veebis kinni. Ma mehhanismi ei tea.

Ei, ma mõtlen, et kuidas seda teha. Mismoodi teha küsitlust, et see oleks natukenegi valiidne ja relevantne. Ehk ma kardan, et see olekski selline asi, mis oleks suhtekorraldusprojekt, mille juures, kui ma oleksin konkurendi esindaja, hakkaksin huvi tundma, et kuulge, nad kasutavad summa x selleks, et mingit asja teha. Aga asja tegemiseks, et summat x kulutama hakata, kulutavad nad 0,2 x, et asja kommunikeerima hakata. Ja siis arvutatakse välja, kui palju oleks saanud teha kultuurisaadet selle eest. Minu jaoks lihtsalt see, võtan uuesti termini rahvaajakirjandus, kas see aitab ERRil paremini täita oma ülesandeid. Kui jah, siis vaatame edasi, kui ei, siis ilus idee, aga paha lugu

Sa ei usu, et inimestelt võiks midagi head tulla?

Ma ei ütle, et vastus küsimusele, kas sellest on kasu, on tingimata ei. Aga nõukogu liikmena, kes vastutab eelarve ja arengukava eest, pean ma teadma vastust küsimusele kas. See vastus ei saa olla kõhutunne. Ma sõnastaks küsimuse teistmoodi. Kas ma usaldan ETV programmi planeerijaid? Kas peatoimetajad ja toimetajad suudavad teha häid saateid ja võtta ja saada sisendit auditooriumilt, et teha häid saateid? Kui ma vaatan vaadatavust, siis nad teevad jah. Kui nad saavad ilma rahvaajakirjanduseta sisendi kätte, siis kas mingi osa eelarve viskamine ei jääks suhtekorralduslikuks käiguks, sest professionaalid saavad sisendi inimeste käest nii või teisiti kätte. Ma ei usu kampaaniatesse. Selle idee müümine oleks kõige keerulisem ETV sisse, sest toimetajad-produutsent vaatavad selle peale, et see üks protsent kraabitakse välja eelarvete pealt ja see tõenäoliselt läheb kellelegi teisele. Majasisene vastuseis saab olema päris kuri. Ja see maja on tõestanud, et kui tema on millegi vastu, siis ta võtab ja peksab oma organisatsiooni ja selle kuvandit nii nagu ta jaksab.

Margus Allikmaa (Eesti Rahvusringhäälingu juhatuse esimees)

Palun kirjelda avalik-õigusliku ringhäälingu tänast rolli ja ülesandeid.

Siin on kaks vastust. Kuna me oleme EBU liige, siis EBU on välja pakkunud neli uhket rolli, need kõigile maha müünud, kõik usuvad neid ja üritavad täita. Küllap need on ka õiged ja aktuaalsed tänapäeval, kus meediapilt on tohutult muutunud võrreldes, sellega, mis ta oli kui ta tekkis või sellega, mis oli kümne aastat tagasi. See, et rahvusringhääling peab edendama kultuuri, kultuuri vahendama, salvestama, jäädvustama omakeelset kultuuri, see on üks roll. Ma ei alusta kõige tähtsamast, vaid meelega kultuurist. Kindlasti on see nii, et keegi, või üks meediaorganisatsioon riigis, või jättes isegi riigi kõrvale, ühe rahvuskultuuri jaoks...keegi peab selle vastutuse võtma. Ja selles mõttes see roll on kindlasti aktuaalne ka täna. Kui me räägime rahvusriigist, siis selle oluline tunnus on keel ja kultuur, siis institutsionaalne vastutus tuleb kellelegi panna. Aga paraku on see üks roll, mida rahvusringhääling ise tahab kõige vähem täita. See on nii naljakas. Ma julgen rääkida meie näite varal. Meil on endal tohutult palju kultuurikajastusi, me räägime kultuurist, aga see kõik on linnulennult, pealiskaudne magasinivormis. Me ei taha kultuuri sisse minna, kultuuri analüüsida, olla vahel ka kriitilised ehk aidata kultuuril edasi liikuda, areneda. Me jube hambaga tahame erinevaid kultuurisündmusi vahendada, salvestada. Ega see ei ole ainult Eesti probleem, see on ka teiste avalike meediaorganisatsioonide probleem.

Millega seda põhjendada?

Sellepärast, et see ei ole seksikas. See ei too suuri numbreid. See ei too suuri reitinguid. Mis on nagu avalik-õigusliku ringhäälingu jaoks kõige ohtlikum, ongi see, et minnakse samasse sängi erameediaga. Üritatakse erameediaga võistelda reitingutes. Kui reitingud ei kõlba võistlemiseks, hakatakse võistlema share'is ehk osakaalus. Nii nagu meil on juhtunud. Aga me jõuame ehk selle juurde tagasi. Ja kõik need ülejäänud rollid alustades informatsioonivahetusest jne, mis on klassikalised avalik-õiguslikud rollid. Need on kõik täna jätkuvalt aktuaalsed. Aga minu meelest, kui rääkida üldse kaasaegse meedia kontekstis avalik-õiguslikust rollist, siis see peaks algama sealt, et võistelda reitingutes. See teeks avalik-õigusliku meedia vabaks, et tasakaalustada kommertsmeedia poolt loodavat meediavälja. Ehk see tasakaalustav roll. Info mitmekesisuse, info kontrollitavuse mõttes on avalik-õiguslikul meedial võimalus olla tasakaalustav. Ehk avardada erameedia loodud infovälja, avardada nende asjadega, mis ei ole suuri reitingunumbreid kaasa toovad. Avalik-õiguslikul meedial on

minu arust täna ainult üks roll – pakkuda kõike seda, mida meedia on läbi aegade teinud, aga järjest teravamalt konkurentsivõistluses olevas olukorras olev kommertsmeedia enam ei paku.

Kas sa näed, et Eestis oleks võimalik avalikud ülesanded jagada erameedia vahel ära ja avalik-õiguslik meedia taandada tuumülesannete täitmisele või likvideerida üldse?

Ka erameedialt saab tellida avalikku teenust raha eest ja kõik need rollid, mis on täna avalik-õiguslikul ringhäälingul saab põhimõtteliselt raha eest panna erameediale. Aga ilma rahata ei hakka neid keegi tegema, selleks peab riik tegema kulutusi. Kellelt teenus tellida, kas on see üks avalik-õiguslik organisatsioon või erameedia, mina siin vahet ei näe. Võib-olla isegi konkreetse teenusena sisseostetuna näiteks kultuuri vahendamise või jäädvustamise osas on see tulemus parem. Aga kindlasti ei ole see võimalik, kui me räägime demokraatlikust ühiskonnast ja me tahame, et see demokraatlik ühiskond edeneks ja areneks... Üldiselt on nii, et kui riik midagi sisse ostab, siis see on midagi, mis on istuval koalitsioonile meelepärane. Midagi teha ei ole, õhtu läheb niiekni selliseks. Nii et lõpuks ostab riik sisse teenust, mis aitab istuval koalitsioonil ametis püsida. Ehk tegelikult hakkab riik demokraatia sisseostmise sildi all hoopis demokraatiat lämmatama, avalikku diskussiooni lämmatama. Ja see ei ole võimalik. Selleks on vaja n-ö sõltumatu avalik-õiguslik ringhääling, kus ei ole ostu-müügi lepingu vormis võimalik ette näha kõike seda, mida organisatsioon teeb, vaid see organisatsioon peab saama ise valida, mida ta teeb ja kuidas ta teeb. Selles mõttes ma ei usu, et avalik-õigusliku meedia kaotamine on mõistlik. Siis läheb kõik kaubalis-rahalistele suhetele ja see ei toeta demokraatliku ühiskonna arengut.

Kelle asi või ülesanne on paika panna rahvusringhäälingu roll?

Seadusandja. See on parlamendi diskussioon. Rahvusringhääling peab eksisteerima seaduse alusel, millega sõnastatakse eesmärgid, mis ei tohi olla allutatud poliitilisele kontrollile. See on ainuke demokraatlik mehhanism. See kindlasti ei saa olla päris nii, et kokku tuleb kamp inimesi, kes ütlevad, et me oleme avalik-õiguslik ringhääling, andke pappi. See oleks liigidealistlik.

Kui autonoomne rahvusringhääling oma rolli ja ülesandeid täites on?

Eestis on uskumatult autonoomne. Ja ühel lihtsal põhjusel. Tõsi, meil on üheksa eesmärki ja kuus sisulist ülesannet pandud seadusega, mida me peame täitma. Aga ega keegi ei aja näpuga järge ja ei kontrolli seda, kui hästi või halvasti me neid eesmärke ja ülesandeid täidame. See on jäetud nõukogu otsustada. Õnneks on need eesmärgid ka selliselt sõnastatud, et nad ei ole

üks-üheselt mõõdetavad, kas me täidame 60% või 100% neid ülesandeid. Ja mõned neist eesmärkidest on sootuks sõnastatud tõlgendatavana. Üks eesmärk näiteks on, et edendada traditsioonilist peremudelit. Palun väga! Kuidas me seda edendame või seda kaitseme?

Sa ütled selle kõige kohta „õnneks“?

See on selles mõttes õnneks, et meil küll kurss maha märgitud. Tegelikult need üheksa eesmärki on ju nelja klassikalise rolli pisut avaram lahtikirjutus. Ei muud. See on see peasuund. Kui me teeme sellel teel jänesehaake või kursilt kõrvalekaldeid, keegi ei saa tulla meie juurde ja öelda: kuulge, traditsioonilise peremudeli kaitsmise vastu te olete eksinud, kui te olete soolise võrdõiguslikkuse esindajaid lasknud eetrisse. Kui me ei oleks lasknud, me oleks kohe teatud tasakaalu ja mitmekesisuse nõuet rikkunud, teistpidi võttes. Me panime nad eetrisse, aga keegi ei saa ka meile turja karata, et kuulge-kuulge, te olete seaduse vastu eksinud. Seda ei tehta. Sellist mehhanismigi ei ole loodud. On küll eesmärgid, aga eesmärkide täitmise, exceli tabeli alusel täitmise mehhanismi ei ole loodud. See tagab piisavalt selle, et me teame, kuhu me peame liikuma, aga teisalt me saame väga palju ise otsustada, kuidas me seda teeme. Kui ka mõned otsused ei lähe sada protsenti eesmärgi suunas, siis keegi ei ütle, et asi on jama. See tagab meie sõltumatuse. Seeläbi, et kontrollimehhanism ei ole väga selge, üksühene ja tugev. See on tasakaalu ja sõltumatuse tagamisel oluline.

Pakun kommenteerimiseks teise alternatiivi. Kui kõik dokumendid, ERRi seadus, arengukava ja nõukogu juhised on – kuidas sa ütlesid, seda saab tõlgendada – kas see ei või olla ohullikas? ERRi valikuid saab vaidlustada, hakata diskuteerima selle üle?

Aga see on ju ainult kasuks. Avalik diskussioon ongi kõige mõistlikum ja tõhusam kontrollikoht. Ainult läbi avalikkuse kontrolli peakski avalik-õigusliku ringhäälingu tegevust kontrollima. Kui on midagi, mis on vale, seda märgatakse, sellest räägitakse. Kui on tõsiselt vale, see võimendub ja selle tagajärjel midagi muutub. Kui ei ole tõsist teemat, siis on see majasiseste toimetuste valik, toimetajate valik, otsustamise koht teha nii või naa asju. Väga halb oleks see, kui tuleb mõni tark kogu kokku ja ütleb ai-ai-ai, meie meelest on avalik-õiguslik ringhääling teinud midagi valesti ja selle eest tuleb kedagi karistada, kedagi maha võtta.

Kuidas sa hindad, kas säärast aruandlust on avalikkus sinu ametis oldud 8 aasta jooksul vähe või palju nõudnud?

Mina isiklikult arvan, et piisavalt vähe. Või ütleme siis parasjagu. Ülemäära täiesti kindlalt mitte. Avaliku raha eest teenust osutava organisatsioonina on meil aruandekohustus. Mitte see, et keegi nõuaks meilt aruandeid, aga me ise peaksime oma otsuseid, valikuid palju rohkem põhjendama, palju rohkem selgitama. Ja kui keegi ka vahel seab meie valikud kahtluse alla, siis me ei tohiks sellest olla solvunud, me ei tohiks enesesse tõmbuda või vasturünnakule minna, vaid meie kohus on selgitada avalikkusele, miks me üht-teist-kolmandat asja niimoodi teeme. Ja veelgi enam – minu meelest on kõigil lubatud vigu teha ja eksida. Ka avalik-õiguslikul ringhäälingul on õigus vigu teha. Neid vigu tuleb tunnistada, vajadusel ka vabandada, kui on tehtud vigu, mis kedagi solvavad. Meid ei ole asjata kritiseeritud. Võib-olla mõningatel juhtudel ma oleks pidanud ise rohkem põhjendama.

Tahan kahte asja täpsustada. Sa räägid meie vormis. Kes see meie on?

Peatoimetajad. Peatoimetaja institutsioon on nii tähtis, nii oluline institutsioon, et iga programm algab peatoimetajast ja lõpeb peatoimetajaga. Ma arvan, et me oleme kuskil vea teinud, kui me ei ole peatoimetajatelt piisavalt aru pärinud. Alati on tõmmatud juhatus ambrasuurile. Juhatus on pidanud põhjendama, selgitama, kaitsma. Aga tegelikud otsused tehakse peatoimetaja poolt toimetuses. Peatoimetaja roll on palju suurem, kui me oskame ette kujutada. Või õigemini, kui me oleme lasknud seda välja paista.

Teine täpsustus. Ütlesid alguses, et rahvusringhääling läheb liiga kergesti konkureerima reitingute pärast. Mis selle taga on, miks?

Mina ei tea. Ma olen püüdnud 10 aastat sellele kätte vahele panna. Ma olen koguaeg öelnud, et üldkontaktide arv on tähtis, aga mitte ühe saate reiting! Nii kui me võtame selle aluseks, hakkame valesid valikuid ja otsuseid tegema. Ma saan inimlikult aru, miks see reiting oluline on. Iga saatejuht, iga toimetaja ja režissöör tahab saada tagasisidet oma saate kohta ja selletõttu vaadatakse reitingut kui oma isiklikule... No iga inimene tahab tagasisidet. Aga reitingu alusel ei tehta avalik-õigusliku meedia valikuid, vaid kommertsmeedia valikuid. See on halb. Aga mina ei ole suutnud seda 10 aasta jooksul ära murda.

Mis on parem mõõdupuu tulemuslikkuse hindamiseks?

Avalik-õiguslik programm peab olema huvitav, usaldusväärne ja kasulik. Sellel programmil peab olema ühiskonnale mõju, muidu ei ole mõtet seda teha. Vot seda mõju tahaks mõõta. Aga seda mõõdikut ei ole. On proovitud igasuguseid asju, aga ühest vastust andvat pole leitud. Seepärast on usaldusväärse skaala praegu peaaegu et ainuke, millest lähtuda. Teine

asi, mida me oleme inimeste käest küsinud, kas meie saated on inimeste jaoks olulised, aga minu jaoks ei ole see mõõdik piisav või selge. Ongi jäänud kaks näidikut: usaldusväärsus ja üldreach. Me peame kõikide oma programmide kaudu kõnetama enamust ühiskonnas.

Kellega peaks avalik-õiguslik organisatsioon sisu luues arvestama?

Kui me mõtleme programmile kui tervikule, siis me ei peaks mõtlema muule kui seaduses toodud üheksale eesmärgile. Ja mõtlema, kas need eesmärgid on kõigepealt täidetud kõik. Kui see ring on läbitud, siis peaksime mõtlema need ühiskonnas leiduvad suuremad demograafilised grupid, sotsioloogid on need välja mõelnud. Peaksime mõtlema, kas me neile midagi pakume. Edukad ärimehed, keskmisest suurema sissetulekuga n-õ minakesksed tüübid, siis õpetajad, kes kannavad suurt sotsiaalset vastutust jne. Me võime need grupid ka ise välja mõelda, aga mõte on, et suurematele gruppidele oleks midagi pakkuda.

Kui me võtame grupid nagu alaliidud ja sellised...

Need on partnerorganisatsioonid. Avalik-õiguslik organisatsioon saab oma rolle täita ka toetudes partneritele. Ja mõelda sellele, et keda me saame ühiskonnas aidata. Kultuurivaldkonnad, spordiringkonnad ehk kõik need, kes elavad riigieelarve peal, kes täidavad rahvusringhäälinguga sarnaseid rolle. Me ei pea nendega ilmtingimata suhestuma, aga me peaksime seda ise organisatsioonina tajuma. Me ei ole neid kaardistanud, sest me ise ei taha. Nüüd tuleb kriitika meie kohta, kaasaarvatud mu enda kohta. Me kuskilt oleme valinud endale lipukirjaks sõltumatuse, ja kaitseme sõltumatust. Mingil põhjusel me arvame, et kui me võtame liiga palju kohustusi ühiskonnas sarnast rolli täitvate organisatsioonidega, siis me kaotame oma sõltumatust. Mina isiklikult arvan, et vastupidi. See teeb meid tugevamaks, mida rohkem on meil partnereid, mida rohkem me suudame kasu tuua ühiskonnas, seda parem. Kuskil organisatsiooni DNA tasemel on aegade hämarusest hirm, et kui meil on väga palju konkreetseid partnereid, siis me oleme tüki oma sõltumatusest ära kaotanud. See on teine asi, mis aja jooksul läheb üle. Tunnistagem, 15 aastat tagasi oli tele meeletu kriitika all ühiskonnas ja see surus organisatsiooni kapslisse, kapseldus ära. Nüüd kui ma lasin möödunud aastal natuke välja paista, et me ei ole oma partnerorganisatsioonidega piisavalt arvestanud, piisavalt suhelnud spordivallas, no siis tõusid kõik tagajalgadele, et kurat, miks me laseme endale kaela tulla, pähe istuda ja dikteerida. Need on kaks täiesti iseiasja. Üks on päheistumine, teine koostöötegemine, nende ärakuulamine, nende huvidega arvestamine. Organisatsiooni DNA-s on sees teatud hirm partneritega koostööd teha.

Kas sa ei näe, et probleem võib olla selles, kust tuleb initsiatiiv? Kui kontakt on otse toimetajaga, siis on kõik selge, aga kui, mõned nimetavad seda surveks, tuleb siit ülevalt kaudu...? Mis tasandil see peaks toimuma?

Tegelikult on need toimetusesisesed otsused ja valikud. Ja toimetus peaks olema vaba mingitest painetest. Paratamatult on keegi toimetuses valjema häälega, kes dikteerib mingisuguseid otsuseid, n-ö juhtoinas, kui juhtoinas on paari partneriga tülli läinud, mis siis ongi nende jaoks tee suletud või? Ei saa nii olla. Toimetused ei kata kunagi kogu maastikku ära. Ideaalne oleks, kui nad kataksid. Või et nad suudaksid kompleksivabalt kõikidesse valdkondadesse suhtuda. Aga elu pole paraku ideaalne ja mõni võib mängust välja jääda. Siis tuleb kõrvalt tähelepanu juhtida, midagi teha ei ole. Ja see on juhatuse volitus. Juhatuse ülesanne täpsemalt isegi.

Tagasi seaduse ja arengukava juurde. Kui need teha nii detailsed ja täpsed, et välistada oma maitse küsimus, kas see oleks mõttekas?

Arengukava on nii kuradi pika vinnaga dokument, et kõiki asju sinna sisse pole võimalik panna. Elu käib palju kiiremini. Tegime arengukava, mis käib selle aasta kohta. Me ei teadnud, et eesti rallimeestel hakkab rahvusvahelisel areenil nii hästi minema. Ma toon näite spordivaldkonna kohta.

Kui tajutav on väliste tegutsejate huvi saada ERRis kajastust, tähelepanu?

See ei ole teema, millega peaks iga päev või nädal tegelema. Aga mõned valdkonnad on meie puhul käega löömas, mis teeb mind väga murelikuks.

Näiteks?

Ärisedektor. Ega me täna ärisedektorite tegemisi sellisel moel, et see ei ole nende kommertshuvide edendamine, vaid mingi laiema valdkonna huvide edendamine...noh... Alustades sellest, et Rail Baltic on Eesti huvides, julgen arvata, me võiksime nende inimeste tegemisi, kes seda veavad palju-palju rohkem lahata, seletada ühiskonnale. Me võiksime palju rohkem lahata neid teemasid, mis on seotud maavarade kasutamisega. Põlevkivi kasutamisega. Fosforiidimaardlate avamisega. Need on asjad, mida peaks. kus on moodustatud laiemad huvigrupid nagu paeliit või põlevkiviliit, mingid sellised seltskonnad, nende tegemisi peaks rohkem kajastama. Nende sõnumit ühelt poolt levitama, teisalt aga ära kuulama ka, millised on vastuargumendid nende seisukohtadele. Kultuuri vallast näiteks disaineritele kogu disaini

pool on meie poolt täiesti vaeslapse ossa jäetud. Oli aeg, kui alustasime... kirjandus oli ETV-st täiesti välja lülitatud, nüüd sai Kirjandusministeerium toodud. Ja nüüd on jälle järsku, et oi pagan, aga tal pole ju reitingut, mis me tast teeme. Minu meelest täiesti võhiklik, rumal, lapsik seisukoht. Veel kehvema reitinguga on Kunsti OP. Lõpetame ära, ärme tee! See on marginaalne, kedagi ei huvita. Aga meil on selle kogukonna ees erakordselt suur kohustus. See on meie viga, et seda nii halvasti vaadatakse! Me ei ole suutnud seda aastate jooksul inimesteni viia. See on tõlplasilik mõtlemine, et panime kolm korda eetrisse, vaatajaid ei tulnud, lõpetame ära! Aga me ei ole 13 aastat teemaga tegelenud, sellepärast polegi vaatajaid. Nende ringkondade poolt on loomulikult sellist viisakat küsimist. Teadlaste ringkonnad, palju rohkem võiks olla teaduse teemat. Teadusteakadeemiaga koostöö võiks olla palju tihedam. Neid kohti on küll.

Mina ei arva, et rahvusringhäälingu legitiimseid aluseid peaks muutma, ümber defineerida. Ühiskond on nii palju arenenud. Ühiskond võiks usaldada avalik-õiguslikku ringhäälingut. Kontrollida ja suunata avalik-õiguslikku ringhäälingut normaalse tagasiside vormis – kriitika, kiitmine, laitmise... Kui avalik-õiguslik ringhääling midagi totaalselt valesi teeb, küll sellest siis teada saab. Kui midagi olulist jääb tegemata, küll me sellest teada saame. Selle tagasiside põhjal praegu ühiskond on sõnastanud, tõsi, läbi küll valitsuse ja riigikogu selle, et me peame venekeelset telet hakkama tegema. Või venekeelset infovälja läbi televisiooni ja muude tegevuste edendama. Täiesti normaalne! Järsku ühiskond jõudis äratundmiseni, et raisk, me peame ära tegema selle kanali. Ja nüüd teemegi ära! See ei tulnud seadusest, see tuli äratundmisest. Ühiskond on ära tundnud, et arhiivid tuleb ära digiteerida ja avalikuks teha. Väga hea, täitsa mõistlik viis! Ühiskond on ära tundnud, et meil on liiga palju sporti programmis. Sellest on ka räägitud, aga mitte veel piisavalt valjul häälel.

Kuivõrd on „tellijat“ survestanud rahvusringhäälingut läbi eelarve?

Mina võin käsi piiblil vanduda, et mitte kordagi. See ei ole mitte üheski kohas jutuks tulnud. On olnud nalja pärast repliike, selliseid jürgenligilikke, mis on läinud liikvele. Aga tõsiseid, selle 11 aasta jooksul, mis ma olen avalik-õiguslikus ringhäälingus olnud – null! Kõik need legendid, et keegi raisk helistab ja nõuab ja teeb, mida on räägitud läbi aastate, ma ei tea, mis see on. Loomulikult, keegi ütleb, et kuule, mis jura tea seal Aktuaalses Kaameras õhtul ajate, kas te kontrollite ka, kas te teist poolt olete kuulanud, loomulikult selliseid kõnesid on, aga see ei ole see, et aga me nüüd teile näitame! Ei ole sellist asja. Ja tänu millele? Tänu sellele, et praegu kehtiv seadus on nii hästi kirjutatud, et iga minister, iga poliitik, mingi suure

äriringkonna esindaja – kõik need teavad, et rahvusringhäälingule ei saa niisama lihtsalt küüsi taha. Ei saa teda mõjutada. Seda mõjutusmehhanismi tegelikult, mis tõeliselt toimiks, seda ei ole. Ega eelarve, et keegi tahaks läbi selle mõjutada, see pole ühe inimese teha, et mina panen 10% juurde või võtan ära. Ühiskond on nii palju arenenud, et meeldib-ei meeldi otsust enam teha ei saa. Mina poliitikuna olen 1999. aastal ühe niisuguse otsuse teinud, tunnistan.

Kas oleks mõtet muuta osa rahvusringhäälingu eelarvest kaasavaks? Kas see võiks ERRi tuua ühiskonnale lähemale?

Kindlasti. See on väga-väga hea mõte. Ennekõike on sellel mõttel turunduslik iseloom. Absoluutselt. Või paneme teistesse sõnadesse – see tooks ühiskonda lähemale, looks sotsiaalset kapitali. Looks suhteid, looks sidemeid. Inimesed tunneksid, et nad saavad ka natukene kaasa rääkida, kuidas programmi teha. Miks seda tehtud ei ole? Arvan, et kusagil vanemas Euroopa riigis on seda tehtud. Mul ei ole küll ühtegi näidet tuua. Aga kuklatunne ütleb. Kui seda mõtet analüüsima hakata, küllap leiab ka puudusi. Paned rahvahääletusele, valitakse kümme ideed... No praegu läheneb sellele ideele nime otsimine vene kanalile, millega kaasneb lootus, et saame vihjeid, millist sisu seal loodetakse näha.

Suhe auditooriumiga. Kuidas sa seda praegu kirjeldaksid? Oled nõus, et ERR on praegu vahendaja rollis?

Vahendaja kindlasti, aga mitte üksnes. Vahendaja roll on liialt piiratud. ERRi roll on olla ka ise aktiivne sisu looja või vahendatavale lisaväärtuse tekitaja. Pelgalt vahendades toimetuse otsuse alusel oled sa ka juba ühiskonnale kasulik. Kindlasti. Aga on ka lastesaated, kus me ise loome sisu. Dokumentaalfilmid, analüüsisaadet, kommentaarid, see pole pelgalt vahendamine, vaid mingisuguse oma toote loomine.

Kas sa näed mingit vajadust auditooriumi kaasamiseks, on see vajalik?

Neid võimalusi on lõputult, sotsiaalmeedia ajastul on see peaaegu möödapääsmatu. Võtame saate Foorum näiteks, siis tegelikult selle saate tegemine peaks algama juba nädal enne eetrisseminekut. Teema, inimesed, arvake sel teemal midagi, sõnastage olulisemad küsimused, kriitilised punktid. Need koondatakse saatesse kokku, toimub saade, saate järel tagasiside, selle põhjal järgmine kokkuvõte. Jube vähe kasutame seda praegu, aga seda tuleks teha tohutult rohkem. Enamuse saadete puhul.

Kas sa näed, et oleks võimalik teha auditooriumiga koostööd sisu loomisel, edendada rahvaajakirjandust?

Siin ma julgen öelda, et avalik ringhääling ei ole päris see koht, mis laseb inimestel pilti teha ja videosid luua ja neid eetrisse panna...

Ka mitte veebis?

Ka mitte veebis. Avalik-õigusliku ringhäälingu kohus on ka avaliku meediavälja kvaliteet. Meie asi on seda kvaliteedilatti hästi kõrgel hoida, seda kõrgemale suruda. Kui me teeme rahvameediat, siis peame lati paratamatult pisut alla laskma. Meie asi on läbi professionaalsete, koolitatud, täiendkoolitatud personali näidata, mis on ideaalne kvaliteet, ideaalilähedane kvaliteet. Teha seda suurel elegantsel moel. Ma ei karda neid sõnu. Kui me teeme midagi avalik-õigusliku raha eest, siis üks kohustus on teha seda kvaliteetselt. Hoida kvaliteedilatti hästi kõrgel. Kui me läheme seda teed, et hakkame kaasautoritena või autoritena kasutama mitteprofessionaale, kuigi nad võivad teha väga hästi väga hea tehnikaga, aga me ju ise teame, mis on kvaliteetse raadiosaate ja põlveotsas tehtud raadiosaate vahe. See on ikka päris suur täna jätkuvalt, midagi teha ei ole. Seda ideed ma kahel käel ei toeta, et hakkame Rahvatujurikkujat võtma sisse järjest rohkem ja rohkem. Rahvatujurikkuja näitas ka, et ega me ei saanud sealt seda, mida me lootsime. Me lootsime palju rohkem.

Mu küsimuse tagamõte oli ka see, et eluliselt oluliseks peetakse kontakti saavutamist või säilitamist noore auditooriumiga. Uus seltskond toimetab veebis, digitaalselt. Äkki ongi see ühendav lüli? Haakida nad läbi ühistegevuse kaubamärgi külge.

See mantra, mida korratakse, aga nüüd järjest vähem, et avalik-õiguslikul meedial on jube vähe kontakte noortega, et ERR peaks midagi tegema, et noori oma kanalite juurde tuua; lõputud katsed noortesaateid ja –programme teha on läbikukkunud, ühtegi positiivset näidet pole, see kõik on üks suur tuuletallamine.

Mis asi? See pingutus selle nimel?

See pingutus selle nimel. Noortel on oma kombes, vajadused, harjumused, oma meediad ja vanematel inimestel oma. Elu on näidanud, et kõik need noored, kes ei ole nooruses mingit asja tarbinud, avalik-õiguslikku meediat, ooperis käinud, ERSO kontserdil käinud... Teatud eas kõigepealt abielluvad, siis tulevad lapsed. Hakkavad lastega nukuteatris käima, näitustel käima. Siis muutuvad kodusemaks, hakkavad Aktuaalset Kaamerat vaatama. Siis kui nad on

50 aastased, siis nad tarbivad avalik-õiguslikku meediat nigu mühinal. Midagi ei juhtu. See on põhjendamatu pingutus nendele noortele hirmsasti mõelda ja nendega kontakti luua. Pole õnnestunud! Noortel on oma elu. Kui on õige aeg, siis nad tulevad avaliku-õiguslike kanalite juurde. Need, kes on ühiskonnast ja avalikest asjadest rohkem huvituvad noored, leiavad need avalik-õiguslikud kanalid üles. Nad jälgivad meie ühiskonnaelu saateid, meie uudistesateid. Ei ole probleemi. Olen käinud koolide, tõsi küll, nende edukama otsa koolide lõpuklassides rääkimas. Nad teavad väga hästi, mis asi avalik-õiguslik ringhääling on, mis saateid siin tehakse. Jah, nad ütlevad, et no ei kuula-ei jälgi, aga tegelikult nad teavad, millest me räägime. Ei ole probleemi, nad saavad oma informatsiooni kätte.

Kas sama asi pole usaldusväärusega? See on küll kõrge, aga see pole korrelatsioonis auditooriumi hulgaga? Kas sa oled sellega nõus?

Mõneti olen. See on nende usaldusküsitluste paratamatus, et kõige kõrgem usaldusväärsus on armeel ja päästeametil. Kui paljudel inimestel on nendega kokkupuude? Vähestel, aga nad teavad, et see on midagi, mida võib usaldada. Meil on seesama teema natuke.

On see OK?

Jaa, aga see on see, et turunduslikult on asjad õigesti läinud. See üldine kuvand, mis on avalik-õiguslikust ringhäälingust, on hea. Ilma, et inimene ise seda toodet tarbiks, aga ta on kuulnud kuskilt. Ei ole probleemi.

Digitehnoloogiate suhtes on poliitika Euroopas erinev. On riike, kes areng onlaini on erameedia survele jala pealt ära löigatud. Mis on meie võimalused, kohustused, vajadused?

Need Euroopa riigi, kus see jala pealt maha on löigatud, väga kahetsevad seda. Kui me interneti kinni paneme, känguvad järelvaatamise ja otsestriimimise võimalused. Aga see on paratamatu, ilma järelevaatamise või –kuulamise võimaluseta ei kujuta keegi avalik-õiguslikku meediat ette. Kui tehnoloogia seda võimaldab, ja siis öelda, et avalik-õiguslik ringhääling ei saa kõiki tehnoloogia võimalusi kasutada, siis me osale inimestest, kes kasutavad kaasaegset tehnoloogiat, ütleme, et te ei saa avalikku teenust. Me oleme maksumaksa raha eest loodud avaliku teenuse kättesaadavust hakanud piirama. Mis õigusega? Selletõttu, et Sky grupile ei meeldi? Euroopa mõjukaimale grupile? Nende lobijõud on olnud suur, nad on põhjendanud seda sellega, et avalik-õiguslikud ringhäälingud on toonud turule tooteid, mida pakub erameedia, ja selletõttu pole see põhjendatud. Siis jõuame absurdi.

Uudistesasaateid loovad ka erakanalid. Kas me peame uudistesasaated ka sama loogika alusel ära keelama? Täiesti nonsens. Mingil hetkel on valitsused ja avalik-õiguslikud ringhäälingud olnud olukorra seletamisel liiga nõrgad. Nad ei ole tajunud, mis on uus meedia. Tegelikult pole see muud, kui tehnoloogiline platvorm. That's it. Kõike seda, mida avalik-õiguslik meedia on loonud traditsioonilistel platvormidel, peab ta suutma luua ka uuel tehnoloogilisel platvormil.

Kui võimalikuks ja vajalikuks pead sa koostööd erameediaga?

Koostöö võiks olla suurem ja tihedam. Selgepiirilisem. Koos saaks ägedaid asju teha. Aga siin on jälle meie geenidesse või DNA-sse sisse kodeeritud hirm või tahtmatus koostööd teha. Eesti otsib superstaari näiteks võiks koos toota, Eesti Laulu või koos teha, Eesti Muusikaauhindasid näiteks. Jalgpalliõigusi, olümpiaõigusi näiteks. Eesti jaoks on neid kallid osta meie eelarve juures. Kulused jaotades oleks see mõistlik.

Kas ERR võiks oma sisu usalduslikumalt laiali jaotada erakanalitele näitamiseks?

Päris lõpuni see nii ei saa olla. Üks põhjus on seadusest tulenev. Kõik, mis on loodud avaliku raha eest, on avalik ressurss ehk riigi omand. Seda ei tohi tasuta laiali jagada. Erasektorile lihtsalt ära kinkida. Sa pead selle turuväärtusega võõrandama. Selles mõttes on meie venekeelse AK levitamine 3plussis piiripealne juhtum. Meil toimub tasaarveldus. Nemad teevad mingid tehnilised kulud, meie anname kontendi.

Andres Jõesaar (Eesti Rahvusringhäälingu meedia-uuringute osakonna juhataja, endine ringhäälingunõukogu esimees)

Palun defineeri avalik-õigusliku meedia rolli praegu, ja kas sa näed selle muutumist viimastel aastatel?

Rolli saab defineerida läbi mitme asja, aga kõige lihtsam on seda teha esimese hooga läbi avaliku huvi. Nüüd on suur küsimus, et mida mõistetakse avaliku huvi all. Seda on defineeritud ka väga erinevalt. Saab võtta majandusliku aspekti, poliitilise aspekti, sotsiaalse sidususe aspekti. Kui me võtame vanast traditsioonilisest lähtekohast, siis me räägime demokraatia arendamisest, kommunikatsiooniplatvormist, mis tagaks sõnavabaduse, edendaks pluralismi, et sul oleks mõttevahetus võimalik ilma igasuguste takistusteta. Lisaks sinna juurde ühiskonna informeerimine ja need traditsioonilised aspektid. Kui avalik-õiguslik ringhääling loodi, oli üheks oluliseks aspektiks infole juurdepääs kõigile ühiskonnakihtidele ja kõikjal ühiskonnas. Täna suudab erameedia seda teha ja neid aspekte ei peaks rahvusringhäälingu eksistentsi aluseks tooma. Lisaks siis tehnoloogiliste ressursside ümberjagamine. Vanasti oli sagedusi vähe, jagati neid teatud põhimõtete alusel. Territoriaalset katvust eraringhääling ei taganud. See oli kohustus, ka programmi mitmekülgus. Tänapäeval hetkel avalik-õigusliku institutsiooni olemuse põhjendamiseks nendest argumentidest enam ei piisa, sest need on erameedia poolt täidetud. Mis on see uus argument, milleks seda vaja on? Mina ütlen seda, et erameedia tulek, mitte ainult Eestis vaid laiemalt, on vähendanud valikuvõimalusi. Kõik on koondunud teatud mudeli juurde. Võtame kitsamalt televisiooni. TV programmid on muutunud väga ühetaoliseks, sellised peavoolu kanalid. Eesti näite puhul, pole vahet, millist kanalit sa vaatad, nende programm on väga kitsas. Valikuvabadus ühelt poolt on väga suur, pakutavate kanalite arv on hästi suur, aga teiselt poolt kanalite sisu on muutunud väga kitsaks, üheülbaliseks. See on probleem, mis on ühiskonna jaoks oluline. See puudutab ka informatsiooni. Kui kõigist mitmekümnetest kanalitest saadav infovoog on väga üheülbaline, ühte väravasse, ühte moodi, siis see on ühiskonna jaoks ohtlik. Mida peaks siis avalik-õiguslik ringhääling tagama on see, et mitmekanalilises ühiskonnas oleks tagatud ka mitmekülgne informatsioon. Faktipõhine, adekvaatne, ma ei räägi siin ainult ajakirjanduslikust informatsioonist vaid laiemalt, et info oleks seal, ta oleks olemas. Kui täna ära võtta avalik-õiguslik ringhääling Eestis, muutuks meie maailmapilt hoolimata kanalite suurest arvust väga kitsaks. Võtame näiteks uudistesaaated. See on üks kitsas voog, mis sealt tuleb. Publitsistikasaateid televisioonis üldse enam pole. Analüütilist kõne- ja mõtteviisi

edendavaid raadiojaamu on erameedias ainult üks – KUKU raadio. Hoolimata tohutust tehnoloogiliste võimaluste virvarrist on maailmapilt globaliseerumise kontekstis muutunud väga ühepalgeliseks. Avalik-õigusliku ringhäälingu roll on hoida seda pilti kirjuna.

Kas sa näed, et avalik-õiguslik institutsioon vajab Eestis täiendavat põhjendamist?

Ütleme, et ilma välispoliitilise kriisita oleks olukord üsna keeruline. Ilma pronksiöota ja Ukrainat oleks avalik-õiguslikust ringhäälingust Eestis vaja palju-palju tugevamalt, argumenteeritumalt ja selgemalt debateerida, tema olemuse üle. Kuni selle momendini, kus riik ei tunnetanud seda, et meil tegelikult on infoväli jagatud kaheks, seda suuresti siis keelelise tunnuse alusel, kus vaadati Eesti keskmist vaatajat-kuulajat, eestimaalane tähendab, eestikeelsete ja venekeelsete vaatamisharjumuste keskmist tulemust, mis näitas, et keskmiselt on kõik hästi. Aga kui minna sinna sisse süvitsi, siis juba 90ndate alguses tehtud otsuste tulemusena jagunes Eesti ühiskond kaheks: ühed olid ühe infovälja tarbijad ja teised teise infovälja tarbijad. Ja kui me võtame keskmise, siis võrdlusanalüüs oleks see, et kui me võtame väga dramaatilise olukorra, kus haiglas on üks 42-kraadise palavikuga teadvuse kaotanud inimene ja teine on just siitilmast lahkunud, siis me saame keskmiseks kehatemperatuuriks 36 kraadi nendel kahel. Kõik tunduks justkui OK. Kahepeale on keskmine temperatuur 36, aga tegelikult on mõlemad kandunud väga äärmustesse. Eestis sellele ei pööratud tähelepanu, kuni suure šokina tuli pronksiöö. Siis hakati rääkima, et avalik-õiguslikule ringhäälingule oleks vaja uut rolli. Et ta peaks venekeelset infovälja tugevdama. Dimensioon, mis juurde tekkis, ei tekkinud mitte ühiskonna vajadusest selles mõttes, et igal inimesel ühiskonna sees oleks tagatud infole juurdepääs tema emakeeles jne, mitte sellest, vaid tekkis kaitsepoliitilisest aspektist lähtudes. Avalik-õiguslikku ringhäälingut hakati vaatlama kui kaitseressurssi, nagu tanki, kes kaitseb meid millegi eest. See on iseenesest väga kurb, et selleni ei jõutud ennem. Selle tõdemuseni, et Eestis elab 25% inimesi, kelle emakeel on vene keel ja nendele ei pööratud infoväljas nii olulist tähelepanu. Raadio 4 oli ainus avalik-õiguslik infokanal, suure kuulajaskonnaga, on ka praegu, kuid paraku see kuulajaskond on vananev. Kui detailidesse minna, siis eesti meediapoliitika tulemusena jäid noored Eestis elavad mitteeestlased avalik-õiguslikust infoväljast välja. Ei olnud portaali, mis neid köidaks, ei olnud raadiot, mis mängiks nende kümnendi muusikat, rääkimata telekanalist. Nii et kahjuks peab täna ütleva, et avalik-õiguslik ringhääling on saanud suurema tähelepanu osaliseks, aga mitte tänu sellele, et me oleme targemaks saanud, vaid tänu sellele, et väljastpoolt on meid suur oht valitsemas. Muidugi tuleb sellega tegeleda, aga normaalne oleks olnud, et me jõuame avalik-õigusliku argumentatsiooni või legitimatsiooniga ühiskonnas nii kaugele, et me ise saame aru, et seda

on ka igapäevases elus vaja, mitte ainult siis, kui asi hulluks läheb. Täna me tegeleme tagajärgedega. Oleksime võinud tegeleda sellega kaks aastakümnet tagasi, kui vene telekanalid välja lülitati. Aga siis oleks olnud hoopis teised põhjused – noore Eesti riigi taastamine, eesti keel staatuse taastamine – need argumendid, miks mindi seda teed, on arusaadavad. Aga seal vahepeal oleks võinud tulla äratundmine, et me siiski tänases meediapoliitikas oleme jätnud teenimatult ühe osa ühiskonnast kõrvale. Nad on ka ju tegelikult maksumaksjad ja avalik-õiguslik ringhääling on maksumaksja raha eest tehtud ringhääling.

Kes peaksid otsustama selle üle, missugust rolli avalik-õiguslik institutsioon ühiskonnas mängib? Ja veel: kelle või mille süül tekkis olukord, et me ise ei näinud vajadust institutsiooni järgi. Me näeme seda kriisiolukorras.

Otsustamisõigus kuulub demokraatlikus riigis demokraatlikult valitud esindusele ehk Riigikogule, kes on seadusandluse A ja O. Selle täitmine kuulub valitsusele. Loomulikult on reaalne olukord see, et paljud meediapoliitilised otsused tehakse valitsuspartei...mitte tagatubades, aga valitsuspartei otsustega, mis liiguvad edasi. Ja kuna meie domineeriv mõttelaad või valitsuspartei ideoloogiline kandetelg on liberalism ja turumajandus, siis see on see koht, kus pigem räägiti, et mida vähem on igasuguseid piire – täna me kuuleme, mis Andrus Ansip räägib Euroopas, et kuidas see hakkab mõjutama väikseid rahvusriike, kui kaob ära territoriaalne sisu levitamise võimalus või selle piirangud. Et kui me lähtusime liberalismist, et kõik on vaba ja turg toob kohale, siis selle mõtteviisi eest rääkija on valinud ju rahvas. Valitsus on moodustatud rahva tahte alusel, siin ei ole rahvavastast midagi. Ja miks see on niimoodi läinud... Ma julgen öelda, et me oleme Max Weberi tõlgenduses töörügaja rahvas, eestlase pääsemine on töötegemine, ja meie panus või tulemus väljendub materiaalses asjas. Sotsiaalne aspekt või ühiskonna teise nurga alt nägemine on jäänud meediapoliitikas tähelepanuta. Miks ta on tähelepanuta jäänud, selles osas võib öelda, et ka rahvusringhäälingul endal on osa selles protsessis olemas, kus ja mida oleks saanud paremini teha. Ma olen pärast neid nõukoguaastaid tükk aega mõelnud, et mismoodi oleks nõukogu võinud asja paremini rääkida või suhtestuda. Ja ei oskagi öelda, kuidas see parem on. Selgitustöö rahandusministri juures on väga lihtne, see ei haaranud neid dimensioone ja ei haara neid, millest me täna räägime, kaitsepoliitilisi dimensioone. Ühiskondlikest või sotsiaalsetest dimensioonidest ei õnnestunud selles kontekstis saavutada dominantsust öelda. Pigem räägiti, kas on uus maja või mitte, mitte sellest, kas vene ühiskond vajab paremat informeerimist või mitte. Debati ja diskussiooni kohad olid väga selgelt mõõdetavad rahas,

aga mitte muudes väärtustes. Arvan, et see oli ka nõukogu viga. Sellest oleks pidanud ka mina omal ajal paremini aru saama. Oleks pidanud kasutama retoorikat, et nendest asjadest selgemini rääkida. Oma teada me seda üritasime, aga fakt on see... No ühest küljest, kui võrrelda Lätiga, mis meile väga meeldib, on meil olukord parem, aga kui võrdleme Skandinaaviaga, on olukord keerulisem.

Kui autonoomne on rahvusringhääling oma tegevuses sinu hinnangul saanud olla?

Eestis on väga hästi läinud, eriti kui räägime kvaliteetsest ajakirjandusest. Üks huvitav koht, mis võiks olla meediateadlaste analüüsiobjektiks, on rahvusringhäälingu, ütleme just uudiste- ja päevakajaliste saadete toimetuste eneseregulatsioon või selle toimimine. Ma olen mõnede väikeste uuringutega kokku kogunud informatsiooni, milles on näha, et uudistesaadetes, tele- ja raadiouudistes on erinevus sees, et uudistetoimetustel on oma agenda, selles mõttes, et nad lähtuvad oma eelistustest või arvamustest. Osa inimesi on selgesti äratuntavad, kuidas nad mingitesse teemadesse suhtuvad, kuidas nad räägivad, eks. Aga laiemalt võttes, võtame näiteks Aktuaalse Kaamera toimetuse või raadiouudiste toimetuse, ma ei ütle, kas see on hea või halb, nad sama sündmust, mis Eestis toimub kajastavad erinevate nurkade alt. Ühel on natuke ühtemoodi häälestus, teisel teistmoodi. Kõige lihtsam mõõde on, kui palju on Reformierakonna inimesed saanud sõna ühes või teises kohas. Ja see ei ole kindlasti asi, mida on Reformierakonna peakorteris juhitud või et Margus Allikmaa oleks Reformierakonna käsilane. Selles ma julgen kahelda, et tal on üldse mingi mõjujõudu öelda Aktuaalse Kaamera teemade kohta midagi. Õnneks on toimetuse sõltumatus täiesti olemas. Organisatsioon ise on adapteerunud. On näha, et mingisugused suunad või hoovused ühiskonnas toimuva kajastamisel on täiesti olemas.

See, mis sa räägid, on seestpoolt tulev. Aga ka väljaspool on mingisuguseid gruppe, liikumisi, valdkondi, kelle tegevusel on sündmuste arengule reaalne mõju.

Ei no kindlasti on, on olnud, aga ma ei saa öelda, et keegi saaks rahvusringhäälingut juhtida. Kõik siin töötavad inimesed on inimesed kõige paremas mõttes. Neil on omad eelistused ja ei ole ajakirjanikku, kes oleks täiesti sõltumatu. Võtame kas või eelmise aasta väga problemaatilise kooseluseaduse kajastamise. Ajakirjanikud on ka inimesed. Ühed kajastasid seda rohkem professionaalselt, vähemate emotsioonidega, rohkem argumenteeritult, teised vastupidi. Kui sa küsid, et kas keegi on seda mõjutanud, siis kumma tonaalsus on rohkem südamelähedane, siis neid hääli, mis on seal ühel või teisel pool, ajakirjanik tahtlikult või tahtmatult toobki rohkem esile. See mõju, mis ühiskonnas toimub, on avalik-õiguslikule

ringhäälingule olemas ja see on täiesti normaalne. Misasi on täielik neutraalsus? Selle mõõtmiseks on meil vaja nullpunkti, kus see on?

Keda sina näed mõjukamate huvigruppidega, kellega rahvusringhääling peakski arvestama sisu luues?

Kõigi ühiskonnas olevate gruppidega. Ma ei oskaks ühtegi välja tuua.

See reaalsuses ilmselt ei õnnestu, ei ole võimalik?

Ei, muidugi mitte.

Aga kui sa reaalsele pildile mõtled, siis kus suunal koostööd huvigruppidega paremini toimivad, kus need häiriva sisuga on?

Ma ei ole niimoodi analüüsinud, et öelda, mis häiriks. Ilmselgelt on kõige enam läbi päevakajaliste saadete huvigruppideks kõikvõimalikud poliitilises elus kaasatud institutsioonid: parteid, valitsus, riigikogu, ministriumid. Poliitilise elu erinevad tegelased on väga lai valdkond, kellega peab avalik-õiguslikul olema normaalne suhe. Infovahetus ja... Peab olema võimalus esitada teravaid küsimusi, aga on oluline saada ka adekvaatseid vastuseid. Oleme näinud kanaleid, kes esitavad teravaid küsimusi, aga vastuseid ei saadagi. See olukord ei ole mõistlik. Teistest gruppidest alustatakse kohe vähekindlustatud inimestest. Arvan, et rahvusringhääling on ses osas üsna tasakaalustatud. Foorumikohti erinevate vajadustega inimestele on ju meil olemas küll erinevalt erameediast, kes on muutunud suhteliselt kitsaks. Võtame kasvõi lastesaadete tootmise televisioonis, mis on meie pärusmaaks muutunud või siis maaelu saated, puuetega inimeste teemad...Kultuuriinimesed kindlasti, üks suur segment, kelle rahvusringhääling on heaks partneriks saanud, ja vastupidi, kogu see kultuurivaldkond on väga heaks sisendiks rahvusringhäälingu saadetele ja vähem erameediale.

Kuidas sa nimetad olukorda, mis tekib rahvusringhäälingu ja mingi valdkonna vahel, nagu kultuur või sport, mis avalikkuse ees pulbitsema lööb? Mis selle nimi on? Ja kuidas sellest välja tulla?

Nimetust ma ei oskagi öelda. Eks ta ikka mingi konflikt on. Ühest küljest võib öelda, et on olnud tegemist teatud hetkedel erinevate ootustega ja võimalustega mõlemale poolele, kultuurisektoril rahvusringhäälingule ja vastupidi. Habermasi järgi, et edasimineku peaks toimuma siis, kui meil on argumentidel põhinev debatt, mõlemad osapooled teavad argumente

ja parim argument võidab. Aga kui üks osapool ei oma neid argumente, ei oma teadmist teise osapoole kohta, siis võivad tekkida valed ootused ja arusaamad. Näiteks rahvusringhäälingu kohta, et miks teil igal õhtul – ma väga utreerin – ei ole eetris Eesti originaalset kultuuripärandit või teatrietendust, midagi sellist. Või miks te ei kanna üle kõiki meie spordivõistlusi? Te ju saatemaksumaksja raha, selle jaoks te olemas oletegi. Need on need ootused, mis võivad olla ja teiselt poolt reaalsus, et vastaspool peab ära tajuma, et rahvusringhäälingu ülesanne ei ole tegeleda mitte ainult selle ühe sektoriga. Ja teiseks on olemas väga selgelt piiritletud ressursid ja kolmandaks on olemas väga täpselt paika pandud ülesanded seadusega, mida rahvusringhääling tegema peab. Et tagama kõigi osapoolte võrdse kohtlemise või adekvaatse suhtumise sellesse. Mis 90ndate lõpus juhtus, oli see, et erakanalite tulekuga hakkas rahvusringhääling, toona siis eelkõige ETV võistlema kommertsturul, meelelahutuseturul, väga palju panustades sinna. Seal akumulerus kultuurirahva frustratsioon või nõrdimus, et nemad jäid järjest vähem pildile. Ilmar Raag tegi kahe aastaga väga kardinaalse muutuse, tuues ekraanile uusi kultuuriinimesi puudutavaid teemasid, saateid jne. On võimalik teha küll. Ja spordi olukord, jättes nüüd ühe selle konkreetse konflikti kõrvale, olnud päris hea. Spordisündmused nii Eestis kui välismaal on kajastatud läbi aegade päris hästi. Konfliktipingeks on mõnikord olnud kultuurirahva ja spordirahva omavaheline pinge, väide, et spordile on läinud liiga palju ja kultuurile liiga vähe. Lõppkokkuvõtteks on lahenduseks see, et osapooled on väga selgelt põhjendanud oma valikuid ja kirjeldanud oma võimalusi.

Kuidas vältida olukorda, et ootused risti lähevad?

Suhtlus.

Mainisid, et seadus peab täpselt paika panema. Kui täpsed need dokumendid, mille alusel ERR tegutseb, sinu hinnangul on? Kui asjakohased.

Ma arvan, et seadus on päris hea. Seadus ei tohi olla liiga detailne, sest meediamaastik on tohutult kiiresti arenev ja veel hullem oleks, kui seadusandja hakkaks detailides ära määrama neid asju, millega peaks tegelema ERRI juhatus või toimetused. Või ajakirjanikud personaalselt. See tase, mida reguleerida, ei saa olla väga detailne. Eestis on päris hea tulemus, ja võrreldes mitmete Euroopa riikide seadustega, meie seadusruum toimib täiesti hästi. See ei vaja lisatäpsustusi. Ta annab rahvusringhäälingule täiesti vabad käed programmipoliitika kujundamiseks, küll seaduse raames, aga need otsused, kuidas teha, on seal sees. Arengukava on küll seadusest tulenev dokument, aga arengukava iseenesest ei ole

mitte seaduse täitmine – mis ei tähenda, et seadust peaks rikkuma – aga arengukava eesmärk on, et organisatsioon ise mõtestaks oma tegevust, see on sisemine tööriist pigem. Naljana võin öelda, et arengukava teatud aastatel luges ringhäälingunõukogust neli inimest. Ega ta väga palju huvi ei pakkunud. Mõningatel koosolekutel nõukogu liikmed saabusid sinna seda läbi lugemata. Arengukava kui instrument paneb inimesi toimetustes mõtlema selle üle, milleks nad olemas on ja mida nad teha tahavad, ja põhjendama seda. Ja kui see põhjendus on iseenese jaoks selgelt ära formuleeritud, teiseks see viis, kuidas seda esitatakse – see on teatud formaat, teatud sõnadekasutus, teatud kirjapilt, mis sunnib sind mõtlema, et arengukava loevad inimesed, kes meil ei tööta, vähemalt nad peaksid lugema. Me peaksime suutma selgitada neile, miks me oleme olemas, mida me teha tahame ja mida meil selleks vaja on. Kui me suudame selle kommunikatsiooni korralikult püsti panna, teostada, ja ideaalne olukord oleks, kui see paber saaks tõesti riigikogus debati objektiks, tõepoolest riigikogu liikmed võtaksid, loeksid läbi ja avaldaksid arvamust. Tänapäevaks see protsess lõppeb ringhäälingunõukogus, sealt edasi ta kuhugi ei lähe. Aga juba see on hea, et ta niimoodi toimib.

OK, liiga detailseks ei saa seadusega minna. Aga kas ruum, mis sinna tõlgendamise mõttes jäetakse, ei või sisaldada ohtu, et tekkivad ootuste ristiminemise olukorrad? Situatsioonid, mida osapooled saavad tõlgendada talle sobival viisil.

Muidugi, jah. See on seal sees ja see sinna sisse jääb. Mis läbi aegade on keeruline koht olnud, on rahastamise küsimus. Meil toimub rahastamine eelarveaasta põhiselt, kuigi arengukava näeb ette pikka perspektiivi. Põhimõtteliselt toimub ERRI rahastamine ikkagi läbi valitsuse otsuse. Riigikogu küll kinnitab, aga tegelikkuses toimub läbi rahandusministeeriumi kabineti suuresti. See on selle seaduse nõrk koht. Paremate mudelite puhul on poliitiliste jõudude vahel korraks kokku lepitud, et mingi kindel maks, lubamaks või meediamaks, mis iganes, et see kehtestatakse ja poliitikud sellesse enam ei sekku. Et rahastamise debatt ei toimu iga aasta, meil ta toimub. Mõnes mõttes pole see midagi erilist, sest ka teistes eluvaldkondades see toimus, olgu või haridus. Ei ole toimunud suurt tagasilööki, aga oht selles finantseerimismudelil on sees küll. Mida oleks vaja, rääkides seaduse parandamisest, siis ei teki ka seda ootuste erinevust, et see seadusesüsteem näeb ette rahastamismudeli ja need ülesanded, mis seal kirjeldatud on vastavuses, et võimalused ja kohustused on ikkagi realses vastavuses. Hull on see, kui seaduslooja kirjeldab midagi sellist, milleks seadusetäitja ei anna ressursi. See on üks kohtadest, mida me tänasel hetkel näeme. Neid väikseid tõlgendamisi, näiteks kui tuleb poliitik, kelle valijaskond on Võrumaalt, kes ütleb, et teile on raha antud, te

peate tegema võrokeelseid saateid; siis tuleb järgmine, et teile on raha antud, te peate tegema puuetega inimestest saateid jne, kõik poliitilised jõud hakkavad oma agendat siit väravast üksinda sisse ajama, siis tekib küll selline ootuste...seesama spordi puhul. Üks spordialaliit, mida juhib tuntud poliitik, tuleb ütleb, et me ju anname teile raha selle jaoks, miks te seda ei tee? Et kui sellised asjad tulevad, siis on see oht mõjutamisega olemas, aga väljapääs olukorrast on ikkagi see, et avalik-õigusliku ringhäälingu positsioon on poliitikutele või ükskõik millistele mõjustruppidele väga üheselt mõistetavalt arusaadav: miks ta olemas on ja mis on tema võimalused. Ma arvan, et suuri pingeid, eriti võrreldes naaberriikidega, meil sellel väljal ei ole. Poliitikud nii väga sisse ei marsi.

Mis tasandil koostöö ja partnerlus peaks toimima? Näed sa kindlat mudelit?

Ma arvan, et see on kõigi teema. Ajakirjaniku elu sõltub sellest, mis on tema sidemed. Toimetusejuhid peavad ära tabama, mis ühiskonnas toimub, mis on oluline, mis vähem oluline. Juhtkond loomulikult ka. Ega avalik-õiguslik ringhääling ei paigutu kuhugi väljapoole ühiskonda, see on väga selgelt üks orgaaniline ja seostatud osa.

Kui palju mängib rolli rohkemale koostööle ja partnerlusele püüdlemine tagala kindlustamiseks?

Rohkema koostöö poolt ma olen igal juhul, aga see põhjus ei saa olla iseenda positsiooni tagamises. See ongi see ülesanne, millega avalik-õiguslik ringhääling peab tegelema. Ta ei pea tegelema, et ennast kaitsta, vaid selleks, et ühiskonnas läheks asjad paremini. Ta reflekteeruks ja sidustuks meie eluilmaga palju paremini. Aga ma ei taha sellega öelda, et avalik-õiguslik ringhääling ei peaks iseene tegevusi tutvustama, ta võiks seda minu arust palju rohkem teha. Rääkida väljapool oma kanaleid, käia kohal. Kui kuhugi minna, on näha, et huvi kas või ühe saate või tegijate vastu on väga suur. See on inimeste jaoks väga oluline. Utreerides, kui me siia unistuste lossi või kindlusesse kinni jääme, et me väljapoole ei liigu, see oleks ju kõige hullem. Õnneks see side ühiskonnaga toimib ja käiakse. Aga seda võiks võimaluste tekke korral rohkem teha, rääkida oma tegevustest. Kõik ei ole ju kõigega kursis, mida tehakse.

Iseloomusta palun rahvusringhäälingu ja auditooriumi praegust suhet?

Traditsiooniline mudel, kus üks tark räägib ja sada inimest kuulavad, see ringhäälingu ühelt mitmetele mudel ei toimi. Vähemalt mitte nii nagu varem. Täna sel päeval me alles õpime seda, kuidas auditooriumiga suhtestuda uuesti, kuidas inimesi kaasata saadetesse. Teemade

tekkimisse või teemade arendamisse, et kuidas see praktilises elus välja näeb. Saated panevad küll Facebooki üles oma uudiseid ja loevad postitusi, on juba esimesed twitteri kasutuse ilmingud poliitikasaadetes toimunud, aga ikkagi väga lapsekingades selles maailmas. Siin on veel õppimist küll ja küll.

Mis selle protsessi nimi on? On see vältimatuga kaasaminek, on see eluliselt vajalik?

See on eluliselt vajalik. Me jääme isolatsiooni, kui me ei suuda auditooriumi endaga kaasa kõnelema panna. Väga suur osa meediauuringutest juba täna näitavad, et väga suur osa informatsioonist ei tule traditsioonilistelt meediakanalitelt vaid sõpradelt. Ja meie peame sattuma sinna sõprade ringi, me peame jääma sinna sõprade ringi. Vanasti oli termin, et kohvinurga teemad inimesed said kokku ja arutasid, mis eelmisel õhtul televiisoris oli. Nüüd me peame olema juba seal kohvinurgas, kuulama, mida inimesed arutavad, et sellega juba lõuna ajal eetrisse minna või kohe sellega suhtestuda. Nende teemade tunnetamine või haistmine saab toimuda suuresti läbi auditooriumi ja palju paremini ja palju aktiivsemalt.

Kui kaugemale saab auditooriumi kaasamisega minna? Ja ma mõtlen siin juba kodaniku või rahvaajakirjandust olukorras, kus tehnoloogilised võimalused seda iseenesest võimaldavad?

Ma ei usu sellesse väga, et inimesed hakkavad tootma kõrge tasemega, professionaalseid ja teisi inimesi huvitavaid tele- või raadiosaateid. Aga millesse ma usun, et see, et inimesed suudavad märku anda ja kaasa rääkida neid huvitavatel teemadel. Öelda oma arvamust, tõstatada, häält kuuldavaks teha, see protsess on kindlasti võimalik. Aga ma ei näe sellist võimalust, et ETV saatepäev näeks välja selline, et täna on kodanik A saade, kodanik B saade, kodanik C saade. Et võetakse Youtube'ist video ja saate nimeks pannakse „Võimalik ainult Eestis“ näiteks.

Rahvatujurikkuja tüüpi asjad on pigem erandid?

Ikka väga erandlikud.

Kuivõrd dramaatiliselt näed sa noorte suhestumist meediasse ja rahvusringhäälingusse? Mis olukord nendega meedia tulevikku silmas pidades on?

Hea küsimus. Tõsi ta on, et avalik-õigusliku või üldse peavoolu meedia nädalane või päevane katvus, reach, on kõigis vanusegruppides vähenemas. Sellega tuleb tegeleda. Kui see trend läheb edasi... Aga mis ma tahan öelda, et kui räägitakse, et noored enam ei vaata või ei kuula,

siis tegelikult pole nad kunagi ei vaadanud ega kuulnud. Kui võtame 90ndate alguse, et kui suur osakaal oli ETV-l noorte vaatamise ajast siis ja vaatame seda täna, siis langus on toimunud, aga sugugi mitte rohkem kui vanemates vanusegruppides. Noored juba 20 a tagasi vaatasid telerit vähem kui vanemad. See kehtib ka kommertskanalite puhul. Nende keskmine vaataja vanus on 50 eluaasta ringis. Aga et kas peaks noori püüdma, ma arvan, et teatud teemade juures on see oluline. Infovahetus noortega. Esiteks juba arusaamine, et mida noored teevad, et nende tegemisi saaks kajastatud, et neid saaks kaasatud samamoodi. Et nende küsimused saaksid vastatud. Kui me noored ära unustame, nende nimel ei pinguta üldse, siis pikas perspektiivis me muutumegi, no ei taha öelda pensioniealiste inimeste meediakanaliks, ka nende jaoks on see väga oluline meediakanal, üldse mitte halvustav, aga nukker oleks, kui me jääksime ainult nende jaoks.

Kas kaasava eelarve ideed võiks kohandada rahvusringhäälingule?

Väga hea mõte.

Et lepime kokku mingi protsendi eelarvest, millele kasutamise mandaadi annab mingi protseduuri käigus keegi teine, avalikkus...

Väga põnev. Väga tasub proovida, ma arvan see on värske mõte.

Kui sa proovid praegu interpreteerida plusse ja miinused, mis sellega kaasneksid...

Miinuseid on alati kõige lihtsam leida. Võime karta seda, et toimub kõige madalama ühisenimetaja otsimine, et me jõuame sinna allapoole võõd naljade juurde. Aga plusse on siiski rohkem. Ma arvan, et neid inimesi, kes... Tunneb ära, et kas inimene tõesti või need huvigrupid või kes iganes, et kas nad on mingist teemast põlema läinud. Et on olemas mingi tõsine soov, et just see ära teha. See on väga suur pluss, kui selle tunde kätte saaks. Et tulge oma ideedega, öelge, mida selle raha eest teha. See oleks küll väga kihvt. Ma usun sellesse, et inimesed ei ole rumalad. Ma tean seda.

Kelle teha see otsus oleks?

ERRi enda. Eks ideekonkurss ole tehtud ka varem, aga ega need väga lendama pole läinud. Sellesama vene telekanali juures võiks seda ideed kohe katsetada. Vene kogukonnale öelda, et siin on meie eelarve, tulge rääkige kaasa! Vähemalt turunduslikultki asi, et teadvustada, et me midagi tahame ja teeme.

Kuivõrd sarnane või erinev saab olema üldine meediapildi areng Eestis ja Euroopas?

Me kõnnime pigem sama rada Ameerika Ühendriikide kui Euroopaga, sealse meediaturuga. Euroopa turust oleme sammu võrra ees. Meil ei ole kultuurilist pärandit, mis on Lääne-Euroopas, kus avalik-õiguslikud ringhäälingud on väga pika ja tugeva traditsiooniga. Ja seal ei ole vaja inimestele öelda, mis see organisatsioon on ja miks ta olemas on. Meil nad ei saanudki suureks kasvada, juba läks lammutamiseks. Kui Läänes öeldakse, et vot see saajaaastane tamm on natuke liiga kõrge, siit peaks natuke pügama teda. Kui saajaaastast tamme lõigatakse 2 meetrit, siis meil lõigatakse 4-meetrist võrset ka kaks meetrit. See on see jama, et vot, Euroopas nii ju tehakse. Meie oleme ikka liberaliseerimise teel Euroopast sammu võrra ees või kaks sammu ees. Ohtu amerikaniseerumise suunas on küll ja küll. Kui me ei suuda mõista, kui oluline on rahvuskultuur kui selline, ma pean silmas audio-visuaalset meediat laiemalt silmas Eestis. Kõik need trendid, mis on olemas, globaliseerumine, Netflixi tulek, juba tõlgitakse sarju, Facebook ja Youtube viivad ära tohutult palju reklaamiraha meie turult välja. Kõik need on liberaliseerimise poolt toetatud trendid, aga ei ole ühtegi trendi, mis toetaks seda, et me siin kestma jääksime, oma keeles ja meeles, oma kultuuriruumis. Ja see on oht.

Kas erameedia oleks valmis täitma avalik-õigusliku meedia ülesandeid, kui mandaat ja rahastus luua?

Pigem mitte. Inimesed on inimesed, aga selle mudeli suureks probleemiks on see, et siis peab tekkima meediaministeerium, kes hakkab defineerima ülesandeid, kui hakatakse saateid tellima. Siis peab keegi hakkama väga täpselt kirjutama stsenaariumeid või riigihanke tingimusi. Et tahame näiteks Foorumit, mis tuleb väga täpselt ära kirjeldada. Muidu erameedia, üldse mitte halvas mõttes vaid heas, on selgelt huvitatud kasumi teenimisest, ja kui sa tellid uudistesaaate, nagu meil Eestis ühe enam mittetoimiva erakanali puhul oli, panid kaamera akvaariumi ette, ütlesid, et kala ujub ja see ongi uudis, eks. Või nende puhul küll pandi kaamera näitama Pirita teed ja öeldi, et need on liiklusuudised. Kui sa oled tellinud liiklusuudised, siis sa saadki liiklusuudised.

Millise nurga alt või aspekti kaudu on ERR kõige rünnatavam praegu?

Ma ei oskagi väga selgelt öelda... Tulevad meelde vanad argumendid, mis on, et riigi raha raiskamine, et riik on liiga paks, liiga kõrged palgad jne. Aga seda retoorikat on viimaste

aastatega vähemaks jäänud rahvusringhäälingu puhul. See on selle tulemus, et on mõistetud selle organisatsiooni vajadust ja olemust. Neid rünnakuid on palju vähem.

Kas sinu teada on püütud ERRi käsi väänata läbi eelarvenumbrite?

On.

Reaalselt, et kui nii ei tee, kajastub see eelarves?

On. Esimene, mida mina olen kuulnud, oli siis kui Hagi Šein oli ETV juht, ütles Keskerakonna esimees, et kuna te ei ole meiega, siis...jne.

See oli päris ammu. Kas see ongi pigem mineviku teema ja praegu ei kujuta niisugust asja ette?

Neid momente, kes on püüdnud rahvusringhäälingu läbi eelarve mõjutada, pole vaja väga kaugest minevikust otsida. Ma ei oska öelda, mis on läbi nõukogu toimunud viimase paari aasta jooksul, kuna mind pole seal olnud, aga ka minu ajal neid momente oli.

Nii et see käib pigem läbi nõukogu, mitte läbi juhatuse esimehe?

Ei, ma arvan, et juhatuse esimees saab isegi rohkem selliseid suuniseid. Arvan, et neid mõtteavaldusi, mis vaikselt kusagil tagatubades või ka fraktsiooni koosolekutel Toompeal, väljaütlemised, need on üsna igapäevased ka tänapäeval.

Kas sa võiksid tuua konkreetse näite, kuidas see käib?

Näiteks üks kultuuriminister helistas mulle reeglina pühapäeval kell 21.45, ma juba teadsin.

Aktuaalne Kaamera oli läbi saanud?

Aktuaalne Kaamera oli läbi saanud. Siis järgnes röökivas kõneviisis monoloog ja ähvardused raha ära võtta. Kui ma oleks tõsiselt seda võtnud, oleks keeruline olnud. Aga tema võttis asja väga tõsiselt ja tegi ka vastavaid ettepanekuid raha äravõtmiseks. Õnneks nii kaugele muidugi ei läinud.

Hanno Tomberg (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse juhatuse esimees, endine ERRI juhatuse liige)

Mis rolli või funktsiooni ühiskonnas peab täitma avalik-õiguslik meedia, institutsioon? Kui tea peab täitma?

Avalik-õigusliku meedia roll on vedada ühiskondlikku debatti. See ei ole ainult poliitikas nii. See peaks olema kultuuri valdkonnas, see peaks olema ühiskondliku elu valdkonnas. Soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas. Järjest allapoole minnes temaatiliselt. See on ühiskondliku debati koht. Seda täna ükski teine meediaväljaanne ega ka internetiportaalid ei tee. See on see koht, milleks avalik-õiguslikku ringhäälingut mitte ainult Eestil, vaid ka kõikidel teistel Euroopa Liidu riikidel on vaja.

Kas sa näed, et see positsioon ja funktsioon ühiskonnas on viimase paarikümne aasta jooksul muutunud. Sest see, mida sa räägid, puudutab tuumväärtusi, mis avalik-õigusliku meediaga on alati kaasas käinud. Sihin sinna, et keskkond meie ümber on päris palju muutunud? Kas muutustega ühiskonnas tuleb kaasas käia või püsida traditsiooniliste väärtuste juure?

Avalik-õiguslik ringhääling ja avalik-õiguslik meedia on kaotanud oma rolli. On tekkinud erinevaid kanaleid juurde. Nende probleem on, et nišikanalite arvukus on nii suur, et täna ei leita neid üles. Isegi need, kes täna sealt ühiskondlikku debatti otsivad, ei pruugi seda nišikanalit üles leida. Avalik-õigusliku roll ja positsioon on see, et see on koht, kus see debatt leitakse üles. Mis puudutab ühiskonnaga kaasas käimist, siis avalik-õiguslik meedia peaks seadma endale väga selge eesmärgi. Ta peab olema ühiskonnaarengust ees. Ma toon paralleeli valdkonnast, millega ma olen viimasel ajal tegeleenud. Põhimõtteliselt nagu e-residentsuse meeskond, sa pead olema rajaleidja, sa pead olema eesmineja. Ja selle rolliga ei ole avalik-õiguslik ringhääling väga paljudes riikides, kaasaarvatud Eestis, suutnud kaasas käia.

Mis mõttes eesmineja? Mida sa silmas pead? Tehnoloogia, sisu, lähenemine...

Eelkõige sisu. Jätame tehnoloogia praegu kõrvale. Tehnoloogiline baas peaks olema ka parem, seal peaks olema võimalus uutel inimestel katsetada. Uutel tegijatel katsetada erinevaid tehnikaid, aga selle ma jätaks praegu kõrvale. Ma arvan, et kogu oma ideoloogialt peaks ta olema ühiskonnas eesmineja, kes toob uusi vorme, kes toob uusi teemasid üles, algatab debatte nendel teemadel, mis ühiskond ei ole täna teadvustanud, et on oluline. Näiteks

teema, mis täna üleval on – haldusreform. Kas seda debatti on rahvusringhääling vedanud? Julgen öelda, et ei ole. Ehk et need on need teemad, millega ta peab olema 2-3 aastat ees, et kui sõlmitakse koalitsioonikokkulepet, siis sinna jõuavad ka need teemad, mida avalik-õiguslik ringhääling on tõstatanud. Ainult siis on tal õigustus olemasoluks olemas.

Miks ei suudeta seda diskussiooni vedada ja rolli täita?

Paratamatult soovitakse kommertsmeediaga konkureerida samas valdkonnas, kus kommertsmeedia on tugev. Samal ajal ei katsetata vormiuuendustega, mängitakse kindla peale. Selleks, et teha vormiuuendusi, et debatti eest vedada, on vaja teha hästi palju strateegilist tööd enne, kui saated üldse eetrisse jõuavad: et mis on need teemad, mida me käsitleme; millises vormis me neid käsitleme; millistes programmides käsitleme, millistes saadetes käsitleme ja millised saatejuhid käsitlevad.

Sa oled hierarhiaga hästi kursis. Kus taga see kinni on praegu? Kelle asi see on?

Ülesandepüstituse taga. Ja see on alati olnud ning on ka praegu organisatsiooni juhatuse asi.

Kes peaks defineerima avalik-õigusliku meedia rolli? Inimene, institutsioon, asutus...

Kõige parem, kui ta defineeriks ise selle rolli selgelt ära. Rahvusringhäälingul on olemas strateegiline arengukava, mida uuendatakse igal aastal. Selles peakski see sisalduma. Ma ei näe midagi halba, kui seda täna kardinaalselt muuta. Et seda ei tehta nelja aasta peale ette, vaid seda uuendatakse iga-aastaselt. Ja see, kes selle ära peaks kinnitama, on ikkagi ringhäälingunõukogu. Täna on ju rahvusringhäälingule antud seadusandluses küllaltki palju sõltumatust. Ta ei ole kultuuriministeriumi allasutus, mistõttu tema juhtorganiks on rahvusringhäälingu nõukogu. Ja vajadusel on sealt edasi samm riigikogu kultuurikomisjon, kes mitteformaalselt on nõukogu pea.

Kui asjakohane dokument on arengukava?

See on väga asjakohane ja sellega peaks siduma kõik tegevused. Igapäevased tegevused, mis sellest lähtuvad, ei tohiks olla teistmoodi.

Midagi enam kui sümboolne...

Ta peaks olema selline. Aga see on seesama juhtkonna kontroll. Kas need tegevused, mida me teeme, vastavad meie strateegiale. Ei vasta strateegiale, siis neid tegevusi me ei tee. On rasked valikud, aga see tuleb teha. Ja see ei tähenda, et meelelahutus ja informeerimine peaksid

olema sellest väljas. Hariduse pool pole kunagi olnud probleem, aga see, kui palju meelelahutust või informatsiooni jagada, see on alati debati osa.

Kas sul ei ole tunnet, et nii arengukava kui ERRi seadus on liiga palju tõlgendusruumi jätvad?

On üldsõnalised. Tunnistan. Hästi konkreetselt on seal välja toodud tegevused, mida rahvusringhääling teeb. Palju vähem on seal välja toodud mõjusid. Ja see ei ole ainult rahvusringhäälingu puhul nii. Kui Eestis vaadata avalikke asutusi, sihtasutusi, siis kõikide strateegiates on küllaltki palju tõlgendamisruumi jäetud. Ei nähta – konkreetne tegevus, selle mõju. Tegevuse ja mõju seost ei osata sealt välja tuua. Ja minu arvates seda on ka palju kergem presenteerida ühiskonnale, kui on sees mõju seos: me teeme seriaale sellepärast, et mõjutada mingit käitumist. Siis on palju lihtsam ühiskonna heakskiit ka meelelahutuslikele asjadele taha saada. Et tegevuse tulemuse-seoses suudaks sisse tuua. Ma arvan, et seda peab järgima hakkama, sest ega rahvusringhäälingu juhtkonnal palju rohkem võimalusi organisatsiooni juhtida teistmoodi kui nad seda läbi strateegia teevad, ei ole. Programmidele tuleb jätta sõltumatus, saadete tegijatele tuleb jätta sõltumatus juhtkonnast, aga seda suunda saab juhtida ainult läbi strateegia. Kui vaadata, mida teeb BBC, kellele on rahastamise aluseks lausa Charter, siis selle järel on järgmine dokument meie lubadused, mida me teeme järgmisel ja ülejärgmisel aastal, ja see kõik on mõjuga seotud. Ma julgen arvata, et BBC on täna märksa rohkem ühiskonna ees aru andev, kui seda on ERR Eestis.

Kui autonoomne on ERR oma rolle ja funktsioone täites sinu hinnangul?

ERR on alates loomisest sõltunud väga palju riigieelarvest. Idee, mis võeti ideaalis rahvusringhäälingu loomisel, et rahvusringhäälingu rahastamine lepitakse riigikoguga kokku pikemaajaliselt, see ei ole teostunud. Kunagi ei ole hilja seda teha. Selleks, et kavandada programmimuudatusi, selleks, et kavandada suunamuudatusi ka kanalites endis, on oluline, et vähemalt neljaaaastane kokkulepe ringhäälingu rahastamiseks oleks olemas. Ainult nii on võimalik teha suured muudatused ära.

Sa võtad väga kitsalt. Ma mõtlen autonoomiat laiemas mõttes. On suur hulk mõjugruppe, kes tegutsevad rahvusringhäälingu ümber.

Seda ma olen omal nahal katsetanud ja ümber hinnanud. Kui organisatsioonil on olemas väga tugev ja täpne strateegiline tegevuskava, mille alusel tegutsetakse, seda vähem on ta mõjutatav poliitiliselt. Juhul, kui poliitilised rünnakud tulevad, siis tuginetakse oma

tegevuskavale, mida BBC on korduvalt teinud, kui neid on rünnatud poliitiliselt: aga me oleme nõukoguga kokku leppinud, et me teeme neid tegevusi 3-4 aasta jooksul. Ja selleks on meile nii palju raha eraldatud, et teha neid tegevusi.

Ehk teisisõnu, ERR on praegu haavatav?

Ta on haavatav läbi riigieelarve, kindlasti. Kui vaadata, siis on riigieelarve muudatuste tulemusena täna saadud raha juurde palkadeks, aga mitte programmi uuendamiseks.

Haavatav läbi eelarve, mitte mõjgruppide? Just seetõttu, et eesmärgid ja tegevuse on niivõrd üldsõnaliselt kirja pandud, et iga tähte on võimalik närida?

See on kindlasti juhtkonnas kinni, aga ma siiski ütlen, et mida täpsem see strateegia oleks, mida ja millistes valdkondades teeme, mida rohkem on see huvigruppidega läbi räägitud, seda vähem arusaamatusi tekib. Ma ei usu, et ühiskond peaks ütleva, millised vorme või milline saate formaat peaks olema või milliseid saatejuhte kasutada, aga põhijoontes, et mis on keskne tuum või millist eesmärki see saade teenib. Seda peaks ühiskond teadma.

Sul on endal praktiline kogemus, kes on need põhilised huvigrupid, kes on tegelenud teemaga?

Kuna rahvusringhääling tegeleb nende teemadega, mida meelelahutustööstus ja kommertsmeedia ei käsitle, siis on need huvigrupid seotud poliitiliste ringkondadega, kultuuri ringkondadega, need huvigrupid on, noh, kultuuri alt ka spordiringkonnad, ja need on huvigrupid on mingil moel kindlasti seotud kooli- ja ülikooliharidusega. Need on need mõjukamad huvigrupid, kes on püüdnud läbi rahvusringhäälingu oma tegevusi promoda, saada rohkem eetriaega, saada eetrisse ka neid teemasid, mis on neile olulised, ja ka poliitiliselt olulised teemad.

Kuidas see promomine käib? Mil moel see protsess käib?

No see protsess toimub kas otse juhtkonnaga suheldes või läbi nõukogu mingeid teemasid rahvusringhäälingule vahendades. See on väga selge, läbi juhtimise proovitakse niisugusi asju juhtida. Selle asemel, et rääkida toimetuste ja saatejuhtidega, räägitakse juhtide tasandil.

Kuivõrd see igapäevatöös tunnetatav on?

See on tunnetatav taustal. Aga see on tunnetatav, tulen jällegi tagasi selle juurde, nii kaua, kuni rahvusringhääling ei suuda oma eesmäärke ja ülesandeid selgelt defineerida, selgitada.

Siis on seda kommunikatsiooni väga raske pidada. Ühelt poolt öeldakse, et nii on õige ja teine pool ütleb, et me vajaksime muud asja. Kui see oleks diskussioonis läbi arutatud ja kokku lepitud, mida me selles valdkonnas järgmise nelja aastaga tehakse, ja lõpuks otsustaja oleks rahvusringhääling, siis oleks neid väitlusi ja rahulolematust vähem. Kuna ma puutusin otseselt kokku selle rahulolematusega, mis oli spordiringkondades, siis ma arvan, et sealt jäi puudu üks kommunikatsioon. Ma ei saa öelda, et see alati ühepoolne on, et rahvusringhääling kommu­nikeerib ja teine pool ei taha kuulda võtta, või et teine pool on kommu­ni­keerinud ja rahvusringhääling ei ole tahtnud kuulda võtta, vigu tehti mõlemalt poolt. Aga ma arvan, et need on põhimõtted, mille üle toimub diskussioon iga kolme-nelja aasta tagant kui strateegilist kava kokku pannakse ja siis jäetakse rahule neljaks aastaks. Siis ainult kontrollitakse, kas neid tegevusi ja eesmärke, mis on strateegilises arengukavas seatud järgitakse, kas nende poole lähenetakse või mitte.

Et tähtsam on tsüklikaupa kokku leppida, mitte tegeleda jooksva kommunikatsiooniga?

Ma arvan, et nii oleks mõistlikum kindlasti. Sest vastasel juhul tekib ikkagi küsimus rahvusringhäälingu sõltumatuses ja paratamatult kui üks poliitik või teine poliitik või kultuuriesindaja helistab ja palub, et tema teemat rahvusringhäälingus kajastatakse ja teiste teemat ei kajastata, siis satub rahvusringhääling väga libedale jääle. Ja siis on juba otsustamine tegelikult surve seisundis, sest ei ole viimase 5-6 aasta jooksul päris olematud need korrad, kui on püütud rahvusringhäälingut läbi eelarve muutmise ähvarduste mõjutada.

Kas need kandsid praktiliselt vilja ka?

Praktiliselt mitte.

Kes on need huvigrupid, kelle tegevusega rahvusringhääling peaks kindlasti arvestama? Ja mitte ainult sellepärast, et teenida välja oma eelarvenumbrid.

Kindlasti peaks rahvusringhääling rohkem arvestama kodanikuühenduste huvidega. Kindlasti peaks arvestama nendega, kes on traditsiooniliselt nõrgemad osapooled. Tööandja töövõtja suhetes on need kindlasti töövõtjad. Ühiskonnasuhetes on need puuetega inimesed, madalama elatusasemega grupid. Et tegelikult ka nende huvid oleks esindatud. Tihtipeale ajakirjandus, ja rahvusringhääling pole siin erand, läheb kaasa sellega, mis toob kõlavamaid pealkirju. Aga sellest peaks rahvusringhääling proovima eemale hoida. Ehk rahvusringhääling peab kõikides ühiskonna konfliktiolukordades olema nõrgema poole kaitsja.

**Koostöö huvigruppidega – mis tasandil vaadates ERRi poolt peaks see toimima?
Juhtkond, toimetused-keskastmejuhid, ajakirjanikud – mis tasandil peaksid
kokkulepped sündima?**

Ma arvan, et kindlasti ajakirjanike tasandil toimub see ka ju igapäevaselt, ajakirjanikud saavad nii palju sisendit, mida nad pärast eetrisse panevad. Aga seal peaks olema, mis tegelikult ei ole teostunud rahvusringhäälingus, valdkondlikud toimetused. See peaks olema valdkondliku toimetuse teema. Täna on selleks kanalite juhid. Ehk kanalite juhid ja juhtkond peaksid kohtuma, selgitama, ära kuulama, analüüsima ja siis otsuseid langetama. Ehk et ma arvan, et tänase rahvusringhäälingu struktuuri juures oleks selleks kanalite juhid pluss juhtkond.

Mis koostöövorme sa mäletad? Mis koostööd ERR saab üldse teha?

Minu arvates avalik-õiguslik ringhääling ei saa mingeid talle pandud ülesandeid delegerida lihtsalt teistele huvigruppidele. Seetõttu venekeelse telekanali avamine on puht ideoloogiliselt õige, et rahvusringhääling seda teeb. Ei ole võimalik, et sa täidad neid ülesandeid läbi partnerite. Pigem on see, et partnerlused tähendavad, et me saame sisendit, me saame koostööd, me saame häid saadete teemasid partneritelt, aga lõppude lõpuks on rahvusringhääling see, kes neid mõtteid ellu viib. Meedia tundmine on rahvusringhäälingul olemas. Kontakte ja arvamusi tuleks rohkem ära kasutada saadete külaliste, teemadevaldajate, saatejuhtidena jne. Ehk tegelikult see partnerlus võiks olla see, olukorras, kus sind ei ole rahastatud sama hästi kui varasematel aastatel, oleks oluline, et teatud tingimustel need partnerid aitavad mingeid asju läbi selle partnerluse eetrisse jõuda. Mitte küsides võib-olla nii suuri tasusid mingites kohtades filmimise eest, mitte küsides nii suuri tasusid kui eksperdid esinevad, mitte küsides nii suuri tasusid, kui see saatejuht esineb. Ehk tegelikult see partnerlus toimib seal. See, et me jagaks vastutust kellegi teisega, või et rahvusringhäälingu uudised levivad mingis teises portaalis ja tal endal portaali pole, no siis kaotab ta mõjujõu. Sest kokkuvõttes on see gatekeeper, see otsustaja, mis konkreetsetes kanalites edastatakse ikkagi sel hetkel selle kanali valdaja. Ja kui rahvusringhääling seda kanalit ei valda, siis ei oma ta kontrolli sellele sisule.

Sa arvad, et gatekeeperi kontseptsioon kehtib veel endiselt?

Gatekeeperi kontseptsioon kehtib kõikides väljaannetes Eestis.

Mis sinu jaoks seostub, kui ma ütlen ERR ja koostöö auditooriumiga? Auditoorium kui partner – kuidas sa seda suhet ideaalis kirjeldad?

Ma oskan kirjeldada, mis see täna on. See on täna valdavas osas lugejate, kuulajate, vaatajate tagasiside, mis väljendub erinevates vormides – läbi lugejakirjade, läbi otse toimetustesse helistamise, läbi kommentaaride kommentaariumites. Aga ideaalis võiks see olla sama läbi strateegia kommunikeerimine – võtame järgmisteks aastateks sellised lubadused. Me lubame vaatajatele, kuulajatele ja lugejatele, et me järgmise nelja aasta jooksul teeme neid tegevusi ja neid tegevusi ei tee. Hästi oluline on strateegiates ära märkida ka need tegevused, mida ei tehta. Tihti peale lubatakse järjest rohkem asju, aga jäetakse defineerimata, mis selle tõttu tegemata jääb. Ehk selle hind, et keskendutakse millelegi ja mis selle tõttu tegemata jääb, peaks ka sisalduma.

Ehk kui me näitame olümpiamänge, siis selle tõttu jäävad meil tegemata need asjad...

Just.

Kuidas sa suhtud ideesse, et avalik-õigusliku meedia võiks päästa suurem koostöö auditooriumiga, auditooriumi kaasamine, loomisõiguse andmine auditooriumile?

Ma arvan, et see on elementaarne ja tänases meediaolukorras ainuvõimalik. Et talendid ei asu ainult rahvusringhäälingu majas või teistes meediaväljaannetes. Talente leidub igal pool. Neile tuleks see süsteem, kuidas leida talendid üles, rahvusringhäälingul tuleks neile luua. Võimalus ise loomisprotsessis osaleda, see peaks olema avatud, palju avatum kui ta on 4-5 aastat tagasi olnud. Seetõttu on tekkinud juurde arvamusiideid erinevate kanalite ja meedia edastamise viiside paljususe tõttu. See uurimisroll, või kuidas ma ütlen...See analüüsiroll rahvusringhäälingul peaks tunduvat tõusma. Tuleks palju rohkem jälgida erinevaid kanaleid, seal esinevaid autoreid ja nendega, juhul kui see rahvusringhäälingu eesmärkidega kokku läheb, rohkem niisukesti kokkuleppeid, kooslusi, ideevahetust, mõtetevahetust, nende arvamuste väljatoomist saadetes juurde tuua. Sest et see talent tuleb ikkagi siis sinna, kui ta näeb, et ta mõtted, mida ta on blogis või kuskil avaldanud, leiavad suuremat vastukaja ka rahvusringhäälingu programmides.

Mis suunas liikumine, kui sina seal viimati olid, toimus?

Kui me vaatame täna valimissaateid, siis see mis täna valimissaates on, et sinna võetakse tviite, blogipostitusi ja sotsiaalmeedia esinemisi, siis see on samm selles suunas. See on selle

vaataja tagasiside saate ajal. See pole järelanalüüs, vaid vaataja tagasiside sündmustele, saatejuhtidele, teemadele, piisavale kriitilisusele või mitte piisavale kriitilisusele poliitikuid intervjuerides. Et seda on võimalik täna onlain saada ja neid võimalusi on rahvusringhäälingud üle Euroopa täna järjest rohkem kasutamas.

Aasta lõpus tuli eetrisse Rahvatujurikkuja, tegelikult päris hea näide, kuidas võib asju teha koostöös auditooriumiga. Küsimusega tagasi gatekeeperi juurde. Praegu on otsustusprotsess ülevalt alla, kas ajakirjanikud, institutsioon oleksid sellesama koostööga valmis muutma protsessi alt üles?

Tegelikult on nii, et meediad on piiratud. Kõige piiratum on tõenäoliselt leheruum trükimeedias, seejärel tuleb telesaate formaat, siis tuleb raadiosaate formaat ja kõige vähem piiratud on see, mis toimub internetimeedias, mistõttu tuleks rahvusringhäälingul valida, kus kohas hoitakse gatekeeperit rohkem vahel ja kus vähem. Internetti võiks sattuda Rahvatujurikkuja sketšid tõesti mitte kord aastas vaid regulaarselt. Ja seal võiks kriitilisuse aste, mida seal eksponeeritakse, see võiks olla tunduvalt väiksem kui see, mida tehakse rohkem kontrollitud meedias.

Sa mõtled kvaliteeti?

Jah, kvaliteeti. Et jõudes eetrisse alguses sotsiaalmeedias, seejärel internetikanalites, on võimalik, et sellele samale sisule ja tegijatele konkreetsemat vormi andes ja konkreetsemate kontseptsioonidega tööd tehes on võimalik pärast jõuda raadiosaateks, telesaateks ehk et tõusta hierarhias altpoolt ülespoole, aga tegelikult siis koonuse ja ühiskonna mõttes laiemast meedias kitsale meediale. Et see võiks pigem niipidi olla. No isiklikult mina ei oleks riskinud sellisel eetriajal sellise tuntud kaubamärgi puhul teha nii suurt kannapööret, et lasta eetrisse mõnes mõttes kontrollimata informatsioon, teistpidi, ka seal on gatekeeper vahel. Mitte kõik sketšid ei jõudnud eetrisse, vaid seal ka tehti kvaliteedi alusel valik. Nii et see kinnitab ka seda, et gatekeeper oli seal vahel.

Lineaarse jälgimise numbrid kukuvad. Praegu on küll OK, ERRi usaldusväärsus on OK, aga me ei tea, mis juhtub viie aasta pärast. Tehnoloogilises plaanis, mida me peaksime tähele panema?

Siin on väga mitmed suundumused ja need on kõik seotud noore meediatarbija käitumisega. On tulnud välja, et haritumad noored vaatajad vaatavad ka väga aktiivselt poliitilisi debatte ja ühiskonnapoliitilisi saateid, millega neist vanem põlvkond, kes on 25-40-aastased niivõrd

selle vastu huvi ei tunne. Aga nad jälgivad neist debattidest ainult teatud osasid, mis neid huvitavad. Täna võiks öelda seda, et seesama noor ei istu televiisori taga tund aega ja ei taha teada A-st O-ni, mis poliitikasaates räägiti, aga tal on vaja väga selget vihjet, suunist, et selle nelja minuti jooksul räägiti mulle olulisest asjast. Ma arvan, et see avab uue võimaluse, et tegelikult see materjal, mille avalik-õiguslik piltlikult purki saab, segmenteerida ära vastavalt vaataja huvidele. Nende vaataja huvidest lähtuvalt. Seda on kergem öelda kui teha, aga põhimõtteliselt tänane soov ja nõue noorelt meediatarbijalt ei ole mitte see, et kõik peab live's olema, väljaarvatud spordivõistlused, kus sa tahad emotsiooni ja tulemust kohe saada, vaid et teatud asju on täna ka varem salvestatuna piisavalt atraktiivselt esitades ja lõikudena esitades jõuda ka palju paremini erinevate sihtgruppideni, kui täna üpris ühetaoline ja ühesugune tarbimine on läbi teleriekraani.

Ehk teatud sisuosadele on teatud kindel koht?

Jah. Ja teatud sisuosasid, mida on seni väheatraktiivselt esitatud, nagu seesama poliitiline debatt, on võimalik parema paketeerimisega jõuda noorteni juba enne saate eetrisse minekut. See tingimus, et see Foorum, mida ma kolmapäeva õhtul vaatan on otse, ja mitte päeval salvestatud juba esitledes teatud lõike varem, ei ole enam täna nii oluline. Varasemas televisioonis oli, et see, mis on live, on püha, ja seda, mis on varem kokkumonteeritud, hoitakse saladuses nii kaua kui võimalik, et paisata see siis eetrisse. Tegelikult tänane meediatarbimine ütleb, et kui see sündmus on toimunud, siis ei hoia sa seda informatsiooni enam kinni. Ja see on jõudnud kõikidesse valdkondadesse. Minu arust Netflix'i tänane võlu peitubki selles, et sa saad ükskõik mida, ükskõik millisel ajal, ükskõik millist lõiku endale soovitud ajal vaadata. Et su tegelik meediatarbimise aeg, koguaeg, on reeglina väiksem kui varasematel aastatel. Aga sa valid järjest enam, mida sa teed. Ehk siit toon ma selle näite, mida nii ETV kui ka Kanal 2 või TV3, kumb see oli, kus oli see uus krimidraama.. ehk et mida on juba proovitud, et kui on juba üks hooaeg lavastuslikku sarja üles võetud ja ära monteeritud ja see ootab eetriaega kord nädalas, siis tuleks tegelikult minu arvates suurema auditoriumi nimel see materjal avalikkuse ette tuua sel hetkel kui see olemas on. Sest väga paljud meediatarbijad, enam meediatarbijaid, ei tarbi seda lineaarselt.

Nii et suure ekraani mõttes pole midagi kaotada?

Minu arvates see toob ainult vaatajat juurde. Sest see on asi, kui see on noorele vaatajale meeldinud, siis ta vaatab selle teist korda ka siis kui see eetris on.

Mis suhe avalik-õiguslikul ja erameedial praegu Eestis on?

Minu arvates on erameedia loobunud selgelt ühiskondliku debati osaks olemisest. Tehakse neid asju, mis toob suuremat reitingut või mida on võimalik välja müüa. Mida on võimalik läbi järelvaatamiste, läbi hooegade näitamiste ka internetimeedias näidata. Ja ka erinevatel telekommunikatsioonioperaatoritel näidata. Ehk täna otsivad kommertsmeediat väga selgelt seda teed, kuidas tingimustes, kus lineaarne vaatamine kaob ja mittelineaarses tarbimises reklaamide osatähtsus väheneb, ja nende kohalejõudmine väheneb, sest neist on võimalik üle kerida, kuidas sisutooteid, mida kommertsmeedia toodab, kuidas seda siis täiendavalt kommertsialiseerida. Ehk müües neid samu sisutooteid telekomiooperaatoritele maha.

Aga ERRi suhe sinna? Sa korra mainisid, et ERR võtab konkurentsist liiga kergesti tuld. Ehk täpsustad, mis plaanis?

Kui me võtame kasvõi Ringvaate saate, mis on päevapoliitiline saade, mis on meelelahutuslik saade, siis mulle on tunne, et sealt lööb aegajalt läbi lowest common denominator. Et mida madalam ühisosa teemal on ehk et mida kollasem see teema on, seda rohkem teda esitletakse seal. See ei tohiks rahvusringhäälingu eesmärk olla. See on see koht, kus joondutakse kommertsmeedia järgi. Ma arvan, et rahvusringhäälingu osaks peavad olema telemängud, hea televisiooni meelelahutus, mis jätkuvalt toob peresid telerite ette koos. Ma arvan, et superstaari saadet vaadatakse koos, Su nägu kõlab tuttavalt on üks saade, mida ma arvan vaadati peredega koos BBC-st, Tantsud tähtedega vaadatakse koos...

Need ei ole ükski rahvusringhäälingu saade...

Ma räägin, et need on seda tüüpi saated, mis võiksid täna rahvusringhäälingus olla. Aga see, kui sisukäsitlusel loobutakse ühiskondlikust debatist ja tuuakse argumenteerimise ja materjali esitamise tase lowest common denominatori juurde, siis see ei ole see, mida rahvusringhääling peaks tegema.

Daniel Vaarik (Eesti Rahvusringhäälingu ühiskondliku nõukoja liige)

Mis rolli ja funktsiooni Sina ERR-il kui avalik-õiguslik meedial tänapäeva ühiskonnas näed?

Ma lähtun väga vanast ütlusest, et „medium is the message“. See tähendab, et iga meediakanal annab ju infole oma paketi kaasa. Kommertskanal annab selle ühtepidi ja avalik-õiguslik annab teistpidi. Ja see lisasõnum on see, mida avalik-õiguslik peab andma teistmoodi. Ta peab kaasa andma paketi, mis on võimalikult palju ühiskonna ja võib-olla isegi riigi huvides. Seda ei saa keegi teine anda eriti, minu meelest. Sellepärast peab ta olemas olema. See väljendub eriti pingeolukordades või keerulistes olukordades, kui ei ole võib-olla alati majanduslikult kasulik teha. Aga sa tead, et on üks toimetust või üks institutsioon, kes teeb seda hoolimata sellest. See kindlustunne on sul olemas, et sa tead, et nad on olemas. Nad ei tee seda sellepärast, et see on rahaliselt vajalik, vaid see on muul põhjusel vajalik.

Äkki laiendad – kas see vajadus ilmneb teatud hetkedel või on see vajadus igapäevaselt?

See on lahtine küsimus minu jaoks. Mina mõtlesin praegu, et see erinevus ei olegi igapäevaselt nähtav. Näiteks kommertsmeedia ja tavalise meedia vahel. Kas ta peaks olema? Tegelikult võib-olla peaks rohkem nähtav olema, see erinevus. Aga isegi kui see pole igapäevaselt nähtav, siis mingites piirloomordades võib see tulla väga välja. Sellepärast ongi petlik öelda, et tegelikult teda ei ole vaja, sest ta näeb välja nagu tavaline meedia vahel. Aga see on petlik, sest sisuliselt ta on ehitatud üles selleks, et teatud huve kaitsta, teatud grupe kaitsta niimoodi et see oleks ühiskonnale endale vajalik. See on ka üks asi – ühiskonna arhiivistamine või salvestamine ja alles hoidmine. See on ilmselt üks funktsioon. Et saated on tehtud pika aja peale, siis see näitab ka teistsugust lähenemist. Ma ei taha kiilu tõmmata ja öelda, et erameedia pole selleks võimeline. Kindlasti on, aga see ei ole nende esimene eesmärk. Nii nagu Facebooki esimene eesmärk ei ole aidata sul paremini suhelda, vaid FB esimene eesmärk on ikkagi kasumit teenida. Sind tuleb panna seal võimalikult palju käima jne.

Kas avalik-õiguslik süsteem peab muutuma viimase 20 aasta muutuste tõttu väliskeskkonnas? Globaliseerumine, inimesed leiavad oma nišikanalid, tehnoloogilised vahendid avardavad tohutult piiri ja inimesed kaugenevad tavatarbimisest. Mida see võib tähendada?

Esiteks ERRi puhul on näha, kuidas mõned formaadid on tööle hakanud. Ma ei tea, kui suurelt, aga... jutusaadetele andnud uusi võimalusi. Ööülikoolist kuni Olukorrast riigis saateni, koguaeg mingid podcastid või asjad. Selles mõttes ilmtingimata on vaja nende asjadega kaasa minna, isegi kui nad algul on mingid nišiasjad. Uute kanalitega eksperimenteerima peab. Seda, et raadio tuleb ühelt kindlalt sageduselt või saade televisioonis kindlal ajal, seda ei ole ju olemas enam. Ja rahvusringhääling ongi ammu muutunud sellele. Aga kui gruppidega suhtlemisest rääkida, siis rahvusringhääling ei tohi olla isolatsioonis. Tal peaks olema hästi palju suhteid otse erinevate seltskondadega, a'la maakondadega, kodanikuühiskonna tüüpidega. Maakonnad on vana asi, aga see et ERR hakkas mingil hetkel rohkem rääkima kodanikuühiskonna aktivistide, mingite gruppidega. See ei olnud üldse tavaline 10 aastat tagasi. Nüüd on see kuidagi suhteliselt teadlik asi, minu meelest juhtus selline asi. Oli mingi hetk, kus oli suur rahvusringhääling, mida kõik kottisid ja siis üks hetk hakkasid seal olema mingisugused vabakonna asjad, mingi koostööprojekt ikkagi tekkis. See silmnähtavalt muutis ERRi avatumaks. Nüüd peaks olema uued suhted ka, kuna varem ei olnud võimalik inimesi kätte saada mingi tunnuse alusel ühtemoodi. Need grupid olid nii hajutatud. Nüüd on neile võimalik teha saateid nii, et nad saavad need ise kätte.

Mis seis praegu on?

Mida ma näen, on et raha on ikkagi nii vähe, et kohati toimub surnukssäästmine. Kui ma olen Raadio 2 kuulnud enne jõule, siis mul on tunne, et seal on ainult kordussaadet. Lihtsalt selleks, et raha säästa, on ära kasutatud mingi hetk. Sihipärast arendustegevust ma väga ei näe ma ka mujal. Võib-olla ma ei ole lihtsalt kursis. Kunagi ma olin seal ühiskondlikus nõukojas, siis enne kohalikke valimisi ja siis Margus Allikmaa küsis, et mida võiks teha, et me ei suuda kõiki neid kandidaate eetrisse lasta. Siis meil tekkis seal see mõte, et paneks kaamerad püsti lihtsalt kusagile ja laseks väikesi klippe teha. See idee läks nii ruttu töösse, et ma ei olnud seda läbi üldse mõelnud. Aga pärast see idee toimus hästi. Aga see oli ka mõni aasta tagasi. Viimasest ajast ma ei tea sarnaseid liikumisi.

Kes peaks ERRi olemust ja funktsiooni defineerima, ütlema, mis nägu ta on. Kellel see voli või kohustus peaks olema?

Seda nägu peaks võimalikult vähe määrama, keegi väljaspoolt. See ongi hästi keerukas küsimus. Üldjoontes ei tohiks olla sellist asja, et keegi ütleb ette, et riigil on nüüd psühholoogilise kaitse nõunik ja ta ütleb, et ERR peaks hakkama nüüd neid asju tegema. Mulle tundub see jama. Just selliste vastu peaks olema kaitsemehhanism, et sa ei saa öelda, et

riigil on nüüd vajadus hakata hullult mingit sõnumit reklaamima. Ma arvan, et ERRi sugune asi peaks olema selline, et ta on tugev tänu sellele, et ta esindab erinevaid asju, anti-Russia Today. Et sa ei lähe närvi mingite asjade peale kuskil valitsuses ja ütled, et nüüd me laseme ERRil teha. Seal peab olema mitu kaitsemehhanismi vahel. Sõltumatus peaks olema ikka üsna suur. Võib-olla see on OK, et on erinevatest poliitikutest nõukogu, kes on üsna otsustusvõimetu mingites küsimustes. Nad saavad seal aru, mis toimub, võibolla. See ei saagi olla võib-olla puhas lahendus, see sõltumatus. Aga igal juhul peaks ta suutma toimetuse tasemel kõige paremini neid otsuseid vastu võtta. Suured väärtused on paigas, kõik ülejäänud on toimetuste otsustada.

Kui autonoomne ERRi institutsioon sulle tundub praegu?

Nagu paljud Eesti asjad. Kui midagi hullu juhtuks, siis me mõtleks tagasi, et ta oli päris autonoomne. Mis siis, et seal on hästi palju konflikte. Mis siis, et on tunne, et seal aegajalt vajub ära, et seal ei saa mingeid asju teha. Üldjoontes on autonoomsus ikkagi olemas. Lihtsalt rahaline kätkestamine on ohtlik. Kui üldse raha ei ole, siis ei ole võimalik olla ka väga autonoomne. See on see, mis BBC puhul on lahendatud sõltumatu tuluallikaga, televisioonimaks või mida iganes.

Mis sa mõtled sellega, et ei ole võimalik olla sõltumatu?

Kui sa oled vaena organisatsioon, siis sa sõltud hästi lihtsatest asjadest palju kergemini. Sinu ajakirjanikud on stressis. Sellist organisatsiooni on lihtne kottida, et saate veel vähem raha või mida iganes. Sul on lihtsalt nii suured mured, et sul on raske olla päriselt sõltumatu.

Kas ma viin otsad õigesti kokku, et me saame ERRi puhul sõltumatuse küsimuses praegu nuriseda?

Jah. Mul on kahtlusi selles osas, et valitsuse või poliitikute tasandi mõtteviis võib minna tagasi halvasti mõttes. Et arvataksegi, et on okei, kui kontroll meedia üle on suurem. Vähemalt siis ERRi üle. Mul on tunne, et see mõtteviis on hakanud viimastel aastatel liikuma sinna suunas, et rohkem kontrollitud infot.

Valitsuse poolt?

Jah. Poliitikute poolt laiemas mõttes. Sa näed mingeid hüüatusi siin-seal. See, mis varem oli ainult mõni opositsioonipoliitik, siis nüüd, et ERR ei tohiks teha seda ja toda. Siis sa mõtled, et miks see nagu sündis, mis see tegelik pilt seal on. Mis selleni viis. Need asjad ei ole ka eriti

head, kui need juhtuvad. Kas need praegu Eestis juhtuvad, ma ei julge lõpuni öelda. Aga ohu mõttes on küll.

Kelle huvidega peaks ERR sisu luues arvestama? Viimastel aastatel on tulnud sekkumisi või pöördumisi päris mitmelt poolt. Kes need huvigrupid on reaalselt, kellega peaks arvestama?

See on hästi raske küsimus. Kõigiga ei saa arvestada, sest ei ole ruumi.

Võtame siis tükkaaval. Kõigepealt avalik sektor. Muuseumidest alustades, spordialaliitudega lõpetades.

Ega ma nii palju ei jälgi saateid. Ma näiteks ei vaata ETV-d eriti. No ei satu vaatama. Seal ei ole isegi mitte see, kui palju ta teeb, vaid see, kui läbipaistev ja arusaadav on see, kuidas ta teeb. Milline see protseduur on, et sa lõpetad ERRi kajastuses. See on hästi oluline paika panna. Siis inimesed tunnevad, et seal ei ole mingi surnud mehe käsi, mis iganes huvigrupp, mis juhib, vaid on selge, ahhaa, juhtus selline asi. Loomulikult ei saa selle kriteerium olla, kes on kõige suurem vaatajaskond. Selle õigustuse, et valida kedagi, võib ju igal aastal vahetada. Teha nagu teema-aastaid. Toon suvalise näite, aga see oleks läbipaistev. Et see oleks kokku lepitud mingite aastate lõikes. Selliseid asju inimesed siis teavad oodata. Nad saavad aru, kuidas see toimib ja protest langeb ratsionaalsesse mulda, kus on võimalik sellest rääkida. Facebookis on sama probleem. Sul on aknas näha ainult väike osa infost, mida inimesed, kes kõik on sinu sõbrad, toodavad seal. Kes valib, mida sa seal aknas näed? Facebook. Aga kuidas see algoritm sünnib, see on salajane. Igasugust kräppi on seal ja siis sa saad vihaseks. Lõpuks Facebook üritab anda sulle mingit kontrolli, sa saad eemaldada mingeid asju jne.

ERRis on siis sama asi, et algoritm on olemas, aga seda peaks olema hästi avatud?

Jah, et saaks arutada. Ja see ei peaks olema lihtne algoritm. See võib sisaldada näiteks, et aga meil ongi väga head ajakirjanikud sel teemal. Või midagi taolist. Siis on see vähemalt väljas, siis on see öeldud, millest see kujuneb. Ja algoritmi sees peavad kindlasti väärtused olema. Et mis väärtuste alusel mida me hindame, mida me alati jälgime, mitte kunagi ei eksi nende asjade vastu.

Mis juhtuks, kui anda kellelegi teisele õigus otsustada osa üle ERRi eelarvest? 1% näiteks. Mis sa arvad, kas niisugune variant võiks toimida?

See on lahe idee, aga ma ei ole kindel, kas see toimiks. Põhimõtteline probleem on see, et sellega me rõhutame nagu ülejäänud osa eelarvest ei oleks kaasamine. Kui ma vaatan neid kaasavaid eelarveid, mulle nagu meeldib, et neid tehakse, aga lõpuks on selline tunne, et see tõmbab piiri ainult tugevamaks. On see üks protsent, mida sina saad otsustada ja siis ülejäänud, mis rahulikult otsustatakse mujal. Aga võib-olla ma eksin, võib-olla see oleks hea näide kaasamisest. Üldiselt mina ei teeks seda kohe. Realse osalemise tunde tekitamist on vaja, sellega ma olen nõus, aga see konkreetne 1 protsendi asi tekitab väikese kõhkluse.

Me tuleme kaasamise juurde tagasi, aga korraks veel koostööst. Kuidas peaks see toimima erameediaga?

ERR võib käsitleda kommertsmeediat kui oma levikanaleid. Näiteks Postimees üldiselt Delfit ei refereeri ja vastupidi. Ainult kui on megasuur asi. Aga näiteks portaali Memokraat saavad kõik refereerida. Tegelikult ERR võib olla täpselt samasugune, sest Memokraat on täiesti non-profit, tal ei ole kommertsagendat. See on neutraalne pinnas, kust kõik saavad võtta seda kontenti ja kontendiandja on õnnelik, et see levib. Palun võtke, me ei teinud seda selleks, et oma kanalit ilmtingimata üles töötada, vaid et see toode või kajastus jõuaks võimalikult paljude inimesteni. Selles mõttes mulle tundub, et ERRis endas on kommertsmeedia mõtlemist. Et see on meie asi, seda ei tohi üldse puutuda, toote copyright jne. Vahel on see küsimus, et kui kaitsev peaks ERR olema oma sisu osas. Kindlasti on copyrighti küsimus mingis mõttes oluline, aga kunagi oli näiteks Ärapanija, kus ERR keelas umbes kohtu ähvardusel oma kontenti kasutada. Minu jaoks oli see nõme. Tuleb ka kannatada seda, kui keegi võtab su asju, tsiteerib või mõnitab neid. Ka see on osa avatusest. Kunagi oli see kramp peal, kuidas see täna on, ma ei tea. Mina olen poolt, kuna agendad on nii erinevad. ERRil on mõju infoväljal, mis on avatud mingitele väärtustele, ühiskonna mingite küsimuste arutamine. See on ERRi eesmärk, kes ei peaks isegi muretsema, kui keegi selle pealt natuke raha teenib niisugustel alustel, et see ei lähe väärtustega vastuollu.

Räägime huvigruppidest. Kes on ERRi ümber need institutsioonid ja inimesed, kes avaldavad mõju?

Ma olen nii palju mõelnud, et ERR peaks ise valikut tegema ja leidma sellised kohad, kus on võimalikult palju huvigruppe esindatud. Näiteks kodanikuühiskonda koondav EMSL. Seal on tuhandeid vabauhendusi ja kõigi nendega ei jõua otse suhelda. Aga EMSL-iga küll. Ja minu arust nad on teinud mingeid asju ka nendega. Teha nendega kohtumisi, arutada nendega läbi, mis on nende valdkonnas toimumas, suunad ja asjad. Kaasata neid konsultantidena. Sama

võiks olla poliitikas, et ühegi erakonnaga otse suhelda on natuke kehva, aga siis on sul nõukogu, kus on erinevad erakonnad koos. Leida kohad, kus nad on koos ja seal arutada. Hästi oluline on võtta geograafiliselt erinevad piirkonnad. Korra aastas teha strateegilisi arutelusid, et nad saaksid ise ka kaasa mõelda. Liitlasi tuleks vaadata hästi mitmekesiselt. Mul on üks hea näide koostööst. Ma olen Praxise nõukogu liige. Praxis on teinud korduvalt ajakirjanikele, algul ainult ERRile aga nüüd vist kõigile ajakirjanikele enne valimisi hästi põhjaliku õppuse, kus on võetud valimislubadused lahti ja antud neile datat, kuidas võib-olla paremaid küsimusi küsida. Selliseid liitlasi, selliseid koostööprojekte võiks rohkem olla. See Praxise poolt oli mõeldud ka piloodina. Selge see, et kui raha on vähe ja toimetustes pole mingeid thinktanke, kes suudaks kõik asjad läbi hammustada, siis sa leiad sellised liitlased, kelle väärtused on okeid ja kes ei taha sulle sööta mingisugust jama ette. Igaks juhuks tuleb alati ise olla kriitiline. Ja siis aidata neil ette valmistada mingeid asju. Tulemus on see, et teadlased või uurijad, kes nendes institutsioonides on, need on pärast ka ERRi liitlased. Sealt sünnib võrgustik edaspidiseks ka. Selliseid asju, kus kutsutakse kedagi nõu andma või analüüsima, sealt sünnivad avatud suhted võib-olla hiljem. Need projektid, kus mina olen osaline olnud, on üsna avatud ja professionaalsed produtseeringu poole pealt. Ei ole midagi ette heita. Aga mis jällegi probleem on, on nähtavalt see, et ERR otsib ise lisafinantseeringut läbi nende projektide. Siis ma hakkan neid saateid vahel vaatama telekas, siis tundub, et see on tehtud selle koostöös, see on selle koostöös. Euroopa rahad ja värgid. See on piiri peal vahepeal. Kui raha ei ole, siis tuleb agendaga saateid natuke liiga palju sisse. Aga neid osatakse teha küll.

Räägime edasisest suhtest auditooriumiga. Midagi peab ERR ette võtma pikas plaanis, sest inimesed lähevad lineaarse tarbimise juurest ära. Kuidas oleks võimalik auditooriumiga niisuguses keskkonnas kontakti säilitada?

ERR on teinud piloote, kus kontakti kvaliteet on täiesti muutunud. Võtame näiteks Halloo kosmos, mis tegi Sõpruses kohtumisi laivis. See on see, mida ma hullult ootan. Sul on pilvetäis erinevaid tehnoloogiaid, sa võid seda kuulata ükskõik millega ja siis sa saad ise kohale minna kuskile, kus toimub mingisugune debatt näiteks. See ei maksa suurt midagi. ERRi probleem ongi see, et ta teeb kõike väga professionaalselt. Kui võtta mingi üritus... Näiteks meil on praegu Tallinna linna arengu seisukohalt tähtis küsimus ja võtakski kaks suurt kuju lavale ja paneks debattima ja kutsuks inimesed kuulama. Et tekitada inimeste juurdeminemise efekti, mis ei ole kallis. Avalikku sündmust korraldada, see on see, mille järgi ma sisemas igatsen natuke, et võiks olla rohkem. Mulle meeldib idee, et on avalikud

lindistused olulistest küsimustes või huvitavate saadete ümber niisugune loomulik osa. See tuleb inimeste juurde. Küsimus on, kuidas saada see asi toimimisfaasi, kus sul on inimesed, kes viitsivad jamada sellega, sul on olemas baastasemel finantseering ja see kvaliteet, mis seal sünnib, on vähemalt veebikõlbulik. Projekti teema natuke. Mingid saated võiksid hakata käima inimestega rääkimas. Ma tean, et see on ajakirjanikele suhteliselt suur stress. Seda ei peakski koguaeg tegema, aga on olemas kindlasti tüüpe, kes on huvitatud proovimast laiv formaate. See kõlab vastupidiselt sellele, mida uuel tehnoloogialt oodatakse. Mina väidan seda, et uus tehnoloogia on tegelt üsna kergesti omaks võetav, selle ümber uute praktikate loomine on palju huvitavam asi. Sa saad paremini inimesed kokku kutsuda, sa saad odavamalt neid lindistada, sa saad mängulisem olla, huvitavam. Näiteks Olukorrast riigis. Anvar Samost vist unistas aastaid, et saaks teha laivsaateid. Paraku ta ei teinud. Võib-olla see oli tema enda taga natuke.

Kui palju sa auditooriumisse kui sisutootjasse panustaksid? Rahva tujurikkuja näide. Kas see võiks olla, mille poole püüelda? Et ajakirjanik pole enam väravavalvur ja sisu toodetakse alt-üles suunal, mitte ülevalt-alla?

Ma olen skeptiline, et asetada see täna avalik-õiguslikku rolli. Aga sarnaselt 1-protsendilise eelarvega, ainult et paremas võtmes, aitaks see ikka tohutult lähedalt inimesi hoopis teise suhtesse viia selle kanaliga. Seetõttu ta võiks olla olemas omas kohas ja see võiks arendada inimeste meediaoskust või meediateadlikkust. Ja põhimõtteliselt anda ka lähedat sisu. Kui see Rahva tujurikkuja algas, siis ma mõtlesin, et *****, mida te teete? Ja ma olin ülimalt üllatunud, et see tegelikult mängis välja lõpuks. Oli isegi kohati naljakas. Siis ma hakkasin mõtlema, et milles see asi on, et see sündis. Selleks, et rahva käest enam-vähem kvaliteetset materjali kätte saada, peab see võrk olema väga suur. Kui võtta terve ERRi süsteem, mis tõesti kõnetab nii paljusid inimesi, siis äkki võiks seda rida edasi ajada. Aga see peab algul ikka olema väga selgelt piiritletud formaat, näiteks 30 minutit nädalas kusagil. Sealt võivad tekkida spin-offid, et mõni asi on nii väärtuslik, et seda on mõtet näidata ka AK-s. Võib-olla aja jooksul sellest projektist tuleb veel ja veel. Aga selles mõttes kodaniku kätte ajakirjaniku funktsiooni andmine on täpselt sama nagu äri kätte andmine – tema agenda on siiski teine. Lõpuks peab olema toimetuse, kes seab teatud ajakirjandusliku raami. See on avalik-õigusliku institutsiooni oluline asi. Aga iseenesest tuleks arendada neid projekte. Rahva tujurikkuja või KOV-ide valimine, mis minu meelest on natuke sama asi, näitasid lõpuks, et inimesed tulevad kaamera juurde või kaameraga välja.

Koostöö kohta veel üks küsimus. Tuleb sul pähe, miks koostöö ERRiga võib mitte toimida? Kus võivad ohud olla?

Riskid on ajalised ja ressursilised. Esiteks ei ole ERRil endal aega seda teha. Teiseks on ajakirjanikud ülekoormatud niikuinii. Kuidas sa saad veel minna mingit seminari kuskile pidama, kui sa oled niigi juba ära trööbatud. Tihti nad ka kardavad sellist asja. Sa oled teises rollis. Sa ei tule küsima, vaid oled see, kelle käest tullakse küsima. Kaasamisega on palju ohte. Seal on ebameeldivaid inimesi vahel. See on kulukas aja mõttes, nii organisatsioonile kui inimestele. Samas kogemus ütleb, et kui sa seda harjumuspäraselt teed, siis paljud hirmud kavad ära, mis algul olid. Selgub, et pärast kontakti jätkuvad mingid suhted ja need on positiivsemad kui varem. Ja see on mõnes mõttes garantii. Ma väidan, et kunagi oli ERR rohkem isoleeritud ja siis ta oli mõnes mõttes ka manipuleeritavam nende poolt, kellega ta oli mingis suhtes, a'la riigieelarve teema, valitsus jne. Kui sul on hästi paljudega suhteid, siis sul on hästi palju liitlasi ka tegelikult. Ja kui mingi küsimus tuleb arutusele, siis need liitlased võivad tulla päriselt ka sinu liitlaseks. See n-ö võrgustik võib olla sõltumatuse jaoks ka vajalik.

Missugune mulje on sul skandaalide valguses sellest institutsioonist ja nendest inimestest tekkinud?

Esiteks kohe see mulje, et päris suured pinged on ERR-is. Ilmselt alahinnati ka ERRi enda poolt neid pingeid. Oldi lihtsalt nii tüdinud nendest, et otsustati, et raiume selle asja läbi. Võib-olla sama, et see algoritm on natuke pime. Mina ei oska ka öelda, kas jalkat on vaja rohkem või mitte. Võib-olla üritati selgitada ka. Mõned asjad võivad olla paratamatud, kui vaatame praegu Jeremy Clarkson'i asja. Sul kasvab staar, ta jõuab tohutu kuulsuse astmeni ja ta ise muutub institutsiooniks. Kui huvid risti lähevad, siis see tüli võib olla paratamatu. Võib-olla tuleks ka nii suhtuda asjasse ja rääkida asjast endast ka siis, kui parasjagu pole kriisi. Teha sissevaadet, kuidas on olla ajakirjanik, kuidas kasvada koos auditooriumiga. Öelda ka seda, et vahel juhtuvad sellised tülid, avatult välja.

Vaatasin seda viimast valimisstuudiot ja see oli kõige kurvem saade, mida ma elus näinud olen. Valimisteõhtu saade. Kuidagi täiesti tujutu, et miks me peame siin istuma. See vist peegeldab mingisugust väsimust. Kurnatuse märke on näha kuskilt küll. See ei ole kindlasti hea. Ja veel üks asi. Ma olen arutanud seminaril ERRi veebiarendajatega, kas mõõta klikki või midagi muud. ERR peab suutma välja mõelda mõõdikud, mis on teistsugused kui ainult klikk. Näiteks, kas inimesed lähevad sealt edasi või veel tähtsam on aeg, mis on veedetud ühe

tekstiga. Minu jaoks on see kvaliteedi näitaja. Ehk kui rääkida, kuidas tehnoloogiaga kaasas käia, siis peaks mõõtma võimalikult palju kõrvalasju, et kuidas inimesed tegelikult käituvad.

Heidi Pruuli ja Heiki Sepp (Eesti Televisiooni peatoimetaja ja Eesti Televisiooni peaproductsent)

*Heiki Sepa repliigid on tähistatud initsiaalidega HS

Millisena sa näed avalik-õigusliku meedia rolli ühiskonnas?

Kindlasti on roll muutunud. Neid muutusi on saanud jälgida ka Kesk- ja Lääne-Euroopa eeskujul, kuna nad on meist arengult eespool. Me oleme kaasa elanud neile muudatustele, mis puudutavad kanalite plahvatuslikku suurenemist ja erinevatele platvormidele minekut. Aga samas on räägitud seda, et avalik-õiguslik ringhääling kaotab oma tähendust juba palju aastaid, aga oluliselt ta seda siiski kaotanud ei ole. Kui opereerida arvnäitajaga, siis vähenemistendentsid on küll märgatavad, kuid sisu, mis toodetakse, levib lihtsalt erinevatel platvormidel. Kui meie internetiplatvormid toituvad sellest sisust, mida programmid toodavad. Nad levitavad seda sisu, nad ei loo seda juurde.

Mis on põhilised argumendid ja eesmärgid, miks avalik-õiguslik süsteem olemas on?

Need eesmärgid, mis on seadusesse pandud, ei ole kuhugi kadunud. Hoida inimesi ühtses infoväljas, teavitada, selgitada, kaasata, ühendada. Et oleks üks keskkond, kus inimesed tunnevad end olevat kohal, et nendega suheldakse, et nad saavad asjadest teada. See ühendav funktsioon on hästi oluline. Kultuuri järjepidevus, kultuuriväärtuste salvestamine, säilitamine, jagamine.

Kui hästi see sinu hinnangul on õnnestunud?

Ma arvan, et see on õnnestunud piisavalt hästi nende võimaluste juures, mis meil on. Me võime sama hästi küsida, et kui hästi on õnnestunud meie meditsiiniline teenindamine või meie haridussüsteem. Kõigil on oma puudused. Nende ühisnimetaja paljudel on ikkagi ressursipuudus. Nii inimressursi kui vahendite puudus. Paljud asjad jäävad poolikult tehtuks või lausa tegemata, sest rahalised ressursid ei kanna välja kõiki neid kohustusi ja ootusi.

Kas sa usud, et muutunud keskkonnas, palju kanaleid, on avalik-õiguslik süsteem endiselt parim viis neid ülesandeid ellu viia?

Kui ma ei usuks sellesse, poleks mul mõtet siin töötada. Kindlasti me peame tähele panema muutusi, tendentse ja ka konkurentsiolukorda, aga on hulk teatud tüüpi materjali, mille puhul me ei saa loota, et kusagil kommertsruumis või kodanikualgatuse korras neid asju

lahendatakse. On vaja ikkagi keskteed või ühte kindlat usaldusväärset infovoogu, kuhu inimesed saavad tulla, kui nad on segaduses või infonäljas. Et on usaldusväärsed eksperdid, kes aitavad neil mõista, mis toimub. Mida suurem on pakkumine, seda suurem on inimesel tunne, et ta läheb kaotsi. Ta ei tea, keda uskuda. Sulle tehakse valik sinu eest ära või sulle pakutakse valik. Kui palju sa seda võtad, on sinu enda teha, aga sul on võimalus.

Kaua sa oled ETV-s olnud?

Üle 30 aasta.

Päris pikk periood. Kas sa tunnetad selle aja jooksul kohti, kus surve on institutsioonile olnud suurem? Jätame nõukogude perioodi välja.

Vastutaja rollis, viimased 7-8 aastat, oled sa pidevalt väga paljude huvigruppide huvide ristumiskohas. Ja loomulikult on vaja iga jumala päev, iga jumala tund teha mingeid valikuid. Üks osa aastast, oktoober-november-detsember, kui on eelarveläbirääkimine, siis on väga pingeline. Siis kohtuvad kõrgendatud ootused juhtkonnalt, tahe teha rohkem, teha paremini. Ja rahalised võimalused, mis tõmbavad selle kõik jälle maha. Enne seda on palju diskussioone, võitlemist mingite ideede eest või ka mingite ideede pakkujatega. See on perioodiline ja ilmselt loomulik protsess, kus erinevad huvigrupid püüavad oma vajadusi selgemaks rääkida ja esile tuua teiste ees.

Mis on sinu jaoks olnud kriitilisemad hetked suhtes ühiskonda, kui sa oled pidanud organisatsiooni kaitsma?

Ma ei saa öelda, et ma oleksin pidanud oma organisatsiooni kaitsma ühiskonna ees. Need on ikkagi huvigrupid, kes mingil põhjusel on aktiveerunud ja muutunud ründavaks. Me oleme konkurentsivõime erameediaga ja mõnedel perioodidel on erameedia olnud agressiivsem meie suunal. Kui on mingite riiklike regulatsioonidega püütud meie olukorda parandada ja nende olukord jääks kuidagi tagaplaanile või mitte nii heasse situatsiooni... Aga neid olukordi pole olnud väga palju, sest pigem on toetatud erameediat riiklikult, võttes neilt ära, kui digiplatvormile minek oli, nende abistamiseks võeti neilt kohustus maksta kompensatsioone meie reklaamist loobumise eest. Ega neil polegi vaja olnud väga muretseda. Mõned ühiskonnagrupid ikka aegajalt on. Vahel kirjanikud tahavad, et kirjandussaadet oleks, mõnel hetkel mõned sporditegelased tahavad rohkem sporti, aga et see on ikka olnud.

Püüa palun veel huvigruppe kaardistada.

Laias laastus on kultuuriringkonnad, kes soovivad, et kultuuri osakaal oleks suurem programmis ja väljapaistvamal kohal. Samas need nõudmised on mõnikord katteta, sest ei saaks öelda, et kultuuri on vähe. Vahel minnakse võrdlusele spordiga, et spordiuudised on nähtavamal kohal AK järel ja kultuuriuudised on varasemal kellaajal. Vahel sellist kogukondade debatti näed kusagil sotsiaalmeedias. Aga kuna kultuuriinimesed on kultuursed oma nõudmistes, siis nendega on võimalik läbi arutada, mis meie reaalsed võimalused on ja siis neid tasapisi realiseerida. Mulle ei meenu, et oleks väga drastilisi nõudmisi suurema kogukonna poolt. Üksikute gruppide poolt ikka vahetevahel. Aga spordiringkonnad on jõulisemad, sest sport on massilisem, alad on palju ja alade profiil muutub. Kui on väljakujunenud teatud perioodil alade valik ja teatud printsiibid, mida on ellu viidud, ühel hetkel, kui see konflikt ka siin tekkis, hakkas tunduma osadele spordiliitudele, et nad ei ole piisavalt pildil. Pildile pääsemise nimel korraldati ühisaktsioon, avaldus olümpiakomitee nimel. Aga sellel oli pikk eellugu, mille nimi oli rahapuudus. Meie erinevate aastate vajadusi riigieelarve ei peegelda. Kui on olümpiamängud või suured jalgpallivõistlused, siis nende aastate eelarve on sama ja sisemistest reservidest nii suurte ülekannete jaoks raha leida ei ole üldse lihtne. Niimoodi, et ülejäänud programm kahjustada ei saaks. Tegelikult me oleme aastate jooksul õppinud majasiseselt tegema koostööd ja mitte vastanduma ja üksteise huviseid mitte arvestama. Ee on kogu organisatsiooni mure.

Kuidas konfliktset suhtlust huvigruppidega ära hoida või lahendada?

Minu arust on survet huvigruppidele olnu aegade jooksul ikka ja see on loomulik, sest igaühel on oma eesmärgid, oma nägemus olulisusest. Ja see, et nad ettepanekuid teevad, seda ei saa välistada. Küsimus on, kuidas tihti vastukäivatesse ja üksteist välistavatesse ettepanekutesse majas suhtutakse, kuidas neile reageeritakse. Kas nad on siin sisemise laiema diskussiooni objektiks? Kas on olemas põhimõttelised kriteeriumid, mille alusel valikuid tehakse? Need on olemas, sest selleks on toimetuste ja programmide juhid. Aga kui ühel hetkel on surve nii jõuline ja ta külatab ülemisi korruseid ja juhtkonda ja seal tekib tundmine, et tõepoolest, neil on seal väljas rohkem õigus kui majas sees, ja kui juba lähevad välja signaalid, et jaa, teil on õigus, me peame muutma oma programmipoliitikat või oma valikuid, ja see ei tugine mingile analüüsile või sisemisele kokkuleppele, siis tekivad sisemised mitte asja edasi viivad diskussioonid.

Millest tuleb see, et mõned huvigrupid ei taju, mida ERR teeb?

Kindlasti peab selgitama ja mõnedel juhtudel on püütud seda teha. Aga kui grupi huvi on nii tugev... Ütleme, üks teema on sponsorlus. Kui ürituse või sarjaga tuleb kaasas sponsorteave, on kaks võimalust: kas sponsorlus aktsepteeritakse ringhäälingunõukogus või mitte. See on küll seaduse tõlgendamise teema, millistel puhkudel on sponsorlus aktsepteeritud ja millistel mitte. Ringhäälingunõukogu on oma seisukohti aja jooksul muutnud, olles liberaalsem ja siis konservatiivsem jälle. Ja sport ilma sponsorrahata on suhteliselt jõuetu. Mõni liit on jõudnud sponsoriga kokkuleppele, et neid ei saa ekraanile. Näiteks Premium liiga. Mõni mitte, näiteks korvpall. Ja me olime kohe halvad. Praegu on asi üle vaadatud mõlemalt poolt, on tehtud kompromisse ja on toimunud rahunemine. Aga ma arvan, see on suht ajutine. Kui ringhäälingunõukogus on ühel hetkel otsustatud, et sponsorteavet piiratakse oluliselt, sest kommertskanalitele see ei sobi ja see rikub turgu – täiesti arusaadav seisukoht. Aga millega kompenseerida see tuludesse laekumata jääv osa, mille eest seda programmi tehakse? Peab olema kompensatsioonimehhanism, mida praegu ei ole. Nüüd, tundub, on natuke leebemaks läinud. Taotlusi lastakse jälle läbi. Aga vahepeal... asi ei ole ainult spordis. Koomale tõmmati ka kultuuriga kaasnevaid sponsortaotlusi. Paar aastat tagasi kogunes lausa kultuurikoda seda arutama, kui suurte sündmuste taotlusi ei rahuldatud. Nende hulgas olid PÖFF, Birgitta festival, Nargen festival. PÖFF hiljem surus siiski oma taotluse läbi. Oli arusaamatu, kelle huvisid niisugune jäik poliitika teenib. Selle alla kannatasid need üritused, kuna sponsorid ei saanud väljundit, nad ei olnud nõus nii lahkesti annetama. Küsimus ei olnud, et meie saaksime sealt raha, vaid me oleksime saanud salvestusõigusi.

Kelle käes peaksid olema hoovad ja võimalused otsustada, mis kvalifitseerub, mis mitte? Proovime sponsori- ja rahaasjad kõrvale jätta? Mis tasandil koostööde üle peaks otsustama?

Loogiline oleks, et esimene läbirääkimise tasand oleks toimetus. Meil on sisutoimetused, kompetentsikeskused, seal on juhid, kes peaksid tegema esimesed läbirääkimised, esimesed valikud. Esimene sõel peaks olema seal, kellel on üldpilt oma valdkonnast koguaeg ees. Programmijuhid toetuvad suuresti sisujuhtide valikutele, kuigi nad saavad neid valikuid ka korrigeerida ja suunata. Nende kahe tasandi vahel toimib minu meelest normaalne koostöö ja üksteise valikuid ei seata väga kahtluse alla. Pole ka seda praktikast, et programm võtab iseseisvalt vastu otsuseid ja suunab need toimetusse täitmiseks. Ma ei ütle, et seda üldse pole olnud, aga siis toimub see vastastikuste läbirääkimiste kaudu. See, et juhatuse tasemel tuleb otsuseid või suuniseid, mida on raske täitmata jätta, on olnud mõnedel varasematel aastatel ikka päris tihe. Õigemini on nad olnud kaasatud, nad on soovinud kaasa rääkida. Ja nende

kabinet on olnud kõikidele väljastpoolt tulijatele avatud. Inimesed hea meelega lähevad kõige kõrgemale, jutustavad ära, mis toredad projektid neil on. Saavad n-ö julgustust, vahel ka lausa tunde, et neil on kokkulepe, ja siis tulevad kaks korrust allapoole, et teeme nüüd ära. Mõnel juhul on see küsitav, sest vahel on antud lisaraha juhatuse reservist, aga kas see on läinud alati kõige targemasse kohta? Seda on raske arutada tagantjärele. Mõned jõulisemad nõudjad on sealt kaudu saanud pildile, aga need on olnud siiski juhtumid, mille üle me oleme hiljem arutanud, et nii ei peaks käima. Vahel on põhjuseks see, et justkui tundub, et mõni vajalik asi on jäänud kahe silma vahele või tegemata kas rahapuudusel või mis iganes põhjusel, mille puhul juhatuse on öelnud, et see on vajalik, tegutsuge. Noh... loomulikult see õigus on juhatusel olemas, aga see ei peaks olema väga sage praktika. Viimane aasta on olnud seda oluliselt vähem.

See on eelmise kevade (Allikmaa vs Kaljuveer) tulemus?

Jah, ma arvan küll.

HS: Ma tunnen, et ma pean selle välja ütlema. Kui see toimub koostöös, et arutatakse juhatuses, programmijuhtide ja toimetuse tasandil, siis see on kõik OK. Aga kui mingi huvigrupp tuleb oma jutuga peatoimetaja juurde ja siit saab ta vastuseks „ei“, siis ta kasutab veel kõiki võimalikke vahendeid, et survestada ülevalt poolt meid, et me ikka töösse võtaksime. See on see, mida ei tohiks lubada ja kus juhatuse peaks aru andma, et nad ei sõida selle reega kaasa. See on see koht, mis on olnud tihtipeale meile kõige problemaatilisem.

Muidugi need erinägemused tekkivad siis, kui kõik tajuvad rahapuudust. Kui ressursid on piiratud, nagu ta koguaeg on, siis tekib erinägemusi, mis on primaarne või mis teisejärguline.

Küsin poliitika ja poliitikute kohta. Mil moel see teie mängumaale puutub?

Eks ikka. Mitte nii otseselt, sest mina ei liigu nende ringis nii palju ja mulle pole neil mõtet helistada. See toimub ikka juhatuse tasandil. Seda teevad ka mõned ringhäälingunõukogu liikmed, kes kõik ajavad mingit asja ja kellel on nägemusi, mis tuleks maha võtta ja asemele panna. Aga noh, kõik on inimesed.

HS: Huvi televisiooni vastu kasvab enne valimisi pool aastat. Huvigruppe ilmub pinnale ja ollakse mingeid asju, noh mitte otseselt rahastama aga läbi mingite ürituste end pildile tooma. See on üsna levinud. Õnneks need asjad saavad valdavalt välja selekteeritud.

See on üsna tüüpiline, et mingi huvigrupp, on ta siis seotud poliitikuga, sest poliitik on paljudes nõukogudes ja juhatustes asja ajamas ja edendamas ja nende tegevus on igati positiivne, ükskõik, spordialaliitudes on see kõige selgemini tunda, nad pühas usus seda valdkonda arendada saavad mõne ettepaneku, kirjeldavad ürituse tähtsust. Vahel on kaasrahastuse võimalus olemas, mis on siiski mingi argument, mida tasub kaaluda, sest et päris oma vahenditega jääme me ikkagi hätta. Eks see tavaliselt läheb juhtkonna tasandile. Mõnikord on see arusaadav ka, sest juhtkond ühendab eri kanaleid. Tihti on ettevõtmised ja kajastused mitmes kanalis paralleelselt. See õigustab pöördumist üles, sest meie sisemine struktuur on küllaltki keeruline. Näiteks sporditoimetused allub otse juhatusele, sest see on üleringhäälinguline. Sellest on väljaspool maja võib-olla veidi raske aru saada, kellega rääkida.

Kas teie töö poleks lihtsam, kui ERRi seadus oleks parema operatsionaliseerituse astmega? Et seadus oleks kitsamalt tõlgendatav, et tulemusi oleks parem mõõta?

Ei, see hakkaks piirama sisu valikuid. Nende valikute puhul on tähtsad sisetunne, intuitsioon, kogemus, tarkus. Kui seadus hakkaks kõike reguleerima, meie valikud oleksid kitsamad. Põhiline probleem ei ole minu kogemuse põhjal seadus, vaid rahastusüsteem, ressursipuudus. Ühiskond areneb ja vajadused, ootused muutuvad, millega me siin praegu ka tegeleme. Näiteks julgeolekuküsimused, rahvastiku koosseis, kõrvale jäänud ja natuke äraunustatud kaasmaalased, keda me nüüd äkki märkame ja püüame lähemale tuua. Et meil poleks vaenutsevaid kogukondi ja pinnast vastupanuliikumiseks. Aga miks see on jäänud unarusse, on see, et me oleme koguaeg pidanud suht väikese ressursi piires teenindama eesti kogukonda ja vene kogukond on jäänud tagaplaanile. Ei ole kokku lepitud, et nendega peaks ka tegelema. Et sealt oleks mingit lisa tulnud eelarvesse. Nüüd siis tuleb. Teine on see, et eestlaskond ise on valgunud mööda maailma laiali. Nad ootavad sidet meie meediaruumiga. See vajaks jälle täiendavaid investeeringuid ja kokkulepet, et see on meile oluline. Vot selliseid muutusi me peame tajuma ja ressursiga katma. Kõik see tehnoloogia areng. Ka meie organisatsioonis on palju kanaleid. Meie internetiportaalid konkureerivad erameedia omadega. Telekanalid konkureerivad portaalide videoülekannetega. Et olla mängus kaasas, see pole võimalik ühesuguse eelarvega, mis ei kasva. Ainult kohustused kasvavad.

Räägime koostöödest. Mis vormis koostöö saab võimalik olla?

Meil on lepinguvormid, koostöölepingud, kus me katame kulusid kuidagi, jagame kohustusi. Jagame õigusi. See pole alati rahaline tehing omavahel. Salvastame näiteks mõne etenduse,

nemad kindlustavad korraldusliku poole ja hangivad meie jaoks esitajatelt õigused. Meie salvestame produktsiooni ja anname partnerile kasutusõiguse. Siis on kaasrahastamisega koostööd. See partnerite rivi on kohutavalt pikk.

HS: Eks see on aastati erinev ja rahastuse maht on aastati üsna kõikuv. Viimastel aastatel on tendents allamäge, aga mingil perioodil on ta tõusnud. Näiteks EV juubelitega seotud sündmused, sel perioodil rahastus kasvab. Aga need on puhtad rahad igati.

Püüdsin liigitada partnereid. Need pole puhtad kategooriad, sest mõnesid võiks vaadata mitmes kategoorias. Näiteks etendusasutused-kontserdiorganisatsioonid, siis festivalikorraldajad, üritustekorraldajad, kultuuri pean silmas. Siis valitsusasutused, ministriumid ja ametid. Nendega on mul see küsimus, et viimastel aastatel me oleme täheldanud, et ministriumitel ja ametitel on oma meediarahad, millega nad korraldavad kampaaniaid oma tegevuse populariseerimiseks ja selgitamiseks ja tellivad sõltumatutelt tootjatelt saatesarju. Ühel hetkel maanduvad need meie juurde, sest sisu on avalik-õiguslik, et kuhugi mujale nad väga ei sobikski. Probleem on see, kui tegevused ja eesmärgid pole meiega läbi räägitud ja tootja on valitud ka see, keda me vastu ei tahaks võtta. Ja ega me alati võtagi. Parem on see, kui asi on kavandamisel, et kokkulepe on olemas, aga tootmine ise on algjärgus. Siis me saame oma toimetusalikku nägemust ja kogemust ka ellu viia. Sellist praktikat, 8-9 aastat tagasi, kus meil oli iga päev tunnine vöönd, mis koosnes poole tunnistest kinnimakstud saadetest, mida mitte keegi vaadata ei tahtnud, see on küll läbi. Me igal juhul sekkume nii palju kui me saame. Püüame leida tellijale, rahastajale ja meile, kes me esindame vaataja huve, sobiva kompromissi, et eetris poleks võõrkehad, mida me lihtsalt ei saa endale lubada.

HS: Oluline on, et meil oleks asjade üle sisuline kontroll. Üsna levinud vorm on see, et väiketootja taotleb raha. Ükskõik, mis organisatsioonist see ka siis saadakse, saade tehakse valmis ja siis otsitakse sellele eetriväljundit. Sisuliselt me ei tea selle saate taustu, kes on seda tihtipeale rahastanud. Saatel on piisavalt avalik-õiguslik sisu, et erakanalid seda ei taha ja siis nad püüavad väevõimuga meie eetrisse saada. Ja ega sa ei jõua kõiki neid saateid reaalselt läbi vaadata. Tihtipeale pole need ka valmis, kui sa pead otsustama nende üle. Siis ongi, et mingi hetkel hakkad tajuma, et seal võib olla mingeid seoseid, mida me isegi ei osanud eeldada.

Kui tellija on olnud ministrium, maanteeamet või...iseenesest pole nende eesmärgid kahtluse alla seatavad, aga mõnikord on leitud nende tööde teostamiseks mitte kõige parem variant tootjatena. Või siis tootja tahab ise teenida ja teeb lihtsalt ja mitte kõige mõistlikuma

rahakasutusega need asjad valmis. Minu jaoks on küsimus siiski see, et millega on õigustatud see, et niisugused meediarahad on laiali jagatud. Põhjamaade televisioonides pole mõeldav, et ministerium tellib saadet. See ei ole õige. Ikkagi nad väljendavad teatud agendat, teatud huve. Seal on suhteliselt välistatud kriitiline pilk. Seal maal ei võeta neid saateid töösse. Kuna meil on ressursipuudus, siis kui me näeme, et tulemus pole halb ja liiga kallutatud, siis me vastu ei ole. See praktika minu arust ei ole siiski loogiline. Nii palju võiks riik oma avalik-õiguslikku meediat usaldama, eeldades, et siin istuvad inimesed teevad tööd ja teevad valikuid, kes saavad aru, mis on riigile oluline. Aga mingisugune kriitiline hoiak käib asja juurde. Paar heategevusaktiooni on nõudnud endale eetrikajastust ja väga raske on jääda kõrvale ja öelda, et kuigi teie eesmärgid on õiged, siis eelmiste aastate praktika, kuidas see projekt on teostatud, pole kõige telepärasem. Kui on mingi kontsert, mis pole eriti õnnestunud, me järgmine aasta ei taha seda enam teha. Siis sa lähed konflikti sellega, sest eesmärgid on ju nii õilsad. Sihtgrupp, keda toetatakse, on nõrguke. Väga raske dilemma on sellisel puhul. Ja kui siis käib kõrgemaid koridore pidi ka see taotlus, siis... aga jällegi, need ei ole väga tüüpilised siiski.

Partnerid on veel: teadus- ja haridusasutused, sihtasutused, MTÜ-d, kodanikuühendused, spordialaliidud, kohalikud omavalitsused, loomeliidud, saatkonnad. Ring on väga lai.

Kas avalik-õiguslik süsteem vajab paremat põhjendamist ühiskonnale?

Vajab kindlasti. Vajab ka otsustajate ja poliitikute ringis, sest aegajalt puhkeb diskussioon, et miks ei võiks tellida ka näiteks uudiseid kommertskanalilt. Riiklik tellimus kokkulepitud mahus. Sellele on ka vastuseid meedias ja inimeste vahelistes suhetes siit poolt tulnud. See ei saa olla erameedia meelevaldas, keskkonnas, kus selle ümber ja selle juurde pakutakse täiesti kommertsialiseerunud sisu. Mingis mõttes on see ka väarikuse ja usaldusväarsuse küsimus. Kui siin vabariigi aastapäeva sündmusi on püüdnud kanda üle võimalikult paljudes meediaväljundites, siis me näeme, milliseid lisandusi toob erameedia mängu. Kui viinapudelid on pildil ja see on loomulik koostisosa informatsiooni ümber, siis see ei mõju hästi.

Su jutu mõte on, et erameedia pole valmis avalik-õiguslikku missiooni täitma?

Ise nad kindlasti nii ei arva ja püüavad tõestada vastupidist, aga millegipärast selline praktika levinud pole. Nad kindlasti saavad täiendada ja anda alternatiivset nägemust, võib-olla ka

tõlgendatumat ja softimat nägemust ühiskonnas toimuvast. Miks mitte, see kõik on võimalik, aga ühte teisele eelistada... pilt on mitmekesine, kui olemas on mõlemad.

HS: Lisan juurde, et minu hinnangul tänane erameedia üritab kõiki teemasid panna meelelahutuslikku kastmesse. See on ükskõik, mida nad ka ei käsitle. Ka uudiseid ei suuda nad teha, et..mingid asjad peavad olema selgelt ja ilma... nad peavad olema head mõttes konservatiivsed.

Kuidas saavutada avalik-õiguslikku süsteemi suuremat põhjendatust?

Ma ei usu, et teoreetiline põhjendamine palju aitaks. Küsimus on inimeste meediaharjumustega kaasatulemises. Oluline sisu tuleb suunata sinna, kus inimesed on valmis seda vastu võtma. Kui me räägime noortest, kes on internetis põhiliselt ja nad ei vaata traditsioonilist tv-edastust, siis võimaldada neil nende keskkonnas sisuga kokkupuude, mida me peame oluliseks. Näiteks „Nullpunkti“ puhul me pikalt arutasime, kuidas me saaks seda sarja vaatama noored inimesed, kellest see räägib ja kellele see on ennekõike mõeldud. Me siin katsetasime ja andsime internetis enne vaatamise, samm eespool vaatamise võimaluse.

Kuidas toimis?

Ma numbreid ei suuda praegu tuua, aga üldiselt see töötas. Ei vähenenud ka televaatajate maht oluliselt, mis tähendab, et me saime vaatajaid juurde sektorist, mis muidu oleks jäänud võib-olla kõrvale.

Ehk sinu sõnum on, et tuleb minna sinna, kus on auditoorium?

Jah. Ja kui me täheldame vaadatavuse vähenemise tendentse, siis tegelikult meil puuduvad korralikud mõõtetulemused kogu pildi haldamiseks. Meil pole selget ülevaadet järelvaatamisest ja muudest vaatamisvormidest. Meil summana tervikpilt puudub. Me mõõdame traditsioonilist raadiokuulamist ja televaatamist, on järelvaadatavus, aga osa vaatajaid-kuulajaid on üles lugemata ja selles mõttes ei saa väga suuri üldistusi teha. Meie jaoks on oluline, et avalik-õiguslik sisu eksisteeriks ja oleks nüüd palju laiematel platvormidel kättesaadav. Ka nendele välismaal olevatele inimestele, kelle arv on päris suureks läinud.

Mis te arvate sellest, et kaasata auditooriumi rohkem sisuloomisesse?

See on väga tore teema. Selle üle on seminaridele välismaal palju näiteid toodud, see on arenev trend ja see kõik teeniks ka neid eesmärke muutunud meediakeskkonnas. Väga paljudel on olemas seadmed., millega pildistada, filmida ja sisu hetkega edastada. See on asi, millega me oleme otsustanud tegeleda ja mõnesid samme oleme ka astunud. Kuid... Jälle on vaja teatud investeringuid, on vaja servereid, et seda töödelda, kuhu sisu laadida. See lihtsalt iseenesest ei laeku kuhugi ja ei ela edasi oma elu. Kui oleme teinud üleskutseid, siis ilmataede kasutab inimeste saadetud pilte. Minupilt.ee keskkond on loodud, kuhu saab asju üles laadida ja neid kasutatakse. Rahvatujurikkuja oli üks suurem ja julgem katse, aga ega see suur õnnestumine paljude vaatajate arvates polnud. Nende ootused enda loodud sisule olid kõrgemad. See oli huvitav katse ja usun, et mingis vormis me teeme seda vahel veel. Aga sealt tuleb ka välja, et see omaloodu tihtipeale ei ole nii tugev, kui professionaalide loodu. Tal on muidugi see väärtus, et ise tegin ja võrdlen ennast teistega, ta tekitab teatud huvi sektori juurde. Kui sellega tegeleda järjepidevamalt, siis ma usun, et me jõuame uute annete ja kaastöölisevõrgustikuni, keda me praegu ei tea, meil ei ole. Selliseid kaasamise vorme on proovitud veel. Terevisioon on pildikogumisaktsioone teinud, siis saatejuhtide vahetus, kus olid vaatajate poolt hääletatud paarid. Kuu aega toimus sel teemal elev kommunikatsioon. Jõulutunneli annetusobjekti palusime rahval pakkuda ja valisime nende poolt pakutute hulgast.

Kas ERRis töötavate inimeste seas on valmisolek anda oma valvekorra rolli auditooriumi kätte? Et muuta suund „ülevalt alla“ suunaks „alt üles“.

Liikumine võiks toimuda selle poole, et inimestelt tulnud ideed ja impulsid võiksid olla ajakirjanikele materjaliks. Et oleks kommunikatsioon kahe poole vahel. Tõepoolest, traditsiooniline meedia ütleb inimestele, kuidas asjad on ja et meie otsustame teie eest, võtke ja neelake alla, see on vana nägemus ja selle järgi inimesed meie majas ammu juba ei tööta. Aga tõesti, et seda teise poole häält oleks rohkem kuulda, et oleks mitmekesisem valik inimesi saadetes, võimalikult lai spekter allikaid, kellele toetutakse. Siin on küll arenguruumi. Teine äärmus on, et kas inimesed juhivad ise televisiooni või riiki. Nojah. See on teine äärmus. Aga et teleprogrammis saatejuhid otsesaadetes suhtlevad auditooriumiga, neid näiteid on mujal maailmas hästi palju, kus saade ongi üles ehitatud niisugustele kontaktidele. Raadios on seda kergem teha, telepildis sul peab olema teine pool ka näha, kui kellegagi ühendust võtad. Aga me järjest rohkem otsime neid vorme. Näiteks valimiste ajal tviitide näitamine ekraanil andis kolmanda silma või pilgu, lisaks sellele, mida rääkisid saates esinejad või saatejuht. Sa said

koguaeg kõrvalt, noh, sellist natuke humoristlikku vaadet aga just, et kuidas inimesed mõtlevad ja kommenteerivad. See tegi kindlasti debatid elavamaks.

Mis te arvate, mõlemad, kas side auditooriumiga võiks olla parem, kui tekitada kaasav eelarve? Et teatud protsent eelarvest antakse otsustada inimestele, kes tahavad näiteks vaadata jalgpalli MM-i?

Ma ei tea, kuidas see praktiliselt toimub, sest enne selle protsendi üle otsustamist peab olema ülejäänud valik tehtud. Me ei tea, kas jalgpall on juba valitud põhimenüüsse või on joone all. Kui põhimenüü on paigas, siis saavad inimesed otsustada, et mis selle ühe protsendi eest veel saaks.

Jätame praktilised näited kõrvale. See on teoreetiline konstruktsioon – kas see põhimõtteliselt annaks midagi juurde?

HS: Inimesed näevad asju väga erinevas valguses ja konsensusse leidmine on kohutavalt keeruline. Huvigruppe on hästi erinevaid, erinevate ootustega. Näiteks kultuurivaldkond, mille enda sees on palju huvigruppe, hästi servast serva. Oodata seda, et vaataja valiks välja üksmeelselt asja, mis võiks olla teleekraanil, noh...

Ei pea olema üksmeelselt. Vahe võib olla üks protsent, aga tekib edetabel asjadest, mida inimesed tahaksid. Veel kord: kas see protseduur põhimõtteliselt võiks lisada legitiimsust? Ma näen, te pole optimistlikud. Mis teis kahtlusi tekitab?

Idee poolest pole ju paha mõte. Lihtsalt nii palju on katmata vajadusi enne seda. Kunagi Linnar Priimägi tõi näite, et kui lastelt küsida, et kas te soovite salatit või magustoitu, siis kõik valiksid magustoidu. See meeldib neile rohkem, kuigi see pole vaimse ja füüsilise tervise jaoks parim valik. Selle valiku peaks tegema ikkagi keegi, kes teab, mis on oluline laiemalt. Kes vaatab laiapõhjalisemalt ja otsustab. Aga võib-olla võiks seda proovida, ent mulle meeldiks, kui selleks oleks täiendav ressurss, mida jagatakse põhimenüüle, mitte see, et me peaksime sel juhul midagi olemasolevast loovutama, mis tekitaks neile palju meelehärmi, kelle jaoks see on oluline, et see on olemas. Meil on programm ju paljuski teatud huvigruppidele suunatud. Midagi on maainimestele, midagi on vanematele inimestele, lasteprogramm, teatud huvigruppide programm, kultuur ja sport. Kui sealt midagi ära võtad, on huvigrupp häiritud. Kui oleks täiendav mängu ilu jaoks suunatud raha, siis võiks seda proovida. Aga me ei pea ju ka midagi lisama, me võime panna kogu eelarve hääletusele ja

küsida inimeste käest, mis te kõige rohkem tahaksite. Sa võid ju umbes prognoosida, mida tulemus näitab.

HS: See ei vii kuskile, ma kardan. Üks protsent pole suur risk, aga...mul ei ole usku sellesse.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sten Teppan (03.01.1978),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti Rahvusringhäälingu legitiimsed alused muutumises: praegusaeg ja visioonid“, mille juhendaja on Ragne Kõuts-Klemm, PhD
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26. mail 2015. aastal.